Bütün Eserleri 01

ERGUN HİÇYILMAZ

MEYHANELER

Hayat Bir Alemdir

ULAK

ERGUN HİÇYILMAZ

MEYHANELER

Hayat, Bir Âlemdir

ULAK

Ulak yayıncılık -18
Genel Yayın Yönetmeni: *İbrahim Horuz*
Meyhaneler/ Ergun Hiçyılmaz
Son Okuma: Hüseyin Gültekin
Kapak Tasarım: *fusiongrafiktasarim@gmail.com*
İç Düzenleme: *Hasan Demir*
ISBN 978-605-9093-94-1
Sertifika No: 16997
Baskı ve Cilt: Ofis Matbaa Yayın Kağıt San. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sitesi
B Blok No: 386-387 Topkapı İstanbul
Tel: 0212 576 47 15
1. Baskı Haziran 2016 - İstanbul
Bu kitabın tüm yayın hakları Doğu Kitabevi'ne aittir.
Tanıtım ve referans için yapılacak alıntılar dışında çoğaltılamaz, Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.
Ulak yayıncılık
Cağaloğlu Yokuşu, Narlıbahçe Sokak, No: 6/1
Cağaloğlu-İstanbul
0212 527 29 26
www.dogukitabevi.com
Ulak yayıncılık Doğu Kitabevi'nin yayın markasıdır.

Kitabımız bu dünyayı genel anlamda kültürümüzü paylaşan Samatyalı Aydın Boysan ile diğer dostlarımıza adanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Ön Deyiş 11
Girizgâh 14
Porsuk İstanbul'a Akar "Mey" Diye Diye 20
Porsuk Ters Akmıyordu ki 22
Benim Edepli Okurlarım 23
Duvarcı Ustası 24
"Kalemim ve Ben" 26
Hoş Geldin Büyük İstidat 27
Zevk ve Keyif Sarhoşu 28
Kadehler Tokuşturulurken 29
Hem Rakıcı, Hem Boksör 31
Benim Yerime Hostes Konuşuyor 32
Stajyer Doktor Olmak 34
Yeni Gürcü Bacı 35
Giritli Tevfik 37
Girizgâh 38
İkizlere Takke 40
Okur Olmak Görevini Kim Verdi? 42
İki Tevfik Var 45
İslam Çupi'nin Mey Dolu "Otel"i 46
Babıâli Deparı 48
Sarı Kart 49
Aynı Kadeh, Aynı Mey 50

Tren Karşılamak....52
Meyhane Erbabı....54
Karagün Meyhanesi....56
Meyhane İşaretleri....58
Hangi Meyhane Nerede?....60
Pandeli Çakaloğlu....64
Çakaloz Meyhaneler....65
Gedikli Meyhaneleri....66
Karapen Nereye Gitti?....70
Mesut Cemil'in Meyhaneleri....72
Müziği Paylaşmak....75
Neyzenin 19.868 Okka İçkisi....77
İstanbul'a Geliş....79
Galata Balozları....82
Rakısı Susuz, Kavgası Çok Küplü Meyhanesi....85
Kanto Üstüne Kanto....86
İşte Bizans....88
Topkapı'da Cümbüş Var....90
Dürdane Hanım'ın Tasviri....92
Bekri Mustafa Nasıl Biri?....94
Bez Bağlamak....96
Bir Başka Ziyaret Yeri Koyun Dede....98
Dede'ye Dua....100
Şair Melihi....101
Tenkiye ile Tedavi....103
Mercimek Ahmed'den Öneriler....104
Ali Rıza Bey'in Beyanı....106
Tarihlerden 1550 Üç Akçeye Şarap....108
4 Kafadar....109
Meyhane Yasakları....111

Ol Fermanla 114
Boğma İşlemi 116
Öt Bülbül Öt 117
Direnme Zamanı 119
Meyhaneler Kapandı, Haydi Bozacıya 120
Vefa Bozacısı 122
Yabancılar ve Yasaklar 124
Seyyahların Şarap Tahlilleri 126
Galata'ya Övgü 127
Meftun Olmak 128
Teklif Geri Çevrilmez 130
Serviste Ayrım Var 132
Edmondo De Amicis'den Paragraflar 133
Meyhaneden Halvethaneye 134
Kadeh Tokuşturmak 136
Meyhane Gülleri 137
Alemlere Mey Katmak 138
Tehlikeli Andelip 140
Hacı Bey'i Tanımak 141
Eğlenceyi Çağırmak 143
Sorular, Sorular 145
Hacı'nın Bektaşiliği 147
Büyük Müsellim 148
Samatya Samatya Olalı Neler Gördü? 150
Büyük Müsselim Olur da, Büyük Kuleli Olmaz mı? 152
Samatyada Meyhane Akşamları 153
Erhan Uygur'un Mazi Trafiği 155
Müziğin Doktoru Görgülü 157
Madam Bella 159
Meyhane Köçekleri 161

Mısralarda Yaşayanlar....152
Zifafın Tadı Yok....166
Baldırı Çıplaklar....168
Her Yerde Galata....170
Etli Butlu Bacaklar....171
Afet'in Küçüğü....172
Çenginame....173
Sıcak Bir Yuva....175
Köçeğin Fındıkkıranı....178
Ve Âlemler... 180
Cilve ile Raks....181
Manastır Usulü....183
Cariye ve Oğlan Oynatılmasın....185
Kadın Ağzı ile Mey....187
Kanto Dünyasın Afet-i Devran-ı Peruz Hanım....189
Yangın Nerede?....191
Ateşli Zamanlar....193
Sahnenin Işığı....195
Lokman Hekim Hafız Cemal Diyor ki....196
İnhisardan Tekel'e....197
Taze Rakı....201
Şişeler Geri Alınır....203
Üreticiler, İsimler....206
Zirvedekiler....207
İçeni Avla, İşte Tavla....208
Fakir Köy....210
Mey ile Kan Karışınca....214
Oynayanlar, Oynatanlar....215
Maskelerin Düşüşü....217
Adı Kalmış Bir Kaç Meyhanef....218

Biraz Karadeniz 220
Şişeler Nerede Boşalır? 222
Pera'da Hayat, Biraz "Tatlı Hayat" 223
Balık Pazarı'na Doğru 224
Rus'un Beyaz'ı 225
Tokatlıyan Oteli Beyoğlu'nun Gözdesi 227
İş Zora Girince 229
Edebiyatçılar Otelin Müdavimi 230
İki Ayrı Hesap 232
Degüstasyon 234
Raşit Rıza'nın Meyhanesi 236
Ahmet Refik ve İçki Şişesi Tarihi 237
Şişe Koleksiyonu 239
Beyoğlu'nun İncisi: Çiçek Pasajı 241
Ev Sahibi Nerede? 243
Büyük Facia 244
Pasajın Rapsodisi: Madam Anahit 246
Sazdan Bara, Bardan Pavyona 247
Gardenbar'dan Kaktüs'e Beyolu Barları 249
Hamdi Baba'nın "Bahriye"si 250
Samatya Gurubu Müthiştir 251
Kürdün Meyhanesi 253
Polisin Şairi 257
Edebi Kadehler 260
Langa'ya Doğru 263
Sosyal Masalar 265
Çupi'yi Unuttum Sanmayın 266
Babıâli Deparı ve Finişler 271
Soldaki Mekânlar 272
Huzurda Safiye Ayla Var 274

Müziğin Pınarından Selahattin Pınar 276
Pınar Ata'nın Huzurunda 279
Bir Bahar Akşamı Nasıl Bestelendi 282
Zeki Arif'ler, Mustafa Nazif'ler 285
En Sevdiği Beste 287
Zeki Müren'e İtirazı 289
Bilinmeyen Bir Beste: "Cenaze Marşı" 291
Tamburun Sustuğu Gün 292
Meyhane Defterleri 294

Belgeler, Bilgiler ve Fotoğraflar

Tevfik Bey'in Meyhaneleri 309
Osmanlı Basınından İçki Vakaları 332
TBMM Gizli Celse Zabıtlarında Alkol Tartışmaları 335
İspirto ve İspirtolu İçkiler Hakkında Kanun Layihası 342
Meyhane ve Mey Şarkıları, Türküleri 345
Fotoğraflar 365
Kaynakça 383

Ön Deyiş

Yaşanmış ve yaşanacak hayatlarda bilumum hanelerde meyhanelerin apayrı bir yeri var.

"Var" olanı, "Yok" saymak ve görmemezlikten gelmek ve kendimizin de içinde olduğu hayat sayfalarını kapatmak... Giderek hatıratlara kadar uzandı. Edebi çevrenin içinde olanlar, bir nebze bu konuda daha duyarlı davranıyor. Hatıratların diğer yanını teşkil eden dışişlerinden içişlerine, siyasetten bürokrasi ve basın dünyasına kadar geniş bir kesimde mümkün olduğu kadar "Mey" dünyasına değil masa, sayfa bile ayırmıyor. Çünkü bu kendisinin de içinde olduğu dünyaya yer vermesiyle o kişinin toplumdaki ağırlığı ve ciddiyeti kaybolacak. Sadece bu noktada değil, diğer ayrıntılarda gösterilen otokontrol gayretiyle ortaya çıkanlar belgesel nitelikte olmuyor ve basınla sosyal tarihe katkıda bulunamıyor.

Bu bakışı hem bedenin hem de düşüncenin yaşlanma döneminde hissedenlerin yayını eşi dostu kırmamaya yönelik, fincancı katırlarını ürkütmemek gibi bir temele oturuyor.

Ne olması gerek?

O zaman ya yazma ya da "Hatırladıklarım veya hatırlamak istediklerim" gibi derlemeye yönelik bir çerçeve çiz.

Kitabımızı hazırlarken mekânları ve paylaşılan âlemleri dile getirmeye çalışırken, en dikkat ettiğimiz nokta, bizim buralarda olup olmadığımız kadar yola revan oluşumuzdaki amaç öne alındı.

İnsanlar bu âlemi nasıl paylaştıkları kadar, neden paylaştıkları da önemli olmalıydı. Paylaşıldığı dönemlerde bir dubleden şişelere uzanan âlemin başlama yaşı ile nedeni kişilere göre değişiyordu. Aşk mı, meslek kavgası mı neydi sebep? Şehirlere, kasabalara göre değişen, İstanbul, İzmir ve Adana gibi nüfus, kültür ve ekonomik açıdan daha bir yoğunluk kazanan toplumsal hayat doğal olarak da konuya bakışımızı derinleştirecekti. Bu derinliği dikkate aldık.

Dip neredeydi? Şüphesiz bu sorunun yanıtı kendimizde olmalıydı. Bu nedenle ilk gençliğin yaşandığı Eskişehir ve buna bağlı meslek hayatından derinliğe inmem gerektiğini düşündüm. Böylece kendimizin sosyal topografyasını çıkarırken yaşanmış âlemin ilk bulgularına gidişim, ardından İstanbul ve diğerlerine ulaşmamı sağladı. Meselenin tarihi ve benden öncekilerin tetkiki ile son yaşanmış bilgi ve belgelere ulaşmakla konuyu pekleştirmiş oldum.

Elbette bu âlemin içinde adı az geçen veya hiç geçmeyen yüzlerce meslektaşım, arkadaşım var. Onları basın, sinema, tiyatro veya eğlence ile müzik konularında ele almanın daha doğru olacağı kanısındayım.

Çalışmamız, hayatımızı süsleyen masalar ile kadehler karşıtı bir kitap değildir. Ya da sponsorla beslenmiş, övgülerle bezenmiş de değildir. Konuya eğilmiş olmamız Osmanlı'dan itibaren onca devlet yasağına rağmen kanunlara, yönetmeliklere rağmen, bu hayat yaşanmaktadır ve yaşanacaktır.

Bir yandan sağlığa aykırı kampanyası, bir yandan ülkenin vergi olarak en fazla yararlanılan ve yapılan "zam"larla birincil derecede önemsenen bu konuyu çengisinden köçeğine, kantocusundan mahbubuna kadar çeşitlilik içinde ele aldık...

Büyük meyhaneler ve kişiler anlatımında ilk defa karşılaştığımız örnekleri takdim ettik... Özellikle İstanbul, Galata veya Samatya'da son dönemlerde Beyoğlu'nda rastlayacağımız kadın meyhane patronlarını 1950'lerde Konya'da görmek bir hayli şa-

şırtıcı oldu... *Aktüel* dergisinin tanıttığı Sabriye Yaşamış Hanım 19 yaşında iki çocuklu bir dul olarak önce Yeşilçam'a bulaşıyor, lokantalarda çalışıyor...*

Sabriye Hanım 15 personeliyle "Damla"yı yaşatmış, Meyhane'den kimler geçmemiş ki? Hülya Koçyiğit, Zeki Müren, Yıldırım Aktuna, Nezihe Araz, Suna Kıraç, Bekir Sıtkı, Suphi Karaman, Avni Akyol ve Sabiha Yaşamış ile ziyaretini fotoğrafla pekleştiren Vehbi Koç.

Kitapta Osmanlıca belgeler ve fotoğraflar konusunda Pera Orient'in zengin arşivinden yararlandığımı ifade ederek, kadehimi maziye kaldırıyorum:

"Şerefe"

* Konya'da kadın meyhaneci, *Aktüel*, sayı 121, 1993.

GİRİZGÂH

Hasretleri aynıydı. Güzel bir müziğin nağmelerine takılıp, "do" olup uçabilirler, "re" olup, o hasrete konabilirlerdi. Onlar hakiki hayat müziğinin anahtarlarıydı.

Birbirlerini sevmeleri için yalı komşusu olmalarına gerek yoktu. Aynı bankaya para yatırmaları veya aynı ölçülerde para harcamaları da gerekmiyordu.

Hakiki paça ile işkembe çorbasına dalan kaşık, lezzet itibariyle aynı "damak tadı"nı verebiliyordu.

"Dem" markasına vurulmuşlar ile "Kiryakos"un ekşi şarabına talim etmişler arasındaki fark olsa olsa şişe ve fiyat farkıydı. Ama güzellikleri fark etme ve hasretleri yaşama farkı yoktu.

Ses operetinde Zozo Dalmaz'ın açılmış eteğine dürbün kolaçanı yapanlar, cambazhane gülü Zarife'ye göz kırpan belki kıyafetleri ayrı dünyaların insanlarıdır. Ama ruhlarıyla aynı dünyayı yaşamaktadırlar.

Eski dönemlerin bazı insanları belki çok zengin değildiler. Hatta bugünkünden daha fakir oldukları da söylenebilirdi. Çelimsiz ve güçsüz ve bakımsız ve hasta ve mesuliyetlerin tarumar ettiği insanlar da diyebilirdik onlara. Kimilerinin konak ve köşklerde oturması, kimilerinin Neyzen Tevfik gibi bir çeşme yalağına kıvrılması, ya da Tamburi Cemil gibi kendi yalnızlığına gömülmesi bir şey değiştirmiyordu.

Kimileri hasretinden prangalar eskitir... Kimi avuçlarındaki

uçuçböceğinin kanatlarına yüklemiştir geçmişini. Bazen bir iki satır arasında, bazen gökyüzündeki bulutlardan kaçan bir mehtap ışıltısında mazinin ne kadar aydınlandığını görebilirsiniz. Kimi gün İstanbul'dur, kimi gün başka bir yurt toprağıdır bu sevgi.

"Belki bir sabah geleceksin, lakin vakit geçmiş olacak" diye taş plaklarda dönüyor hayatımız. Bir bakmışınız şarkı sözlerinden, güftelerde nota oluvermişiz. Bazen bir film afişinde görürüz hayatı... Roma Tatili son baharı yaşayan hayatımızda, uzun yıllar sarıldığımız muhteşem bir tatil olabilir. Gerçek hayatımızdaki, şekerin olmadığı, tek zeytinli kahvaltılara Tiffani'de kahvaltı eklenmiş, Audrey Hepburn bizi Seferberlik günlerinde "seferi" durumuna getirmiş... Liz Taylor, Michel Morgan ya da diğerleri sadece uykumuzu değil, yıllarımızı da dağıtmıştı. Onların dağıtması ile bizim nesil de tutunacak dal arayacaktı. Uzak gerçeğe yürümektense, hayallere koşmak genç yaşımızın en kolay hedefi olmuştu. Onların aktör ve aktris, bizler de hayatın birer dublörü olarak durmuyoruz bir türlü. Aslında beyaz perdeyi anımsatan bu hayatta bakarsınız, "Piknik"te William Holden olmuş, geçkin yaşımızda Kim Novak'ı ellerinden tutup götürüyoruz. Sevdiğimiz her filmde her daim "iyi adam", "iyi kız" oluyoruz. Kötülere karşı bir yerde film çeviriyoruz.

Ama hayat film değil ki. İyi olarak telakki ettiğimiz çok şey günü geldiğinde elimizden uçup gidiyor.

Bırakın bir iki darbeyi, zaman zaman "400 darbe" ile karşılaşabiliyoruz. Sadece bir hayal filmi yönetmekle kalmamış, ömür figüranlığını seçmişiz.

Oscar ödülü değildir beklediğimiz. Ya da gişe rekorları kıran bir filmin yapımcısı olmak yerine, sadece kendi başımıza oynamayı ve yapayalnız seyirci olmayı da tercih edebiliriz.

Tek kişilik oyunlarla kulisler dolaşmış ve her gün hayata perdeyi çekmiş ve çok sesli aktörler olmadığımızı da kimse söyleyemez. Tek kişi kalmak ya da kalabalıkta tek kişi olmak hüner değil. Yine de bir başına olmaya şarkılarda filmlerde ve sevdalarda

devam ediyoruz. Tek olmayı "tek atmak"la devam ettiren teselliyi bir başına meyde aradığımız günler de karışıyor hayatımıza. Kendi hayatımızın senaryosu yazılmış ama biz yine de yeni senaryolar yazmaya çalışıyor veya genelde yazılmış olanları kendi hayatımıza uyarlamaya bakıyoruz.

Ne güzel geliyor bize, herkesin kendi hayatında "Rıhtımlar Üstünde" gezmesi ya da Fellini olması. Tekrar yaşanması için bir ömrü bile vermeye hazır olduğumuz güzelim hayatı, bugün ve yarın ama daima bir çiçek demeti ile karşılamışızdır. Elem çiçeklerini koparıp koparıp hayatımızdan attığımız, bunun yerine umutlar yeşerttiğimiz bu dünyayı acaba kaç kere fethettik? Sessiz geceleri, isyan içkisi ile dağıttık?

Hasret duyduğumuz onca sevgimize istersek düşünerek ulaşabiliyor ve bir gün karşı karşıya geldiğimizde de apışıp kalıveriyoruz.

Bizi bir ömür taşıyan ve güzellikler emziren anne ve babalarımızdan, yer sofralarında yoksulluğu paylaştığımız akrabalarımızdan, komşularımızdan, parklarda diz dize oturduğumuz sevdalarımız ile kara tahtaya "hayta"lığımızı yazdığımız okul arkadaşlarımızdan ne kadar da uzaktayız?

Anadolu'nun uzak bir yerinde uzayıp giden, bir yöresinde insanları birbirine kavuşturan bir trenciyiz.

Rayları birleştiren bir makasçı olarak küçücük bir lojmana koca bir hasreti hapsetmişizdir. İnsanlar birbirine kavuşsun diye farkında olmadan hasret nöbetleri tutuyoruz.

Bilmeden veya bilerek insanlara umutlar, sevgiler ve hüzünler yükleriz. Mesela Milli Piyango bileti satarız. Yokluğun listesinde hep amorti aramış bir satıcı, insanı milyarder ettiğinde neler hissetmiştir acaba?

Bir öğretmen olabiliriz uzak yörelerde. Hayatın güzelliklerini, yurt sevgisini kara tahtaya yazdığımız bir sırada kopup gidebiliriz hayattan...

Bir kurşun... Bir kurşun... Bir kurşun daha...

Bir duble, bir duble daha.

Kim bilir belki de ulaşılmaz bir dağın zirvesinde soğuk ve sıcakla yoğrulmaktadır tezkere günlerimiz...

Şarkılar susmuş, renkler kaybolmuş, istimlake uğrayan sadece mekânlar değil, koskoca bir geçmiştir.

Hayatımıza vuran her "kazma"nın bir binaya değil, de bedenimize isabet ettiğini hissederiz.

Bütün bu ağlamalar ve kadehlere gözyaşı boşalttığımız ve meyus hale gelen gençliğimiz, her şeye rağmen ilk delikanlılık çağında seyrettiğiniz ya da yaşadığınız diyelim alt tarafı 1.5 saatlik bir filmi, afişi ve ismi unutamıyorsunuz. "Bunlar ne yaptı da gençliğimizin coşkusuna ok gibi saplandı." diye düşünmeden edemiyorsunuz. Çünkü bu afişlerle yaşadık, bu filmleri seyrettik, bu meyhanelere gittik. Bu yüzden yaşadığımız hayat "afiş"e oldu.

"Tepedeki Oda" filmi derseniz neyse, hatta daha yakın döneme gelip Piknik'ten söz ederseniz anlayabilirim. Simone Signoret'in Tepedeki Oda'da aşkın tepelerine çıkıp, sevgisini aşığına bir kazak ördüğü sahneyi hatırlıyorum. "Bunu sana ördüm, üşüme" diye o giyilmiş kazağı nasıl öpüp kokladığını ve delikanlıya sahip olduğunu kafadan silemiyorsunuz.

Bu sıcaklık nerede var?

Ardından Çiçek Pasajı'nda Cavit'e uğrayıp koca bir Arjantin ile eleştiriye başlıyorsunuz. Film köpüklü Arjantin ile öyle bir cilalanmış ki, neredeyse yarım asır bile hafızayı karartamıyor.

Devrin eleştirmenleri Tuncan Okan ya da Çetin Özkırım orada olsalar, aşkı doğallığı ile savunan bu duygusal eleştirimizden dolayı bize madalya verebilirler. Mesela Metin Erksan bu duygusal tarafımı çok tutar ve beni seyircinin kalbi olarak telakki ederdi. Bilge Olgaç'a göre tam bir zamane veledi idim ve sinemayı yaşamıyor, yaşatıyordum. Oynananı seyrediyor ama ışıklar yanınca hayatı oynuyordum. N'aparsımz parasız olandan bu kadar ya-

pımcı oluyor insan.

Hayat ve okul arkadaşlarımdan Fikret Gökyıldız filmler konusunda hayli sertti. "Yahu olur mu, seven bir kadına bu yapılır mı?" diye nice senarist ve yönetmeni kalaylayıp durmuştu. O da başka bir sinemaseverdi.

Beyoğlu'nda 11 matinesinde Yeni Melek'ten çıkmışız, 14.30'da Beyazıt'ta Marmara Sineması ile randevumuz var.

Yüreklerimiz henüz şeytana kucak açmamış. Saf İstanbul çocuklarıyız ya, beyaz perdedeki aşk münasebetlerine maydanoz olmaya bayılıyoruz. Bir biletle filmleri en iyi tahlil eden eleştirmen biziz.

Ardından hem filmden hem de Arjantin'den bitap düşmüş vaziyette, Cavit'in merdivenlerini ikişer ikişer iniyoruz.*

Ticaret Lisesi'nde ellerinde Defteri Kebir değil de, sinema afişi tutan zamane kafası işte. Sanki sinema, TV okulunda okuyor ve beyaz perdeyi yaşıyoruz.

Yıllar geçti, okulun bahçe duvarı bile kalmadı. Değerli hocalarımız Aliye Çekim ve Melahat Gündüz hocaları kaybettik.

Acaba kaybolan sadece onlar mı? Beraberinde götürdüklerinin sayısını bilemeyiz. Bunu hocaların hocası Cevat Yücesoy ya da "Yeminli Muhasip"lerin tümü, bunun muhasebesini yapamaz ve hesaplayamaz.

Aktifi pasiften her zaman fazla olan bir büyük miras işte...

Hayat istimlaki öylesine acımasızdı ki okulumuz, o kıymetli hocaların yanında değer taşıyan sınıfın nice değerlisini götürdü.

Kalan, Arjantin fıçılarına sığmayan ve durdukça tat kazanan,

---

* Elbette insanın okul arkadaşları başkadır. Ama Fikret için (Okul numarası 344) sadece okul diyemem. Gençlik yolunda da uzun yıllar beraber yürüdük, özellikle sinemada "Pek yakında, ya da Gelecek Program"ı kaçırmadık... Sultanahmet Ticaret Lisesi'nin bahçesine ellerinde sinema afişleriyle, bu ikilinin büstü olması gerektiğine hep inandık.

cazibesi köpüğün altında olan bir hayat.

Ama Fikret ile benim o bira karıştırılmış hayatta, sinema ve müzik hayranlığım hep devam etti. Üstelik hiç kopmadan, istediğimde kaldığı yerden devam eden "Oscar"lık bir film gibi 32 kısımlık tam bir "Serial" işte.

Bu hayata "Kırmızı Halı"yı ben serdim. Hazırsanız geçelim.

Benim hayat mekânlarımda mazi her zaman vazgeçilmez dekordur. Dün olmadan bugünü yaşamam mümkün değil. Yarını yaşayacaklara bu dekor içinde mazi satırları bırakmak istiyorum.

Hayatı meze olarak önünüze koymadan nasıl olur da meyhane sokaklarına girer ve masaları ayarlayabilirim. Bu bakımdan önce mazi sofrasını kurmalıyım.

PORSUK İSTANBUL'A AKAR "MEY" DİYE DİYE

Tarih sorarsanız asr-ı evvel diye geçiştiririm. Maziyi hatırlamak güzel de ortaya tevellüt çıkınca bir hoş oluyor insan. Üstelik gençlik kebabı yaptığımız yıllardakinden daha hızlı akıyor zaman. Bir kadehe doldurduğumuz hayat, şimdilerde daha bir "hoş" ve aranılır oluyor.

Kim ne derse desin bu "hoş" hayat, "boş" bir hayat içermiyor. Boş kadehler günleri devirip devirip, düşlerden çıkıp geliyor ama devrilen yine siz olmuyorsunuz.

Kadehin dibine baktığınızda efsunlu dipte hayal-i cihanı görebiliyorum. Her şeyin gözler önüne gelmesi bu olmalı. Bunun da ötesi hayatın sofralarını açtıkça açıyor ve elinizin "şerefe" kalktığını görüyorsunuz.

Birazı anasonlu, birazı köpüklü birazı da ekşi bu içtiğimiz. Beyazdan kırmızıya giden bir renk armonisiyle boğazınızdan yudum yudum yine geçiyor. Şüphesiz ilk aldığımız gerçek yudumlarla hayal masasına davet ettiğimiz arasında çok fark olmalı. Ancak bu fark hatırlamayı öne getiren hayali buluşmalar kadar renkli ve meraka değer olmuyor.

Gerçekte yaşanan mazi, sonraki yıllarda hatırlandıkça sanki allanıp pullanıp neşeli hale geliyor.

Herkes hayatını maziden alıp, geleceğe taşıdığı zaman, bu hayat maratonunda mümkün olduğu kadar acı ve üzüntüleri de "fon-

dip" yapıyor.

Hale bakın ki, ilk delikanlılık yıllarında biraz kekremsi tadıyla zor yutkunduğunuz, hatta yüz buruşturup yuvarladığınız kadehler, bu hayal galerisinde yuvarlanıp gidiyor. Sanki "cila"lanmış gibi oluyorsunuz.

İstediğin masayı, hayal âlemine kur, istediğini ve hasretle aradıklarını bu masaya çağır.

"Ruh çağırma" bu olmalı... İşte benim 1959 sonu ve 1960'tan itibaren gazeteciliğimin kurduğu o güzelim masalar ve oralarda daha çok memleketi kurtarmaya çalıştığımız ama kendimizi kurtarmaya vakit bulamadığımız "Susuz Yaz"lar...

PORSUK TERS AKMIYORDU Kİ...

Özellikle Bayram günlerinde ne zaman uzun pantolona terfi edeceğini düşünen ve ilk Nacar'ı koluna taktığı zaman bütün saatleri durduracağını sanan bir çocuğun sahip olabileceği bazı meziyetlere tabi ki erişmiştim. Yaşıtlarından hızlı koşan, geleceğin Jesse Owens'i olmak, Porsuk'un yan derelerinde Weismuller gibi kulaç atarak Ceyn'i kurtarmak, ya da müthiş kafa golleri ile yan gözle Gülgün'ün beni pencereden seyredip seyretmediğini düşünmek bile ulaşılması gereken meziyetler hanesine yazılıyordu.

Ne olursa olsun ben bütünüyle "Meziyet"e sahiptim. Kendi meziyetimin yanında bir başka hoşlanmaya çalıştığım Meziyet'im de vardı.

Gülgün'den daha kuru ve esmer ve de daha az havalı bu Meziyet'in daima olacağını hep düşünmüş ve sonrasında sükûtu hayale uğramıştım.

"Hey on dörtlü, on dörtlü, kız saçını kim ördü?" türküsünü mırıldanıp, demirbaş saydığımız Meziyet'i, göz ve alnı benden daha Tatar olan Seyitgazili bir toprak ağasının oğluna kaptırdık.

Bu ilk kadehimdi.

Damadın başka bakımlardan daha üstün niteliklerinden olmalı kenara koyduğumuz yedekteki Meziyet uçtu gitti.14 yaşındaki tek hayranımı baş göz edip, Seyitgazi'ye gelin ettiler.

Geleceğin Metin Oktay'ı ya da Puşkas olmaya azmetmiştim. Hem rakipleri hem de kadehleri deviriyordum. Önce Eskişehir'deki Arsenal ve Altay'da oynadım. Aslında hayat benimle oynuyordu.

BENİM EDEPLİ OKURLARIM

Meziyet hayal ettiği evliliği çok erken yaşta tanırken, bendeniz hayalleri yıkılmış meyus bir çocuk olarak hayata küsüvermedim. Üstelik ikizlerin annesi olduğunu öğrenince memnun da oldum. Gülgün'ün pek edepli bulduğum edebi bakışını çok benimsemiştim. Onun çok önemsediğim aydınlığı ve tavrıyla edebi âleme adımlar atacaktım. Kafa gollerime değil, kafamdaki düşünceye bağlı iyi bir okurum vardı.

Gurbetteydim ama daha çok gurbettekilere değil, yanı başımdakine mısralar döşüyordum. Ortaokul öğrenciliğimin ilk başlarında "çayır çimen geze geze oldum ben bir geveze" örneği mırıldanmalar ile henüz duvardan öteye terfi edememiş şiirlerimle gençlik sofrasına mısralarla meze taşıyacaktım. Şiirler bana ve etrafa göre güzel, üstelik muz, cacık gibi sofraların gerekli unsurlarından çok daha ucuz oluyordu.

Gülgün benden ne büyük işler ne kafa golleri ne de Porsuk'un Tarzanı olmak gibi hünerler bekliyordu. Eh ne de olsa Gülgün benim için bir Ceyn olduğunu biliyordu ve onun için mısralarıyla meziyet sahibi olan bir Ergun vardı.

DUVARCI USTASI

Ticaret Lisesi'nin Edebiyat Hocası Hatice Hanım eli kalem tutan bu bağrı yanık ve gurbetteki Ergun'u keşfetti ve okulun Duvar Gazetesi'ni muktedir ve aynı zamanda söz dinler bu İstanbul haşaratına teslim etti.

Okulun ilk blucin giyen, parkalı ve Rusvelt çizmeli, saçı aklı kadar uzun, dayısının yanında hayat mücadelesi veren bu gence daha sonra okulun "Öğrencinin Sesi" dergisini ve Okul Tiyatrosu'nun sorumluluğunu da verecekti. Sabahları okul, öğleden sonra kültür derken buna zamanla gazetecilik bağlanacak, bu da yetmiyormuş gibi akşamları da Eskişehir Oda Tiyatrosu eklenecekti. Yaptığım sadece rol değildi ve aslında hayatla bir güzel oynuyordum.

Arkadaşlarım ve hayranlarım beni el üstünde tutuyordu. Sevgileri ve masaları doğrusu hayatı paylaşmayı öğrenip kazanıyor ve eve maddi açıdan yük olmuyordum. Sırtladığım hayat ve sorumluluk o yıllarda ağırdı ama bana ne kadar da hafif gelmişti.

Necati Özkök, Tuncay Demirtaş, Dodurgalı Nihat gibi sınıf arkadaşlarımla Odunpazarı yeşilliğine çıkıp, günleri sarartıyor ama kimi gün tek şişeyi bile bitiremiyorduk. Tıpkı sevgililerimizi bitirememek gibi... Ticaret Liselerinin normal lise sayılması mücadelesinde önde giden parkalı öğrenciydim. Gazeteci olduğum için olaylardan ve soruşturmalardan hep yırtacak ve Tozman Çarşısı'nda ilk gazetecilik deneyimlerimi teneffüs edecektim.

Tozman Çarşısı, adını taşıyan sinemanın yanında Köprübaşı'na komşu bir alandı. Ne hikmetse bütün mahalli gazeteler, İstanbul ve Ankara gazetelerinin temsilcilikleriyle matbaalar burada bir araya toplanmıştı.

Bu kadar gazetecinin toplandığı bir yerde kâğıt ve kalem nadir ama alabildiğine şişe vardı. Çarşı Seka ardiyesinden çok Bomonti deposunu andırıyordu.

KALEMİM VE BEN

İç Anadolu ilk yazılarımın çıktığı gazete idi. Galiba Pakistanlı şair İkbal hakkında bir inceleme ile Rabindranat Tagore karşılaştırması yapmıştım.

Hatice Hanım'ın tavsiye mektubunu okuyan gazete sahibi bol sayfalı yazıya şöyle bir göz gezdirmiş ve "Belirttiğin isimleri pek tanımam ama Türkçen oldukça iyi. Adaba mugayir olmadığına göre basmamızda bir mahzur yok. Yazılarında değişmeyecek başlık ne olsun" dediğinde Refii Cevat Ulunay, İlhan Selçuk, Çetin Altan gibi üstatlar aklıma gelmiş ve bir çırpıda "Kalemim ve Ben" deyivermiştim.

Bol resimli bu edebi olma gayreti gösteren dizi hokkaya batırılmış divit altında ismim ve resmimle yayınlanması, okul, tiyatro ve basın çevresinde pek beğenilmişti.

Yerel gazetelerin başta USİS Amerikan Haberler Ajansı ile diğer yabancı kuruluşların hazır klişe ve yazılarıyla dolu Eskişehir basınında ortaya koyduğum bu özgün yazı tarzımı, Tozman Çarşısı'nda ustalar beni övgü dolu sözlerle ve şarap kutlamasıyla karşıladılar. Eskişehir basınına bir istidat gelmişti.

HOŞ GELDİN BÜYÜK İSTİDAT

Çoğu zaman içinde benim ustam ve patronlarımın dışında neslektaşlarım olacaktı. Tek kuruş almadığım ama imzama karuştuğum o günün buluşmasında gerek muhalif kanat, gerek iktilar destekçisi gazeteciler yani duruma göre her yöne meyyal fikir şçileri, *İç Anadolu* gazetesinde ayaküstü şarapla kutladılar. Renk ımumiyetle kırmızıydı.

Şarabın önünü Ali Naci Gelendost çekiyordu. Yazı Müdüü Altan Aşar, Abdülkadir Gürol (*Hür Bilek*), İsmail Sadık ve İran Uğurluel (*Terazi*), Zeki Algür (*Küçük Gazete*), Rıdvan Uysal *Tercüman* muhabiri), Semih Esen (*Vatan* muhabiri), Özcan Bolcol (AA Muhabiri), Gültekin Totu (*Son Havadis* muhabiri) ayrıca basınla yakınlığı olan kitapçı İsmail Bey; genç edebiyatçılar: Yasin Yasin, Volkan Elçin, Gündüz Mutluay, Yücel Saraçoğlu; Dağama sanatçısı Yüzbaşı Hüsnü Züber hatırladığım ve kadeh tokuşurduğum kişilerdi.

Bu kadroda şarabın dibine kadar inen dizgi ve baskıdaki arkalaşları da unutmamam gerekir. Onların sadece yoğurtla kurşun b. zehirlenmelere karşı koydukları düşünülmesin. Onlar içmein de kim içsin?

ZEVK VE KEYİF SARHOŞU

Şaraptan değil de zevk ve keyiften ilk sarhoşluğumu yaşamıştım. Başım şaraptan değil, mutluluktan dönüyordu. İki veciz konuşma yapıldı ve İsmail Sadık gelecek günlerde beraber olacağımızı ümit ettiğini söylüyor, Gelendost ise benim Altan Aşar ile beraber çalışma ihtimalini, sosyalizmin bir gereği olduğuna bağlıyordu. Giderek olgunlaşmaya başlamıştım. Köşe yazımın başlığını da değiştirmiştim. "Forum" kendi iddiamı değil, yazılardaki düşüncelerimin iddiasını ortaya koyacak ve bu suretle daha bir sorumluluk hissedecektim.

İyi niyet vardı ama beni transfer etmek isteyenler maddiyattan hiç söz etmiyorlardı. Kimsenin hangi ücretle çalışacağıma dair bir teklifi olmamıştı.

O günkü Tozman'a ayak atışımın kutlamasında kimin beni, kimin de şarabı daha çok sevdiği konusunda bir sıralama yapmam hiçbir zaman mümkün olmadı.

Sonrasını bilenler bilir. Porsuk'tan sele kapılacak ve İstanbul'a sürüklenecektim.

KADEHLER TOKUŞTURULURKEN

Selde sürüklenen bir moloz olmak istemiyordum. İyi bir kıyıya çıkışımda talihi yaver giden eski Samatyalı yüzücü oluşum mu, yoksa gazetecilikteki cevval oluşum mu bilmiyorum, sağlam bir dala tutunmuştum. Ama bildiğim Nezih Demirkent Ağabey'in bir hamlede beni Eskişehir'den çekip, *Yeni Sabah*'a alışında tutunacak dal arayan bileği kuvvetli elden çok, kalemi kavrayacak sağlam bir el aradığından hiç şüphem olmadı.

Her zaman itiraf ettim, İstanbul'a gelişimde en büyük rolü Eşkişehir'deki uçak kazası resimleri rol oynamıştı. *Yeni Sabah*, *Akşam* ve *AP*'de yayınlanan muhteşem fotoğraflar bana İstanbul'un yolunu açmıştı. Oysa bu fotoğrafları mahalli basında beraber çalıştığım meslektaşım Semih Esen çekmiş ve bana bedelsiz vermişti. Nezih Abi'ye söyledim. Dedi ki, "Önemli olan olayın resmidir. Sen veya başkası çekti önemli değil. Ama resimlere sen sahip oldun... Haber bu yüzden senin adınla yayınlanacak. İstersen çeken arkadaşı da *Yeni Sabah*'a alırız."

Demirkent'in İstanbul'da çalışma teklifi inanılmazdı. Gece sorumlularından biri olacaktım. Hemen çantamı toplayıp İstanbul Lisesi'nin bulunduğu sokağa girdim.

Yeni Sabah değişik bir gazeteydi. Safa Kılıçlıoğlu bina içinde dolaşımı iskele sancak diye ikiye ayırmıştı. Sancak sadece ona aitti. Bana ilk öğretilen çalışanların iskele tabir edilen bölümden matbaa ve yazı işlerine gidebilecekleri olmuştu.

Donanmada uygulanan gemiden çıkış ve geliş sistemi gibi rütbeliler sancağı, erat ise iskeleyi kullanıyordu. *Yeni Sabah* o dönemde birincilik yarışında *Hürriyet*'i satışta zorluyordu. Beni önce geceye verdiler. Ertan Ünal içmezdi. Kemal Boksör ise işe saat 18.00 dedi mi gelen kıdemli bir arkadaşımızdı.

HEM RAKICI, HEM BOKSÖR

Hafif sıklette İstanbul boks şampiyonu olduğu söylendiğinden onun rakılı gecelerini ve bol anasonlu kokusunu duymazlığa verip görmemezlikten geliyorduk.

İstihbarat servisinde yetkin ustalar vardı. Gazeteye sefertasıyla gelen şef İrfan Türksever'i çok severdim.

Gündüz ile gece koordinasyonunu Orhan Erinç sağlıyordu. Onun bitpazarında takma diş ve müstamel kadın donu satılıyor röportajları ufkumu açıyor, Yener Ölmez'in sıkı Beyoğlu muhabirliği artistler falan cezbedici geliyordu. Ulvi Yanardağ da müthiş bir polis-adliye muhabiriydi. Ahmet Vardar'ı kış aylarında daha çok Çanakkale'den falan takip ediyorduk. Deniz muhabiriydi. Nerede bir gemi batıyor, oradan çıkıyordu Ahmet Ağabey.

Kadroyu içiciler, içmeyenler diye ayırmanın doğru olmadığına inanıyorum. En iyisi "lüzumu kadar ve iş saatlerinde asla" diyerek yan çizelim. Yalnız Aydemir Akbaş'ın sporun devre aralarını iyi değerlendiğini söylemekle iktifa ediyorum.

Ben ise gece gündüz demeden çalışıyorum. Bir gece Nezih Ağabey telefon etti ve "Nato Genel Sekreteri geliyor, atla git" dedi.

BENİM YERİME HOSTES KONUŞUYOR

Yeşilköy'de ufak notları aldım ve güzel haberi sayfa sekreteri Teoman Orberk Ağabey'e teslim ettim. Bütün gece sabahın gazetesinin dönmesini bekleyecektim.

Operatör ilk dönenlerden gazeteyi verdi. Tepeden ve mavi çerçeveyle verilmiş büyükçe haberin üstünden altı çizili imza bana bakıyordu.

Fransızcaya yakın ama İngilizceye çok uzak olmama rağmen yakınlık kurduğum hostese melul melul ama romantik bakarak demeci aldırmış ve birinci sayfaya adım atmıştım.

Teoman Ağabey takdirini ve sevgisini dolaptaki ünlü bir Fransız markasından bir bardak ikram ederek gösterdi. Ertesi günü durumu Demirkent'e anlatmış, müdür de hostes eliyle "Haber çıkaran bu çocuğun elinden tut ve ona magazin sayfasında yer ver" demiş...

Teoman Baba ile özellikle ilk *Güneş*'te yine beraber olduk. Türk tiyatrosunda çok önemli yeri olan Orberk ile yıllarca Teşvikiye'de komşuluk yaptım.

Eşi Sevda'yı, kızlarını ve Orberk'i çok sevdiğimi söylemek isterim. Tiyatro ve basın hayatının daima protokolünde olduğu için envai çeşit içkiyi ve içmesini bilir ama boş yere mideyi doldurup gezmezdi. Bana kitap kültürünü ve antika sevgisini aşılayan odur.

Yeniliğe açık, modern bir gazeteciydi. Ofset döneminde de

her şeyi bilen yetkin kişi olmasında merakı hep önde giderdi. *Günaydın*'da renklerin tam oturmadığı bir baskı saatinde "Yavrum bu mavi niye lacivert gibi veriyor" diye Teoman Orberk ve diğerlerine sormuştu.

STAJYER DOKTOR OLMAK

200, 500 gazete dönüyor, durum hep aynı. Orberk, şöyle bir düşünüp, siyah rengi biraz kısın dedi ve renk düğmesini işaret etti. Operatörlerin, ustaların bilumum erbabın çok klasik bulduğu bu basit çare ile renkler oturacak ve gazete gecikmeyecekti.

Sabah'ta ise yeni açılan sayfaya tıp yazıları gerekiyordu. Ünlü doktorların yazıları ise okuyucu tarafından benimsenmiyordu. Dinç Bilgin Bey, Zafer Mutlu ve Selahattin Duman "Bu tıp adamlarını yollanmasını ve yeni birilerin bulunmasını" istiyordu.

Doktorlar halkın doktorları olmalıydı. Bir hafta sonra yabancı dergiden alınmış fotoğrafla aranan doktor bulunacaktı. Yeni Dr. Teoman Bey'di. Aynı odayı paylaştığımız için gözlerimle gördüm. Dr. Teoman en çok mektup alan yazarı ve dünyanın en büyük tıp kongrelerinin vazgeçilmez davetlisi olmuştu.

Bense kadın erkek ilişkileri, içkinin bedene yarar ve zararlarını anlatarak tıbbi yardımda bulunuyordum.

YENİ GÜRCÜ BACI

Teoman Abi, *Günaydın*'da en çok okunan sayfadaki fal bölümüne de çare bulmuştu.

Haldun Simavi Bey falların yazımına itiraz ediyor ve "Bütün burçlar aynı gibi. Hepsi hüzün, elem dolu... Halka bu fallarda ümit verecek birini bulun" diyordu. Orberk fazla aramadı ve yanı başındaki beni, astroloji uzmanı yaptı. Tevfik Yener falın çıkmaya başlamasından sonra sabah toplantısında çıkma yapıp "Burçlar ne güzel oldu. Herkese mutluluk ve ümit dağıtıyor" şeklinde benim için destek görüşü veriyordu. Simavi'nin kim bu falcı kız sorusuna ise Tevfik'in, "Yeni Gürcü Bacımız Tatar Ergun" cevabı ise sonraki dönemlerde bana Adana Matbaa Müdürlüğü, Babıâli'de ilk Yemek Gazetesi ve Çocuk Yayınları yolunu açacak ve Vep Ofset'te büyümemi sağlayacaktı.

Tevfik'le sonraki yıllarımız sürekli kesişti. Oysa Vep Ofset ve *Günaydın*'dan öncede bu kesişmenin trafiği olacaktı. İkimiz de *Yeni İstanbul*'un hamle yaptığı ve Habip Edip Törehan'dan sonra mavi başlığı bırakıp, kırmızıya döndüğü dönemde oradaydık. Tevfik güzel sanatlardandır. Müziğin ve resmin alasını bilir. Adaplı bir masa arkadaşıdır. Ben onunla masa kurmadan önce *Yeni İstanbul*'da sporun masasını kurarken Erdoğan Arıpınar Abi'nin yardımcısı olmuştum. Gözüm hep gözlüklü devamlı çizen Yener'in üstündeydi. Spor mizahında konuları vinyetlerle beslemek gerekiyordu. Yazıları verdim, bir iki saat sonra getirdi. "Gayet güzel, gölgeli anlaşılır vinyetler... Hoca çok güzel olmuş

ama şu örümcek ağı gölgeleri kaldırıver." dedim. Hemen yaptı, aradan yıllar geçtikten sonra şakamı ciddiye aldığını ve unutamadığını söyleyecek ve "ne yapayım, şef sendin" diyecekti.

ABC ve birkaç derginin çıktığı yayın grubundaydık. Atılımlar yapıyor ve Babıâli'nin gözüne batmaya başlıyorduk.

Günaydın yayın hayatına başlarken, hem ona hem bana teklif geldi. Üstelik Arıpınar da vardı. Sultanahmet hippileri ile "Çiçek Çocukları" röportajını yaparken Ali Acar da tercümanlığımı üstlenmişti. Lokantacı ve meyhaneci Yener'in içkinin de sebil olduğu mekânında muhabbet koyulaşmış ve Oktay Verel'in verdiği bu dizi görevi bana basındaki ödüllerden birini getirmişti. Çiçek Kızları falan derken iki hafta alkole nasıl battığımı bir ben bilirim, bir de Verel...

GİRİTLİ TEVFİK

Giritli Tevfik'in evi de gazetenin yanı başındaydı. Benim turist rehberliğinden alıp, *Yeni İstanbul*'a götürdüğüm ve dağcılık muhabiri ve sayfa sekreteri yaptığım Ali Acar, Faruk Arar ile birkaç muhabiri arkama takmış ve *Günaydın*'ın yolunu tutmuştum. Çiçek çocukları Hippiler, *Yeni İstanbul* derken "Sulu" bir adam olacaktım. Masam bol sulu içecekle doluydu.

Ali son derece yetkin çağdaş bir görsel yönetmen olup, *Günaydın*, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde yıllarca çizecekti.

GİRİZGÂH

Ömrümün ve mesleğimin yarım asırdan fazlası Beyoğlu'nda geçti. Benden çok daha genç olup da Beyoğlu'nun kocamış halini gören yazarlar, konu sıkıntısı çektikçe bize başvurur ve "Anlatır mısınız?" der.

Bizim anlattıklarımızla, onların anlamak istedikleri arasındaki farkı yıllara vursanız elbette benim yaşım edecektir. Onlar bütün iyi niyetlerine, bütün anlama kapasitelerine rağmen bırakın beni, Ahmet Rasim'inden Ercüment Ekremi'ne, Çaylak Tevkifi'nden Reşat Ekrem'ine, bilemedeniz İslam Çupi'sine kadar bilumum zevat bu zamanların yeni yetme arzuhalcilerine yedirilmiştir.

31'ciyi bilse bilse iskambilde farz edenlerin aklı ne fordçu otuzbircilere 31 ne de 31 kısım filmlere erer.

Bu cehaletin uzun metrajlı filmleri Yeni Melek'te ya da Saray'da oynatması, hazırlama bir fotoğrafta delikanlılığının hatuna çiçek verişini nezaket ve duygusallık içinde büyütmesiyle hafızamız ne kadar küçüldü. Ballandıra ballandıra İstanbul ve tramvayları anlatanların akıllarıyla yaşları yetkin ve doğru senaryo yazmaya yetmezdi. Çünkü onlar Bahçekapı'dan Şişli'ye ya da Samatya'ya kadar uzanan tramvayları ne görmüş ne de binmişlerdi. Arka sahanlığı tutan yankesicilerle fordçular bu muhkem alanda iş bitiriyorlardı.

Bebek tramvayında aristokrat aynı zamanda bebek yüzlü dilberleri bindirenlerin, Maslak yolunu geçtikten sonra olup bitene

kulakları tıkalıydı. Onlar sıkıştı mı ormana doğru çay bahçelerinden ve kahvelerden söz ediyor, minibüs ve diğer araçlarla kaçırılan kız ve kadınlardan bahsedilmiyordu. İstanbul onlar için güllük gülistanlıktı.

Sayıları o yılların vukuat raporlarına bakarsanız ormandaki ağaçlardan iki üç kat fazla bir "kereste" yığınıyla karşılaşırsınız. "Ne kadar çok 'Yeşilci' varmış İstanbul'da" diyebilirsiniz.

Eskiyi dile getirirken arzuhalcilerin kendi anlayışlarına göre "Ahlak" manzarası çizmesi olacak şey değil.

İKİZLERE TAKKE

İstanbul kitaplarında yazmıştım. Mahmutpaşa'da seyyar satıcılar şifahi reklamların tarihe geçecek misalini veriyor ve şoparların ellerindeki sutyenleri "ikizlere takke" diye bağırarak sattığını ifade ediyordum.

Olaya ahlaki bakan ve çok okunan bir arzuhalci bu satışı "Çarşı pazarda özellikle ikiz olanlara takke ve şapka satılıyordu" diye takdim etmesine ne dersiniz?

Son tramvayla Üsküdar-Kadıköy hattında Kısıklı'da olup bitene, Duvar Dibi'nde olanlara kulak tıkayanları belgeselci mi, tramvay üstadı mı kabul edeceksiniz?

Eskinin tramvayları ile ilk Scania Vabis (Skoda) otobüslerini hiç görmemişlerin, bir İstanbul insan trafiğine inanılmaz sosyal tarih getirme çabaları için ne diyelim, "aklın kemale erişmediği yalan bir tarih" demekten başka?

Benim Bilumumhaneler çalışmasında ilk tespiti Metin Erksan yapmış ve Kerhaneler bölümü için hazırladığım telefon numaralı mama ve kadınların fihristini görünce bu kitapları yazmalısın.

Bunlar olmadan ne Beyoğlu ne de İstanbul olur. Sen yapmazsan, öbürleri de üstat ve terbiyeli oluşlarına laf gelir diye dokunmazlar. Ayrıca onların da genelevlerini, randevuevlerini ziyaret ettiğine hele meyhanelerde dolaşmış olmalarına inanmam. Dolaşmadıklarından dolayı elleri ve ayakları birbirine dolaşmış, ne Neyzen Tevfik'e ne de Ahmet Rasim'e yeterince ulaşamamışlardır.

Erksan'ın çok büyük bir dostum olduğunu bilenler için onun bu sözleri normaldir. Vefatından yıllar sonra onun arzu ettiği meyhanelerle hanelere giriyorum. Umarım sözümü yere getirdiğimden dolayı müsterih olur.

Ne diyeyim, utanan varsa okumasın ve markete girip "İstanbul'da aşk başkadır" tipinde bir kitap alsınlar. Ya da son dönemin kebaplı, lahmacunlu, viskili ve tekilalı mekânlarını ile istila etsinler. Böylesine kadehe sırt çevirmiş, ama "dem"lenmeyi ihmal etmemişler için de mey ya da aşk ile Beyoğlu mütehassısları arasında yazar olmak ne kadar zor.

"İçki gibi onlar da yazar istihap hattını doldurdu.
En iyisi galiba benim gibi okuryazar olmak."

OKUR OLMAK GÖREVİNİ KİM VERDİ?

Bunu bana vazife edindirenlerden biri İslam Çupi Ağabey'dir.

"Kendine yazar mazar deme, nazar değer. Bunun ötesinde sahi sanırlar ve cahiller ordusundan biri telakki ederler."

Hiç unutmadığım bu lafı hep kulağıma küpe yaptım. Şu önsöz yerine girizgâhı seçmem de bundan ileri geliyor. Çalışmaya başladığımda baktım ki basınla doluyum. Mey ve meyhaneyi yazıyorum ama zeminde basın tarihi var. Basın dedikleri sadece kalem kâğıt değil. Yanma simit, çay ve rakı ile şarabı da ekleyin. Matbuat tarihi derseniz Servet İskit'in, Bedii Faik'in, Yusuf Ziya'nın ve diğer üstatların hakkını yememek lazım. Ama biz basın tarihine hurufat kataloguyla bakmıyoruz. Bütün acılı taraflarına rağmen ekşisi bol şaraplı bir dünyadır bu. Gül ve menekşe kokusunu unutturan bol anasonlu bir dünya.

Odhan Baytara Ağabey hem köfteleri atıştırıyor hem de bağırıyor:

"Volkan, döndü mü dergi?"

Gözleri iyice kapanacak hale gelen Kayhan Ağabey Volkan'ın yerine cevaplıyor:

"Dergi dönemez çünkü dönen dergi değil, Volkan'ın başı."

Volkan belki de bütün dönemlerin en iyi Türkçesini kullanan editörü.

Hele spor bölümünde böylesi zor gelecek biri. Üstelik de hukuk adamı. Demlenmeye takviye almak için Koço'ya gitmiş ve derginin kontrolünü bana bırakmış.

"Forma renk ayarı yapılıyor. 10 dakika sonra döneriz" diyorum.

Odhan Abi'nin gülmeye karışan sözüne tüm demlenen dergi mensupları katılıyor:

"Yahu iyi ki Tatar var. Adam iyi ki fazla mazot almıyor."

Lafa, Düşvar İyiiş karışıyor:

"Alsın da görelim. Evdeki parçalar onu."

Cemal Alkan boyundan büyük laf ekliyor ve kart sesiyle bağırıyor:

"Vallahi onu bunu bilmem, Kürt sadece onun değil bilumum Veb Ofset'in mazotçularını bir güzel haklar."

Yokuşta ve sonrası İki Telli binalarında bırakın demlenmeyi, ülkeyi demleyenler de tam olarak yazılmadı veya yazılmıyor. Kadroları oluşturan kişilerden söz edilmiyor.

Ne ayak oyunlarından ne de kadrolarda dönen dolaplardan. Yaz yazabildiğin kadar darbe ve sonrasını. Menderes, Yassıada, İdamlar, İnönü, Ecevit, sağ-sol çatışması, kır ve şehir gerillası, Evren ve Özal anlatımını reddetmiyorum. Ayrıca yararlı buluyorum. Ama çalışılan gazetedeki darbeler, yapılan veya verilen görevler, basın tarihini yazanlar da olsa olsa paragraf oluyor bilemediniz en fazla tatlısı bol, itirafı olmayan anılar nesillere tarih diye aktarılıyor.

Bu yüzden medya veya basın tarihi adı verilen kişisel hatıralar ortaya çıkıyor ve dönemler kronolojik vukuat raporlarıyla bezendiğinde ortaya Babıâli ve Yokuş hatıratı çıkıyor.

Ve zaman zaman çay ve simit edebiyatı öne alınır. Gazetelerin iktidarla siyasi yakınlığı, sütunların ve gazetelerin nasıl satıldığını, kimlerin zengin mi zengin olduğunu nasıl olduğunu bu iddialı

basın tarihlerinde bulamazsınız.

En büyük yazar ve çizer takımının hangi meyhanede sızdığından, cüzdan yerine şişe taşıdığından söz etmez onlar. Hangi gazetecinin ahlaki ve siyasi davranışı akla bile gelmez.

Fikir işçisinin silahla adam kovaladığı, aç bilaç çalışanların neler çektiği, evlerini barklarına ekmek götüremeyişleri, Sendika dümenleri vs. yoktur bu tarihte. Sıkıştı mı çay simit edebiyatı işte.

"Ama ben yazdım" diyen meslektaşlarıma, "Ancak daha iyi yazabilirdiniz" demekle yetiniyorum.

İKİ TEVFİK VAR

Geçelim...

Önemli başvuru kaynaklarımda iki Tevfik vardır. Biri Mehmet Tevfik, diğeri Yener Tevfik...

Mehmet Tevfik Çaylak'ın ilk baskısı Osmanlıca olan yazılarının daha çok meyhane ve semtleri ile ilgili kısımlarına, kitabın ana anlatımında yer verdim.

Eski Türkçeden çevirilerde Fazıl Mecit ile (sanıyorum Gelişim Yayınları'nda) beraber çalıştığımız yıllarda yardımcı olmuştu. Neredeyse 30 yıl olmuş, minnettarım Fazıl'a. Şimdilerde bu görevi Sema Ok üstlendi.

Okuru böylece aydınlatıp, Çaylak Tevfik'ten diğer Tevfik'e geçiyorum.

Çok gazetede yer paylaştığım Tevfik Yener'le bir hayli kültür alışverişim olmuştur. Ona yarayan bir hayli şey vermişimdir. Onun da bana verdikleri vardır.

Evrak-ı metrukeyi karıştırırken birkaç kaynağı konular arasından çıkardım. Bunların en önemlisi benim bulunduğum Tokatlıyan ile ilgili olanlardı. Odasını mekân eylediğim Troçki'nin bu Türkiye bölümü dosyasında Tokatlıyan ile ilgili İslam Çupi'nin yazıları da vardı.

Bunları yazımını çok önceleri ikmal ettiğim ama henüz yayın aşamasına gelmemiş Oteller bölümünden alıp buraya girizgâha koymayı daha uygun buldum. Yazı, Yener'in bana verdiği evraklar arasına sıkışmış veya karışmıştı. Şimdi bu cazip meyhane giriş yazısını ve diğerlerini okuyalım.

İSLAM ÇUPİ'NİN MEY DOLU "OTEL"İ

Terbiyeli idi o günlerde İstanbul.

Ya bu günlerde iyice belirginleşen, zenginler her şeyin sahibidir, fakirler ise sadece kendisinin sahibidir. Sermaye kaçınılmaz kumbarasını daha o tarihlerde koymuştu Tokatlıyan Oteli'nin kaldırımlarına.

Kimler mi müşteri idi, bu garsonu değişik, bu servis biçimi vals gidişlerini andıran, o loş ve gizemli otel lobisinin İstanbul'un en pahalı semtlerinde batı dünyasını kurmuş konsoloslukların mensupları. Geçim cüzdanlarının hangi üretime doğru açıldığı belli olmayan levantenler, daktilosunun adresi belli olmayan yazarlar, özellikle tiyatro sanatçıları tek elbisesi ve gömleğini asla buruşturmayan, içki gereksinimini onun bunun masasından sağlayan kronik alkolikler.

Ronald Colman şıklığında olan platin saçları Villi'den elbise kuponu İngilizden çıkışlı otelin patronu İbrahim Gültan'ın en kızdığı müşteri tipi otelin cümle kapısı sabah açılır açılmaz içeri dolup pencere önlerini bir maden sodasına veya bir çay ya da kahveye esir edip buraları akşama kadar kaidesini tuvalete bile deplase etmeden kaplayan sabit kalçalılardı.

Onlara olanca çelebiliği içinde verip veriştirir, bulduğu "cam zamparaları" lafını bu münasebetsizliğin üstüne en anlamlı pro-

testo mesajı olarak gönderir, sonra öfkesini şöyle bir cümle ile söndürürdü:

"Onlar ölmeden oteli öldürecekler."

Rivayet ederler ki, Can Peker, Turan Seyfioğlu, prens Vedat ve avanesi bir tanker rakılı akşamın sabahına doğru eve adım atamayacak hallere düştüğünde otelin bu bölümüne düşmüşler.

Sabah otele gelirken İbrahim Gültan bakmış, kepenkleri kapatılmış kahvehane kısmının sinemaskop camlarından içeri bakan yığınla kaldırım kellesi var. Acele kalabalığa karışıp o da uzatmış başını... Manzara feci. Masalar birbirine eklenmiş, kanepeler camın kenarına çekilmiş, bitmeyen kadehler radyatör dilimlerinde. Bir horlama, bir koku Can Peker ve arkadaşlarının yarattığı bir alkol yatakhanesi...

Kapattı oteli...

BABIÂLİ DEPARI

Günlük *Spor* gazetesi, *Milliyet* gazetesinin çok eski binasının tam arkasında olan Bakan Mükerrem Sarol'a ait Gediz iş hanının bir katında yayınlanıyordu.

Fatih'ten Cağaloğlu'na yürürken, hep yolda düşündüm Pertev'i.

Babıâli yazarları Ahmet Rasim'den Nizamettin Nazif'e oradan çağ geç Ahmet Emin Yalman ve Falih Rıfkı Atay'a kadar uzan hepsinin orijininde iyi bir gardıroba sahip oluşun imtiyazını taşıyordu çünkü.

Pertev Tunaseli de acaba bu kıyafet gardırobunu peşinden sürükleyen, kendisi ile korka korka tanışmaya gelen genç bir gazeteci olma adayını, önce kıyafeti ile ezen bir giyim buldezeri miydi?

Beni göndereni söyleyip el sıkıştığım zaman öyle birisi olmadığını gördüm.

Zor yatan sert kıvırcık saçları mecburi istikamet diye tavanı gösteriyordu. Bir katı çenesine düşmüş, yüzünde bir karış sakalı ve giyimindeki kenar mahalle gustosu ile benden biri idi, anlayacağınız. Hemen akabinde tanıştırılacağımız gazetenin yazıişleri müdürü, ufak boylu dökük saçlı, yüzünde etten çok kemiği olan dudaklarından ayırmadığı Yeni Harman sigarasının dumanını üflemeyip adeta tüküren Müfit Duru da Aksaray'da bir bekâr odasında kalan kafası dolu ama cüzdanı boş bir meslek garibanıydı.

Bir yıl sonra idi galiba. Duru önüme 400 liralık bir mukavele koydu. Bu, Babıâli'nin ilk ücret madalyasıydı.

SARI KART

Bu sarı basın kartıyla devletin resmen yasallaştırdığı bir gazeteci olmuştum. Belediye otobüsüne binip beni çok çok gururlandıran ilk komutu, kartımı gösterip, biletçiye çektim.

"Basın"

Gazeteciler Beyoğlu ve yöresinin meyhanelerinde önceleri akşamlarına alkolle "tünaydın" derlerken, oturdukları masanın üstüne sigara ve kibriti ile beraber dalgınlıkla sarı basın kartını da çıkarıp koyarlardı. Bunun sapsarı tercümesi şuydu, galiba...

"Ben imtiyazlı adamım. Bu masaya rakının kallavisini, mezelerin babayanisini getir, hesabı da bana göre ayarla"

Önceleri bir tanınırlık kimliği bir indirim belgesi olarak İstanbul meyhanelerinde kullanılan sarı basın kartları, sonradan ödenmeyen adisyonlarla birlikte patronların hesap çekmecelerine giren bir kontrgaranti oldu.

Kulis'te her gün parlattığım iki votkayı önüme süren Corc sonunda şöyle bir şikâyetin kapağını açmıştı, bana.

"Dünyanın en pahalı yazanlarını ben çalıştırıyorum. Sadece içiyorlar. Yaratamadıkları gibi, hiç ödemiyorlar da."*

* İslam Çupi'nin bu yazıları 1993'te *Milliyet* gazetesinin Fiesta ekinde yayınlandı.

AYNI KADEH, AYNI MEY

Mekânlardaki masaların ya da kadehlerdeki meyin kalite dışında pek değiştiği söylenemez... Ama usul ve erkân ile görgü ve adabın yerinde yeller esiyor. Söyleyin bakalım ben şimdi neyin "Şeref"ine kadeh kaldırayım?

Hayat, erişilmesi ve bir daha yaşanması mümkün olmayan bir "Âlem"di. Ve bu âlemin günümüzdeki "elalem"in, yaşadığını zannettiği âlemle hiçbir ilgisi yoktu.

Meclisin şen şakrak bülbülleri arasında köçeklerden "Ateş oğlanları"na kadar bin bir eğlendirici unsur yer alıyordu.

Meyhanelerin "Tavşan oğlanları" ile oturak âlemlerinin tepsi güzelleri eski zaman meyhanelerinin belki de vazgeçilmez canlı mezeleriydi.

Bütün bu örneklemelerle ahlakın sükût ettiği sanılmasın.

Eski zamanın yazılı emirnameleri kadar kişilerin de uyduğu geleneksel kurallar da vardı. Bu sadece yaşı küçük olanların meyhaneye giremeyeceği şeklindeki klasik kural değildir.

Bizim sanat dünyasının kalburüstü insanları hem gittikleri mekâna değer kazandırıyor, hem de sanatlarının günümüze kadar ulaşan ilk örneklemelerini bu "âlem"den üretiyorlardı.

Tamburi Cemil Bey paltosunun iç bölümüne koca bir cep yaptırmıştı. Buraya rakı değil, kemençesini koyardı. Ceplerin sadece para taşımaya yaramadığı bu görünüşte Cemil Bey, lavtasını çıkardığında onu dinlemek için ta Ege adalarından kalkıp gelen ne kadar Rum üstat varsa kenara çekilir ve huşu içinde onu dinlerlerdi.

"Çalgıcılar da geldiler. İçlerinden biri eteğini öptü. Kısa ve temiz bir akorttan sonra onların edasında nikriz, arazbar, karcığar nağmeleriyle taksime girdi. Ondan sonra bir sirto kaptırdı ve başının hafif bir işaretiyle lavtacılar refakate başladılar."

Bunları anlatan öyle sıradan biri değil, Esenbel'lerden Atıf Bey'dir.

Neyzen Tevfik ise kalabalığın değil yalnızlığın şişesinde sadece ömür değil tarifi imkânsız bir sanatı da hem üretip hem de tüketmişti. Sanatı daha doğrusu hayatı için hiç kimseye yalaklık etmeyen Neyzen'e kimi zaman çeşme yalakları mekân olmuştu. Hiç kimseye eğilmeyen ama hiç kimsenin de huzurunu bozmayan büyük bir sanatçı işte...

Ahmet Rasim sadece bir yazar mıydı? Onun musikiye getirdiği hayat besteleri ne acaba kaç masa ve kaç şişe tanıklık etmiştir?

Bekri Mustafa'dan zamanımıza dökülen mey, toplumda giderek büyük bir leke haline geldi. Ne Galata balozlarımn "Aynalı" birahanelerindeki Mastika kaldı ne de bir dönem sonrasının Yenikapı, Langa, Samatya, Yedikule ve Topkapı meyhaneleri. Ve tabi ki Balıkpazarı... Entelektüel Cavit Çiçek Pasajı'nda o muhteşem dönemin hakiki aydınlarını arıyor. Oturmasını ve konuşmasını bilen hakiki masa erbabı da "zayi ilanı" vermiş...

Artık hiçbir yer ne Pertev Tunaseli'nin ne Sahir Özbek'in ne İslam Çupi'nin ne Necmi Tanyolaç'ın ne de Erdoğan Şenay'ın bıraktığı gibi değil. Şenay şimdiki meclislere bakıp, o eski dost meclislerini pertavsızla arıyor. "Aynı kadeh, aynı Mey" ama insanlar çoktan fondip olmuş...

TREN KARŞILAMAK

Bir akşam saatinde bizim en eski mekânlardan Sirkeci'nin Gar Lokantası'nda Tevfik Yener ile treni karşılıyoruz... Ne vagon penceresinden sarkanlar ne de karşılayanlar var... Anlaşılıyor Orient Ekspres çoktan raydan çıkmış... Gelecek Agatha Cristie gibi ipucu vermiyor.

Mürüvvet Kekilli Hanım (Öbürü ile hiç ilgisi yok) "Son Teselim Şarap oldu"yu söylerken kadehlere gözyaşı dökülürdü.

Tanju Okan'ın "Öyle Sarhoş Olsam ki" ya da Timur Selçuk'un "İspanyol Meyhanesi" ile mekânlara hayali olarak girip çıkıyorum.

Tanrım sadece zaman değişmemiş... Kimi beline ceket bağlamış, köçekliğe soyunuyor kimi gece viran hanelerinde "edep"sizliğe manken oluyor. Masalar, ceketler, etekler yakılıyor. Ve müdavimler bir pozla şöhrete ulaşıyor. Kimi üryan, kimi soytarı... Bırakın Sirtaki'yi bilenler için bardak üstünde zilzurna sarhoş olup kalça kıvıran mekân güllerinin adı da "Rum sanatçısı"na çıktı. Ayıp olmuyor mu, Stelios Kazanjidis'e, Liça Diamandi'ye, Karabesini'ye, Menithcyatis'e, Yiota Lidia'ya ya da Marinella ile bizim Fedon'a?

Rosa Eskenazi'nin taş plaklardan günümüze ulaşan eski İstanbul şarkılarını arada bul bakalım. Meyhaneler, ceket ve masa yakmakla taverna olmuyor. Tıpkı Rumca söylemek veya tabak kırmakla sanatçı olunmayacağı gibi... Bir de kiloluk devirmekle

meyhane erbabı olunmayacağı gibi...

Galiba son 30 yıldır "Şerefe" kadeh kaldırmıyorum. Kaldırsam, neyin şerefine kaldıracağım ki?

Anlatacağımız âlemler, bir daha erişilmesi ve yaşanması mümkün olmayan bir başka "âlem"lerdir ve üzerine basa basa söyleyelim, o "âlem" ile bir ilgisi yoktur.

Fırdöndü çengi olarak çıkarlar karşımıza... Göz süzüp gerdan kırıp, çenginin alası köçek olabilirler.

Döne döne "fırdöndü" olmuş ateş oğlanları ile oturak âlemlerinin kadınları, bu şen meclisin şakrak tazeleridir.

MEYHANE ERBABI

Mehmed Tevfik Bey meyhane sofraları için bazı eli kalem tutanların yaptığı abartmalardan yakınır. Sofraların etrafına dizilmiş dört ayaklı hasır iskemleleri görünce Rum ve Acem şairlerin deyişlere hayal kattıklarını söyler Mehmet Tevfik Bey...

Kimi "dahk-ı rizk hüclegahı, kimi pirmeyk-i ikbal Vecihi, kimi mugabçenin mebasalı, kimi de bekrilerin mastabası" demiş diyerek şöyle bozuk çalar:

"Endaze-i arada göre masarifi kes biç. Uydur uydur söyle."

Meyhane yerine "humhane" adının kullanılışı Acem taifesinin işi olup, şarapların fıçılar kadar büyük küplere konulması humhane adını getirmiş. Çünkü küpün Acemcesi "hum"... Haneyi de eklerseniz oluyor size "humhane".

Sözü edilen fıçılar büyük mü büyük, üstelik yüksekte. Meyhane apostolu yani ustası, elde kova merdivene tırmanıp işini görür, ama daha çok en mutena yere konan küçük fıçıya özen gösterirdi.

Fıçının tozunu alıp okşamak, meyhane apostolu için hem görev hem de zevkti. Malta'dan, ya da küçük adalardan getirilmiş sardalyalar bu fıçıda özenle korunurdu.

Geldik meyhane efradına... Barmen, iki ateşçi, uşak, aşçı, aşçı yamağı ve kavrulmuş kabak çekirdeği satan bir ihtiyar...

"Korkağı cesur, düşmanı dost, tanımazı aşma ederek insanı cennete kadar götürür. Apaçık görülür ki, çoğunluğu bu âlemden kendini almaya muktedir değildir."

Mehmet Tevfik Çaylak Bey içki âlemini böyle tanımlıyor.

Saraçhanı, Hançerli, Kürkçü Hanı, Müslim (Gedikpaşa), Kafesli (Yenikapı) gibi çok tanınmış meyhanelerin müdavimlerine de bir bakalım. Bu söylediklerimiz İstanbul akşamcılarının dolup taştığı yerlerdir.

Meclislerinde son derece latif kişiler var. Hanendeler ve sazendeler de eksik değildir meclislerin.

Meyhaneden meyhaneye gezen taklitçiler, muhabbeti koyu fıkracılar da işreti renklendirenler arasındadır. Ayıkken eli sıkı olanın bonkörlüğü de bu meclistedir.

"Öleceğini bilse fakire fiske ekmek vermeyen, böyle bir âlemde gönlünü hoş tutmak için canını verir." deyişi boşuna söylenmemiş. Meyhane, yaşayan için ayrı bir dünya olabiliyor.

Böyle dediysek meyhanedeki tüm akşamcıların cebi dolu kişiler olduğu sanılmasın. Meteliğe kurşun atanlar işrete yetenekleriyle katılabilir.

İyi gazelciler, neyi güçlü üfleyenler, taklitte üstüne olmayanlar buyursun işrete... Çünkü meyhanedekiler bilirler ki, onların keyfi dükkânın "çakır keyf"i sayılır.

Uzak demeyenler için Samatya bu âlemlerin doruğa çıktığı semtti. Adım başı uzaklıktaki "Yedikule başı" bu meclislerin tantanalı olanıydı.

Ömürlerinin büyük bir bölümünü meyhanelerde geçirenlere kıyak geçildiği de görülür.

İlim irfan görmüş, ancak zamanında meyhaneyi şereflendiren zatın o sıralarda para kazanamadığını bilen meyhaneci, bu kişilere ikramlar yapıldığı yazılır.

KARAGÜN MEYHANESİ

Tavukpazarı'ndaki Saraçhanı Meyhanesi bazıları için kara gün meyhanesiydi. Çünkü burada veresiyeler zaman zaman unutulur, tezgâhtara yüksek sesle "ödenmiştir" mesajı iletilirdi.

İstanbul meyhaneleri çizdiğimiz görüntülere bakılıp ta hep tozpembe görülmesin.

Meyhaneyi birbirine katan, insanı insana düşüren ve cümle zaptiyeyi kapıya dikip gecenin içine edenler de vardı. İçkiyi zehir zıkkım hale getiren bu rezil takımı yüzünden az levent serilmemiştir yere...

Onca bıçkın, ayaktakımı, deli fişek, külhan ve kanı bozuk velhasıl bin bir zorba yüzünden ne kanlar dökülmüştür, ne kanlar... Köçekler ve yarenler kadar, hiç yüzünden kınından çıkmıştır cümle aletler...

Bursa bıçağı, Trabzon keskini, Şehremini falçatası, oluklu kama, yatağan, ustura ve jilete kadar her şey...

Âlemlerin sınırı hem var, hem de yok. Sınıra yaklaştığını bilenler için yatağa ulaşmakta bir sorun yok. Ama çoğunlukla keyiflendikçe muhabbete koyulanlar, dağılma zamanını pek bilmezler.

Bazen zaptiye çıngırağının çekilmesi bile işe yaramaz, muhabbetin tebarüzü için sınır aşıldıkça aşılırdı. Meyhane çıkışında aynı semtte oturanlar bu yüzden birleşip yola koyulurlardı.

Akşamcı mangası yürüdükçe eksilirdi. Evinin kapısında bek-

çiye yakalanan akşamcının, bekçinin karakola davetini verdiği yanıt ünlüdür:

"Ağa işte evim, işte evimin kapısı... Vaktim olsa oraya giderdim."

Bunun bir de sabahı var. Sabahçılığm esası "mahmurluk bozmak"tır. Akşam içkiyi fazla kaçıranlar ve sınırı aşanlar, sabah keyifsizliğini ortadan kaldırmak için birkaç kadeh şarap ya da rakıya yönelirdi.

Bu amaçla içilen içkiye "sabuh" adı verilmişti.

Sabahın ilk kadehine limon sıkılmasına erbabı diyor ki:

"Akşamdan kalanların damağına rakı kokusu ile tadı ağır gelir. Bu nedenle limon gibi hafifleticilere ihtiyaç vardır."

İlk kadeh zorluğunu Bekri Mustafa örneği ile anlatalım:

"Bekri Mustafa meyhanede ilk kadehi önüne koyup düşünürken biri koşarak gelip ondan yardım ister:

'Ağam, ağam kadın üç gündür sandalye üstünde olmasına rağmen doğum yapamıyor. Medet ya ağa... Ne yapsak ki?'"

Bekri sakin sakin cevap verir:

"Git o kadına söyle. Şu önündeki kadehi içmek zorluğunu bir görsün bakalım. Kendi zorluğunun hiçbir şey olmadığını hemen anlayacaktır."

MEYHANE İŞARETLERİ

Sadece tabela veya numara değildi meyhaneleri belirleyen. Meyhanelerin de alameti vardı.

Kapıya asılmış bir kayık ya da bir hançer meyhanenin işaretidir. Tahta veya madenden yapılmış, özenle süslenmiş levhalar meyhanenin kimliğini belirtirdi. Bu kimliğe sahip meyhane sadece Hristo'nun, Arap Hüsnü'nün dükkânı olarak tanımlanmaz, "Hançerli", "Kayıklı" meyhane olarak adlandırılırdı.

Semtin ya da mekânın özellikleri de meyhanelere isim olabilirdi. "Kafesli Meyhane", "Fıskiyeli Meyhane", "Vezirhanı Meyhanesi" gibi...

Ruhsatlılar yanında kaçaklar da vardı. Koltuk meyhanelerinin kapılarını herkese açtığı sanılmasın.

Ayaktakımı ile bimekân takımının meyhaneleri de ayrıydı, efendi ile kâtip takımının koltuk meyhaneleri hem yapı hem de sofra açısından farklılık gösterirdi.

İçki sunmanın ve içmenin sınıfsallığı hayli eskidir Osmanlı'da...

Meyhanenin "müdavim" yapısını, daha çok bulundukları semtler ortaya koyardı.

Yeniçeriler, kalyoncular, topçular ve esnaf çevre meyhanelerin müşterileriydi. "Dayı" denilen yeniçeri akşamcıları en itibarlı müşterilerdi.

Onlar gel geç değil, sürekli olarak beklenen akşamcılardı.

Meyhaneler

Kasımpaşa'dan, Fındıklı ve Salıpazarı'na uzanan meyhaneler, tersaneliler ve topçuların, Haliç'in üst kısmı ise kayıkçılarındı.

Museviler, Ermeniler, Rumlar, Hıristiyan Arap uşakları ile keferenin cümlesi Galata'ya çöreklenmişti. Ama çöreklenmenin de bir biçimi ve adabı var.

Öyle şekli bozuk, hamal dellak makulesi ile baldırı çıplak pırpırı külhaniler için Gedikli meyhaneler kolay kapak atılacak mekânlar değildi. Belki, akşamcıların henüz gelmediği zamanlarda kapıdan şöyle bir baktıktan sonra ayakta hemen bir tek atıp, toz olmaları mümkün...

Çünkü ayaktakımının uğrayacağı yer "ayaklı meyhane"dir.

Ayaklı meyhane dediğimiz seyyar içki satıcıları olup komple meyhanedirler.

Dükkân, tezgâh, fıçı sanki her şey onlardır.

Günümüzde olsalardı, "seyyar meyhane" diyebilirdik onlara.

Müşterilerin daha çok manav önlerini tercih etmelerinin bir nedeni var. Müşteri kendini uzaktan belli etti mi, meyhaneci önde o arkada yollanırlardı manav dükkânına.

Açılan musluktan ısınmış ve rengi sararmış rakı boşalırdı. Öyle beklemek, hasbıhal etmek, muhabbeti koyulaştırmak falan yok. Rakıyı aldığı gibi dikleyen müşteri birkaç ustura yutmuş gibi olurdu.

Çerez ise, manavda ne varsa oydu. Bu mezede rakı keskinliğini hafifletirdi.

Lahana, pırasa, turp ya da havuç kırığı...

Akşamcıların bar üstünde birkaç kadeh dikleyip yaptığı "bar muhabbeti âlemi"nin, "ayaklı"da olmayışı elbette rakıyı kezzap eyliyor. Her şey çabuk ve gizlilik içinde...

Böyle rakı içimine üstadımızın getirdiği "birkaç ustura yutmuş gibi olmak" tabirine katılmamak mümkün değil...

HANGİ MEYHANE NEREDE?

Henüz daha 1900 olmamış. İstanbul'un semtleri meyhanelerle dolu, hem de sahiplerinden uşaklarına kadar dört bir yanı sarmışlar.

İstanbul meyhaneleri hakkında küçük ama en önemli kitaplardan birini yazan Mehmet Tevfik, öbür adıyla "Çaylak" 1880 meyhanelerini semtlere göre sıralar.

Kitaplarını "İstanbul'da Bir Sene" başlığı altında toplayan Mehmet Tevfik Bey, beşinci ayını İstanbul'un gedikli meyhanelerine ayırır.*

Mahmutpaşa'daki Saraç Hanı, Bakla Hanı, Yağlıkçı Hanı, Vezir Hanı önde geliyor.

Kumkapı ise bugün ağzına kadar libabe dolu... Düzoğlu Meyhane dizisinde başı çeker. Yeni Meyhane, Karabıçak ve Küçük Samsun meyhanelerini Yenikapı'da Kafesli Meyhane tamamlar. Langa'dakiler özelliklerine göre adlandırılır. Tandırlı, Mermerli, İki Kapılı ve Kolluk karşısı gibi...

Geldik Samatya'ya... Büyük Kuleli ile Küçük Kuleli çekişmesi vardı. Rum meyhaneciler bu semtte çok ünlüydü. Gül Sarkis, Zafiri, Ormanos, Hacı Manol geceleri neşe ve tat katarlardı.

Ayrıca Altınoluk, Gümüş Halkalı, Süngerli ve servili mey-

* Mehmet Tevfik Bey, *Meyhane ya da İstanbul Akşamları*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul, 1300.

haneler de semtin diğer keyif alanlarıydı. Yedikule'de Mağara, Karagümrük'te Takkeci, Topkapı'da Karagöz ve Hacı Mardiros hizmet verirdi.

Balat'ın içini Osmanlı, dışını Yahudi meyhaneciler parsellemişti. Karanlık, Koca Kalfa, Köroğlu, Bahçeli, Yarım Balat ve karanfil meyhaneleri bu semtteydi.

Dülgeroğlu, Tömbet, Hacı Mişon, Çingene Müslim de Balat'ın dışını mesken eylemişlerdi.

Geldik Fener'e... Sukiyas, Kamberoğlu ve Tanaşaki'nin adlarını sayıp yolumuza devam edelim.

Nedense "Gümüş"e tutkun hayli meyhane var buralarda... Gümüşhalkalı bunlardan biri...

Cibali'ye çıkıyoruz. Haleplioğlu, Laşke, Kasavet, Anastas, Yahudi Abude bu semtin ünlü meyhaneleri arasındaydı.

Unkapanı'nda Yenidünya ve Baklacıoğlu'nun adını saydıktan sonra Mehmet Tevfik Bey'in meyhanelerini bir bir dolaşalım. Bunun için ya boyun bağımız görünmeli, ya da bıyıklarımız omuzlara kadar burulmalıdır.

Mehmet Tevfik Bey burada iki tip meyhane insanı çiziyor.

İkinci tip bıçkın tarifidir. Ve Mehmet Tevfik'in beyanı yukarıdaki gibidir. Daha sonra bu iki tipin de kelli felli ve mutlaka yaşını başını almış olması gerektiğini görüyoruz.

Çaylak Mehmet kendi döneminde küçük yaştakileri meyhanede görmekten memnun olmadığını şöyle ifade eder:

"Öyle zamanımızda olduğu gibi 14-15 yaşındaki çocuklar meyhanelerde görünmemeli, 25 yaşında bir adamın meyhaneye girmesi belki Tavukpazarı geçerli olabilirdi.

Esnaf kalfaları ve yaşı 25 civarında olan diğer sınıflara mensup insanlar olsa olsa ayaklı meyhanelere gidebiliyorlardı. O da sıkıla ve çekinerek..."

Şimdi burada soluklanalım ve Mehmet Efendi'nin yukarıdaki kınamasının altını çizelim.

Görüyoruz ki 1880'lerde İstanbul meyhanelerinde 14-15 yaşındakilere de rastlanıyormuş. 10 yaş büyüklere ise ancak ayaklı meyhanelerde...

Galiba en iyisi Çaylak Mehmet'in kitabından ve tabi ki Reşat Ekrem Koçu'dan söz etmek.

Reşat Ekrem Bey'in eski meyhaneleri yenilere pek hitap etmez ve okurlara ve meraklısına sosyal tarih açısından paragraflar açar.

Cibali meyhaneleri bekâr uşağının çok olması sebebiyle kapılarını daha çok tulumbacılar, araba sürücüleri, beygirciler, fırın işçileri, kayıkçılar, gemiciler ve amelelere açmışlardır. Ancak araya karışan ülfet ve muhabbetten keyif alanlar, hafiften bıçkın ve meşrebe uygun delikanlılar da olacaktır. Durum böyle olunca gecelerin hay huy değil de bir hayli tantanalı geçtiğini tahmin edebiliyoruz. Ayvansaray'dan getirilen köçek oğlanlar ile tam bir muhabbet alanı.

En büyük meyhanelerden biri olarak gösterilen Haleplioğlu, Cibali Yenikapısı Hamamı'nın yanındaydı. Hamamın yananda olmuş da ne olmuş demeyin. Hovarda beyler felekten bir geceyi işte bu hamamı kapatarak çalarlardı. Ama asıl çalanlar yandaki meyhaneden getirilen sazendelerdir. Bu mekânda göbektaşı sofraları kurulduğunu öğreniyoruz. Köçeklerin de âlemlere katılmasıyla musiki nağmeleri meyle akıp gidiyordu.

Cibali'yi meyhaneler açısından ön plana çıkaran adresler arasında Laşko'nun meyhanesi, Anastas'ın meyhanesi, Yahudi Ayado'nun meyhanesini sayabiliriz.

Reşat Ekrem Bey, yazılarında vazgeçemediği Üsküdarlı Aşık Razi'ye debir Cibali manzumesi yazdırmış ve burada Haleplioğlu'nu anlattırmıştı:

"Haleplioğlu bu kebir meyhane
Hizmette sakiler olmuş bu pervane
Hüban ile dolu baksam ne yane
Şarabı erguvan kıldı mestane"

PANDELİ ÇAKALOĞLU

Koçu, Üsküdarlı Razi burada da karşımıza çıkıyor. Galata'nın ünlü meyhanelerinden Eftalipos da İstanbul külhanbeyleri arasında sadece sertliğiyle değil aşırı derecede erkek güzelliğiyle bilinen İmrozlu bir Rum gencinin aranılan mekânıdır.

Üsküdarlı Razi yaklaşık 1890 senesinin bu Pandeli Çakaloğlu adlı sakisini bize Sabiha Bozcalı Hanım'ın çizimi ve tabi ki Razi'nin deyişi ile getirir:

"Meyhane Eftalipos'da
Görmedim bir saki, bu boy bu bosda

Güzeller güzeli, urum güzeli
İmroz adalıdır namı Pandeli"

ÇAKALOZ MEYHANELER

Çakaloz Meyhaneler safında anlatılanlar pek muteber değildir. Ayaktakımı olarak tabir edilen hayta güruhunun, edep ve hayâ kaygısı taşımayanların mesken tuttuğu meyhaneler de olacaktır. Bu tür meyhaneler Beyoğlu'nun arka ve çıkmaz sokakları ile Galata ve Tophane güzergâhına yayılmışlardı.

Bazı eli kalem tutanlar bu Çakaloz adını Ahmet Rasim gibi Çakanoz olarak da ifade ederler. Her türlü hır gür, kavga ve dövüşün eksik olmadığı Çakaloz meyhanelerin son kalanları 1940'a kadar gelebilmişti.

GEDİKLİ MEYHANELERİ

Tezgâh genellikle kapı girişinde sağda veya solda... Bazen de meyhanenin dibinde kapı karşısında...

Tezgâhın arkasındaki duvarlarda oymalı raflar var. Kenar çivilere ise şarap ve rakı ibrikleri asılmış.

Meyhaneyi tahta sofralar ve alçak ayaklı masalar süslüyor. Çevrede ise kısa bacaklı hasır Tahtakale iskemleleri dizili. İtibarlı müşterileri barındıran büyük fıçı ve küpler sıralanmış. Bu fıçıların tahta lülelerine ancak bir merdivenle ulaşmak mümkün...

Açıldığında, bardak çanak yerine kocaman kocalar, çamçaklar bu kol kalınlığında akan içkiye tutuluyor.

Mükemmel bir sofranın olduğu meyhanede, hem Şirvan hem de oda bulunurdu.

Balkona, şiryana ya da odaya girmiş bir müşteriye, sadece parası pulu ile değil meyhane onuru ile zengin...

Bazı meyhanelerin üst katı onlar için hazırlanır ve döşenirdi.

Oda varsa, odalıkta olacak elbette... Eski gedikli meyhanelerin özelliği, müdavimlerini eğlendiren hünerli rakkase ve köçekler de barındırmasıdır. Çoğunlukla Kıpti olan köçekler, kendileri maniler ve destanlar düzülecek kadar ünlüydü.

İstanbul'un azılı zorbaları tarafından çok civanın bu odalara kapatıldığını anlatan Reşat Ekrem Koçu ballandırarak dile getirir.

Şimdi halveti bırakalım ve şiryandan birkaç basamak inip

meyhaneye göz atmayı sürdürelim.

Meyhanede fıçı yerine küp dizildiğini görürseniz anlayın ki, "küplü" meyhanedesiniz.

Küplü meyhaneler içinde en ünlü olanları haşarat yatağı Galata'da olduğunu belirtip sofraya oturalım.

Toprak şamdanlarda mumlar dikilip hazırlanmış. Çevresinde sıra sıra meze tabakları yer alıyor. Bardaklar ve kadehler temiz bezlerle kurulanıp bir güzel parlatılmış.

Sofranın üstü ise gıcır gıcır... Akşamcılara hizmet eden çocuklar -ki çoğu Sakızlı Rumlardır- tertemiz giyinip pürupak olmuşlar. Koçu'nun deyişiyle "Nezaket ve zarafetle, el ve yüz düzgünlüğü ile ince bir sanat" sunuyorlar.*

Çoğu *Sakiname*'de saki erbabı uşaklarına yer verilişi onlara verilen önemden dolayıdır.

Burada hizmette kusur yoktur ve akşamcı her zaman haklıdır geçerli olup aksine hareket edilmez. Öylesine haklıdırlar ki, meyhaneye elleri dolu gelebilirler.

Mevsime ve zevke göre elması ve portakalı ve bir okka üzümü ve kirazı ve balık yumurtası ve ince kıyımından çemeni bol pastırması ile sökün etti mi, el pençe divan başlardı.

Uşak ve müdavim birbirlerini masada tanırdı.

Huylarını sularını bilirlerdi. Biri hizmet, öbürü keyif ederdi. Bu nedenle masası ve uşağı belli müşteri büyük özenle karşılanır, akşamcı masa uşağına hatır sormakta kusur etmezdi. Tabi elindeki nevaleyi de ona teslim ederdi. Onlar kesilmek, soyulmak ya da ayıklanmak suretiyle yine masaya dönerdi.

Hava kararmaya yüz tuttukça kâmil duruma erişir, usta elindeki fiske şamdanlarla masaları dolaşırdı.

Fiske şamdan alevi ile sofra şamdanlarını tutuşturdu mu, mu-

* Reşat Ekrem Koçu, *Türk İstanbul*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1953.

habbet iyice koyulaşırdı.

"Ağalar, beyler safa getirdiniz!"

"Sağ olasın usta, masamız şen olsun!"

Bütün masalar ustanın sefasını aldıktan sonra sıra büyük orta kandilin yakılmasına gelirdi.

Ondan sonra gel keyfim gel...

Gedikli meyhanelerin tezgâhları, bir iki tek atıp sıvışacak çıraklarla çevrilidir.

Tezgâhın üzerinde bir dizi tabak bulunur. Fasulye pilakisinden, evlerde hazırlanmış lahana turşusuna ve çerezine kadar doludur bu tabaklar. Onlar, yani çıraklar "dört kaşlı" olarak adlandırılan ağalar ve ustalarla yüzgöz olmaz ve tezgâha çöreklenirlerdi.

Esnaf kalfa ve çırakları, keseleri ve yaşları icabı ağaları ile karşı karşıya gelmekten çekinir, meyhane adabını alıp pişene kadar "kabakçı" muamelesi görürdü.

Bu kıdemsizlerin yanı sıra evine ya da bekâr odasına dönmeden önce dükkâruna şöyle bir uğrayan ve adını akşamcıya çıkarmamaya özen gösterenler de olurdu.

Ezandan sonra meyhaneye doluşan akşamcıları kapıda gür bir ses karşılardı:

"Buyursunlar efendim, buyursunlar..."

Bu karşılama yılın 11 ayında sürüp gider, Ramazan geldi mi meyhaneler gayrimüslimlere kalırdı.

Meyhaneci, Ramazan'da hatırlı müşterilerini unutmaz ve bayramın birinci günü tabağını sunardı.

Akşamcıya meyhaneden lokum gönderilecek değil ya! Midyelerden veya uskumrudan balık dolması, hatırlı müşteriye beklendiğinin mesajını verirdi.

Gediklinin geniş tavanına yükselen orta direkteki çıngırak, belli bir saatten sonra aman dikkat...

Kapanma saatine rağmen meyhanede gözcü işaretini verdi mi,

saki çocuk çıngırağın ipini çekerdi. Artık meyhanede cümle âlem için "sus-pus" gelirdi.

Ardından kepenkler indirilecek, kolcunun geçişi ile çıngırağın ipi tekrar çekilecektir. Bu işaretin devamı, âlemin kelamıdır. Zaptiyenin bütün olanlardan elbette haberi vardır.

Şahsına ve devlet emrine gösterilen saygıdan memnun, içenin muhabbetine su katmaktan kaçınıp çeker giderdi.

KRAPEN NEREYE GİTTİ?

İlk kitapçı dükkânlarını Aslıhan'da açtığımda ilk komşum Alaattin Eser Abi olmuştu.

Dükkânlar yan yana. Akşamları saatin 18.00 olduğunu Eser ile anlıyoruz. Gidiş vaktinin geldiğini gürültüden, kahkahalardan belli oluyor. Hilmi Yavuz ile *Milliyet*'ten Hasan Pulur ve diğerleri yeni bir akşama hazırlanıyor.

Tıpkı yıllar öncekiler gibi...

Binalar, içindeki mekânlar ve insanlar değişmiş ama akşama hazırlanış faslında bir fark yok.

Aslıhan Kitapçılar Çarşısı eski dönemlerin meyhanelerle kaplı tek katlı büyük alanıydı. Bir çıkışı Balıkpazarı'ndadır. Diğer çıkışı da eski İngiliz Konsolosluğu'na doğru Meşrutiyet Caddesi'nden açılır.

Avrupa Pasajı ile komşuydu. Eski Krapen bozulup yeniden inşa edilince çarşı birden bire iki katlı hale getirilmiş ve aslına inkâr ettirilmişti.

Oysa Krapen ilk haliyle atlı tramvayların, yerleştiği bir alandı. Şişhane'ye kadar gelebilen tramvayların atları burada barındırılıyordu.

Eskiler Krapen'deki meyhanelerin ünlülerini sayarken Yorgi'nin Yeri'nden söz ediyor. Yorgi de diğer meyhane çalışanları gibi

İmroz'uydu. Önceki patronlar İspiro Havuç ile Tanaş Yalıya'nın İmrozlu oluşu, Yorgi'nin Yeri adını unutturacak ve mekân hep "İmroz" olarak bilinecekti.

Krapen'deki mekânlar Nevizade'ye taşınınca yeni mekânlarını "Krapen'deki İmroz" gibi ifade etmek zorunda kalmışlardı. Yorgi Usta ile İrfan Kara yeni mekânı kadın ve erkeğin paylaştığı masalarla donatmışlardı. Diğer mekânlarında mey trafiğinde yer alması Krapen'i unutturuyor ve Nevizade ortaya çıkıyordu. Zamanla sadece Nevizade değil, bu sokağa ulaşan caddeler bile dolacak özellikle Pano Şaraphanesi bu yükselişte yer alacaktı.

MESUT CEMİL'İN MEYHANELERİ

Eski İstanbul hayatını kendi hayallerinde yaşatıp şampanyalar patlatanlar bu dar dünyayı İstanbul sanıyorlar. Oysa ne Samatya'yı ne Langa'yı bilirler. Ellerine ne denizanası ne de Lapin Balığı değmiştir. Bir taş plaktan maya sesi duysalar nara sanırlar.

Güneş'in Ay ile öpüştüğü bir gece petrol lambasının sararmış ışığı Kartal'da salaş ama o ölçüde hayat sıcaklığının hâkim olduğu bir mekâna düştüğünde doğmuştu. 1946'da *Vakit* gazetesi sadece zamanı değil, o zamanın içindekileri de görebilen bir yayın organıydı.

Okurlarına süper market zihniyetiyle değil, bilgiyle ulaşan bir gazete. Gazetenin çok engin bakışını, kıymetini ortaya koymak açısından şu sözü söyleyebiliriz:

"Vakit nakittir."

Gazetenin 1946 nüshalarındaki "Tamburi Cemil Bey'in Hayatı" tefrikası bir büyük müzik adamının notalardan taşan hayat kesitini vermekle kalmamış, onunla beraber İstanbul'un en kenar semtlerine geçmişi aksettirmişti. İstanbul karanlığa düşen kenarda köşede kalmış nice mekân ve mekânların insanlarına projektör zenginliği düşen bir mum ışıklarının titreye titreye yok olup gitmeyişi bu hatıraların eseridir.

Süvari mülazımı Atıf Esenbel Bey'in 1900 başlarında Mesut Cemil'le Kartal'daki eski bir meyhaneyi mesken eylemişlerdi.

Sarı bir petrol lambasının ışığı altındaki mezelerini domates, salatalık ve taze balık tavası teşkil eder.

Umurca rakısı ise masayı şenlendirirdi. Son durakları ise Topkapı'daki Selatin meyhaneleridir.

O zamanlar bu meyhanelerden meşhur iki tanesi Topkapı'daydı. Uzun kuytu loş yerler, yerden tavana kadar çok eski ve içince hiç eksik olmayan rakıyla pişmiş serin koyu renkli fıçılar ve kararmış peykeler...

Havasmda duvarların içine kadar sinmiş içki ve meze kokusu, gölgeleri uzanan isli bir petrol lambası, masaların mermerleri üzerine dikilen rakı fıçılarının kuytu köşelerini gizli kımıldamalarla dolduran birkaç mum...

Bu biçim meyhaneler Yenikapı ve Langa'da daha çoktu. Yalnız bunlarda Selatin meyhanelerine mahsus tavana kadar fıçılar yoktu.

Yine peykeler, laterna, kurşun çatallar, gayet kalın kaba kadehler vardı. Bu kadehler kırılınca meyhaneci çırakları bunları eğeler ve tuzluk yaparlardı.

Hemen hemen her akşam Adalı lavtacıların geldiği, "Sakız" usulü çalışta ekseriya klarnetçi ve nadirattan da olsa bir kemancı yer almaktaydı.

Bendenizin geçmişe yaptığı yolculuklarda "gece hayatı" bir hayli yer kazanır.

Kartal ve Topkapı kenarlarından Boğaz ve Şişli civarına uzanan notaların uçuştuğu bu geceleri tarifte aciz kalmaktayız.

Tevfik Paşa'nın damadı sefaret müsteşarı Müfit Bey'in Şişli'deki evi Mesut Cemil'li saatlerle doludur ve akrep ile yelkovan bir bakıma Tamburi Cemil'i yâd etmek için dönmektedir.

Sanılır ki gece Şişli'de başlamış ve bitmiştir. Hayır, son nağme diğerlerinin takdimi olacak ve "Hayat korosu" bu defa bir başka bir semte taşınacaktır.

Makamsız ama hayat olarak makam kazanmış müzik sevdalıları Langa'da beklemektedir.

Hakikaten beklemeye değer ve musikiye aşina olanların hafızalarından çıkmayan bir tur başlar.

Artık herkes şahsi makamından çıkmış, bir tek makama uymaktadır. Bu makam, musikinin erişilmesi zor makamıdır. Ve Mesut Cemil'li bir gecenin ikinci faslı yaşanmaktadır.

Musikişinaslar ve bunu terennüm etmeyi hayatın bir parçası olarak telakki edenler ünlü yerler de birdi salaş mekânlarda. Yazlık bahçelerin de bu mekânlardan farkı yoktur onlar için...

Çünkü önemli olan sanatçının dinlenir ve paylaşılır bir mekânı, atmosferi bulmasıdır.

Neyin usta bir ağızda daha bir büyüyen uhrevi ve mistik sesi de, lavtanın muhabbet koyulaştıran ritmi de aranacaktır.

MÜZİĞİ PAYLAŞMAK

Esenbel ile Mesut Cemil'in geç saatte evden çıkışları ve Langa'ya gidişleri tam bir serüvendir:

"Geç saatte Langa'ya geldiğimiz vakit, meyhanede birkaç kişi kalmıştı. Bir köşeye oturduk. Biraz sonra çalgıcılar geldi ve Ada havaları çalmaya başladılar. Bir aralık çalgıcılara bir şeyler fısıldadı. Cemil Bey'i pek sever, huyunu suyunu bilir ve kendisi hizmet ederdi. Yanımıza geldi ve bir parça çalması için yalvarmaya başladı."

Cemil Bey kemençesini hiçbir yerde bırakmaz ve paltosunun sol iç cebinin yanındaki bir düğmeye torbanın ağzından öyle bir iliştirirdi ki dışarıdan hiç belli olmazdı. Esenbel'in anlatımını sürdürelim:

"Ardından çalgıcılar geldi. İçlerinden biri eteğini öptü. Kısa ve temiz bir akortun ardından bir iki dokunuşla onların edasında nikris, arazbar karcığar nağmeleriyle bir taksime girdi. Ondan sonra bir sirto kaptırdı. Başının hafif bir işaretiyle lavtacılar refakate başladılar."

Bitmedi...

Ardından bir "Kleftiko" yine bir taksim ve de "kalamatiano" dinleyenler için bu fesli efendi "tanışık" biri olmayabilir ama onlar senelerden beri bilvesile dinlemekte ve müziğine hürmette kusur etmemektedirler. İsmen bildikleri, şimdi cismen karşılarındadır. Kendilerinin çok üstünde bir musiki beyefendisinin ken-

di dünyalarına gelmelerinden dolayı hem onur hem de keyif kazanmışlardır.

Eski meyhaneye bütün bir Ege folklorunun kıvrak ve aydınlık renklerini bir anda dolduran Cemil'in kimi elini, kimi eteğini öpüyor, sonra birbirine sarılıyor, birbirlerini dinlemeden Türkçe, Rumca hayranlık cümleleri savuruyorlardı. Esenbel diyor ki:

"Patron benden 'keras' dedi. Yerlerine oturdular ve kadehler yeniden doldu.

Cemil Bey'i Adalar denizinden beklenmedik bir anda karaya çıkmış bir yarı Tanrı gibi seyrediyorlardı.

Ara sıra içlerinden biri fırlıyor, gözlerini açarak coşkun bir nutuk veriyor, başka birisi kocaman renkli mendilini yüzüne kapamış ağlıyordu."

Bu güzel gecenin ardından eve dönüş vardır:

"Kâtip Muslihiddin Sokak'ının Langa tarafındaki yokuşundan çıktık. Eve girdik.

Gömlekli, uzun şişeli petrol lambasının üstünde Cemil Bey kahve pişirdi. Biraz da kaşar peyniri ikram etti.

Başımızın içinde hala iri Sakız lavtalarının taze çam kokulu ve ılık gölgeli sesleri çınlıyordu.

Cemil Bey, dişlerinin arsından ıslıkla son Kalatiano'nun bir motifini tekrarlıyordu. Hafifçe dalgmlaşmıştı.

Herkesin uyuduğu gece yarısından sonraki tenha âlemine doğru yavaşça kaydığını hissettim ve kalktım."

Off be... Şu anlatımın güzelliğine bakın. Ağzından mey değil bal akıyor usta.

NEYZENİN 19.868 OKKA İÇKİSİ

"Yıllarca ayık gezdiğimi bilmiyorum. Esasen hayatımda bir kere sarhoş oldum. O günden beri mahmurluk bozuyorum. 1914 savaşının sonuna kadar içtim."

Hoca işi Harb-i Umumi'de bırakmamış, biraz seferberlik sonra yola devam. Özdemir Asaf ise Neyzen Tevfik için diyor ki:

"Bütün metrelerin ve santimlerin
Bütün kiloların ve rakamların
Bütün rakıların ürktüğü adam"

Neyzen Tevfik ne kadar içtiğinin hesabını tutan bir kişidir. Başka birinin içtiğine çentik atıp atmadığını bilmiyoruz.

Neyzen'in hesabı açık:

"1914 savaşının sonuna kadar 19.868 okka rakı içtim."

Ölçmekten, metreküpten pek anlamam ama kıvırmak için minik Terkos gölünü dolduracak nispette tankerler dolusu gibi diyebilirim.

28 Mart 1879'da Bodrum'da dünyaya gelmişti. 15 yaşına kadar Bodrum'da yaşayan Neyzen, "ney"i tanıdıktan sonra dünyasını değiştirmişti.

O mu dünyayı değiştirdi, ney ile mey birleşip onu mu değiştirdi tartışılır.

Bodrum'a gelen saz şairlerinin de etkisinde kalmış, ancak ruhsal sorunları da aynı oranda artmıştı.

Götürüldüğü doktorun: "Bu çocuk neye meraklı ise bırakınız onunla meşgul olsun." deyişiyle ailesi tarafından özgür bırakılacak, o günlerde şu mısrayı yazacaktı:

"Kavuştu âşık-ı Şeyda o yar-ı canana yine"

Bir süre sonra babası tarafından İzmir'de Mevlevi şeyhi Nureddin Efendi'ye teslim ediliyor, Neyzen o günleri şu satırları ile dile getiriyordu:

"Nota ile meşk devam etti, şöyle birkaç mah
Sama mıtrıba girdi ney elde, başta külah"

İSTANBUL'A GELİŞ

İstanbul'a geldiği yıl 1900'dür. Fatih'teki Fethiye Medresesi'ne girmiş, dört yıl cami derslerine devam etmiş, bir yandan da içkili müzik yerleri ile tanışmıştı.

Bu düşkünlüğüyle medreseden uzaklaştırılacaktı. İstibdat idaresini şiir ve mizahla eleştirmesiyle sık sık tutuklanmıştı.

1903'te İzmir'den gizlice Mısır'a geçmiş, ayak bastığı gün, yine mısralarına yansımıştı.

"Yağlayıp pullayarak kendimi attım Mısır'a

Şevk-i hürriyetle kendimi verdim hasıra"

Hasıra uzanıp kaldığı günlerde içkiye düşkünlüğünü:

"Baktım herkes rakı içiyor, bunda ne var diye merak ettim. Kendi kendime başladım. Hem de hürmetle, tazimle içtim. Bir zemzem gibi dudaklarıma değdirdim." diyordu.

Niyazi Ahmet Banoğlu bir konuşmasında Neyzen Tevfik'i bize şöyle getirecektir:

"Ben rakının kara gözüne âşık bir insan değilim ki! Onu ruh hamlesi için içerim."

Beni bir hayli aşan bir cümle deyip başka yazara geçeyim. Kandemir ile yaptığı görüşmede,

"Ben ömrümde bir gün ile zevk, neşe, haz duymak için içmedim. İnsanların sağır kulaklarına duyuramadığım ıstırabımı teskin için içerim." demesinin açıklamaya gerek yok. *Akşam* gazete-

si onun için "Deli" diye söz edince şu dörtlüğü okumuştu:*

"İçmişim ben bu zıkkımı otuz yıl naçar
Bu zehir ki beşeri tehlikeyi davet eder
İçen elbet olur maskara-i matbuat
Okuyan Akşam'ı akşamcılar lanet eder."

İki zeytin tanesi, yarım ayva, bir küçük dilim beyaz peynir veya mandalina...

İşte Neyzen usulü meze budur. Yeni Cami'nin arkasındaki Üsküplü İsa'nın berduşhanesinde onca bimekân takımının arasında rakıyı bunlarla yuvarlayacaktı.

"Boşaltırım yine kallaviyi tevekkülüme
Cevap olur bu kadeh her ne olsa müşkülüme."

İçkiye uzun zaman ara veren Neyzen Tevfik sonra tekrar başlamıştı. Hem de durmadan içerek... Kendine göre boşa geçen zamanı telafi mi ediyordu bilinmez. Üstelik de kimi zaman "zaten hepimizin çektiği o mendebur içkiden değil mi?" diyerek...

Şişelere hem yakın hem de uzaktı. Ona "mendebur" dese de ayrılmamıştı. Tımarhaneye bile düşecekti onun için... Oysa bir müddet ara vermişti. Büyük hiciv ustası hastaneye yatırıldığı zaman dilinden doktorlar da kurtulamamıştı. En ünlü şiirlerinden biri de "Hekimlere Naz"dır:

"Bir hazakatzedeyim** midemi tıp tepti benim
Kırk katır tepse yıkılmazdı şu aciz bedenim
Kapladı her yanımı sancı, elem, ağrı, bere
Bir mezar oldu cihan, sanki tıbba haşere
Hastane sanarak yok yere girdim çıktım

---

* Hilmi Yücebaş, *Neyzen Tevfik Hayatı, Hatıraları, Şiirleri*, Memleket Yayınları, İstanbul, 1983.

** Hazakatzede: Osmanlıcada hekim hatasının kurbanı olan kimse için alay yollu söylenen söz. (YN)

İbret aldım onlardan ve canımdan bıktım
Avni'min himmeti erdi diye imdadımıza
Hatime çekti bir el nale ü feryadımıza
Kalmamıştır gibi aciz bedenimde bir şey
Yaşasın sine-i millete Hasan Vasfi Bey."

Bu edebiyat ve musiki dünyasının adamı 23 Ocak 1953'te öldüğünde 74 yaşındaydı. Bu bilinen tevellütündeki "son"dur.

Sonu çoktan konuşulmuş ve her çeşme yalağına kıvrılıp kalan Neyzen her uyandırılmaya çalışıldığında ilk laf umumiyetle "Çoktan gitmiş..." olurdu.

GALATA BALOZLARI

Galata anlatmaya değer... Karaköy Hamamı'nın arkası ünlü "Sidikli Sokak"tır. Çok eski dönemlerde burada dört genelev yer alırdı.

Genelev, kahve, hamam ve meyhane dörtlüsü Karaköy'ün öbür yüzüdür. Her çeşit insanın her milliyetten bir arada olabildiği nadir bir mahalle...

Aynalı sokak adını iki birahaneye vermiştir. Küçük ve Büyük Aynalı birahaneleri bu semtin pahalı tezgâhlarıdır.

Mezeler seçme, bira ise enfestir. Karşı sokakta Arap Yorgi'nin Şerbethane Balozu'nda ise petrol lambaları, mermer taşlı masalara geçmişin ışığını düşürür. Tezgahta Arap Yorgi tüm haşmetiyle oturuyor. Sol tarafta yüksekçe bir sete lavtanın piri sadıkoğlu klarnet, zilli maşa ve lavta takımı kurulmuş.

Baloz, çalgılı olduğundan her elini kolunu sallayan buraya giremiyor. Karafa rakının kadehi kuruşa, bardak bira ise yüz paraya satılıyor. Baloz artık giderek azalan "saz"ın öncüsü...

Müşteriyi kesip, ketem pereye getirmek için rengârenk atlas bluzlarıyla göğüslerini açıkta bırakan hoppa kadınlar işveli kahkahalarla etrafı çınlatıyor. Sarhoşlar ya da yeni yetmeler için bundan iyi meze olamaz.

Feleğin çemberinden geçmiş kaşıkçı, mavnacı, takacı, özetle bilumum küçük deniz tayfası bir köşeye çekilmiş demleniyor.

Onlar külyutmaz, arada bir bakışlarını kaldırıp ortada kıvrılan kadınlara bakıyorlar.

Arap Yorgi, Tatavla'nın (Kurtuluş) eski kurtlarındandır.

18 yaşında can kardeşi Hristo ile nam salmış, bir gece ansızın aynasız devirip nara patlatan Makriköylü (Bakırköy) Kör Mıgır ile avanesini dağıtıp, ta Feriköy'e kadar kovalamıştı. Ama ün yapan bir başkası onu kovalayacaktır.

Herkesin sonu kahraman Şerif Garry Cooper gibi değil ki! Kör Mıgır'ı mıhlayan Arap Yorgi, bir duvar dibinde anlı şanlı ölmektense sessizce yaşamayı yeğlemiş ve Malta'ya tüymüştü.

30 yıl sonra döndüğü Galata'ya hâkim olmaktansa, bir küçük baloza sahip olmayı kabullenen bir uyanıktır.

Bu ayrıntı Yorgi'nin cingözlüğüne bir misal olup, Galata balozlarının dehşeti bakımından örnek olarak sunulmuştur.

Yan bakıp dalga geçen ve her zaman maraza çıkaranlara tezgâh altından aba göstermelik sadece Yorgi için değil, tüm balozlar için söz konusudur.

Aynalı Sokak'ın karşısma düşen ve tramvay yoluna çıkan Manol'un meyhanesi de bıçkınlar yatağıydı.

Boğazkesen'in Firuzağa'nın kabadayıları tezgâha çöreklenip Mastika'dan şaraba kadar demlenirlerdi.

Tramvay Caddesi'nin az ötesindeki Yani'nin balozu daha önceleri Potin bağı fabrikasıydı.

Adalı'nın Balozu alafrangaydı. Küçük tiyatrosunda 7 kişilik orkestra daha çok Rum, İtalyan ve Maltız olan gemicilere cızırtısı ve gürültüsü bol müzik sunardı.

Polka'dan Mazurka'ya, valstan hora tepmeye kadar her müzik vardı.

Aslında balozda içki bahanedir ve 10 adet olgun ve dolgun kokona hem kendilerine, hem de Yani'ye çalışırdı.

Fi tarihinde yediği usturadan dolayı boynunu kısıp dolaşan ve

bu yüzden "Kambur" diye bilinen Manyo bu balozun mamasıydı.

Şekerci tabelasına bakıp da aldanmamak gerekir. Çünkü Sofi'nin dükkânında şekerlemeden başka içki de vardır.

Endamı güzel Sofi'nin hem mihrabını, hem de dükkânını Altındiş Nuri ile Kara Mustafa tarumar etmişti. İkisi de namlı kabadayıydı.

Aynı sıradaki bir diğer balozda Sakallı Yorgo'nundur.

Müşterileri ilk zamanlar daha çok "Tırnakçı" Rıfat'ın kumarhanesine gelenlerdir.

Sahibinin değişmesi ile müdavimler de değişmişti. Birkaç yavru ile iç düzeni de değişen baloza sonraları Şişman Vergin el koymuş ve burası tam bitirimhane olmuştur.

RAKISI SUSUZ, KAVGASI ÇOK KÜPLÜ MEYHANESİ

Karşıda Arkadi Sokak'ı, Küplü'nün meyhanesi ile dolup taşmakta... Ama sokağı tümüyle Küplü'nün neşelendirdiğini söyleyip haksızlık etmeyelim. Küplü II. Abdülhamid devri sonlarında Galata'nın en namlı meyhanelerinden biriydi.

Müdavimleri semtin en azılı serserileri, baldırı çıplakları buraya gelirdi. Küplü'de elli dirhemlik bir ölçek yirmi paraydı. Sadece Galata'nın değil, bütün İstanbul'un en ucuz yeriydi.

Ucuz rakı vermesinden dolayı sık sık basılır, her zaman da rakının en alasından verildiği görülürdü. Küplü'nün bu derece rağbet görmesi, dönemin kantolarına da yansıyacaktı. İşte Hicaz makamındaki Küplü kantosu:

"Gece gündüz gezmek merak,
İşimiz boşuna dolaşmak,
Sabah erken Küplü'nün kapısı,
İnsanı divane eder rakısı,
Yutunca kendim bilemem
Çünkü mantar yemem.
Param kadar çal be,
Olmaz Simon söyle,
Getir rakı mezeleri,
Kadeh kadeh mi içmeli
Biri atsa hazır çıngar,
Of yandım aman,
Of sevgilim aman."

KANTO ÜSTÜNE KANTO

Sadece bu kantoda değil, Küplü için yazılan diğer kantolarda da kavga hep belirtilir. İşte bir diğer Küplü kantosu:

"Kadeh kırmak, el sarmak
Hovardaya pek yakışır
Küplüye gitmeyenler
Gidip bir tek çakmalı
Gamı dilden atmalı
Veresiye vermezse
Tezgâhtarına çatmalı
Külhanbeylik omuzdaşlar bize pek şandır."

Fazlı Baba'nın piyade yatak oteli, Hamdi Baba'nın kumarhanesi ve Pezevenk Papazoğlu'nun mekânı da buradadır. Otel, zar, kadın ve mey... Bu sokak şenlikli olmayacak da, neresi olacak?

Aya Yorgi Kilisesi Tramvay yolunun karşı tarafında... Merdivenlerden çıkıp geniş salona girince, köşedeki büfeden koca bir semaverin yükseldiği görülür ki, üç kova su aldığını söylersek azametini ancak ifade etmiş oluruz. Buradan kupalarla tavşankanı çaysa, aykırı müşterilere sunulurdu.

1914'te müstecirleri Yorgi ve Argiri bu salonda pandomim de oynattılar. Sermet Muhtar Alus, tuluatçı Küçük Şevki'nin çalıştığı yerleri sayarken, buranın da adresini verir. 1885'te ise Büyük Amelya'nın kocası Soritaki Efendi'nin işlettiği bu yerde Ça-

kır Marika, kantocu Amelya rüzgâr gibi esmişler ve kafaları dumanlatmışlardı.

Bizans meyhanesi de 1800 sonları ile 1900 başlarında, Galata'nın ünlü meyhaneleri arasındaydı. Tam rakamla söylersek 1897 ile 1908 arası yaşamış II. Abdülhamid'in son dönemlerin görmüştür.

Gündüz lokanta, gece birahane olan bu dükkânın sahibi bir Yunanladır. Ustadan çırağa tüm çalışanlar ise eli yüzü düzgün, edep ve terbiyeden almış Rum gençleri.

Ekonomos, Galata'nın meşhur meyhaneleri arasındaydı.

1891'de İstanbul'a gelen *Figaro* gazetesi muharirlerinden Emile Berr, meyhaneyi ziyaret edenler arasındaydı ve yazdığı yazı ile meyhaneyi şöyle tarif edecekti:

"Galata'da karakol karşısında İstanbul Boğazı'na müzavi olarak uzanan sokakta Ekonomos isimli meşhur bir meyhane bulunmaktadır. Bu meyhane kum dökülmüş zeminiyle, akaju ağacından yapılmış takımlarıyla insana kırk elli sene evvelki Paris meyhanelerini hatırlatmaktadır. Ekonomos'un mutfağı Avrupa usulündedir. Usta bir aşçısı vardır.

Ekonomos'un kendine mahsus yemekleri arasında enginar kızartması pek meşhurdur. Anadolu'da yetişen ve dünyanın hiçbir yerinde bu derece güzelliğe rastlanmayan enginarları İstanbul'da çok iyi pişiriyorlar. Ekonomos'ta birkaç defa bu güzel yemeği yedim. Burada Türk kahvesiyle kokulu Girit tütünü içmek pek keyifli oluyor."

İŞTE BİZANS

Karaköy Palas'ın tam karşısında yer alan "Bizans"ın sahibi İstanbul'a yalınayak başıkabak bir Miço olarak gelmişti.

Kuledibi yosmalarından birine tutulmuştu. Ama yosma daha çok tutulmuş olmalı ki, bu Miço'yu malen ve nakden hayli beslemiştir.

Uşaklık ettiği bu meyhaneyi bir Rum kaptanın desteği ile kapatan Yunanlıyı Reşat Ekrem Koçu şöyle tarif eder:

"Pos bıyıklı, iri yarı, pençeli bir adamdı. Çok az Türkçe bilir, parmağında elmas yüzük taşırdı. Yeleğinde altın köstek kasada otururdu."

Koçu bu meyhaneyi 40 yaşlarında iken gördüğünü söyler.

Tarife göre meyhaneciden çok bankeri andıran bu Yunanlının mekânından bazı bilgiler verelim:

İçkiler: Viyana birası... Belgrad'ın Yogodina birası ile daha sonraki dönemde Bomonti birası.

Ücret: Küçük bardak bira 60 para... Dublesi 100 para...

Ünlü mezesi: Tava balık ve salata...

Eski Rumların "Lavirentos" diye anlattığı Benli Rumun meyhanesi, 1900 başlarında Galata'nın zevk yataklarından biriydi. Bu yatağı bilumum bıçkın tayfası ve zamane kopili paylaşırdı.

Tarifte gecikmeyelim...

Necati Bey Caddesi'nin Tophane tarafındaki Maliye binalarının yerindeki bu gemici meyhanesine ismini veren ve renk katan

Benli Rumdur.

Benli Rum dedikleri makbul ve taze bir "muğpeçe"dir. Uzun bir boy ile "müşekkel" el ve ayak...

Başında ise Tunus fesi, ayağında geniş ağlı şalvarı vardır. Daha çok Adalı Rumlar giyerdi. Adı Panayot olup, "Pavli" olarak da bilinirdi. Meyhanenin has müdavimlerinden olup Haddehaneli Bekir şöyle der:

"Levendane ayak atar ol harami bakışlı

Benli Rumu kaldırınız, şekavete saparız."

Galata'nın batakhane dizisindeki bir dolu meyhaneleri arasında yer alır.

Özellikle III. Selim döneminde şöhreti artmış, denizcilerin barınağı olmuştu. Sahibi de Rumdu.

Galata çevresinin eli bükülmez, ismi sorulmaz takımı da Arapoğlu'na dadanmıştı. Her türlü kavga ve kapışmanın eksik olmadığı Arapoğlu'nun yakınlarına değil kadınlar, erkekliği yüzünden dört kaş olmuş erkekler bile yanaşamazdı. Hatta Galata inzibatı, Arapoğlu'nun kapısını 15 kişiden az bir kuvvetle aşındıramazdı.

Arapoğlu zorlu Rum kabadayıların gözetimi ve koruması altındaydı. Dükkân her zaman tıklım tıklım doluydu.

"Baba"lar Arapoğlu'nun bir işareti ile diğer meyhanelere aldırmazdı. Meyhane aynı zamanda bir soygun yatağıydı. Bu soygunlar sonucunda Arapoğlu tekke alacak kadar büyüyecek ve köşeyi dönecekti.

Kalyoncu neferlerinden gelen hasılatı da buna ekleyen Arapoğlu, Akdeniz'de ticarete başlamıştı.

Soygun ve cinayetlerin artması, Arapoğlu'nun gemisine binenlerin birer ikişer eksilmesi zabıtayı harekete geçirmişti. Sonunda Arapoğlu ile yardakçıları Tersane Meydanı'nda asılacak ve bu ünlü meyhanenin kapıları toplu idamlarla kapanacaktı.

TOPKAPI'DA CÜMBÜŞ VAR

Meyhaneyi meyhane yapan içindekilerdir.

Sazlar, curalar, iki telliler, zurnalar, çığırtmalar, zilli maşalar, darbukalar, neyler, kavallar çalınacak, pullu cepkenli, sürmeli köçekler oynayacak da Bekri'ler oynamayacak mı?

Topkapı meyhanelerinde köçeklerin oynayıp, manicilerin destan, semai, koşma okudukları dönemler 1800 sonları ile 1900 başlarıdır.

Topkapı da o zaman Topkapı hani...

Kapıları kimler açmıyor ki? Cenaze kaldırıcısı desen orada, Ermeni kuyumcusundan Karamanlı müstecire, okumuşundan "Ali Okulu" görmemişine kadar herkes orada...

Yarı karanlık ama geniş tonoz meyhanelerde kadeh kadeh içki, onca yorgunluğa ilaç oluyor.

Kimileri kendini reçineye, yani çam kokulu şaraba bırakmış.

Muharrir sınıfından Ahmet Rasim, Mehmed Celal, Ali Haydar ile musiki üstatları Ziya, Tamburi Fuat ile Arap İbrahim ta cehennemin dibinden kalkıp Topkapı'ya gelenlerdir.

Çok ünlü turşusu ile rakı içmek için Topkapı'ya kapağı atanlar sadece onlar mı?

Münir Nurettin Çapanoğlu ilk delikanlılık kadehlerini orada kırmıştır.

Şair Rıfkı Bey, Manisalı Sait Ali, *Tasvir-i Efkâr*'ın Yazı Mü-

dürü Emin Lami, Hoca Behçet, Neyzen Sadi Baba, Sultan II. Abdülhamid'in Başkâtibi Tahsin Paşa'nın damadı Fuad Bey de Topkapı listesinde yer alırdı.

Tamburacı Osman Pehlivan, rakıyı turşu ile götürünce neler çalardı neler... Mübarek kündeye gitmek veya çift dalmak gibi dikkatin içindedir. Aynı zamanda pehlivanlığın meydanında olmanın ve de musikinin divanında bulunmanın çifte keyfini sürmektedir.

Hem pehlivanlıkta hem musikide "Peşrev" yapan kim var ki? diyelim ve diğer adrese gidelim.

En ünlü meyhanelerden biri de Karagöz olup, Balıkçı Altıparmak Karabet ve kuyumcu Mıgır bu meyhaneye renk katardı.

İkisi de hesabıyla ünlü içkiciler safındaydı.

DÜRDANE HANIM'IN TASVİRİ

Ahmet Mithat Efendi, Galata meyhanelerini enine boyuna gezer. *Dürdane Hanım* romanında bu meyhanelerin enini yirmi beş, boyunu ise kırk beş arşın olarak ölçer.

Üstadımız meyhaneye ilk adımında tezgâhı görür:

"Bu meyhanelerin sokak cihetine yakın bir tarafında süslüce bir tezgâh görüp de, onun ön tarafında da eski Yunanlıların işret mabudu olan Baküs'ün sarhoşluk halini gösteren resmine bakarak, bunları zamanımızın ileri medeniyetinin vücuda getirmiş olduğunu zannetmeyiniz.

Diğer cihetinde meyhanenin boylu boyuna iki yahut üç sıra olarak birbirinin üzerine dizilmiş olan beşer yüz okkalık fıçılara dikkatle bakın. Üzerlerinde numaralar, size bu fıçıların da henüz birkaç seneden beri yapılıp konulmuş şeyler olduğunu zannettirir."

Şimdi bir soluk alalım ve meyhanenin iç rengi üzerinde duralım. Genelde çividi ve beyaz renkler hâkimdir.

Meyhane erbabının gözü altındaki fıçılarsa, onca yılın ve akşamların sessiz tanığı gibi duvar dibine çökmüş, bakar dururlar.

Ahmet Mithat Efendi, bu fıçıların içinde şarap bulunduğunu belirtip, yaşı yarım asrı geçkin örümceklerden söz eder.

İçine yerleşmiş örümceklerin yetmişer, seksener yaşında olduklarına tereddüt etmezsiniz. Örümceklerin her birinin hemen hemen yengeç büyüklüğüne eriştiğini ve boz renkte olduğunu da ekler:

"Bugün hiçbir Bekri bulamazsınız ki, bu fıçıların dopdolu olup içlerindeki içkileri tahtalarının aralarından yahut ağaç musluklardan damlamakta olduğu zamanları hiç olmazsa çocukluğunda görmüş olsun. Bu fıçılar, kendilerinin rakibi olan ve yerlerine geçen damacanalara, binliklere ve kadehlere pirane bir tavırla gelip derler ki 'Hey gidi züğürt sakiler hey...' Bizim itibarda bulunduğumuz bereketli zamanlarda buralarda bir kadeh yahut bir mastika gibi tabirler kullanılmazdı. Bir ellilik denilip dört ellilik içmekle kalan sarhoşların yüzüne bakmazlardı."

Bir okkalığın yanında meze olarak toriğin dörtte biri ile yetinen Bekriler var.

Meyhaneler için su anca kapları yıkamak için gereklidir. Şimdilerde çok şey değişti. Birincisi zamane toriğinin dörtte biriyle ancak bir duble yuvarlayabilirsin.

Su ise "aziz" olup, koca bir bardağın içinde rakının yoldaşı olmuş. Kap kacak yıkamıyor, rakıyı ve mideyi sulandırıyor.

BEKRİ MUSTAFA NASIL BİRİ?

Sanılır ki bimekân takımından...

Sanılır ki içkiye boğulmuş, su yataklarında sızıp kalmış bir küfelik... Ya da derbeder mi derbeder.

Değildir.

Bir meyhane peykesine baş koyabilir, kuru hasır üstünde sızabilirdi. Ama evsiz barksız değildi.

1950'lerin başında Balıkpazarı Yemişçiler Çarşısındaki 3 numaralı dükkân içinde yatıyordu:

"Hüvel baki. Bekri Mustafa Baba'nın ruhu içün Fatiha"

İstanbul'da doğan ve 41 yaşında ölen Bekri Mustafa'nın burma sarıkla mezar taşındaki kitabe budur.

Bekri 41 yıl yaşamıştır. Kimilerine göre boş ama hoş yaşamıştır.

Kimilerine göre sarhoşların piridir. Deli olduğunu söyleyenler, hatta ona evliyalık yakıştıranlar da çıkar. Ama içki ile ne kadar alakalı fıkra varsa Bekri Mustafa'ya yakıştırılır.

İçki yasağına karşı çıkıp IV. Murad'ı bile iplemeyen odur. Ramazanda ağzına bir damla içki koymayan ve camiden çıkmayan Bekri, tüm fıkralarda zındıkların başıdır.

Babası bir yorgancı olan Mustafa uzun boylu, geniş omuzlu, pala bıyıklı ve endazesi yerinde biridir.

Sarayla sıkı fıkı ve kesesi dolgun olan Ahmed Efendi, onu en

iyi hocalar elinde okutmuştur. Ama iki şeyi iyi öğretmiştir. Yorgan dikmeyi ve içki içmeyi...

Münir Nurettin Çapanoğlu, eski müdavimlerin adam tutup, onun mezarını temizlettiğini ve akşamları kandil yaktıklarını söyler.*

Selahattin Güngör ise Tekel idaresine, Bekri Mustafa ile ilgili nükteleri bir araya getirilmesini önermişti.

Meşrutiyet devri ve öncesinde, mezarı başında rakı içenlere rastlanmıştı. Hatta Midilli ve Sakız'dan "düz" ve "Mastika" getiren Rum gemiciler, Bekri'nin mezarına mum dikerlerdi.

Bu mum dikmenin esbabı mucibesi sadece eski bir ustayı anmak değildir. Denize açıldıklarında fırtınaya tutulmamak ve herhangi bir kazaya uğramamak içindir bu ziyaretler...

* *Hafta*, sayı 143, 20 Haziran 1952.

BEZ BAĞLAMAK

Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi kadınlarının onun mezarı başında dua edip bez bağlaması ve adak adaması ise ondan yardım dilemek amacını taşıyordu.

Yakınlarının içkiden kurtulmasını isteyenlerin adak adadığı, içkicilerin piri Bekri Mustafa'dır.

İşe bakın, içkiden kurtulmak için, içkicilerin babasına koşuyorlar.

Eski Balıkpazarı meyhanelerindeki işret sofralarında akşamcıların ilk ve son kadehleri onun içindi. Kadehler "Bekri'nin canına değsin." diye yuvarlanırdı.

Bekri'ye bir mezar yapılması düşüncesi de bir içki sofrasında filizlenmişti. Balıkpazarı'nda Todoraki'nin meyhanesinde Çakıcı Ali denilen ve kafa tütsülemeye ikindide başlayan Çakıcı Ali, Bekri'ye mezar yaptırmıştır.

Niye Balıkpazarı Yemişçiler Çarşısı'nda?

Bekri, sürekli takıldığı ve bozahanelerinden çıkmadığı bu semti çok sever ve "Ölürsem beni bu bozahanelerin yanına gömün." derdi.

Sebebini açıklamakta yarar var:

"Burnum içki kokusunu almaya devam etsin"

İşte Çakıcı Ali'nin mezar için Eyüp, Edirnekapı veya bir başka yeri değil de burayı seçmesinin nedeni budur.

Çok eskilerde bu semt, her tarafı boş bir alandı. Ama zamanla bu alanı dükkânlar doldurmuş ve Bekri'nin mezarı da bir dükkânın avlusunda kalmıştı. Fakat mezara dokunan kimse yok.

Boyu iki metreyi geçmeyen mezara böyle sığmış fakat Tekel'in bir içki şişesine 5 santimlik "Bekri" adıyla etiket olamamıştır.

BİR BAŞKA ZİYARET YERİ KOYUN DEDE

İstanbul'un meyhaneleri kadar ziyaret yerleri de çoktur. Ve içki müptelaların yakınları için Bekri Mustafa'nın kabri ziyaret edilen tek yer olmamıştır.

Mehmet Halit Bayrı, *İstanbul Folkloru* isimli kitabında Koyun Dede'nin kabrinin de bu amaçla ziyaret edildiği bilgisini verir.

Bayrı, büyükannesi ile yatırı ziyaret ettiğinden olayı ayrıntılarla anlatır. Şimdi Bayrı'dan Koyun Dede kabrini ve hikâyesini nakledelim:

"Galata Balıkpazarı'nda bir meyhanenin arka tarafında yatar. Ziyaret yerine meyhanenin içinden geçilerek gidilir.

Koyun Dede yaramaz ve haşarı çocukları uslandırır. Çocuk, anası babası yahut yakınlarından biri tarafından götürülür.

Ziyarete gidilirken bir miktar kandil yağı alınır. Ziyaret yerinde dua edilip, götürülen çocuğun haşarılıktan vazgeçmesi istenildikten sonra kandil yağı meyhaneciye verilir. Bu yağ Koyun Dede'nin başucunda yanan kandile konur. Kandil yandıkça yaramaz çocuğun uslanacağına inanılır. Rivayete göre, Koyun Dede'nin ziyaretçilerinden kurtulmak için meyhaneci, Dede'nin mezarını meyhanesinin arkasından kaldırmak istemiş.

Rivayete göre Koyun Dede buna razı olmadığı gibi hiddetle-

nerek bir gece meyhanedeki bütün fıçıları devirmiş, diğer eşyaları alt üst etmiş.

Bunu gören meyhaneci uğradığı zararın Koyun Dede'nin öfkesinden kaynaklandığını düşünerek daha iyi hizmetine eskisi gibi devam etmiş."*

* Mehmet Halit Bayrı, *İstanbul Folkloru*, Cactus Yayınları, İstanbul, 2007.

DEDE'YE DUA

Bayrı, Koyun Dede'yi ziyaret ettikleri güne de şu paragrafı açıyor:

"Kandil yağı götürdüğümüzü pek hatırlamıyorum ama geniş bir meyhanenin ürkeklik veren boşluğundan geçerek Koyun Dede'nin kabri karşısında ellerimizi kaldırıp dua ettiğimiz hala gözümün önündedir. İhtiyar bir kadının elinden tuttuğu bir çocukla meyhaneye girdiğini gören meyhaneci, Koyun Dede'ye geldiğimizi anlayarak hiç ses çıkarmazdı.

Toprak zemin üzerinde bir hayli yürüdükten sonra Koyun Dede'yi bulurduk. Mütevazi bir kabirde yatıyordu.

Yalnız kapısından ışık alan meyhanenin Koyun Dede'nin mezarı üstüne rastlayan çatı kısmında büyük ve camları kırık bir penceresi vardı. Bu pencereden soluk bir aydınlık kabrin üzerine toz gibi dökülür, bu hal ziyaretçilere hüzünle karışık bir korku verirdi.

Koyun Dede'ye her gidişimizde kalbime dolan bu korkudan meyhaneden çıkınca ancak kurtulur, açık havada yavaş yavaş kendime gelirdim. Fakat eve dönmeden bir türlü kurtulamazdım."*

* Mehmet Halit Bayrı, *age*.

ŞAİR MELİHİ

"Aslen Tokat'lıydı. Medrese tahsili görmüş, ilmiye sınıfına intisap etmiş, bilgi sahibi bir zattı.

Fatih Sultan Mehmet devri vüzerasından ve asrın büyük şairi Bursalı Veliyüddinoğlu Ahmet Paşa'nın yaranından ve muhasiplerindendi.

Ahmet Paşa'nın delaletiyle Fatih Sultan Mehmet'in de has meclislerine kabul edilmiş, Padişah'ın muhasibi ve nedimesi olmuştu.

Ama gül gibi kadehi eline almayınca nergis gibi gözü açılmaz ve çakır keyif olunca kendisini bilmezdi."

Tezkire-i Latifî kitabında Melihi böyle tanıtılıyor.

İçki sonrası o derece kendini kaybediyordu ki, cübbesini meyhaneciye rehin bıraktığı zamanlar az değildi.

Padişah'ın durumdan haber edilmesiyle huzura çağrılmış ve içkiye tövbe ettirilmişti. Melihi bir süre Padişah'a verdiği sözü tutacak, ancak ortadan kaybolmuştu.

Yakınları Melihi'yi oldukça merak ediyor ve durum yeniden Padişah'a aksettiriliyordu.

Fatih Sultan Mehmet aranıp bulunması için emir verecek, İstanbul'daki meyhaneler aranmaya başlanacaktı.

Melihi kör kütük sarhoş olarak Tahtakale'de bulunmuştu.

Melihi'nin Padişah karşısındaki halini Reşat Ekrem Hoca'dan nakledelim:

"İçkiden yüzü bir lale gibi kızarmış, gözleri kan çanağı, cübbesi şaraba bulanmış, ayakta duracak, söz söyleyecek halde değil, üstelik parasını çalgıcılara ve köçeklere kaptırmış."

Fatih devri içki yasağı ve Padişah'ın Melihi'yi tövbe ettirmesinden sonra ne beklenir? Tabi ki ceza... Padişah hiddetle bunu uygulayacak ve Melihi'nin idam edilip, cesedinin denize atılmasını emredecekti.

Hükmü duyan Melihi kendini toplamış ve huzurda anlatıp, Padişah'ın affına sığınmıştı.

TENKİYE İLE TEDAVİ

"Padişahım dört kitaba yemin ederim ki huzurunuzda tövbe ettikten sonra elime peymane almadım ve peyman şikest olmadım."

Melihi bunları söylüyordu ama bir yandan da ayakta kalmakta zorlanıyordu. Padişah'ın ikinci emri ile ağzı koklanmış, içki kokusu da hissedilmemişti.

Bunun üzerine yumuşayan Padişah Melihi'ye soracaktı:

"Doğru söyle, ne yaptın affedeceğim. Hakikaten şarap içmediğin anlaşıldı. Ancak sarhoşsun. Esasen bilirsin, padişahlara yalan söylenmez. İstersen seni hekimlere muayene ettireyim."

Melihi boynunu büküyor ve cevap veriyordu:

"Hacet yok hünkârım. Affınıza ve merhametinize sığınarak ben anlatayım. Şarap içmemeye, hatta elime bir kadeh bile almaya tövbe ettim. Fakat halim günden güne beter oldu.

Bozayı, afyonu, esrarı tecrübe ettim. Fayda etmedi. Sonra aklıma geldi, bir tenkiye aleti alıp kendime şarap tenkiye ettim ve tıpkı içmiş gibi oldum. Ama yeminimde ve tövbemde durup şarap içmedim. Ama emir Sultanım hazretlerinin olup kahrınız da, lütfunuz da bu kullarının makbulüdür."

Padişah duyduklarının karşısında gülmekten kendini alamamış ve Melihi'yi affetmişti.

Melihi uzun yıllar yaşamıştı.

Yaşı sekseni bulduğunda artık değneksiz yürüyemeyecek haldeydi. Ancak iki kadeh içti mi, belini doğrultur, değneğe dayanmadan yürürdü.

MERCİMEK AHMED'DEN ÖNERİLER

Mercimek Ahmed, *Kâbusname*'sinde şarap içmenin terbiyesini ve yolunu bir güzel anlatmadan önce nasihatte bulunur. Lafa kestirmeden ve fazla cavcav etmeden girer:

"İmdi bilmiş ol ey oğul, şarap konusunda ne iç diyebilirim ve ne içme diyebilirim. Çünkü gençler kimsenin sözüyle iş görmez. Ama eğer içmezsen, iki cihanın faydası senin olur.

Hem halk arasında kınanmazsın. Akılsızların yaptığı gibi olmayacak hareketlerde bulunmazsın, malın da telef olmaz. Öyleyse bu mana ile yani dediklerimden ötürü eğer içmezsen doğru olur."*

Velev ki içtin ve doğru yoldan çıktın. O zaman bazı konulara dikkat etmek gerekecek. Yemekten hemen sonra şaraba el uzatmanın zararları üzerinde duran Mercimek Ahmed hemen ekler:

" Ey ciğer köşem, şarap içersen ikindiden sonra iç, sen sarhoş oluncaya kadar akşam olmuş olur. Halk seni sarhoş olarak görmez. Akşama kaldığında ayıbın örtülmüş olur."**

Mercimek Ahmed şarapta çereze karşıdır.

Çok içilecekse bunun evde olmasını önerir ve sabah içkisine şiddetle karşı çıkar. Mercimek Ahmed için bir insan mademki sar-

---

* İlyasoğlu Mercimek Ahmed, *Kâbusname*, haz. Atilla Özkırımlı, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978.

** İlyasoğlu Mercimek Ahmed, *age.*

hoştur, son derece delidir. Hem sabah, hem akşam içmek ona şunları yazdırır:

"Ertesi gün görürsün ki baş ağırlaşmış, göz kapakları şişmiş, gövde titrer, beyin zonk zonk eder."*

Meclislere de lafı vardır. Mecliste şarapla çok ilgilenilmemesini öğütleyerek şu eklemeyi yapar:

"Sarhoşlarla çatışma, sarhoş olanlar senin çaldığını beğenmezse buna dayan. Hem çalgıcıların bir ulu hüneri de sarhoşların sıkıntısına dayanmaktır."**

Kâbusname'nin siyasi ve ahlaki bir çehresi var. Mercimek Ahmed bu kitabı II. Murad'ın buyruğu ile çevirmiş ve 1431-1432'de bitirmiştir. Keykavus'un yazdıkları ile yetinmeyip bazı eklemeler de yapan Mercimek Ahmed'in belirttiklerinde ilginç noktalar var.

Keykavus'un Gilan Şaha hitaben yazdığı kitap ise İran edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır.

* İlyasoğlu Mercimek Ahmed, *age.*

** İlyasoğlu Mercimek Ahmed, *age.*

ALİ RIZA BEY'İN BEYANI

Sultan Süleyman döneminde "işretin men edilmesi" iradesi çıktığında Hayali şöyle demişti:

"Şimdi mezmum-i cihan oldu ise bade yine

Vakt ola rehne kona hırka vü seccade yine"*

III. Selim döneminde altın yıllarını yaşayan içki, boğazdan kuru kuruya geçmiyor. Yanında hep can dostları var. Mezeler arasında rakkaslar, köçekler ve aşifteler sayılabilir. Bir de nargile var.

Müdavimlerin bir bölümü nargile müptelası olduğundan dükkânda bu keyif aracı da demirbaştır. Herkesin kullandığı çubuğu istemeyenler, kendi çubuklarını yanlarından ayırmazdı.

Ali Rıza Bey der ki:

"Servetini dalkavuklarıyla meyhanelerde yok eden mirasyedi düşkünleri de çok görülmüştür.

Eskiden umumi olarak meyhanelerin kapatıldığı ve içkinin men edildiği olmuş, fakat bütün bu kayıtlara rağmen içkiye müptela olanlar vazgeçmemişti. Herhalde içmenin bir kolayını bulup keyiflerini çatmışlardır. Yeni neslimizin ekserisinde içkiye karşı bir nefret hissi olunuyor ve içkisiz eğlencelerde daha ziyade incelik ve zarafet görülüyor. Bu hal doğrusu teşekküre şayandır."

---

* Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, *Bir Zamanlar İstanbul, Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1973.

Ali rıza Bey, birkaç sayfa sonra teşekkürü bir kenara atar ve öfkesini şöyle dile getirir:

"Galata ve Beyoğlu taraflarında kumarhaneler, şehveti gıcıklayıcı resimlerle süslenmiş gazinolar, balozlar açılmakta ve bunlar sabaha kadar açık bulundurulmaktaydı.

Gençlerimizin alafrangalığa rağbetleri gittikçe arttı. Balozlar, gazinolar ağız ağıza dolu olup, buralarda sabahlamak adet oldu."

TARİHLERDEN 1550, ÜÇ AKÇEYE ŞARAP

Şarabın iyisi olacak da kötüsü olmayacak mı? Fazla akçe bastırana kaliteli şarap her zaman var. Toprak küplere konulmuş şarap, yabancılar için ilk tadımda acımtıraktır. Bir başka deyişle boğazı yakıp geçer.

İki litrelik "Malvasia" şarabı 3 akçe... "Misket" kalitesinde olanların fiyatı ise 5 akçeye kadar yükseliyor. O dönemde balın okkası 4,5 akçeye satılıyor. Tavuk 4, eti budu yerinde bir koyun ise 22 akçe... Yağın okkası 6 akçe olduğuna göre şarabın pahalı mı, yoksa ucuz mu olduğunu varın siz hesaplayın.

Ehl-i İslamı, keferesi, dönmesi yani cümle Osmanlı için geçerli bu fiyatlar... Alış herkes için aynı da içiş öyle değildi.

Örneğin Müslümanlar herkesin önünde uluorta içki içmezdi. Çünkü bu tür sarhoşluğun cezası kötek ve ağır ceza olurdu. Şimdi size tarihli ve gözlerin gördüğü bir olayı nakledelim:

4 KAFADAR*

15 Ağustos 1554'te 3 erkek ve 4 kadın bir Rum meyhanesinde kafaları tütsülerken enselenirler. 7 müşteri ile meyhaneci 8 eşeğe ters bindirilir.

Eşeğin kuyruğunu tutan sarhoşlar ve meyhaneci bu yetmiyormuş gibi, kadı emriyle don gömlek bırakılmış, ardından da kötek ve para cezası gelmiştir. Ramazanda içki içmenin sonu budur.

Genelde Türklerin üzüm yetiştirip şarabı hazırlamasında hiçbir sakınca yoktur. Ama içmeye gelince iş değişiyor.

Hepsi nadide üzüm bağlarına sahiptir, fakat şarabı üreten Rum ve Yahudilerdir. Rumlar şarabı genellikle fazla sulandırırlar. Yahudiler ise İstanbul'un şarap üretiminde daha baskındılar.

İstanbul'da şarabın beyazı fazla çıkmazdı. 1500'lü yıllarda şarabın iyi olmaması bağların bakımsızlığı ve şarap kaplarının kalitesizliğinden ileri geliyordu.

Buna karşın "Malzavia", "Raffal" ve "Wipach"tan üstün Misket'i İstanbul'da bulmak yine de mümkündü. Misket şarabı daha çok Galata'da Rum ve Yahudilerde bulunuyordu.

Beyaz ve hafif sarı renkteki kaliteli şarabın fiyatı, bu semtin meyhanelerinde 6 akçeye kadar satılıyordu. Girit ve Kandiye şarapları bir kalite daha düşük ve daha sertti. Bu nedenle meyha-

---

* Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, çev. Prof. Yaşar Ören, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

nelere fazla verilmiyordu. Kırmızı şarabın rengi ise öylesine kırmızıydı ki, döküldüğü yerden izi en az bir yıl silinemiyordu. Bu, şaraba orman zambağı ve böğürtlen karıştırılmasından ileri geliyordu.

Bağbozumuna doğru İstanbul'da ne şarap toplayıcısı, ne de fıçı kalırdı. Ver elini Anadolu... Keçi derisinden yapılmış tulumlarda saklanan şarapların bu yüzden ne tadı, ne de rengi kalırdı.

Çoğu şaraba konyak, şeker ve bal katılması da içkiyi bozardı. İlginç bir nokta, Türklerin ayrım yapmadan Rum ve Yahudilerden içki içmesi ve Rumların kesinlikle buna yanaşmamasıdır. Yahudiler ise kendi ürettiklerinin dışında şarap içmezdi.

MEYHANE YASAKLARI

"Kalb-i âşık gibi viran ettiler meyhaneyi
Bivefalar ahdine döndürdüler peymayeyi
La'l-i canan gibi gözlerden nihan oldu şerab
Çeşm-i dilber gibi bimar ittiler mestaneyi"

Şair Nevi'nin bu feryadı boşuna değildir. Yasaktan çok, şairi çıldırtan içkinin olmayışıdır. İçkinin yokluğu ile meyhanenin viran, şarabın gözlerden canan gibi nihan olduğunu haykıran Nevi' gibi baki de bağıranlar arasındadır.

Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki şiddetli içki yasağı Baki'ye şunları söyletmiştir:

"Reh-i meyhaneyi kat itti kahrı sultanın
Su gibi arasın kesti Sitanbulu Kalata'nın
Şu meclis içre kim daim dokuz peymane devreyler
Ne denlü ola hay Baki zamanı ıyş-ı dünyanın"

İçki ve meyhanelerle ilgili yasakları fermanlardan okuyoruz.

İstanbul ve Galata kadılıklarına gönderilen Hicri 975 (Miladi 1567) tarihli fermanda, İstanbul'un çeşitli yerlerinde, özellikle Galata çevresinde "meyhaneler peyda" olduğu yazılarak içki yasağının uygulanıp, meyhanelerin kapattırılması istenmektedir. Ne var ki, bu emrin kısa bir süre sonra unutulduğu, tam tersine meyhanelerin mahalle aralarına kadar girdiği görülecektir.

Meyhaneler ya da diğer eğlence mekânlarının diyelim ki sur dışına çıkarılması kazanç faktörünün azıttığı işleticileri durdur-

maz. Onların içinde duruma vakıf erbap her türlü tedbiri alsa da mekânlara toplanan cibiliyetsiz güruh sadece gürültü patırtı yapmaz aşna fişne ve karışık tütün çekmeyi de meyhane adabına karıştırırlardı. Aşna fişnede mekân sahibinin bu yoldan çıkmış eski bir "pırpırı hayta" oluşu içerdeki çalışanını da yoldan çıkarıp neredeyse bir eğlence vasıtası olarak görecektir. Masaya hizmet başka şey, hizmeti allayıp pullayıp takdim ediyor görünmek başka şeydir. Mekânın görünen çevresi görünüşünün dışındaki depo ve ardiyeye benzer odalar lüks tarifeyle işler hale getirilir. Kimse caz yapmıyor ise nice pos bıyıklı makulenin bu işret âlemini bahane ederek kılıf değiştirir gibi beden değiştirdiğini ve alabildiğine yumuşadığını anlatan şahitler vardır.

Kahveler, hamamlar ve meyhaneler toplu ziyaret ve görüş yeri olduğu için ilk yasaklar ve özellikle IV. Murad devrinde siyasal ve ahlaki olarak konulmuştur. Gece fenersiz dolaşmanın yasak olduğu dönemlerde 4. Murad'ın tütün ve alkole getirdiği engellemenin onun en büyük "Yeşilay"cı olduğunu ortaya koymaz.

Patrona Halil İsyanı'nda kafa kaldırmaya hazırlananların kurna veya havuz başında arınmaya çok meraklı olduğundan mı hamamda sadece peştamal çözdüğünü sanıyoruz. Tarihe bakan bazı eli kalem tutanlar bu isyana hamamı karıştırmamaya bir hayli özen göstermiştir. Bu vesileyle isyanla ortaya çıkan bir dolu tellak ve diğer hamam makulesini de görünce pek şaşırmıştı. İsyana hazırlık için kapalı alan vardır. Alanı oluşturan topluluk da vardır. Ve bu topluluk gayri memnun ve kafası bulanık esnafı da içermektedir. Sonrasını biliyoruz ifademiz biraz gülümseten de olsa da peştamalı sıyırın ve gözüne Arap Sabunu kaçmamış isyankârların hamam tasıyla değil, her türlü kesici alet ve edevatla saraya karşı yürümesinin önüne kimse geçememiştir. Bundan ne anlıyoruz:

1) Kalabalık her zaman hangi mekânda olursa olsun zararlıdır.

2) Bu mekânlar suyla mücehhezdir. Suyu rakıda kullanan, hamamda fıskiye ve tasla veren, kahvehanelerde cezveye bile sığan

su, güruhla insan senle hitap eder.

3) Bu güruhun en azından "devlet sohbeti" yapacağı ve konuşmaların sudan sebeplere temel olmayacağını her zaman tahmin edebilecek ve karşı tedbirlere yani yasaklara başvuracak devlet ricali mevcuttur.

Mekânların ahlaki ve siyasi kapatılma kararlarının temel noktası her zaman (ki çoğu zaman dayandığı toplumsal temel vardır.) ülkenin dini ve siyasi yapısından kaynaklanır.

Beşiktaş'ta mukim ahalinin aşağıdaki müracaatı otoriteyi harekete geçecektir. 1697'de bu fermanın çıkarılmasına sebep olan ahalinin isteğini görelim:

"Devletlü merhametlü Sultanım Hazretleri sağ olsun!

Merkumları Beşiktaş ahalileri olup Beşiktaş'ta olan meyhanecileri leyli ve Nehar bir alay fusekave eşkıyaları yedirip içirip şerlerinden camii şerife çıkamayıp ehil ve evladımız gezemez olmuştur. Zaman-ı saadetinizde mezburları men ve muhkem haklarından gelip hayır dualarına nail olup birer birer ahz ve huzur-i saadette ihzar olunmak be-gayetle ferman rica olunur. Maan Beşiktaş ahalileri."

Mucip şikâyet ve istek, dikkate alınacak öneme haizdir. Derhal sorumlu makama gerekenin yapılması emri verilecektir: Bu ferman Beşiktaş naibine hitap etmektedir.

"Beşiktaş Naibi Efendi,

Tayin olunan mübaşirin yanına kâtip tayin edip o mekule meyhane ittihaz olunan mahalleri, mahallelerin imam ve müezzin marifetiyle yoklayıp bulunan hamrın döküp ve meyhanelerin marifet-i şer' ile mühürleyip meyhanecileri ahz ve huzurumuza ihzar ettiresin deyu. 22 Şaban 1108 (18 Mart 1697)"*

* Beşiktaş Mahkemesi, sicil no 89.

OL FERMANLA

İstanbul kadısına gönderilen fermanda, Langa civarındaki Müslüman halkın divanıhümayuna başvurması ve meyhane ile müdavimlerinden şikâyet söz konusu edilmiştir: Hicri 983 (Miladi 1575)

"Langa civarında oturan Ermeniler ve Rumlar, evlerinin alt katlarını meyhane yapmışlar. Buralara dadanan sarhoşlar, hamama giden kadınların yollarını çevirirler, camiye giden Müslümanlara alenen küfreder ve üzerlerine şaraplar dökerlermiş."

Fermana neden olan meyciler kadınlar hamamına yönelik bir saldırıdan da suçlanıyor:

"Hatta bir seferinde azılı bir sarhoş, kadınlar hamamına gidip halvetten çıplak bir kadın yakalayıp, zorla kaldırmak istemiş. Hamamdaki kadın biçareyi eli bıçaklı azgın sarhoşun pençesinden zorla almış."

Daha sonra müezzin Safer Bey'in zorla meyhaneye çekilip üzerine şarap döküldüğü belirtiliyor.

Mescit ve hamam çevresindeki meyhanelerin kapanma emri, bize bu tarihten sekiz yıl önceki tüm meyhanelerin kapatılma kararının neden rafa kaldırıldığın hatırlatıyor.

Tavsamanın ana nedeni ekonomik...

Devlet içkiden ağır vergi alıyordu. İçki ithal edilmesine yönelik olarak kurulan fonun getirdiği gelir de hayli yüksekti.

Naima, Yeniçeri ağası Kenan Paşa (aslen Gürcüydü) için iyi şeyler yazmaz. Kenan Paşa'nın içki yasağından yararlanarak meyhaneleri aylık haraca bağladığını yazar.

Silahdar Fındıklılı MehmetAğa ise 1681 vakaları arasında bir başka rüşvet olayına değinir ve Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın da meyhanelerden 400 kese akçe aldığını belirtir:

"11 seneden beri şarap emaneti kaldırılmış, meyhaneler yıktırılmıştı. Paşa ise 400 kese akçe alıp meyhane açmalarına göz yummuştu."

BOĞMA İŞLEMİ

Padişah o sırada Çatalca'daki Yapağacı Çiftliği'ndeydi. Olayı haber alınca ağır bir ferman göndermiş, fakat uyanık sadrazam hiçbir şeyden haberi olmayan Kethüda Hasan Ağa'yı boğdurmuştu. Sadrazam'ın Padişah'a söylediği şuydu:

"Kethüda izin vermiş. Benim haberim yeni oldu ve haini zat-ı hümayununuz gelmeden boğdurdum."

Kethüda sizlere ömür, sadrazam rüşvete devam...

Silahtar Mehmet Ağa, 1687'de içki yasağının kaldırılmasına neden olarak hazinenin içinde bulunduğu sıkıntıyı gösterir.

Cabi Said Efendi, III. Selim dönemine ait vekayi-namesinde padişahın fermanına rağmen içki satışlarının engellenemediği anlatılır:

"Sultan Selim ne kadar meyhane varsa hepsini şiddetle yasak etti. Yasağa rağmen içki kullanan birkaç kişi idam edildi. Rum ve Ermenilere Patrikleri, Yahudilere de hahambaşı, Müslümanlara içki içirmemeleri ve satmamaları için tembih edildi. Aksi takdirde idam olunacakları bildirildi. Ayyaşların hali kötüleşti ve el altından gizli içki satanlar peyda oldu."*

* Reşat Ekrem Koçu, *Osmanlı tarihinde Yasaklar*, Tarih Kitaphanesi Yayınları, İstanbul, 1950.

ÖT BÜLBÜL ÖT

Yasak da konulsa, sonunda ölüm olsa da durdurmak mümkün değil onları. Ama denizde kum, içkicide çare çok.

Mesela diyelim, adamın biri eline bülbül kafesi almış, kırlara gidiyor. Sanırlar ki kuşunu bülbül deresinde gezdirecek. Ama kafesin içinde rakı dolu bağırsak var. Bülbül değil, içince o şakıyacak. Bu işlev içinde lehimci Yahudiler de var. Teneke boru satıp lehimleyen Yahudiler, bunların içine bir güzel rakı yerleştiriyor.

"Müptelalar" bahçelerinde imbikler kurup, içkilerini kendileri yapmaya başlamışlardı. Eh, iş başa düşmüştü.

Meyhanelerdeki dura dura yıllanan eski imbikler birden ortadan yok olmuştu. İmbikler içki imalathaneleri tarafından toplanıyordu.

Yasağın Osmanlısı, Cumhuriyeti yok. Yasak her zaman geçerli...

Milli mücadelede Türkiye Büyük Millet Meclisi de Anadolu'da içki yasağı koymuş ve bu durum zaferin sonuna kadar sürmüştü.

Çare her yerde aynı... Yine bahçelerde imbikler kurulacak, yine satıcılarla alıcılar çeşitli yöntemlerle buluşacaktı.

Kesriyeli, hem şair hem de akşamcıdır. Bu yasaklara bir türlü aklı ermez ve der ki:

"Meyhanede görünce bizi şen ve şad felek
Kıskandı bizim işrete kattı fesat felek
Her meygede kopardı dedi pir, mey yasak
Mestaneler akıttı o beş katre katre yaş
Mahmur çehreler sararıp kıldılar telaş."

İçki yasağının en amansız dönemi IV. Murad dönemidir. Bir garip tesadüf, içkicilerin piri Bekri Mustafa başını Murad'tan kurtaramamıştır. Bekri'ye mal edilen öyküyü anımsayalım:

"Mustafa Üsküdar iskelesinde kayıkçıdır. Bir gün Sultan Murad ile Sadrazam Bayram Paşa tebdil giyerler ve bilerek Bekri'nin kayığına binerler. Sahilden açıldıktan sonra Bekri rakı testisini dikip lıkır lıkır içer.

Murad, 'Baba şu testiyi uzat, bir yudum su da ben içeyim, boğazım kurudu.' der.

Mustafa açıklıkla 'sen içemezsin oğul, içindeki su değil rakıdır. Sonra hem kendini, hem de beni yakarsın' der.

Fazla ısrar üzerine Bekri testiyi uzatır. Padişah hem yudumlar, hem de sorar:

'Baba sen padişah yasağından korkmaz mısın?'

'Korkarım ama padişah burada beni nasıl görecek?' diyen Bekri'ye Murad:

'Ya ben haber verirsem' dediğinde Bekri her zamanki hazır cevaplılığıyla:

'Haber veremezsin, çünkü sen de benimle içtin. Düşerse ikimizin de kellesi düşer.'"

Padişah iyice çakırkeyif olup son sözünü eder:

"Peki, ama ben padişah, bu da Sadrazam Bayram Paşa ise?"

Bekri'nin yanıtı enfestir:

"Seni köftehor seni, şunun şurasında iki yudum içtiniz, biriniz padişah diğeriniz de sadrazam olmaya kalktınız."

DİRENME ZAMANI

Yasaklara direniş de vardır.

İstanbul meyhanelerindeki en etkili direniş, 1850'de taşır. Kendilerine haksızlık yapıldığını düşünen meyhaneciler, 1850 yılının Ocak ayında işi sadrazama kadar götürürler. İstekleri vergilerin takside bağlanması ve "punç" dükkânlarının kapatılmasıdır.

Vergileri anladık da, ne bu "punç" diyeceksiniz?

Yabancı uyrukluların işlettiği yerlerden biridir. Sıcak çay ve sıcak şerbeti romla karıştıran kefere takımı, imtiyazdan yararlanıp malı götürür.

İngiliz "punç"unu Kayserilinin eşeği boyaması gibi bir güzel tezgâhlayan bu uyanıkların "Ali Cengiz" oyununa bizim meyhaneciler pek bozulur. Çünkü bu punç denilen, onlara göre "sulu zırtlak" bir şeydir. Sadece yeni açılmış dükkânlara değil, şekerlemecilere bile girmiştir.

Bu dükkânların sayısının bini aşması ve vergiden muaf oluşları meyhanecileri deli etmeyecek de, ayrancıları mı edecek?

MEYHANELER KAPANDI, HAYDİ BOZACIYA

"Darıdan boza yaparım,
Sokakta gezer, satarım,
Satıp savıp bitince
Odamda keyfime bakarım.
Ekşi de var, tatlı da var,
Bozayı ah bir içince,
Size verir güzel bir neşe
Alınız da bir bakınız
Hile var mıdır içince.
Bozacı Şamram'dır adım
Boza yapmaktır mutadım
Geze geze yoruldum
Yürümeye yok mecalim
Benim bozamı içenler
Bir daha içmek isterler
İşte artık gidiyorum
Ustalarım beni bekler."

Şimdilerde pek olmayan, eski dönemlerde İstanbul'un karanlık sokaklarında bu ses çok yankılanırdı:

"Haydi bozaaaaaa..."

Kimi zaman bozacılar kantocu Şamram'm nihavent kantosunu neşe ile söyleyerek gezerlerdi.

İstanbul'un geçişinde bozanın yeri diğer içkilerden hem farklıdır, hem de birleştikleri noktalar vardır.

İstanbul'da 2 Eylül 1633'te çıkan büyük yangın kısa zamanda şehri kaplamış ve birçok mahalleyi yakıp kül etmişti.

IV. Murat hem içkiyi haram ettiğinden hem de yangından dolayı içkiye yasak getirmişti. Dönemin ayyaşları içki içecek yer bulamadığından çareyi ekşi boza içmekte bulacaklardı. Kimi zaman da bozanın içine afyon katarak kafaları bulma yolunu bulmuşlardı.

Padişah zamanla durumu öğrenecek ve İstanbul dışında olduğu bir dönemde Kuşçu Mustafa Ağa'ya bir ferman göndererek olayın araştırılmasını emredecekti.

Aldığı cevap durumun maalesef doğru olduğu yönündeydi. Gizli çalıştırılan meyhane ve bozacı esnafından keseler dolusu atın rüşvet de alınmıştı. Padişah pür şiddet sadrazama kükremişti:

"Fetva ve fermanla içkiyi yasaklamıştım. Meyhane ve bozahaneleri kapatmıştım. Duydum ki, tekrar açılıp faaliyete geçmişler. Buna ne cesaret ve cüretle izin verirsin?"

Bozanın yasak dönemlerdeki önlenemez yükselişi zamanla azalacak, ama Ramazan gecelerinin vazgeçilmez içeceği olarak bugünlere kadar gelecekti.

VEFA BOZACISI

Vefa bozacısı İsmail Bey, bozayla ilgili şöyle ifade ediyodu:

"Bozanın öyle tiryakileri vardır ki, bir oturuştu on bardağı yuvarladıktan sonra bir müddet de küçük yudumlarla içmeye devam ederek bunu yirmiye kadar çıkartırlar."

Ardından meşhur oluşlarının sebebini açıklıyor:

"Büyük yangından evvel Vefa İstanbul'un kibar semtlerinden biriydi. O devirde evlerimizin kış hayatı da, toplantılarla geçerdi. Bu toplantıların tek içkisi boza idi. Komşular arasında oynanan oyunlarda bile kaybedenler boza alırlardı. İstanbul'un en meşhur bozacısı da Taksim'de dükkânı bulunan Tevfik Efendi idi.

Rahmetli babam Hacı Sadık Efendi de, bir müddet seyyar olarak sokaklarda mevsimine göre salep, kayısı hoşafı falan sattıktan sonra dükkân açarak şıra ve bozacılığa başlamış. Fakat bozayı Tevfik Efendi'den alır, bir müddet bekletir, üstünde biriken suyu boşaltır, böylece daha halis ve daha saf bir hale getirerek müşteriye verirmiş.

Taksim bozasına alışmış olanlar, babamın bozasını daha lezzetli bulunca, bu lezzet ağızdan ağza yayılmış.

Lezzeti duyanlar arasında Abdülhamid'in sikkezenbaşı da olacak ve bu lezzetli bozayı içerken, Aksaray'daki hoşafçının kullandığı yöntemi de anlatacaktı. Hoşafçı Hacı Baba, hoşafını mermer bir hamam kurnasında satarak şöhret bulmuştu."

İsmail Bey'in babası da bu bilgilerin ardından tüm fıçıları kaldırıyor, özel yaptırdığı mermer küpleri kullanmaya başlıyordu.

Bu görüntü müşterinin gözlerini okşayacak, lezzetiyle bilinen bozası da ününe ün katacaktı.

İsmail Bey bozanın tarihteki yerini de şu sözlerle ifade ediyordu:

"Büyük ihtimalle Orta Asya... Yani halis muhlis Türk içkisi... Bazı tarihçilere göre, eski zamanlarda oralarda kımız gibi 'Buzo' da içerlermiş. Bizanslılar zamanında da, Ayasofya Kilisesi'nin kapısında bozacılar bulunduğu, hele Pazar ayinlerinden çıkanların mutlaka durup birer bardak boza içtiklerini ve orada bozanın pek makbul olduğu eski kitaplarda vardır."

YABANCILAR VE YASAKLAR

İngiltere elçisi Robert Eshli, saraya mühürlü bir dilekçe verip iki yüz sepet üzüm talebinde bulunur.

Bu üzümlerin Üsküdar ve havalisinden Galata'daki konutuna nakli için müsaade isteyen elçinin bu isteği, Hassa Bostancıbaşı, Bekbahbaşı, Topçubaşı ve Galata Voyvodası'na hüküm olarak duyurulur. Ve elçi diğerleri gibi memnun kalır.

Çünkü Prusya elçisi Adalardan 200, İspanya ve Fransa elçisi de 250 küfe üzüm istemişlerdir.

Padişah'ın hükümlerinde ilginç olan isteklerin sürekli Üsküdar'dan karşılanışıdır.

İstanbul 13. asr-ı hicriyi yaşıyor, müskirat yasak ve ekalliyeti bir telaş almış. Fransa elçisi bu cihetten Tekirdağ'dan 30 bin okka şarap getirmeyi istemektedir.

Comte de Choisseul Gouffiere'nin bu ricaları yerine getirilir ve Sultan Fransa padişahının Dersaadet'imdeki mukim elçi olarak tanımladığı konta, gerekli kolaylığın sağlanmasını ister. Üzüm ve şarap kıyağından yararlananlar sadece elçiler değildir.

Dersaadet'teki elçilerin âdemleri dediği kişiler de şarabı fıçılarla götürürler.

Sadece onlar mı? Divanıhümayun tercümanları da bu fırsatı kaçırmaz. Baş tercüman Aleksandr Efendi, 1749'da evine parasıyla nakletmek kaydıyla şaraba el atacaktır.

Sadece diplomatlar değil demiştik. Rakochi gibi sevilen ve sayılan konuklar da Dergâh-ı Âli yeniçeri ağası Abdullah Paşa'ya ve Hassa Bostancıbaşı ve Galata Voyvodası'na verilen hüküm-le şaraba kavuşur. Rakochi'nin Galata'daki adamları bu imtiyaz-dan yararlanırlar.

Devir sıkı mı sıkı... Üzümün mavnada satılması, rakı yapmak üzere Rum ve Yahudilere verilmesi, hatta İzmit havalisinde üzümlerin kemale ermeden toplanması yasaktır.

SEYYAHLARIN ŞARAP TAHLİLLERİ

Yabancı kaynaklar Türklerin sarhoş ve daha neşelenmek için, yabani kereviz yapraklarından elde edilen "Assar" veya "Harumluk" denilen yeşil bir tozu içkiye kattıklarını belirtir.

İstanbul'da Rumların "Metse" dedikleri bir şarap ölçüsü vardı. Anadolu'da ise bırakın ölçüyü meyhane bile yoktu.

"E n'oluyor" diyeceksiniz? Birincisi yola çıkarken hazırlıklı olmak şarttı. Yoksa Amasya'da olduğu gibi keçi tulumundan akıtılan ve normalde 6 akçeye satılan şaraba 22 akçe ödemek gerekecekti.

Şarap sadece Rum ve Ermeni evlerinde vardı. Canı çeken ağzını değil, keseyi açmak zorundaydı.

Şarkiyatçı Jean Thevenot, 1665'te geldiği İstanbul'da 9 ay kalıp ardından Bursa, İzmir ve Ege adalarına gitmişti.

Onun bir özelliği de Fransa'ya kahveyi götürenlerden olmasıdır. Üç bölümden meydana gelen seyahatnamesinde, Türkiye üzerinde önem ve ayrıntılarıyla durmuştu.

GALATA'YA ÖVGÜ

Yazar, Rumların içkili eğlence yerleri işlettiğini belirtir ve Galata için şöyle der:

"Karşılaşınca çok tehlikeli olan, İstanbul ayaktakımının devam ettiği yerdir."*

Türklerde yeme içme konusuna özel ilgi gösteren yazar, bazı kişilerin korkmadan içtiklerini, bunu sızıncaya kadar sürdürdüklerini anlatır, durur. Türklerin içkiye su katmadıklarını, böyle yapan Hıristiyanlarla alay ettiklerini belirten yazar, İstanbul çevresi ile Adalarda bol miktarda iyi şarap bulunduğunu da söylemeyi ihmal etmez.

Bozaya gelince...

Aklınıza zamane bozası gelmesin. Thevenot'un sözünü ettiği boza, Vena'nın 1665 tarihlisi olmalı.

"Onların boza adını verdikleri bir diğer içkileri de vardır. Arpa veya darıdan yapılır ve bizim biramıza yakın bir lezzeti vardır. Fakat bir keresinde tatmak istediğimde çok fena buldum. Ancak küçükler onu içer, çok ucuzdur ve bu onları sarhoş eder."

Ogier Ghiselin de Busbecg, ilk kez 1554'te İstanbul'a gönderilmişti. Görevi, Türklerin Macaristan'a akın etmelerini diplomasi yoluyla engellemekti. *Türkiye Mektupları*'nda dönemden kesitler veren Busberg, İstanbul gezilerine büyük yer vermişti.

---

* *Voyages de M. de Thevenot en Europe, Asie et Afrique* isimli bu eseri Fransızca olarak 1727'de Hollanda'da 5 cilt olarak basıldı.

MEFTUN OLMAK

"Türkler, şarabın keyfine ve cazibesine meftun olarak benim soframa misafir olmuşlardı. Bu, onların çok takdir ettikleri bir lükstür. Çünkü pek nadiren şarap yüzü görürler. Onun için nerede fırsat bulurlarsa, büyük bir hırsla istifadeye kalkarlar."*

Türklerin şarap içmeyi ciddi bir haram saydıklarını da belirterek ilginç bir yorum getirir:

"Fakat öteki dünyada çekecekleri azabın az da içseler, çok da içseler aynı derecede ağır olacağını düşündükleri için bir kere şarap tadınca artık alabildiğince içmeyi münasip bulurlar.

Zaten nasıl olsa bir kere azap çekecekleri için, bir cezaya uğramayacaklar demektir. İçki hakkındaki fikirleri budur."**

Vücudunu Saint Germanie Kilisesine, kalbini de aile mezarlığına gömdürecek kadar ilginçtir

Ogier Ghiselin Busberg, Osmanlı'nın pratik içki tarifnamesini de vermekten geri kalmaz:

"Üzümü alıyorlar, sıkıyorlar, sonra bir ağaç fıçı içine koyuyorlar. Üzerine bir miktar sıcak su ilave ederek karıştırıyorlar. Üstünü itina ile örtüyorlar. Bu mayi, iki gün duruyor. İstenirse biraz şarap tortusu katıyorlar. Üç dört gün sonra bu gayet latif bir içki

---

* Busberg, *Türkiye Mektupları*, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1939.

** Busberg, *age*.

oluyor. Hele karda soğutulursa...

Türkler buna Arap şerbeti adını takmışlar. Başa ve ayaklara şaraptan fazla vuruyor ve artık Türk dinince haram sayılıyor. Bu içkiyi çok hoş bulduğumu itiraf ederim."*

Vay kâfir vay...

Bu içkiyi hoş bulan yazar, mektuplarından birinde açtığı paragrafta içki yasağından yana yakıla söz ediyor:

"Bundan böyle İstanbul'da şarap ithalini men eden bir ferman çıktı. Hatta Hıristiyanlar ve Yahudiler için bile cevaz verilmemişti. Bu ferman beni ve adamlarımı pek yakından alakadar ediyordu. Çünkü yalnız su içmeye alışkın değildik."**

Adolphus Slade yüzbaşıyken İstanbul'a gelmiş ve 1829-1831 tarihleri arasında birçok seyahat yapmıştı.

İstanbul'u II. Mahmut'un saltanatı sırasında görmüş ve Türkler ona Müşavir Paşa adını takmıştı.

İngiliz Kraliçesi'nin "Sir" unvanı verdiği Paşa'nın 1849'da Türkiye'ye bir seferi daha vardır.

Bir yemek daveti sırasında içki sofrasına gözü takılan Müşavir, "Türklerden bazılarının alışmadık içkileri haddinden fazla kaçırarak oldukça sarhoş olduklarını söylemeliyim" der.***

---

* Busberg, *age.*

** Busberg, *age.*

*** Adolphus Slade, *Kaptan Paşa*, çev. Osman Öndeş, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1973.

TEKLİF GERİ ÇEVRİLMEZ

Slade'nin genelde Türk dostu olduğunu söyleyebiliriz. Şerefseran Fırkateyni Süvarisi Nuri Bey'i örnek göstererek şunları anlatır:

"Kendisine yapılan teklifleri geri çevirmediğinden, kısmen de hoşuna gittiğinden epey içmişti.

En sonunda elinde tuttuğu kadehini masanın üzerine bıraktı ve her fırsatta ya şarap ya da şampanya konulan kadehini göstererek elini omzuma dayadı. Artık içmeye takati kalmadığını söyledi.

Bu sözlerinde çok haklıydı. Hayatında ağzına sudan başka şey koymamış insanlara bir takım içkiler vermek ve her fırsatta kadehlerini tazelemek hevesi oldukça hatalı bir tutumdu.

Bu kadar içki içtikten sonra aklının başında kalmasına yahut doğru dürüst konuşmasma imkân yoktu."

Nuri Bey'in ziyafette ne işi varmış? Kabilinden bir soru akla gelebilir. Onu sarsanların başında tabi ki şampanya geliyor. Sonra likör ve şarap...

Sadece Nuri Bey değil, içkiyi çorba edenlerden Serasker Hüseyin Paşa işi daha ileri götürüp bir kadına aborda olur.

Öylesine takılır ki, kadın çareyi büyükelçi Robert Gordon'a iltica etmekte bulur.

Bir güzel şikâyet eder Hüsrev Paşa'yı... Ne yapsın ki serasker? Şişede durduğu gibi durmuyor meret...

Slade hemen eklemeyi yapar ve "Balo süresince Türklerin daima nazik ve son derece itinalı hareket ettiğini" belirtir. Demek istisnalar kaideyi bozmamış.

Hariciye Nazırı baloda çok beğenilmiş şuur ve vakarını büyük bir dikkatle koruması sebebiyle yabancıların hayranlığını kazanmıştı:

"Şöyle ki Reis Efendi dini kaidelere sadık kalarak içki içmedi. Fakat kendisine bu konuyu ileri sürenlere gayet rahat bir şekilde konuştu. İçkinin kararında alınması halinde sıhhate faydalı olduğundan bahsetti. Kendisinin rahatsız olması sebebiyle içemediğini söyledi."

Georgina Max Müler, Slade'den 44 yıl sonra İstanbul'a gelen bir kadındır. İstanbul'daki İngiliz Sefareti'nde görevli olan oğlunu ziyaret için gelen yazar, İngiltere'ye 16 mektup yollamıştı.

Mektuplarında hep İstanbul vardı. Satırlarında hem içkiden, hem de sosyal yaşamdan bahsetmişti.

Kendisinden önce İstanbul'a gelen Müşavir Paşa'nın sözünü ettiği o içki sofralarındaki yazılanları paylaşmamış ve bu görüşe karşı çıkmıştı:

"Padişah ve masada bulunan diğer davetli Türkler, şarap içmedikleri gibi sofraya hiç şarap konmamıştı. Servis sadece gayrimüslimlere yapılıyordu. Fakat bu, o kadar enfes bir Bordo şarabıymış ki, kocam büyük teşrifat nazırına saray için şarabı kimin tadarak seçtiğini sormaktan kendini alamamış."*

* G. Max Müler, *Letters form Costantinople*, London, 1897.

SERVİSTE AYRIM VAR

Padişah ve beraberindekiler içmiyorlar ama davetlilere en iyisinden, yukarıdaki anlatıma bakılırsa en nadidesinden ikram ediyorlar. Demek ki saraylarda bu işlerden anlayanlar var.

O geceki sofrada Gazi Osman Paşa da vardır ve Mrs. Max Müller'in kocası Plevne kahramanı olarak kendisinin elini sıkmaktan büyük şeref duyacağını söyler.

Padişah Sultan Abdülhamid, teşrifat nazırı Münir Paşa vasıtasıyla İngiliz kordiplomatiğine gayet nazik ve mültefit hitapta bulunur.

EDMONDO DE AMİCİS'DEN PARAGRAFLAR

Yazıdan örnekler verdiğimiz bölümün1874'te kaleme alındığını belirtelim. Amicis Pangaltı tepelerinden dolaşıp Aya Dimitri civarında geziyor ve halkın tamamına yakını Rumlardan oluştuğunu ifade ediyor.

"Küçük vadiyi geçerek, başka bir Rum mahallesine Tatavla'ya gidiyor ve karnımız acıktığı için İstanbul'un sayısız meyhanelerinden birini görme fırsatını kaçırmıyoruz.

İç kısım çok geniş bir salonu andırıyor. Ocağın başında gömleğini fora etmiş biri balık kızartıp, kebap pişirir ve iştah açıcı yemekler yapar. Ortada önde arkalıksız alçak sandalyeler, onlardan biraz daha yüksek küçük masalar var.

İçerde ayaktakımından Rumlarla Ermeniler ve bizi alaya alırlar diye çekiniyorduk. Lakin kimse bu davranışta bulunmadı.

İstanbullular genellikle dünyanın en meraksız insanlarıdır. Burada dikkati çekmek için en azından Sultan olmak gerekli. Ya da Pera'da dikkati çekmek için çırılçıplak olmanız şart.

Köşeye oturup bekliyoruz. Fakat kimse gelmiyor. Anlıyoruz ki, kendi kendinize hizmet etmek adettendir.

Ocaktan hangi dört ayaklı hayvanın etinden yapılmış kebapla tezgâha gidip bir kadeh sakızlı Bozcaada şarabı alarak masaya taşıdık. Hesabı ödedik ve Haliç'e doğru yola çıktık."

MEYHANEDEN HALVETHANEYE

Gelibolulu Mustafa Ali, kitabında ne kadar meyhane, ne kadar içkici varsa veryansın eder. Meyhaneleri iki zümreye mahsus içip eğlenme ve içki içenlerin toplanıp oturdukları yerler olarak tarif eden Gelibolulu, müdavim bölümünden birincisini şöyle anlatır:

"Zümrenin biri demevi-mizaç delikanlılar, zampara ve mahbub-dost içki düşkünleri güçlü kuvvetli kişilerdir.

Kimi mahbubu ile meyhaneye varır, yer içer, akşam olunca halvethanesine göçer. Nefsinin gereğine göre şiri şekerden geçer."*

Diğer bölümün tarifinde yazar tam bir saldırıya geçer. Asıl öfkelendiği " bir zümre de ipsiz sapsız kişiler" dediğidir.

Onlara öyle bozulur ki, "İçkiye düşkün alçağın alçağı kara suratlı Araplardan ve Rus aslından soysuzlardan, gece gündüz içki içmeyi uygun görüp bütün ömrünü meyhanede geçirmiş ipsiz sapsız kişilerdir." der. Ardından sıra şaraba gelir:

"Şarap dedikleri mundar, kötülüklerin anası diye halk arasında ün salmıştır. Sayısız fesatlara yol açar ve kör nefsin arzularını gıcıklamaktaki meydandadır."

Kitabının 73. bölümünde anlattıkları sadece bunlar değildir. Meyhane günleri ve bugünleri paylaşanlar da onun ilgisini oldukça çeker:

---

* Gelibolulu Mustafa Ali, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerine*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978.

"Şairlerin tecrübesi ve içki içenlerin denenmesiyle her cuma gecesi kadınlarla bir araya gelmeyi düşünürler.

Bugün kadınların çiftleşme arzusuna mahsus olduğu gibi, her cumartesi gecesinin gençleredir. Cuma akşamında da oğlanlara ve koltuğunun ardındaki tüysüzlere utanmadan yaklaşırlar. Böylece içkiye düşkün olanların yasasma göre, bunlar cuma günleri namazı kıldıktan sonra meyhaneye giderler."*

* Gelibolulu Mustafa Ali, *age.*

KADEH TOKUŞTURMAK

Kadeh tokuşturmaya getirdiği yorum ise ilgincin ötesindedir:

"İşten güçten, kazançtan uzak ve güzellik ardında olan zanaat ehli ve divan ehli, gezip eğlenme yollarında boy dolaştıklarından uğurlu tenkiye günüdür diye kadeh tokuştururlar. İhmal etmeden güneş battığı sırada ve akşam evlerine gelirler."*

Eh, sonra ne olur yan gelip yatarlar mı? Yanıt yine Gelibolu-ludan:

"Yastık döşek ve yatağı yayıp dilberlerini, tüysüz pürüzsüz hizmetkârlarını sarıp kucaklarlar.

Kendilerini çakır keyif ve bir çıbanın irini gibi meni, kadeh-teki son yudum gibi inmiş, şehveti kabarmış ve keyfini getirenle kucak kucağa iken nice sabredebilirler ve kızıl korla pamuğu bir araya getirirler."**

Ziyafet sofralarından kalkıp Gelibolulu Mustafa Ali'yi bir kez daha dinleyelim:

"Zariflerin dediğine göre, halkın ileri gelenlerinden olan ay-yaşlara haftada bir tenkiye ve saf lal olan şarapla kalbini arıtmak yetecektir.

Yani salı gününün öğle namazı kılındıktan sonra kadeh duası-na koyulmak, helal olmayan şaraba düşmek ve işret meclisini do-natmak sadece inceliktir."***

---

* Gelibolulu Mustafa Ali, *age*.

** Gelibolulu Mustafa Ali, *age*.

*** Gelibolulu Mustafa Ali, *age*.

MEYHANE GÜLLERİ

Meyhaneleri sıra sıra dolaştıktan sonra, sıra efradı muhteremden söz etmeye geldi.

İmameci Ahmed dedikleri öyle fazla değil, akşamdan akşama bir okka rakıyı devirenlerdendir.

İmameci lakabı bu meslekteki kalfalığından dolayı takılmış olup, yeni bıyık burmaya başladığında kapağı meyhaneye atmıştır.

İmameci Ahmed, "Kırbalı" olarak bilinir. Meyhane çıkışında yarım okkalık kırbayı doldurtur ve içki muhabbetinin son perdesini bekâr evinde çekerdi. Ahmed'in kaşı gözü yerinde, eli ayağı düzgün bir delikanlıdır ama sert çehreli meyhane erbabına yakayı çabuk kaptırmıştır.

Çığırtma üfleyip saz çalmadaki ustalığı ile meclislerin vazgeçilmez davetlilerinden biri olmuştur.

Gündüz imame yapar, gece paydostan sonra hatırı sayılır esnafın dilinden ve de elinden kurtulamaz. İşinin ehli, meyhanelerin gülüdür. Uzun yıllar sonra Kumkapı'da bir aileye içgüveysi girmişti.

Evlense de uslanmaz denilen imameci fırt orada, fırt burada usulünü terk eyleyip, kolaylık olsun diye evini "Kara bıçak" meyhanesi yakınma taşımıştı.

Paşmakçızade Zühdü Molla'nın oğlu Mehmed Esad, 1873'te İstanbul'da doğmuş bir şair...

İçkiye şiirle başlamış, ilk zamanlar "Faik" imzasını kullanmıştı. Ama daha çok "Andelib" adı ile tanınan şair, ilim irfan görmüş bir aileden geliyordu.

ÂLEMLERE MEY KATMAK

II. Abdülhamid için yazıp konuşmaktan çekinmemişti. Gücünü içkiden mi alırdı bilinmez. Babıâli'de Meserret Apartmanı'nın karşısında bir odada oturur, bakımsız kıyafeti, ilginç tipi ve korkusuz hicivleri ile âlemlere hem edebi, hem de mey keyfi katardı.

Ahmet Rasim, Andelib'in portresini çizerken sözcükler kullanır ve "Muharrir, Şair, Edib" kitabında ona da yer ayırır:

"Hafiyelerle neşesini bulacak kadar fütursuz, alenen sövecek kadar korkusuzdur. Hatta işi dövüşmeye kadar götürür.

Hafiye düşmanlığını ben babamı sevmem ama hafiye olmadığından her ferde gösterdiğim saygıyı da kusur etmem diyerek belli ederdi."

Ahmet Rasim, masa arkadaşı Müstecabizade ile aynı mekânda kalan Andelib'in odasını şöyle tarif eder:

"Kebapçı, bakkal tabakları... Çatallar, bıçaklar; sardalye, helva, üzüm, karpuz, kavun, ciğer, piyaz, işkembe çorbası, zeytin, patlıcan tavası, pilaki; kadeh, sürahi, bardak, yeşil çanak, gazoz şişeleri; iç ekmek, simit parçaları, sarı havyar ezmesi, muhallebici tavuğu kemikleri açık açık, dağınık, kırık dökük dururdu."

Andelib hem müsrif hem de müflisti. Mezesini Sirkeci'den aldırır, odasını sabahçılar sürekli ziyaret ederdi.

Bir kadehi de Andelib'te yuvarlayanlar, giderken tekkeye aş da bırakırlardı. Bu içki ziyafetlerinin sonunda ziyaretçiler balık istifi kaykuleye yatarlardı. Sabuh adlı bu âlemde kaykule, yani öğle uykusundan sonra dağılım başlardı.

Ahmet Rasim, birer ikişer çıkan ve muhtelif istikametlere dağılan bu kaykuleci takımının gittiği meyhaneleri şöyle sıralar:

"Çarşıkapı'da Taşhan, Kumkapı'da Büyük ve Küçük Müsellim, Çemberlitaş'ta Vezir hanı, Sirkeci'de Kafkas Birahanesi..."

TEHLİKELİ ANDELİP

İstanbul hafiyesinin tehlikeli gördüğü Andelib, mektupçu olarak Malatya'ya sığındığında 30 yaşını bile doldurmamıştı.

Öldüğünde 1902'dir ve yaşama vedasında içkinin mi, yoksa derdinin mi payı var bilinmez. Saraçhanı Meyhanesi'nin demirbaşlarından biri, şair takımından Remzi Baba'dır. Hacı Bey ise Remzi Baba'nın çevresinde fır dönmektedir.

Meyhanenin dört bir tarafı Remzi Baba'nın mey, mahbub hakkındaki beyit ve kıtaları ile süslenmişti. Sohbeti zengin, muhabbeti engin bu şaire ait bir anı var.

Bir gün Babıâli'den geçerken zamanın genç şairlerinden birine rastlar ve onun peşi sıra piyazcıya girip bir güzel ciğer kebabı yer.

Arnavut ciğerci, hiç tanımadığı bu Azeri şaire veresiye lafını duyunca veryansın eder. Remzi Baba ne yapsın? Şiirinden başka zenginliği yok ki... Hemen oturup döşenir ve genç şaire yollar:

"Ciğerci dil ile tuzladı ciğerim paresini

Ciğerim paresi gel ver ciğerim paresini"

Bu olaydan sonra genç şair artık Remzi Baba'nın yarenleri arasında olacaktır. Birkaç yerde de dokunduk. Meyhaneleri meyhane yapan konuklarıdır. Remzi Baba bundan önem taşır. O ve onun gibileri dükkânlar için bir itibar unsurudur.

HACI BEY'İ TANIMAK

Bu nedenle Hacı Bey, şaire adeta kapı kâhyası gibi hizmet verir. Masasını temizletir, şiltesini attırıp, sızarsa başının altına yastık koydurup rahat ettirirdi.

Bu saygı sadece meyhanede başlayan ve meyhanede biten bir olay değildi. Olmadığında para yardımı yapmak, hastalığında bakmak da meyhaneciliğin şanındandı.

Zamanında eğlence hayatının doruğa çıktığı anları yaşamışlar için, bir hayatın elem ve acı sayfaları birden bire gelip çattığında etrafta sadece bu kişiler kalmıştır. Onların arasında fire verenlerde olacaktır.

Eski dost dediğimiz kimseler arasında rakamsal bakış yaparak ev komşuluğu ile mekân komşuluğu arasında hangisinin daha vefakâr olduğunu söylemek mümkün değil.

Elbette yardımlaşma ve destekleme büyük boyutlarda değildir ve bilinir ki, cankurtaranın canı olsa önce kendi canını kurtaracaktır.

Kısaca önce can, sonra canandır ama bu deyiş mekân erbabı için söylenmemiştir.

Bir masanın, bir kadehin 40 yıllık hatırı olacaktır. Bu hatırın tümünü de meyle ölçmemek gerekir. Mey burada önemli bir parça olabilir ama diğer parçaları da unutmamalı.

"Fusul-i Erbaa" yani dört mevsim telakki edilen hayatın bir mevsimidir mey...

Aşırılığı gidilmiş yazgıda iki bilemediniz üç mevsim de olabilir. Müptela hep "Futa" görmedi ki.

Gördüğü, bele önlük yerine bağlanan ve ekseriya koyu renkte olan peştamal mı? Yediği hep fukara aşı mı?

Oysa imaretlerde pişen yemeklerden istediği kadar yer, istediği kadar istifade eden, tam anlamıyla fodladan yaşayan bir "muhabbetçi" olarak görülmemeli.

Çünkü aralarında öyle bir hayat zenginliğinden gelmiş olanlar vardır ki, imaretin fukara aşına değil, imaretin tümüne sahip olabilirler.

Bir içki imalathanesi mi, yoksa bir kadeh mi? Yoğurt fabrikası mı, bir tas cacık mı? deseniz hep ikincileri tercih edeceklerdir.

Büyüklüğü cüzdanda aramayan, cebi değil ağzı ve yaşayışı ile lezzeti kaşıklayandır.

Gümüş kâseyi, bıçak ve kaşığı elinin tersiyle iten, kepçelediği hayatı tahta kaşıkla sindire sindire içen bir anlayış işte. Bu yüzden olmalı, ne ağızları yanar ne de mideleri.

EĞLENCEYİ ÇAĞIRMAK

Eğlence hayatı da öyle... Onca hanendeyi, sazı barındıran kumpanyaya sahip olmak yerine istediği yerlerde onları dinlemeyi yeğ tutan bir müşteri olmak, herkes için değil, ama onlar için akıl kârıdır. Dedik ya, bütün unsurlar birbirini tamamlar diye. Ahmet Rasim bu tamamlamayı şöyle yapacaktır:

"Mevsim mevsim saz şairlerimiz koşmalar, Keremler, Âşık Garipler, manicilerimiz destanlar semailer oynayarak, sazlar curalar, iki dört telliler, bozuklar, zurnalar, çığırtmalar, zilli maşalar, darbukalar, davullar, rubablar, neyler, nısfiyeler, giriftler, kavallar çalarak; sırcılar, allı pullu cepkenli, sırma etekli, hoş endamlı, kaküllü, düzgünlü, benli, sürmeli köçekler oynatarak; naralar, kadeh kırmalar, bıçak, kama, pala gaddare, usturpa, ucu demirli cop, sandalye bacağı kullanmalar, atışmalar, kapışmalar türlü türlü sululuklar hatta rezaletler arasında ömür geçirmişlerdir. Alafranga birahanelerde gazinolarda başka haller vardır.'"*

Galip Dede boşuna dememiştir:

"Meyhaneyi seyrettim uşşaka mutaf olmuş
Teklif var, tekellüften sükkanı muaf olmuş
Bir neş'e gelüp meclis, bi havfü hilaf olmuş
Gam sohbeti yâd olmaz, meşrepleri saf olmuş
Âşıkta keder meyler, gam hakli cihanındır
Koyma kadehi elden, söz piri Muganındır."

* *Resimli Tarih Mecmuası*, "Ahmet Rasim", sayı 34, 1952.

Şair buralarda kendi köşesine sahip, kendi keyfine tabi, kendi gönlüne muhatap, kendi ruhunun derinliğine dalabildiği kadar dalgın olduğu halde istediği gibi oturur, çakar çakıştırır.

Bazılarında her saniye bir kadeh ikramiye alırsa da, bazılarında da bir kadeh çok şeye meydan verir.

Evet, kendi köşelerinde! Ekseriya bu köşeyi işgal etmek, başkaları için müyesser olmaz. Yani herkesi orada oturtmazlar. Meğerki kendinden evvel gelen ve tezgâhtarca malum olan biri ola.

SORULAR, SORULAR

Bazıları hakkında soru muamelesi yürütülür:

"Gelmedi mi?" diye sordunuz mu, derhal saate bakılır:

"Tam sekizde gelir, daha saat yedi buçuk. Yarım saat kadar bekleyeceksiniz." denir. Filvaki şair saatinde kapıdan girer. Bundan maada tezgâhtar onun için bir tarife hükmündedir.

"Gelmedi mi" diye sorduğunuzda,

"Geldi. Şimdi gitti."

"Saat on. Bir kere Saraç hanına bakın. Orada yoksa mutlaka kebapçıdadır."

"Ne vakit gelir?"

"Saat dört buçukta buradadır. Şişesini verdi. Dolduracağım."

Yahut

"Bu akşam gelmeyecek, Beylerbeyi'ndeki teyzesine gitti. Yarın saat sekizde gelmezse yine oradadır. Fakat ertesi günü mutlaka gelecektir." cevaplarını alırsınız.

Meyhane onundur. Dışarıdan ne isterse aldırır, yaptırır, pişirtir. İçeride ne varsa ısmarlar. Tediye hususunda da şairdir. Para dahi onun nazarında bir hiçtir. Az gelir çok gelir. Bu iki türlü gelişin meyhanede asla farkı yoktur. Sıkıntı çekerse bile hariçte çeker. Hiçbir şeyi çalınmaz, kaybolmaz.

Şairden şaire fark olduğu gibi bunun bütün meyhane heyeti nezdindede fark vardır.

Şair vardır ki dördüncü kadehten sonra cıvır. Altıncı yedinciden sonra söver. Üç şişeyi dikince hır çıkarır. Bu sınıfa dahil olanlar diğerleri nispetinde itibar bulmazlar.

Hatta kovulanlarını da gördüm. Buralarda hatır saymak, buraları imar etmek kadar kıymetlidir. O derece ki, şair üç gün gelmezse hanesine kadar adam yollanır. Hastalığın anlaşılınca bizzat patron eski konyak, şarap yahut vişneli tertibattan mamul şişeyle hatır sormaya gider.

Çorba yapsın diye sıcak sıcak içsin diyerekten piliç götürüldüğü de vakidir.

Yastığının altına para da konur. O gün meyhanede yegâne konuşma, hastalığı güzel, tabiatı, insanlığı ve okumuşluğu üzerine olur. Tezgâhtar adeta yalnız kaldığına hükmeder.

Her meyhanenin mey kadar bilgi sahibi okumuşlara, eli kalem tutanlara karşı azami bir davranış biçimi vardı.

Bu biçimlendirme gerçekten bir dost davranışıydı. Bu asla bir müşteri kaybından doğan bir anlayıştan kaynaklanmazdı.

Meraka mucip hayatları sadece elleri kalem tuttuğu için değil, gönülleri zevkusefa biriktirdiği için de hürmete layık insanlar safına alınırlardı. Onların, hoşbeşi tatlı musiki bakışı ve becerisi en az sohbeti kadar dikkate değerdi. Bu insanların âlemi âlem yapacak kadar titiz ve beceri sahibi olmaları, lafı dinlenir, gafı görülmez diye mümtaz bir sınıftan telakki edilmelerinin, patron kadar, masalarca paylaşılması, bu meye sudan çok sevgi karıştırıldığını akla getiriyor.

HACI'NIN BEKTAŞİLİĞİ

Ahmet Rasim Bey'e devam edelim:

"Hacı Bey orta halli şairlerden pek çoğunu tanırdı. Bilhassa Celal hakkında pek ziyade mütehassıs görünürdü. 'Veresiyeleri unutmak, için verilmiştir' diye tezgâhtara haber yollamak daimi ikramlarındandı. Bu Hacı düzgün giyinir adeta büyük hatiplerden biri imiş gibi elde tespih, kehribar ağızlık, altın kordon saat, kolalı gömlekle vakurane yürüyerek akşamları miadında ya da mahut iç kısmının ortasında oturur, tıpkı bir müşteri gibi şişesini ısmarlar, erbabı gözetirdi.

Tarikati Bektaşi'ye intisabını alenen söyler, her dinden kişinin böyle bir tarikata her zaman iştirak edebileceğini iddia ederek, diğer insanları ayırmak için değil cümlesini, kardeşliği tesis etmeleri için kendisinin gönderilmiş olduğunu kemali şiddetle söylerdi.

Trablus mektupçusu Arif Hikmet Bey 'Deli' lakabıyla tanınırdı. Hacı'nın da daima sözünü ettiği kişiydi. Hatta onun için 'Kara gün meyhanecisi' derdi.

Harputlu Hayri, Adanalı Ziya, Ali Ruhi, *Maarif* namında bir mecmua neşreden Vassaf, Nuri Şeyda, arada sırada Muallim Naci, sarığı koltuğunda Şeyh Vasfi, velhasıl evvelce saydıklarım Celal vs. ile burada bazen bir küme faslı teşkil ederdi."

BÜYÜK MÜSELLİM

Ahmet Rasim'in gözlemleri ile kaykuleci takımının gittiği meyhaneler arasında saydığı Büyük Müsellim'i pas geçmeyelim.

Gedikpaşa'nın iki büyük gediklisinden biridir ve çekiştiği Küçük Müsellimden daha büyüktür. Müşterisi karışıktır ama genelde ayaktakımı daha çoktur.

Tulumbacılar, külhanbeyleri ve onların koltuk altına girmiş kadın kırmaya, nara atmaya hevesli yarım pabuçlu tüysüzler... Ve henüz kıllınmış bacaksızlar oradadır.

Müsellim Usta, Gedikpaşalı olup adı kantolara geçmiştir. 1876'da Beyoğlu'nda Pirinççi Gazinosu'nu rasttan söyleyince adı ezberlenir olmuştur. Neşeli, muhabbeti kadehe sığmaz bir meyhanedir.

Her akşam Agavni'nin o ünlü kantosunu hep bir ağızdan söyleyip kapanışı yaparlardı:

"Yumru topuk, şıpıdık terlik
Gelsin önüme binlik
Yaşasın külhanbeylik
Her akşam çıktığım Büyük Müsellim
Kadeh kırıp sararım elim
Sarhoşum, sarhoşum ben
Meyhoşum, meyhoşum aman

Bakmam ben üçe beşe
Önümde boşalmış şişe
Bıçkının aşkını geçirdim şişe
Gel omuzbaş gidelim
Bekliyor beni Müsellim
Kendimden geçerim, meyhoşum ben
Harcandı gençliğim, sarhoşum aman!"

SAMATYA SAMATYA OLALI NELER GÖRDÜ?

Koca Mustafa Paşa olmadan önce Samatya Fransa'da Nice gibiydi. Küçük Paris diyemem çünkü bu isim Kadıköy Çamlıca altına aittir.

İlk gençlik çağımın altın yıllarının geçtiği Samatya beni Refiispor'da büyük bir yüzücü yapamamıştır ama balıkçılığımı da önleyememiştir.

Nurten Bora gibi Türkiye şampiyonlarını yetiştiren Refiispor'u Celal Bayar erken kaybettiği oğlu Refii Bayar adına Narlıkapı'da Demirspor'u orada kurmuştu. Bendeniz sırtüstü veya serbest stili bilerek seçmedim. Belime halat bağlayıp, beni denize atmışlar ve can havliyle çabalayıp bir günde yüzmeyi öğrenmiştim. Birkaç yıl sonra antrenör kürekçilerle geçerken havalı kelebek yüzüşümü görecek ve beni Refiispor'a davet edecekti.

Lisanslar çıktı diyorlardı ve benden resim bile istememişlerdi. Neyse beni küçükler bölümüne aldılar. Aslında "ortalar"da yüzmem gerekliydi. Başkasının kimliğiyle bir alt kategoride yarışıyordum. Yani anlaşılsın diye söylüyorum. U 15'te yarışmam gerekirken U 12'de yüzüyordum.

Kelebek gerçekten yüzmenin en zoru... Ortaköy Lido ve Kadıköy Moda'daki kulvarlar 33x3 m. ölçüsünde. Duruma bakıyordum, deparda en fazla 4 kişi varsa yarışa katılıyordum. Ama 5 veya 6 kişi görürsem birden bire "karnım ağrıyor" diye yarış-

tan çekilmeyi istiyordum. Ancak çoğu zaman Antrenör Nevzat Abi'nin "Atla lan, sonuncu ol takıma puan getir." emrini yerine getiriyordum. Bazen üç dört yüzücünün katıldığı müsabakalarda üçüncülük kürsüsüne çıktığım da oluyor değildi. Yılmaz Özüak gibi bir şampiyon olmak hayallerime Samatyalı komşu kızları inandıramayışım son veriyordu. Spor sayfaları bu dönemlerde haber olmadığından mı nedir sonuncuya kadar yarışçıları yazıyorlardı. İstanbul şampiyonasında kulvar değiştirme yüzünden çıkan tartışmayla 3 yüzücü diskalifiye edilince bendeniz üçüncülük kürsüne çıktım. Hale bakın birinci Glatasaray, İkinci Modaspor üçüncü de Refiisporlu bendim.

Resim de fena değil... Üçüncülük kürsüsünde kupalı ben, mütebessim bir çehre ve gururla poz veriyordum. Fakat fotoğraf altında ve yazıda ben yoktum. Yine Ender Erdurak vardı. Lisans onun ya...

Eleni, Yurdun, Andıran ve Zühre ile diğerlerine bu yüzücünün Ergun Hiçyılmaz mı yoksa Ender Erdurak mı olduğunu nasıl anlatayım. Ender'i o dönemden beri hiç bulamadım. Uyanık hiç ortaya çıkmadı. Neyin nesi, kimin fesi bilemedim. Biz kelebeği yüzdük, pasayı o topladı. İtiraf ettiğim bu sahte lisans olmasaydı, inanın o delikanlılık kulvarında Samatya'da ne kelebekler avlardım.

Sonuç ben de kelebekleri avlayamadığım için kelebek yüzmekten vazgeçtim ve en iyisi kara dedim. İyi bir balıkçı olmuştum. Avlamaksa bu da avlamaktı. İnanın işin içine bisiklet ve futbolu da karıştırınca Narlıkapı'nın gelecek vadeden en iyi avcısı olacaktım.

BÜYÜK MÜSSELİM OLUR DA, BÜYÜK KULELİ OLMAZ MI?

Samatya'nın yakın dönemdeki adıyla "Küçük Paris"in namlı meyhanesidir.

1880-1890 tarihleri arasında tüm ünlenmiş, Yenikapı'dan Langa'ya, Kumkapı'dan Narlıkapı'ya kadar mey tadı alan cümle âlemin uğrak yeri olmuştur.

Müdavimlerin Yedikule, Silivrikapı, Edirnekapı ve Topkapı yoluyla taban tepip koştuğu bu büyük Kuleli'ye şan veren Sakızlı Bodos'tur.

"Sen Adalı Bodos'umu gördün mü?
O kiraz dudaklı gözü mürdümü
Döktüğü kara kaküldeN
Başa bela püsküllerı gördün mü?"

Eli kalem tutan ve mürekkep kadar mey yalamışların deyişiyle "tazeden de taze"dir Sakızlı...

Büyük Kuleli Meyhanesinin mahbub uşaklarından esmer nazenin Sakızlı Bodos'a hiçbir hane berduş bodoslama yapamamıştır.

Bodos'u pırpırlardan ve bıçkın güruhu hışmından kurtaran Samatya külhanileridir. Onlar ocaktan demlenmeleriyle tanınmış olup vazifelerine de müdriklerdir.

SAMATYA'DA MEYHANE AKŞAMLARI

Samatya ah Samatya...

İstasyona gelene kadar, sahilin her metresinde durduğum, Narlıkapı'da arınıp yunduğum, kimi gün mavi, kimi gün lacivert denizinde hayata saat saat boğulduğum Samatyam benim...

Yıllar sonra ayaklarımın beni sürükleyip götürdüğü Samatya'da eski mekânlara demir atmıştım.

Kimler yok ki?

Anabilim dalı başkanı Prof. Ümit Balcısoy, Dahiliye Uzmanı Murat Görgülü, Telsiz Mahalleli Ekrem... ve diğer tayfalar.

Cengiz Şahin zaten grubun kaptanlarından. Denizde kerteriz almasını da, demir atmasını da biliyor. Fazlası ile udiliği ile de "Dem"li gecelere, geceler ekliyor.

Geçmişin kayığını eski Demirspor'un rıhtımına bağlıyor ve Sadi ile Süleyman'ın mekânına yeniden gidiyorum.

Anlatıyor Emin Zülfikar:

"Samatya gurubunun 1979'dan itibaren sürekli gittiği yerlerden biriydi. Sahipleri Sadi ve Süleyman Kardeşlerdi. İçecek ve yiyeceklerimizi alır giderdik. Sahipleriyle bütünleştiğimiz sevimli bir meyhaneydi. Sadi ve Süleyman Kardeşler efendiliklerinin yanı sıra sesleriyle de bizleri mest ederlerdi. Çok güzel sanat müziği söylerlerdi. Bir ara kaset de yapmışlardı."

Gelelim Kuleli'ye. Meyhaneyi yöneten Zülfikar Karacan diyor ki:

"1977'de Atilla Ato Tarar tarafından kurulan ve vefatından sonra eşi Saliha Tarar tarafından işletmesine devam edilen semtin en eski ve nezih bir meyhanesiydi. Müdavimleri arasında Ali Sirmen, Şener Şen, Vefa Zat, Aydın Boysan vardı. Birçok gazetecinin, oyuncu ve yapımcının yanı sıra her kesimden elit insanların beğenerek geldiği bir mekândı. Ben meyhanede komi olarak işe başladım. İşletmenin yöneticisi olarak çalışıyordum. Eskileri tanımakla hayatımm zenginleştiğini gördüm. Zenginliğin sadece para kazanmak olmadığını öğrendim. Şimdi mekânı yeni müdavimlerle devam ettirmek ve bu zenginliğe yeni insanlar eklemek amacını taşıyorum."

ERHAN UYGUR'UN MAZİ TRAFİĞİ

"Bu tipteki insanları anlatmak kolay olmasa gerek. Üstelik çevresindeki kişilere sadece tek bir yeteneğine bakmayan biri olarak söylemem gerek, Erhan kardeşim benim sadece meyhanelerde karşıma çıkan bir isim değildir.

İstanbul'un yaşanmış bin bir gecesinde her zaman karşıma çıkmış ve sadece yazdıklarımla değil, yazacaklarımla hayatı paylaşmayı sürdürmüştür.

Önceleri beni okuyordu, şimdi bunu bir görev olarak oğlu Berke'ye miras bıraktı. Babadan oğula geçen ve kim bilir sonraki nesillere kalacak bir hayat işte.

Erhan kardeşim sözün paragrafını Etiler'den açıyor ve 'o zamanlar bu yörede mandıralar vardı' diyor ve ekliyor:

'Etiler'de bar, kulüp ve kafelerin yani eğlence mekânlarının olduğu yerlerde o zamanlar mandıralar çoğunluktaydı. Aşağı tarafa indiğinizde Ortaköy'e ulaşıyor, büfeciler ile köfteci ve az sayıda esnaf lokantasıyla karşılaşıyordunuz. Bebek Belediye, Yıldız, Aşiyan gazinolarının haricinde az sayıdaki balık lokantasında sanki İstanbul'a İstanbul katıyordunuz.

Hasır'da bumbar dolmasına, Kavak'ta balık ve midyeye, Atlantik'te ise sosise uzanabilirdiniz.

Henüz turistik olmamış kendi sessizliği içinde âlemin âlemini yaşayan ve yaşatan Kumkapı'ya sadece mey için değil, envai çeşit harika mezeler için gidildiğini söyleyebilirim.'

Kumkapı kadar Beşiktaş'tan da söz etmeliyim. Dün gibi hatırlıyorum.

Baba Hakkı Yeten'i pek değişmeyen asık suratıyla orada görüyordum. Kartal galip ama Baba Hakkı'nın yüzü gülmüyor. Sanki futbolcular oradaymış, bundan dolayı ve yüz güz olmasınlar diye her zamanki gibi ciddi tavrıyla oturuyor.

Oysa Beşiktaş'taki Kambur'un Bahçesi'nde yıllarca bu ciddiyetinin ardındaki samimiyetiyle masaları gönül birliği ile birbirine bağlayan o değil miydi?

Yolumuz bazen Beşiktaş'tan Galatasaray'a uzanır Çiçek Pasajı'ndaki Huzur'da, Bedri Koraman, Hasan Pulur ve beraberindekilerle gerçek huzuru arardık.

Kemahlıgerçek entelektüel Cavit 'Monşer' diyerek bu huzura daha bir huzur katardı.

'Huzur'un vazgeçilmez bir edebiyat harikası olduğunu hepimiz biliyoruz. Ama başka bir hayat huzurunu Pasajda görmeyi ve bunu yaşıyor olmayı o yıllarda öğrenecektik.

Daha neleri öğrenmedik ki?

Bomonti'de taze birayı buluyor ama Çemberlitaş'ın 'Şevket'inde, ucuz şarabın yanında sadece haşlanmış patatesli gecenin tadını, şimdiki âlemler verebiliyor mu?"

MÜZİĞİN DOKTORU GÖRGÜLÜ

Hayat âlemlerinde müziği hep ön plana almışımdır. Dolayısıyla musikinin icrasındaki öncüler kadar o müziğin temeline başka yönlerden kültür ve ritim ekleyenler de hafızama yerleşmiştir.

Murat Görgülü ile sağlık açısından her hangi bir beraberliğimiz olmadı. Oysa yetkin bir dahiliye doktorudur Ama benim için müziğin ve yaşanmış bir hayatın doktorudur. Gereğinde pratisyen gereğinde uzman olur ve öğretip öğrenir.

Sayılı taş plak koleksiyoncudur. Bu merakı ile sadece 78 devirde kalmayan aynı zamanda devirden devire kendini ve koleksiyonunu yenileyen Murat, yaş olarak bizden gençtir ama bu müzik aşkıyla eski plakları gramofonda döndüre döndüre biraz eskimiştir.

Hep "müzikle tedavi"den söz edilir. Osmanlı döneminden bu yana karşımıza çıkan bu tedavi usulünü Murat bence çaktırmadan kendine uygulamaktadır. Bunu müziğe hasta derecede bağlı oluşundan söylüyorum. Ve biliyorum ki bu en iyi ilacı şifa olarak kullanmaktadır.

Bu şifa yolunu çeşitli mekânlarda paylaştığını söyleyebilirim. Mekânlarda bizim gibi eski hastalıktan muzdarip olan ve zaman zaman 78'liklerle kendini bulanlar da olabilir.

Samatya'nın dillere destan o eski âlemlerine takılanlar Murat'ın dinletisiyle masalarında âlemin nasıl renk kazandığına tanıktırlar. Bu nedenle bendeniz de bu davete icabet edenlerden

biri olurum.

Masalar dolu. Çeşit çeşit mezeler... Ve bir o kadar mey...

Murat'lar olmasa, bu hayatın çekilir yanı mı olurdu.

Doktor Samatya'da taş plağı döndürüyor gramofonda, galiba Abdullah Yüce söylüyordu. "Son tesellim şarap oldu."

Yüce'nin ardından da Yüceses gelecek ve Doktor Hamiyet'in ardından dinletmek için cümle âleme ne istersiniz diye soracaktı. "Edith Piaf mı, yoksa Tino Rossi mi?

Başka yeni yetme yerlerde Piaf yerine Piyaz duymanız mümkündür. Lahmacunla rakı içenler, bir de müzikle denesinler bakalım. Rakı nasıl gidiyormuş görsünler.

MADAM BELA

Madam Bela'nm Meyhanesi'nin İstanbul'da önemli bir yeri vardır. Bela'nm aslen nereli olduğu bilinmez. Ama İstanbul azınlığından kesinlikle değildir.

Adına bakarsanız Macar olabilir. Ya da Lehistan veya Romen kırması...

İkinci Abdülhamid döneminin bu meyhanesi, aynı zamanda otel hizmeti de verir.

Madam Bela işletmeciliğe başladığında yaş olarak 40'ı yuvarlamıştır ama en fazla 25 gösterir ve gören "41 kere maşallah çeker."

Otel ve meyhanesinde 16'lık Midilli gençleri çalıştırırdı. Kiminin tadına bakar, kimine de baktırırdı.

"Kız İstavro" olarak tanınan Ada'lı bir palikaryayı temiz pak edip giydirmiş ve eteğinin dibine almıştı.

Oynaşı bu delikanlı bir taşta üç kuş vuranlardandır. Bunlar yetmiyormuş gibi, hem Kuledibi'nden bir genç fahişenin, hem de Bıçakçı Petri'nin yanaşmasıdır.

Bela, Petri ve fahişe arasında fır dönen bu meyhane gülü bir gün soluverir. Madam Bela İstavro'yu fahişenin evinde basıp bir güzel şişler. Ama Bela bu vartayı da diğerleri gibi atlatabilecek kadar işinin ehlidir.

Onlarca geminin demirlediği İstanbul'da serüvenci denizcile-

rin uğrak yeri olan "Bela", zaman zaman gazetelerin diline düşer.

İstanbul Ansiklopedisi'nin hazırlanmasında emeği geçen Üsküdarlı Vasıf 1887 tarihli İstanbul gazetelerinde Bela'nın yerinden "Tulumbacılar yatağı" olarak söz edilmesinin, büyük tepkilere neden olduğunu belirtir.

Bu tabirden alınan 300 tulumbacı gazetelere teessüflerini gönderince, yayıncılar özür dilerler.

Sermet muhtar Alus *Onikiler* romanında da bu meyhaneden söz eder:

"Madam Bela'nın oteli tam bir bela yatağıydı.

Madam Bela'da 'Bela çiçeği' mübarek...

Galata'nın en namlı, en bitirim batakhanesi... Gazinosunda da sayısı 5'ten aşağı düşmeyen Leh dilberleri arz-ı endam eder."

Yangında kül olup giden bu mekânın "cenabet"liği su götürmez. Mahzeninde çok sayıda iskelet bulunmasının başkaca izahı yoktur.

Toy delikanlıların, yorgun ve sarhoş denizcilerin "derdest" edildiği bu meyhanede servisin ne biçim olduğunu böylece anlatmış olduk.

MEYHANE KÖÇEKLERİ

Jn. L. Bartoldy'nin gözleri meyhanelerimize ayrı bir pencere açar. Gördükleri sadece içki, meyhaneci ya da içkiciler değildir.

Bazı yabancı gözlemcilerin "oğlan dansçılar"a gösterdiği aşırı ilgi, Bartholdy'de de var.

"Hesaba göre İstanbul'da içkili yerlerde bu oğlanların sayısı altı yüzdür."

Meyhane oğlanlarının sayısı hayli fazla... Yazar oğlanların meyhanedeki işlevini vurgular ve zaman zaman da yerer.

"Türklerin bu aşağılık dansı yapmalarına izin yoktur." diye ekler. Kimlerin meyhaneleri şenlendirdiği, dansları ile yürekler hoplattığını yine bu tanıktan dinleyelim:

"Bunların kimi Ermeni veya Yahudi, büyük çoğunluğu da Rum ve Adalıydı. Aralarında çoğu, hizmete girdikleri Türklerin kandırmasıyla Müslüman olmuşlardı.

Bu oğlanlar, Galata meyhanelerinde toplandıkları Allemand dansına benzeyen türlü hareketler gösteriyorlardı.

Güç biçimlere girip güç oyunlar, tehlikeli oyunlar yapıyorlardı."*

Reşat Ekrem Koçu, İstanbul'un en namlı köçeklerini meyhanelerde bir güzel anlatır.

Onların fır dönen dünyalarına girip adeta üslubu ile raks eder. Her türlü meyhanede adı İstanbul'un diline düşmüş en az bir köçeğin bulunduğunu Reşat Hoca anlatır.

Onun bu deyişi ile Bartholdy'nin verdiği 600 köçek sayısı uygunluk gösterir.

---

* J. L. Bartholdy, *Voyage en Grece fait dans les annees et*, 1804.

MISRALARDA YAŞAYANLAR

Köçeklerin meyhanelerdeki önemli yerini şairlerin mısralarında da buluyoruz. Sadece manzume olsa iyi... Onlar için destanlar ve de Çenginameler bile var.

Oynak İsmail ile Dimetokalı Ali İstanbul'un iki ünlü köçeğidir. Benli lakabı ile tanınan Çingene Ali yüzünden nice civan vuruşmuştur. Pandeli sakızlı bir Rum civanıdır.

Yaşamın meyhanelere veren ama ağzına içkinin zerresini koymayan bir civelek...

Köçekler içinde en nazik olanı Andon olup, eski deyişle tarifi şöyle yapılabilir:

"Eli ağzına uyar bir dilber idi

Taht-ı naz üzre bir İskender idi."

Köçek Latif ise bir Balat Musevisidir. Şunu diyebiliriz onun için:

"Söz yoktur o civanın sesine

Ama başı kabaktır, el uzatma fesine"

Haneleri harap eyleyen Mehtab, tutulmuş aya benzeyen Hilalkaş, çengiler şahı mısır güzeli tombul Panayot için sadece Enderunlu Fazıl değil, dönemin diğer şairleri de boş durmamış ve mısra üretmiştir.

Meyhane köçekleri çoktur ama hiçbiri Oynak İsmail ve Benli Ali kadar dilber değildir.

İsmail'siz büyük keyif âlemi düşünülemez. İsmail haftalar öncesinden en yüksek ücretle peylenirdi.

Köçek denildi mi eksik uzuvlu olduğu sanılmasın.

Bazıları İsmail ile evlenmeye karar verip, cümle hayranını divane ederdi. Gelin, güzelin güzeli bir Çingene dilberidir.

İsmail'in Çingene takımı gelin alayını sur dışında karşılar. Yüzlerce meraklı yollara dökülüp, rakkas İsmail ile rakkasesini bekler. Köçek İsmail'in nikâhlandığı Davutpaşa'dan Ayvansaray'a kadar yollara dökülenler, sofralar kurarlar.

Meyhanecilere, akşamcılara, çalgıcı ve oyunculara bu sofralarda yer açılır.

Bize bu konuda sayfalar açan da Metin And'dır. Geleneksel Tiyatronun ayrılmaz parçası gösteriye özel yer veren ve çeşitli boyutlarıyla inceleyen And böylece sadece tiyatro anlayışı ile değil, toplumsal boyutları meseleyi bize getirmiştir.

Konunun 17. yüzyılda iki temel eserde yer aldığını belirten yazar, kadın erkek ayrımı yapmadan çenginin tiyatro oyuncusu olduğunu Meninski'nin Viyana basımlı sözlüğünde ifade edildiğini söyleyip, Alman tarihçi J. Lewenklaw'ın Osmanlı topraklarında gördüklerini resimlediğini de sözlerine ekleyecektir. Resimdeki 5 çenginin ikisi erkek kılığına girmiş kızlardır.

"Dansçıların çeşitli adları vardır. Çengi, köçek, rakkas, tavşan ya da tavşan oğlanı, kasebaz, curcunabaz, cin askeri, beççegan, eganebaz, çarparezen... İlk başlarda kadın erkek ayrımı yapmadan bütün dans edenlere çengi deniyordu. Ama daha yaygın ve kabul görmüş uygulama ile çengi yalnız kadın oyuncular için kullanılmaya başlandı.

Çengiler, köçekler, tavşanlar, bütün öteki oyuncular gibi kol denilen topluklar oluşturuyorlardı.

Çengilerde bir kolbaşı ve onun yardımcısı vardı. Dansçıların sayısı bir düzine kadardı. Ayrıca sıracı denilen dört kişilik bir çalgı takımı ve yardakçılar ile aynacılar da bulunuyordu.

Gösterimlerin verildiği yerlerde hamam ustaları ve soyguncu denilen bu kadınlar, dansçıları soyup giydirirler, makyajlarını yapıp süslenmelerine yardım ederlerdi. Bunların son dönemdeki adlarını biliyoruz.

III. Ahmet döneminde adları şöyleydi:

'Sedef, Benli Hacer, Zilkıran Kamer, Fidan Ayşe, Kelebek.'

III. Selim döneminde şu adları buluyoruz:

'Kemankeş Eda, Saçlı Sümbül, Hancı Kızı Zehra, Yandım Emine, Hayriye.'

19. Yüzyılda ise 'Küçükpazarlı Naile, Fatma, Aksaraylı Makbule, Tosunpaşa Hayriye.'

Çengilerin çoğunluğu tıpkı köçekler gibi eşcinseldiler. Belirttiğimiz gibi erkek kılığına girip Zeybek, Kalyoncu, gibi oyunlarda erkek kişileştirmesi yaparlardı. Tavşan oyunlarına da çıkar, köşeden köşeye sekerek oynarlardı.

Köçeklere gelince, kadınsı tavırlı profesyonel genç dansçı oğlanları etek giyerlerdi.

Saçlarını kesmezlerdi. Onlar da çengiler gibi eşcinseldiler."*

Sadece Metin And'ın sözünü ettiği kısaca çengi ve köçek olarak adlandırılan ve dönem dönem "Kol" tanımı ile sektörel boyutlara ulaşan bu profesyonel eğlendirici gruplarının boğaz yalılarından konak ve büyük mekânların özel unsurları olduğunu biz de bu vesileyle *Çengiler, Köçekler, Dönmeler, Lez'olar...*** kitabımızda temas etmiştik.

Eğlendirici unsurun giderek genişlemesi, bu yoldaki sanatkâr, hevesli ya da meraklı olarak adlandıracağımız fakat neredeyse mesleki bir teşekkül oluşturacaktı.

---

* Metin And, "Osmanlı Sanat Dansı: Çengiler-Köçekler-Curcunabazlar", *Sanat Dünyamız*, sayı 85, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

** Ergun Hiçyılmaz, *Çengiler, Köçekler, Dönmeler, Lez'olar...*, Cep Kitapları, İstanbul, 1990.

Büyüme ve rekabet ile bu eğlendiricilerin giderek iş alanları oluşturarak gazinolardan meyhanelere kadar uzanacaklardı.

Ne kadar eğence, o kadar içki...

Bu sarfiyatın sadece ekonomik boyutu yok. Zaman zaman çok şiddetli boyutlara varan ve "toplumsal tehlike" olarak tanımlanan bir de "Ahlaki" bakış var...

Ahmet Rasim bile İstanbul yazılarında ve kitaplarında hem olan biteni anlatacak hem de bu meraklı konuya dikkat çekecektir. Sadece tek başına İstanbul'daki gençliği değil, *Fuhş-i Atik* ile *Hamamcı Ülfet*'de* bile bu eğlencelere işaret eden çok sayıda tanımlama ve benzetmeleri bize takdim edecektir.

* Ahmet Rasim, *Fuhşi Atik* (Eski Fuhuş Hayatı), İstanbul Matbaası, 1958.

ZİFAFIN TADI YOK

Zifaf gecesinin tadı yoktur. Kayınpeder çakır keyiflilikten zurnalığa terfi ettiğinde patırtı kopar. Bir gulgule ki sormayın.

Kız tarafı Edirneli Çingeneler ile damat tarafı Ayvansaraylı Çingeneler birbirine düşer. Sanırsınız ki Mohaç meydan savaşı vardır.

Savaşla birlikte İsmail de biter. Bu evlilik İsmail için bir sondur.

"Kalmadı cezbe-i hüsn ü anı

Kalmadı raksa dahi imkânı"

İsmail dünya evine girişinden altı ay sonra Enderunlu Fazıl, Haydarpaşa Çayırı'nda bir ayı oynatıcısına rastlar. Öylesine üzülür, öylesine üzülür ve kızar ki:

"Eyledim ismini bir kere sual

Meğer İsmail imiş ol bed-hal"

Başta Evliya Çelebi olmak üzere bazı tanıklar, köçek isimleri verir. Ama en büyük liste Enderunlu Fazıl'dadır. Onun *Çenginame*'sindeki köçek isimlerinde Rumlar, Ermeniler, Museviler, Çingeneler ve Araplar çoğunluktadır.

Küçük Panayot, Yorgi, İstavro, Andon, Yanako, Todori azınlığın ünlü köçekleri arasında yer alırlar.

Sadece lakaplarıyla bilinenler arasında Altıntop, Tazefidan, Yeni Dünya, Fıstık, Elmaspare, Kıvırcık, Eskifidan, Gazeb ve Velvele vardır.

"Kız" lakabı verilen nadir köçeklerden birisi de Mehmed'dir.

Pamuk, Ahu, Yıldız, Afitab gibi daha çok çengilere yakıştırılan isimleri köçeklerde görünce Tavşan oğlanları ile oyuncuların ne denli geniş yeteneğe sahip olduğunu anlıyoruz.

BALDIRI ÇIPLAKLAR

Meyhaneler için nice kantolar yapılmıştır. Bu kantoların bir bölümü "Küplü" gibi en ünlü Galata meyhanesi için söylenirdi.

Galata'daki Küplü dediğimiz meyhanenin müdavimleri, elli dirhemlik bir ölçek için yirmi para öderlerdi.

Baldırıçıplaklar, belalı külhaniler, ayyaş dilenciler, azılı serseriler Küplü'nün değişmez meclisini oluştururdu.

"Sarmak el sarmak
Hovardaya hovardaya pek şandır
Küplüye gitmeyenler
Gidip de bir çakmalı
Gamı dilden atmalı
Veresiye vermezse
Tezgâhında çatmalı
Külhanbeylik omuzdaşlar bize pek şandır."

Bu küplü kantosunun bir de Hicaz'dan olanı vardır:

"Gece gündüz gezmek merak
İşimiz boşuna dolaşma
Sabah erken Küplünün kapısı
İnsanı divane eder rakısı"

Küplünün tavşan oğlanı Panayot, başka bir kantoda şöyle tarif edilir:

"Trablus kuşak belde
Severim böyle civan
Küplünün tavşan oğlanı"

İstanbul'un büyük meyhanelerinde müdavimlere veresiye uygulandığını "Çiz rakıyı veresiye, dokunma Panayot keseye" deyişinden anlıyoruz. Hicazkâr kürdi meyhane kantosu ise tam bir çağrıdır:

"Haydi, arkadaşlar meyhaneye gidelim
Atalım biz, çakalım biz zevkimize bakalım
Semai divan çal çalgıcı dinleyelim
Böylelikle şu sabahı, şu sabahı dinleyelim."

HER YERDE GALATA

II. Abdülhamid döneminin sandalcı, tulumbacı gibi Tersaneli ya da Tophaneli kabadayı takımının eğlence yeri Galata tiyatrolarıdır. Bu batakhanelerin gülleri ise tabi ki kantocu bozuntularıdır.

En çok alkışı da hovarda kantolarından alırlar:

"Kabadayı kabadayı
Kabadayı Tosun Dayı
Severim ben hovardayı"

ETLİ BUTLU BACAKLAR

Uzun bir "hayda" çekilerek etli butlu erbabına mahsus bacaklar biraz açılacak, fır dönen gözler belli yerlerde mola verecektir:

"Meyhane çakarım
Peykesinde yatarım
Ben camları kırarım
Hır çıkarır kaçarım
Ama dayaktan korkarım."

Kantocu "Var mı böyle kabadayı?" diye bağırınca, meyhane "var, var, var" diye inlerdi. Sadece İsmail mi? Ali mi? Değil tabi ki...

"Büyük Afet" asıl adı Yorgaki olan taze bir Hırvat delikanlısıydı...

"Büyük afet, o güzel Yorgaki
Sime benzer o vücudu paki
O eda, o reviş çalaki
Sanma dünyada anın benzeri var."

AFET'İN KÜÇÜĞÜ

Afetlerin küçüğü ise bembeyaz tenli, karakaşlı, kömür gözlü bir Ermeni... Öbür adı ile Kaspar...

"Küçük Afet beli bir afet-i can
Nice Afet bu ki, dilsüz-i cihan
İsmine cismi mutabık canan
Çengiler içre hemen ol peri var.

Bir zamanlar işte bu cananım idi
Mesned-i işvede sultanım idi
Malik-i taht-ı dil ü canım idi
Nice bir bencileyin leşkeri var.

Nedir ol çeşm-i siyah, kaşı siyah
Nedir ol Barika-i çehre-i mah
Ermeni olmasa eyvah
Hücceti işte bu kim Kaspar'ı var."

ÇENGİNAME

Enderunlu Fazıl'ın *Çenginame*'si ile *Defteri-i Aşk*'ından taşan oynaklar arasında Rumundan Arabına kadar herkes yer alır.

Fazıl Efendi bu Birleşmiş Milletleri andıran köçeklerine karşı ırk, din, dil farkı gözetmeksizin gayet demokratik davranır.

Tümüne *Çenginame* ve *Defter-i Aşk*'ında yer verir.

"Pandeli aşkı ile ben deli
Kıtada cezbede yoktur bedeli
Var imiş çengilerin en güzeli"

Oynak İsmail de, Benli Ali Çingenedir. Hem kadeh, hem civan vuruşturan bu köçekler kim bilir ne kadar kıvırmışlardır ki, dönemlerinin yazarları ile günümüze kadar gelebilmişlerdir.

Enderunlu Fazıl meyhane köçeklerine bigâne kalmayan ve sadece *Çenginame*'sinde değil, *Defter-i Aşk*'ında bile bu meyhane pirlerine vurgun satırlar açan bir şairdir.

Fazıl Bey, özellikle ne hikmetse 19 asır meyhanelerin gülü Oynak İsmail'i anlata anlata bitiremez. Defterinde nakli yekûn yaparsak, ceman 45 oynağın adını görürüz. Başta İsmail olmak üzere dönemin ünlü fırıldakları arasında Selvili, Sarnıçlı, Gümüş Halkalı ve Çizmeli'de arz-ı endam ederlerdi.

Reşat Ekrem Hocamız, geçen asrın şairlerinden Nebil Bey'i

bize el yazması divançesi ile getirir. Dolayısıyla bu divançe ile İstanbul meyhanelerini...

Şair, gençliğinde oldukça hovardadır. Kırdığı ceviz bini aşmış, gönül kuşu mekân tanımadan güzelden güzele konmuştur.

Sevmesini sevilmesini bilen haşarat takımının okumuş ve güngörmüş kişilerinden biridir Nebil Bey.

Güzeller için kavgalar verip dövüşen, günü geldiğinde cami avlularında yatan, başı sıkıştıkça badeye koşan Nebil Bey içkisini yudumlarken şöyle der:

"Biz mürid-i badeyiz, şeyhimiz pir-i mugan
Saki-i gül çehredir hem rehberi sagar-segan"

SICAK BİR YUVA

Sonraki satırlarında meyhaneden içeri sıcak bir yuvaya gidercesine süzülür:

"Rindler evi meyhanedir
Sakinleri mestanedir
İçtikleri peymanedir
Zahidleri yoktur mekân

Piri meye gel sen de ol
Cam-ı muhabbetle dol
Fark olmayınca sağ ve sol
Nuş itmeli her vakt ü an

Saki aman doldur şerap
Zira bugün halim harap
Akşamdan içtim bi-hesap
Hem reng-i cam-ı erguvan"

Başında dedik, Nebil Bey feleğin çemberinden geçmiştir diye... Günü geldiğinde meyhaneyi tekke gibi görür.

Ayyaşlık da bir tarikat olur. Mekânı Topkapı'dadır.

Bu nedenle Edirnekapı, Tokmaktepe, Acıçeşme, Karagümrük çevresini hem sever, hem de iyi bilir. Her gece bu semtlerdeki

meyhaneleri arşınlayıp yeni mısralar yaratır.

Gittiği ve masa kurduğu her meyhane için mutlaka bir dize savurur:

"Dükkânın bulduk kapalı, bu nasıl meyhaneci
Yakasından tutup dışarı atmalı yelken kürek"

Nebil'in çok kızdığı bu meyhaneci Tokmaktepeli Kel Vasil'dir. Ama başka mısralarında hicivli övgüler de vardır.

İşte Kel Vasil'in Örümcekli Meyhanesi...

"Hürmet eder mihmanına
Neşe verir yaranına
Sen pek yapış damanına
Gel Vasil'in dükkânına

Defi gamsa niyetin
Çak burada bul germiyyetin
İçmek meyse âdetin
Gel Vasil'in dükkânına

Ab ü isten isen
Zevk ü safa ister isen
Bir hoşça can ister isen
Gel Vasil'in dükkânına

Keldir veli tabı güzel
Meyhanesi bir dar mahal
Yok, bu yerde hiç müptezel
Gel Vasil'in dükkânına

Rinder eder her subh ü şam
Bu mecma'a her gün devam
Pür neşe olmaksa meram
Gel Vasil'in dükkânına

Surette saki ihtiyar
Gençlikte eyler iftihar
Durma otur leyl ü Nehar
Gel Vasil'in dükkânına

Bu Vasil'in dergâhıdır
Aşıkların dil-hahıdır
Sarhoşların hankâhıdır
Gel Vasil'in dükkânına

Meyhane-i aşka Nebil
Ol bu mahalle sen de dahil
Bu nutkumu ezbere bil
Gel Vasil'in dükkânına"

KÖÇEĞİN FINDIKKIRANI

Bulgaroğlu, Tırnova'dan İstanbul'a göç eden bir zenginin çiftliğinde yanaşma olarak büyüyen son meyhane köçeklerindendir.

Babasının erken ölümü ile küçük yaşta evsiz barksız kalan bu Tırnovalı Kıpti delikanlısı hayli fıkırdak ve oynaktır.

İlk gençliğinin tazeliğinde sünnet düğünlerine katılmış, muhabbeti leziz, endam, çehre yerinde ve görenden maşallah almıştır.

Üstelik işinin ehlidir.

Ufku parlak bu genci ilk keşfeden Üsküdarlı Razi'dir. Aşık Razi, hamisi olduğu Bulgaroğlu'nu ünlü Kız Mehmet'in usta ellerine teslim etmiş, istidatlı genç [illegible]dini gösterip "Fındıkkurdu" olarak isim yapmıştı.

Fındıkkurdu ünü arttıkça sefahat basamaklarını daha bir hızla çıkmaya başlamış, rakkaslığını hayratlık, esrar ve kumar yollarında tüketmiştir.

Seçkin alanlardan sağlam girenin çıktığı izbelere düşen bu namlı köçek, sonunda burma bıyıklılara izzeti ikram olmuştur.

Mehmed, namı diğer "Zehir" ile "Cellat Temel" ve "Laz Hasan" ona son pençeyi atan bıçkınlardır.

Bu mundarlarla Yemiş iskelesindeki bir han soygununda erketelik yapmaktan hapishaneye de düşmüştür.

Onun yazgısında oynamak hep vardır. Oynayıp ünlenmiş, oynayıp sönmüştür.

Fındıkkurdunun kandilini söndüren mahpushane yapımı bir Sürmene bıçağıdır. Ensesi kalm, bağrı açık ve yanık oynak bir köçekten çok, Saba melikesi Belkis'tir.

İki grubun atışma ve çatışması, Fındıkkurdunun paylaşılmamasından doğmuş ve kör isabet bıçak onun ölümüne neden olmuştur. (1876) İşte Fındıkkurduna yazılan dörtlüklerden biri:

"Meyhaneye sermiş yatağı hani
Mesken etti ya hamamda külhanı
Kalmadı gayri raksa mecali
Kalmadı hem nakş-i hüsn eli anı"

VE ÂLEMLER...

Meyhane köçeklerine ilişkin kitapların içinde en ilginç bulduklarını Tayyarzade'nin yazdıklarıdır.

"Halk romanı" olarak takdim edilen *Bin bir Direk Batakhaneleri*'nin kapağını elinde kadehi ile bir hatunu yanına çeken eserin kahramanı vardır. Tayyarzade gittiği bu batakhanede kadınlardan kurulu bir saz takımıyla çengiler icra-i sanat eylemektedirler.

İçkinin bu tür muhabbetin sofrasında nasıl yer ettiğini ve su gibi aktığını söylemeye gerek yok.

Oturak âlemlerinde de çengi kadar içki de sofrada kendine yer bulur. Oturak âlemleri konusunu tek başına işleyen kitaplardan *Konya Oturak Âlemleri*'nde bu gelenek anlatılır.

İlhan F. Demir'in yazdığı kitapta Muzaffer Berkem'in çizgisi ile önde üryan bir çengi fır dönmekte, erkekler ise saz çalıp onu izlemektedir.

Sofralarında ise içki kadehleri ile koca bir testi görülür.

CİLVE İLE RAKS

Çengi, bahçeye kendisini sabırsızlıkla bekleyen içki sofrasına gider ve usulüne uygun olarak efesinin yayına oturur.

Cilveyle raks eden kadınlardan daha aşağı kalır yanı olmadığını gösterir. Bu arada sazlar akort edilip, iç gıcıklayıcı oyun havalarına geçilir.

Koca sofranın etrafındakiler kadınların verdiği rakıyı edeple içmekte ve en ufak bir sululuk göstermemektedir.

Kadınlar, kadehleri üst süte iki defa sunup, efelerinin elinden kendileri de içerler ve tahta kaşıkların şakırtısı içinde meçlisi büyülerler.

"Menteşeli, Menteşeli
Deli odum aşka düşeli
Üç gün oldu yâr gideli"

Oturak âlemlerindeki tepside söğüş et, zeytin, peynir ve rakı yer alır. Ama bu kez sunulan kadındır.

Bu arada kadın kadına nasıl içiyor, Konya oturak âlemlerinde, bir bakalım:

"Canım ablacığım, isterse onlar hiç gelmesin, hep seninle oturayım daha iyi... Kadın körpe genç kızın temasıyla birdenbire değişti. Sanki olgun bir erkekti artık...

Genç kızın şehvet ihtilaçları içinde kollarının arasına aldı, sıktı. Genç kız da kendini kuvvetli bir erkeğin kollarında sanıyor, zevk alıyordu. Sedire yuvarlandılar.

Ne tuhaf geceleri rüyasında İhsan'ı gördüğü zamanki gibi içi gıcıklanıyor, tarifsiz zevkler duyuyordu."

Kitaptaki abla Meram Bağları'nda âleme mor ve kırmızı kadifeden sırma işli bohça hazırlayan kolbaşıydı.

Nazmiye de oyuncu kızlardan biridir.

Bu bir "Oturak" öyküsüdür. Ama bunun dışında konuya daha duru ve gelenekçi yapısı içinde bakanlar da vardır.

Folklara yıllarını veren Dr. Mehdi Halıcı, "Kaşık Oyunu"nu Selçuklu dönemine kadar götürür.

Selçukluların Anadolu'ya gelişlerinde bu oyunu da miras etmelerini çok güçlü bir olasılık olarak gören Halıcı, kaşık oyununu oynayan kadınların sakilik de yaptıklarını belirtir.*

* Dr. Mehdi Halıcı, *Konya Sazı ve Türküleri*, Özden Matbaacılık, İstanbul, 1985.

MANASTIR USULÜ

Bitmedi...

Oyuncu kadınlar, konuğunun kucağına "manastır usulü" oturup bade sunar. Ardından meze olarak dudaklarından öper.

Oturak âlemlerindeki oyuncu kadınlar, eski dönemin aksine özel bir giysi giymez, ama oyun içinde soyunurlar. Yoksa âlem sadece tahta kaşık çalınarak nasıl neşelenecek?

Oturak âlemlerinde mutfağın yeri de önemlidir. Müzik, raks ve içki sofrayı bütünler.

Âlemin ön tadımlığı "Çetnevir"dir. Sonra tas yoğurt, saç böreği, dürüm ve salata gelir. Buharlı et ve ciğer kavurması ile yemeğin henüz ortasına gelinmiştir ki, pat Paşa mezesi sunulur.

Paşa mezesi dedikleri içine bol limon sıkılmış tahindir. Bilmeyenler öğrensin, kişiyi paşa paşa âleme devam ettiren bir mezedir.

Oturak bağlantı türküsüyle devam ederken, bu kez ekşili çorba içilir. İçkiyi paşa mezesine rağmen fazla kaçıran varsa, olduğu yere yatar. Bu sırada ev sahibi, sızanları tarassut altında tutmaktadır.

Âlemin tekdüzeliğini "Küstüm" ortadan kaldırır. Oyuncu, oyun arasında "küstüm" diyerek oyunu durdurur. Bu deyişte, saz gurubu da susar. Kadehler yuvarlanır ve saz gurubu bir iki dımbırtıdan sonra "Küsme güzel, her kabahat bizdedir." Türküsünü söylemeye başlar.

Oyun kaldığı yerden devam etmektedir.

"Küstüm"e neden başvurulduğu bilinmiyor.

Âlemin havasından uzaklaşanları, geceyi dır dır edip berbat edenleri uyarmak amacını da güttüğü akla gelebilir.

Oturak âlemleri, en görkemli dönemini 1915-1930 arası yaşamıştı.

Konya merkez köyleri, Sakyatan, Yarma, İsmail, Çumra Ovak Kavağı, Meram, Obruk Altıntekin, Sille ve Tepeköy bu geleneği alabildiğine yaşayan yöreler olmuştur.

Oyuncu kadınlar arasında Benli Âlime, Miyase Tahtelbahir, Akkutu Atyormaz ile Gramafon'u eskiler asla unutmaz. Gramafon dediğimiz Sabahattin Ali'nin Konya'da bulunduğu sıralarda öyküleştirdiği, o bildiğimiz "Gramafon Avrat"tır.

Oyunculardan "atyormaz" öylesine hafif ve cıvıldakmış ki, at terkisine alınıp oturak âlemlerine götürüldüğünde ne atı ne de konukları yormuş. Bu nedenle "hafif"liğine binaen adı "atyormaz"a çıkmış.

Oturak âlemlerinde disiplin geçerliydi. Ama olaylısı da pek çoktu. Oyuncu kadın "ege"ye aittir.

Efenin evinde "kapatma" olarak yaşayan oyuncu kadın, evin esas kadını tarafından bakılır. Efe, oyuncunun oturak âlemlerinde oyun oynamasına ses çıkarmaz ama oynayan âlem sonrası tekrar eve getirilirdi.

Fakat bazen silahlar çekilir. "Baranalar" baskınla göz koydukları oyuncu kadını âlemden alıp götürürlerdi. Kadının oturak âlemlerinde oynamasına izin veren efe, onun kaçırılmasını sineye çekemez ve bu yüzden silah çekerdi.

Yıkık Mahalle'den Abdurrahman Ağa, Çavuş, Gazyağcı Mehmet, bu âlemlerin ve muhabbetlerin bilinen birkaç ünlüsüdür.

CARİYE VE OĞLAN OYNATILMASIN

Sabahattin Ali'den ve önceki oturak âlemlerinden daha dibe gidersek neler görürüz neler. Osmanlı dönemlerinde de getirilen yasakların ne kadarının uygulandığı başka bir meseledir ama Enderunlu Fazıl ve diğerlerine alabildiğine kitap yazdırdığına göre bu bir çeşit fasl-ı bahardır. Oyunların en edeplisi kantoda bile beden müzikten önce gider. Müziğin başka sevilen bir mecrası ve icrası işte.*

"Üsküdar kadısı fazletlü efendi,

Mezhep ve meşreblerinde Laubali kimesnelerden ve Kıpti taifesinden bazıları fakrından bazıları tama'ından kâr ittihazı ile kız ve cariyeleri kendi kıyafetleri ve bazen oğlan heyeti ile donanmalarda esvak ve Pazar ve konaklarda raks ve la'b ettirmeleri ile mekule gelerek men ve def'i ehem-i umur-u vacibu'l ihtimamdan olmaktan naşi cemi mahallat imamlarını ve sair tembihi lazım gelenlerini getirtip bu mekule kimesneler sagir ve kebir kızlar ve cariyeleri kendi kıyafetleri yahut oğlan heyeti ile gezdirmemelerini tembih-i ekit eylemelerini ifade ve tefhim eyleyesiz. Şöyle ki sırren ve alenen tefahusta kusur olunmayıp bu emr-i memnudan gerek ehl-i İslam ve gerek kıptı ve Yahudi ve Nasara'dan mütenebbih olmayıp gerek kendi kıyaetleri ve gerek oğlan heyeti ile safir ve kebir kız ve cevari mekulelerini raks ve la'b ettirenler vaki

* Ergun Hiçyılmaz, *İstanbul Geceleri ve Kantolar*, Sabah Kitapçılık, İstanbul, 1999.

olursa tertib-i ceza olacaklarını guş-ü huşlarına ilka ve gereği gibi tefhim ve ifade ve men ve tahzir eyleyesiz, deyu buyruldu. 22 Şevval 1189 (17 Aralık 1775)"*

* Sadık Albayrak, *Eski İstanbul'da Sosyal Hayat ve Çevre*, İGDAŞ, İstanbul, 1997.

KADIN AĞZI İLE MEY

"Vasıf Bey bazılarına göre kötü bir ayyaş, selam verilmesi dahi caiz olmayan bir hovardaydı."

Semiha Ayverdi, *İbrahim Efendi Konağı*'nda Vasıf Bey'i böyle tanımlıyor.

"Ama akşamcılığı bir yana bırakılırsa, Bazılarına göre dünyanın en iyiliksever, temiz kalpli, hoşsohbet ve kalender adamıydı. Sürekli birine aşık olup, ağlayarak sokaklarda dolaşan çok terbiyeli ve mert bir adamdı.

Ayık olduğunda da, sarhoş olduğunda da hizadan çıkmaz. Bir çelebi efendisidir ama meyhane uşağı, yani tulumbacı Vasıf'tır o...

Onca kalenderliğine, çelebiliğine karşın Vasıf Bey için kız bakmaya gidenler kapılardan boş dönerler. İşten çıkıp meyhaneye, meyhaneden çıkıp tulumbaya gitmekte devam etmesini önleyemiyordu. Evine bazen gece yarısı, bazen de sabaha karşı geliyordu.'"

Ayverdi'nin bu satırlarından tulumbacı takımının içkiyle aralarının hoş olduğunu anlıyoruz.

Yazarın bu bölümdeki ünlü çakır keyif tulumbacılardan söz

---

* Semiha Ayverdi, *İbrahim Efendi Konağı*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1964.

ederken Basil Zaharoff'un* eski Tatavla tulumbacılarından biri olduğunu belirtir.

Semiha Ayverdi'ye göre "sarhoş meyhaneden ayrılacağı zamanı kestiremeyen adam" demekti.

Ayverdi, meyhanelerde çıngırak bulundurulmasının ana nedenini buna bağlar. Meyhane tarifinde ise duygusal bir bakış yatar:

"Meyhane akşamcı için dertlenip içlendiği, aşkını, şevkini hüznünü harman edip birbirine karıştığı yerdi."

Kadeh tanımlaması ise 40 yıllık bir akşamcı yorumudur:

"Üst üste dolup boşalan kadeh demek, insanoğlunun kendi içinde bulamadığı neşe ve hazzı dışından tedarik etmesi demekti. Mest olmak, ayıklığın yükünü hafifletendir. İşret ise bir ateş, kaynatan, ısıtan, hatta pişiren bir ateştir."

* Basil Zaharoff: Büyük silah satıcısıydı. Muğla'da dünyaya gelmiş, küçüklüğü Galata'da ve Tatavla'da geçmişti.

KANTO DÜNYASININ AFET-İ DEVRAN-I PERUZ HANIM

Eski İstanbul çapkınlarını deli divane edip birbirine katan, kattığı yetmiyormuş gibi vuruşturan Peruz Tarzakyan...

İsmail Dümbüllü Peruz'u zamanın en birinci kantocusu sayar ve "Hem beste yapar hem de güftelerini kendisi yazardı." diyerek, Şamran Hanım ile Peruz'un hala çocukları olduğunu teyit eder.

Nuhbe-i Elhan mecmuasında 89 nota içinde Peruz'a ait 12 kanto, Dümbüllü'nün bir belgesi gibidir:

"Hicran, Kekeme, Pencereden Gördüm Ayı, Sevda Pazarında, Köylü, Ah Ninem Bir Gelin Olsam, Aman Dostlar Bakın Yavuklum Ne Dedi?, Vay Vay Bir Dilbere Vuruldum, On Yedi Düz Rakı İçtim, Kalbi Sevdazadeler, Kaşlı Kaşlı Pembe Geldi, Keriz, Çoban Düettosu."

Peruz'un musiki bildiğini, kantolarını bestelediğini Nazım Güneş de öne sürmekte ve onu afet-i devran olarak nitelemektedir.

"Davudiye yakın muhrik (yanık) bir sesi vardı. Tombulca, süt beyazı tenli alımlı bir kadın güzeliydi.

Peruz namuslu bir kadındı. Öyle seyirciye şuna buna pas vermezdi. Ama onun da bir yavuklusu vardı. Ayvansaraylı bir delikanlı, sonradan hamal kâhyalığı da yapmıştı. Peruz öyle paraya pula gönül kaptıranlardan değildi."

Reşat Ekrem Koçu *Tercüman* gazetesinde "Gün İçinde Tarih" sütununda bu sevdaya şu satırları düşmüştü:

"Asrımız başlarının namlı kantocularından bir Peruz Hanım vardır. Ayvansaray'da kalafat yerinde amele ve o semtin yangın tulumbacılarından gayet esmer oluşundan Çingene Cevdet diye tanınmış birine âşık olmuş. Meşhur tulumbacı o kara oğlan tiyatroya geldiği akşamlar yalnız onun şanında okurmuş.

YANGIN NEREDE?

İşte o kantonun son nağmeleri:
"Yangın var... Yangın var?
Nerede?
Kıztaşı'nda... Kıztaşı'nda gönül evinde
Yangın var... Yangın var...
Nerede?
Ayvansaray kalafat yerinde..."

Cevdet de Ayvansaraylı. Bir ekleme daha yapalım. Peruz'un evlerinden biri de o sıralarda Ayvansaray'da bulunuyordu.

Yani gönül yangınına her şey müsait... Nâzım Güneş Paşa, Peruz'un sahnesine avuç avuç para atıldığını, ama onun paralara yan gözle bakmadığını, perdecilere toplatıp önündeki çalgıcılara attığını ifade eder.

Paşa denilen Nazım Bey doğma büyüme İstanbulludur ve hayatının tamamını Direklerarası'nda geçirmiştir. Naşit Bey'in tiyatrosunda sahneye çıkmış ve onunla karşılıklı Kâhya ile İhtiyar'ı oynamıştır.

Ama yine de Peruz için anlatılanlar, anlatılmayanlardan azdır. Kaç yürek yaktığının hesabını kimse bilmez.

Çünkü Peruz sevdalarına çetele tutmamıştır, yani aşkı hesaba gelmez. Yüreği çok yanmış sevdaların eski bir tüfeğine göre hem hesapsız, hem de kitapsızdır.

Onun için sert konuşanlar da vardır:

"Çok kimsenin katili olmuş, çok gencin canını yakmış bir kahpedir."

Musiki her zaman takdire değer bir alaka görse de salonları dolduranlar tıpkı bugün olduğu gibi geçmişte de sadece işveye bürünmüş sesi tercih ediyordu. Kadın sesi udiden daha etkiliydi.

Salonu şenlendiren kadınların sahne ve beden edevatı, musiki edevatından önde gidişi de sadece o dönemlere mahsus değildi. Ve tabi sadece Peruz'a da mahsus olmayacaktı.

ATEŞLİ ZAMANLAR

"Kantocu Peruz'un en ateşli zamanıydı. Avrupa Tiyatrosu'nda her gece hayranlarını birbirine katardı." diyen Üsküdarlı Vasıf Hoca, Peruz'un tutkun olduğu arabacı Mestan'dan da söz eder:

"Bahriye Nazırı Hasan Paşanın arabacısıydı. Peruz Şumnulu bu arabacı güzeline tutkundu. Ekabirden biri oğlanın şanında bir kanto tanzim edip Peruz'a vermiş. Peruz'dan Mestan'ın geldiği zamanlar bu kantoyu dört beş defa dinledim. Bir başka kız da bu arabacı güzeline gönül vermiş ve kendisini kaçırmasını istemiş. Silivri'de yakalanmışlar. Mestan'a zaptiye öyle bir dayak atmıştı ki, hastaneye kaldırılırken yolda ölmüş."*

Vasıf Hoca, Mestan adına yazılmış bir kanto mırıldanır:

"Elinde kırbacı
Kuvveti de pek acı
Bir civana gönül verdim
Bıçkın arabacı"

Peruz'un sopalı ölümden sonra bir daha hiç okumadığını Vasıf Hoca'nın ilavesidir.

"Etrafa bakmaz, ceviz kırmaz" gibilerinden verilmiş çok misal vardır. Ancak farklı misallere de yer ayrılır.

Mesela Petri.

"Bıçakçı Petri" lakaplı külhani de Peruz'un sevdalıları arasındaydı. Onun sadece kalbini almamış, kalçasından da bir parça almıştı. Falçatanın bıraktığı izi soranlara Peruz'un verdiği cevap dikkat çekici:

---

* Reşat Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, c.2, Koçu Yayınları.

"Bu çizik bir şey değil, siz benim kalbimdeki yarayı sorun."

Anlaşılıyor ki şiddetli ve marazi bir aşktır yaşanan ve anlatılan. Peruz, Avrupa Tiyatrosu'nun sahnesinden sık sık şu kantosuyla seslenirdi aşkına:

"Galata'da kahve tamam
Meyhane baloz tamam
Haraç verilirse bıçkına
Bıçağını koyayım kınına"

Bıçağını sık sık kınından çıkarma alışkanlığına sahip kabadayı Petri, bir defasında altmış kişinin içinde Peruz için birini bıçaklayacaktı. Ahmet Rasim düştüğü dehşeti şöyle anlatır:

"Bıçakçı Petri'nin vurduğu adamın sağ kalıp kalmadığını bilmiyorum. Ama benim bir buçuk ay kadar Galata semtinden geçmediğimi iyi hatırlıyorum."

Şimdi Peruz'un sevda defterinde önemli bir sayfaya bakalım.

Şevki Bey İstanbul Gümrüğünde mümeyyizdir. Rıhtımdaki gümrük binasının çevresi de o sıralar tiyatrolar, balozlar ve bilumum eğlence yerleriyle donanmıştır. Her delikten müzik ve kadın çıkar da genç mümeyyiz bunlara göz ve kulaklarını kapatır mı?

Kulaklarını ve gözlerini açtığında önce gördüğü Peruz'dur. Onun uğruna sahne âleminde kan gövdeyi götürmektedir. Sadece bıçkınlara değil, kalantorlara da tutsak olmayan Peruz'un, Şevki Bey'e sevdalanması sanatçının efendiliğinden kaynaklanmıştı.

Şevki Bey endamı kısa, muhabbeti uzun olan Peruz'a evlenme teklifinde de bulunmuş ve "Sen de gel tiyatrocu ol, o zaman mümkündür." Cevabını almıştı. Şevki Bey'i sahnelere tutsak eden ve tiyatromuzun öncülerinden biri haline getiren belki de bu Peruz aşkıdır.

Muhteşem Peruz kimilerine göre Beşiktaş Değirmencileriçi'nde, kimilerine göre de Karaköy'de bir çatı katında ölmüştür.*

* Malik Aksel, *İstanbul'un Ortası*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977.

SAHNENİN IŞIĞI

Ölümüne yakın yıllarda sahne ışıklarını arayan yoksul bedine artık karanlıktadır. Aynı zamanda ne erkek ne sanat yükü taşıyamayacak kadar yorgundur. Velhasılıkelam ezgin ve bezgin...

Geçmişin ışıkları, o dehlizin karanlık duvarlarını aşıp geçecek kadar güçlü olmayıp, aşk hatıralarını da aydınlatmaktan mahrumdur.

Bir el sarılsın istemiştir tenine. Ve tabi geri gelmesini dilemiştir aşklarının. Oysa sığındığı viranenin kapısı bile yoktur.

Eski tuluatçılarımızdan Fahri Gülünç, Peruz için "Memleketimizin Sara Bernard'ı idi" ifadesini kullanmıştı. Onun ilk günlerindeki yaşamını şöyle anlatıyordu:

"Hususi arabalara, apartmanlara, çifter çifter hizmetçilere sahipti. Tuluatın en fazla kazanan yıldızıydı."*

Hayatının usul ve notaya uygun olduğu söylenemez. Ama notayı tam manasıyla bilen ve geleceğe besteleri kalan tek notalı kantocu olarak anılacağı söylenebilir.

---

* "En Eski Tuluatçımız Fahri Gülünç", *Yedigün*, sayı 94, 1934.

LOKMAN HEKİM HAFIZ CEMAL DİYOR Kİ

"Yorgunluğun tesiri ile zuhura gelen âdemi iktidar çok devam etmez. Bu cihetle bir müddet iş görmemek, vücudu adamakıllı dinlendirmek lazımdır. Çünkü bedenimizde bulunan uzuvlardan herhangi biri fazla miktarda işletilirse, evvela kuvvet gelir gibi görünür.

Sonra yorgunluk, uyuşukluk, duygusuzluk, halsizlik husule gelir. Diğer uzuvlarda fenalıklar, keyifsizlikler, yorgunluklar, kifayetsizlikler baş gösterir. Her zaman halis iyi su içenlerde erkeklik kuvveti eksilmez.

Bunu yazmaktan maksadım, ispirtolu içki hiç kullanmayan, yalnız pınar suyu içmeye devam edenlerin âdemi iktidarı olamaz.

Pekiyi bilmelisiniz ki işret (içki içmek), erkeklik kuvvetinin baş düşmanıdır. Şehvetin en tesirli bombasıdır.

Rakıya devam edenler bu zıkkımı, bu zehri kesmedikçe âdemi iktidardan kurtulamazlar. Tütün, sigara, pipo, puro ve nargile de aynı tesiri yapar. Bunları terk etmedikçe âdemi iktidar geçmez.

İleri derecede tütün, sigara, nargile, pipo ve ispirtolu içki tiryakilerinin kadınları ya bu gibi adamlardan ayrılmışlardır ya da birçoğu bu ayyaşlara, tütün tiryakilerine billuri (kristal) boynuz taktırmaya devam etmektedirler."

İNHİSARDAN TEKEL'E

Kimileri kımız olmadan yapamıyor. Bazıları da mayalanmış sütün imbikten çekilmesiyle elde edilen ve içinde yüzde sekiz oranında alkol bulunan "Arak"ı içiyor. Asyalıların bu içkisine benzeyen Kırım'ın "yazma"sı da tercih nedeni olabiliyor.

İzlandalılar Skyr, İskandinavlar Tatmjölk'ten tat buluyorlar. Peynir sularının ekşitilmesiyle üretilen süt şampanyası ile peynir şampanyasına Macarlar ve Fransızlar tutkundur. İnek ve keçi sütünden yapılan kefir ise sadece sindirim zorluğu çekenlerin içkisi değil...

Bazı içkiler isimlerini ya yapanından, ya da bulanından almıştır.

Likörlerin kralı olarak bilinen "Benedictine" adını Fransa'da 1510'da ve Fecamp'taki manastırda kurulan aynı adlı bir tarikattan almıştı.

Tarikat rahipleri çevre bağların ürününden tadına doyulmaz Benedictine likörü yaparlar, içerken de "Tanrımıza! Evrenin en yücesi, en sevecenine" diye kadeh kaldırırlardı.

"Bloody Mary"in bulucusu, Parisli Ferdinand L. Petiot isimli bir barmendi. 1020'de bir gün, votkaya domates suyu ve limon suyu katarak bunu Amerikan gösteri sanatçısı Roy Barton'a sunmuştu. Baron içkiden bir yudum aldıktan sonra "eksik" demişti. "Biraz tuz, biraz karabiber, biraz da Worcestershire sosu ekle bakalım."

Petiot, denilen yapıyor, baron yeni sunulan kadehten bir yudum aldıktan sonra: "Kraliçelere layık" diyordu. O günlerde İngiltere tahtında Kraliçe Mary I vardı ve Bloody'in Mary'si o Mary'den alınmıştı.

Bourbon'u 1789'da bir Babdist rahibi Elijah Craig adlandırmıştı. Bourbon, Fransa'da bir dönem egemen olmuş bir kral soyunun adıydı.

Bir Benecditine rahibi olan Dom Pierre Perignon (1638-1715) yaşamını kör olarak sürdürdü ama adı dünyanın en ünlü şampanyasına verildi.

Dom Pierre Perignon, aynı zamanda şarabı köpürgenleştirmiş ve şampanyayı icat etmişti.

Jerry Thomas sıradan bir barmendi. Çalıştığı otelin müşterileri daha çok San Francisco ile Martinez arasında gidip gelen turistlerdi. Değişik tatlı vermutu ilk kez barına tüneyen içki severlere o sundu.

Adını da eski arkadaşı İtalyan kökenli Martini'nin anısına Martini koydu.

Scotch bir viski türüdür. Ama en iyi viski türüdür. İskoçya'da İskoçlara yapıldığı hep bilinir. Bu nedenle İngiliz kökenli viskinin bütün dünyada adı hem anavatan İskoçya'ya hem de üreten İskoçlara bir kıyakçılık olsun diye "Scotch" denmiştir.

İlk asmayı kurup, üzümden şarabı çıkarın Dionysos, bizimkilerin şarapçılık konusunda İnhisarlar eliyle verdiği mücadeleden onur duyabilir.

İnhisarlar Şarapları adıyla çıkarılan 1930 tarihli kitap, her yönüyle şaraba övgü doludur.

"Her gün şarap içenler, onun yerine alkol içmek ihtiyacından vareste kalırlar."

Bu övgüye şöyle devam eder İnhisarlar İdaresi:

"Hasılı şarap alkolün zayıflatılmış şeklidir. Bu itibarla vücudu içkiye koruyan bir aşı vazifesini görür."

Bunca şarapçıyı gördükten sonra insanın "Herhalde bunlar biraz fazlaca aşı oluyor." diyeceği geliyor.

1900'lere adım atmadan önce Osmanlılarda şarapçılık üst düzeye erişmişti. İnhisarlar bu dönemi Altın dönem olarak tanımlar. 1884-1900 yılları arasında "Filoksera" bizden yana olmuş o güzelim Fransız bağlarını tarumar etmişti. Bu nedenle Fransa sadece başka ülkelerden şarap almakla kalmamış ve Avrupa pazarından da çekilmişti.

İşte bizim Avrupa'ya şarap çıkartmamızın başladığı şarabın Osmanlı illerinde yaygınlaştığı bu dönemdir.

Trakya, Marmara ve Ege şarapçılığının merkezleri olur, Arslanlar ve Edirne'de insanlar şarapla yatıp şarapla kalkarlardı.

Sadece Kırklareli'de her biri bin litre şarap üreten 1200 şaraphane vardır. Erdek ise 1 milyon litreyle şampiyondur. Şarköy, Mürefte, Hora, Ganos ve Ocakdere çevresinden 5 milyon litre şarap çıkar.

"Of amma da şarapçıymışız" demeyin. Çünkü bu şarapların %80'i Avrupa sofralarına gönderilmektedir. Osmanlının şaraptaki gücü 16 yıl sürmüştür.

"Filoksera" belası Fransa'da yandan çark edip, bizim bağları mesken tutunca stokların fazlalığı da olağanüstü boyutlara erişmişti. Fransa tekrar Avrupa pazarına el koymuş, bizim şarapçılık merkezlerindeki stoklar iç piyasayı kırmıştı.

Ayaküstü şarapçılığın ortaya çıkışı bu bolluktan ileri gelmişti. İstanbul'da elde şişe dolaşanlar çoğalmış, içki evleri yurt dışına satılamayan nadide şaraplarla donanmıştı.

Böylece şarapçılık merkezleri giderek yok olacak, bir zamanlar 1 milyon litre şaraba "bana mısın?" demeyen Erdek, 1927 yılında sıfır üretime düşecekti.

Fransız uzmanların faaliyete geçirdiği "Tekirdağ Şaraphanesi"nin kırmızı ve beyaz şarapları Cumhuriyet'in ilk yıllarına tat vermişti. Trakya'nın güzel "Yapıncak"ları beyaz, "Karagevrek" ve "Papazkarası" üzümleri ise kırmızı şarapta dillere destan olmuştu.

İnsanlar artık "ver bir kırmızı" yerine, "Papazkarası" diyebilecek kadar bu şarapları sevmişti.

TAZE RAKI

Şarapta manzara-ı umumiye böyle... Şimdi rakıya 1928 tarihli bir gazete havadisi ile bakalım:

"Arnavutköy'de Mısırlı Hanım diye bilinen köşkte oturan bakkal Toma'nın orada gizlice rakı çektiği (ürettiği) haber alınmış ve köşkte kontrol sonunda büyücek bir kaşık tekerleği ile 3,5 kilo rakı bulunarak müsadere edilmiştir."

Bu haberi 22 Mayıs 1928 tarihli *Milliyet*'te okudum. Bir yıl sonraki *Akşam* gazetesinde rakılardan şikâyet yer alıyor.

22 Ekim 1929 tarihli gazetede rakılardan şikâyet haberi, "üstelik de çok pahalı" başlığı ile verilmiş.

Haber, önemine binaen birinci sayfadan verilmiştir:

"İçki meraklıları son zamanlarda rakılardan çok şikâyet ediyorlar. Rakılar pahalı olduktan başka, içenlere de derhal tesir ediyormuş. Buna sebep ise taze olarak piyasaya çıkarılması imiş."

Rakı artık hücuma geçmiştir. Bomonti Rakısı, *Cumhuriyet* gazetesine verdiği ilanla yeni tiryakiler aramaktadır:

"Rakıya kıymet veren yalnız rayiha ve lezzeti değil, kimyevi terkibinin safiyetidir.

Rakı Bomonti, rayiha ve lezzeti bakımından en nefis terkibi ile en temiz rakıdır."

Beyoğlu Tepebaşı'ndaki Boston Birahanesi, "kibar ailelerin ikametgâhıdır."

İlanda , "mükemmel mızıka"nın da bulunduğu da vurgulanmaktadır. Dinlendirilmiş rakı, Bourgogne olmasa bile en nefis Tekirdağ şarapları buradadır. Büyükada'da açılan Selekt Birahanesi ise ehven fiyatları ile hizmete girer ve "Rakıların en alası Fertek Rakısıdır" ilanı ile adadaki azınlıklar masası çoğalır.

1930'ların sonunda "rakılar kralı" olarak takdim edilen "Bilecik" markası öndedir. Bilecik imalathanesinin ürünü olan 45 derecelik "Olgun" rakısını da unutmayalım.

"Medh ü senasına lüzum görülmeyen Olgun rakısını her yerde arayınız" ilanlarına artık her yerde rastlanmaktadır.

Geldik 1937'deki zevk sahiplerinin rakısına... Yani "Bahçe rakısı"na... Bahçe adı ayrıca şarapta da vardır.

Bomonti depoları ile bilumum bakkaliyede satılan sek ve demi siyah Bahçe Şarabı, 1,5 ve 3 litrelik şişelerle halka sunulmuştur. "Tabii kanyak" da özel müşteriler tarafından benimsenmiştir.

1935'in "Misket Şarabı" ise halka en çok ulaşan İnhisar içkisidir. "Siz Misket şarabını almakta tereddüt etmeyiniz." İlanları, halk üzerinde hayli etkili olup, 70 santilitrelik şişeler 55 kuruştan yapılmıştır. 2 litrelik şişeler ise 100 kuruştur. Yani 1 lira...

"Halis üzümden ve anasondan mamul Filurya rakısının amili ve sahibi Çelebi Behar Salomon"dur ve Galata Fermeneciler 86-90 numaralarda faaliyet göstermektedir. Salomon Efendi 45 Derecelik Filurya rakısı ile iddialı olup, rakının adını Florya semtinden seçmiştir.

ŞİŞELER GERİ ALINIR

İdare depozit konusunda yani boş şişelerin ücreti konusunda da zaman zaman yayın organlarına ilan vermek zorunda kalır:

"Küçük şişeler 10, büyük şişeler 15 kuruştan geri alınır."

Schultheiss Bier, Kronen Bier, Wicküller İn Aller Welt, Dortmund, New Yourk Eichler's, Kloster Riegel, Würzburger ve München Pschorr Brau markaları dünya bira pazarının önde gelen isimleridir.

Bir bölümü 1700 başlarında üretilmeye başlanan bu biraların karşısında bizim beyaz ve kırmızı "Siyah Ankara" biramız vardır.

Osmanlı döneminde bira üretiminin ne zaman başladığı konusunda bir soru sorulsa kesin bir yanıt vermek zor olacaktır.

Tekel konusu olan içkiler, başlangıçta Müslüman halkın ilgisi dışında kaldığından bu maddelerden sadece vergi alınmakla yetinilmişti. Ancak Tanzimat'ın ilanından sonra ispirtolu içkiler Rüsumu Müçtemia adı altında birleştirilmiş ve daha sonra Rüsumu Miri Nizamnamesi'ne göre imalatından yüzde on müskirat resmi alınmaya başlanmıştı.

1880'de rakı, şarap bira gibi alkollü içkilerin geliri düyunuumumiye idaresine bırakılmış,1926'da İspirto ve İspirtolu İçkiler Kanunu yürürlüğe girmişti.

Tekel Yıllığını incelediğimizde genel müdürlüğün sahip olduğu fabrikalar arasında şu isimleri görüyoruz:

"Paşabahçe İspirto
İzmir Şarap ve İspirto
Tekirdağ Şarap ve içki
Ürgüp Şarap
Elazığ Şarap
Şarköy Şarap
Urfa Şarap
Kırıkkale Şarap
Çanakkale Şarap
İstanbul Bira
Ankara Bira
Yozgat Bira
Şişli Likör
Diyarbakır İçki
Gaziantep İçki"

Genel Müdürlük 15 yöreye kurulu fabrikalarında yüzlerce işçi ve memur çalıştırıyordu. Özel sektördeki fabrika ve diğer üretim yerleri dikkate alındığında ortaya küçümsenmeyecek bir rakam çıkıyor ve alkollü hayat ekonomiye hayat veriyordu.*

Bira üretiminin başlangıç tarihinin ne olabileceğini bir nizamnameden kestirebiliyoruz. 1278 yani 1862 tarihli "Müskirat Nizamnamesi" ile arpa suyu üretiminin kontrol altına alındığına göre, başlangıç tarihinin bu yıllar olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

İlk ciddi üretim Bomonti ile gerçekleşmiştir. Bu fabrikanın ardından İzmir ve Aydın tesisleri faaliyete geçirilmiş, Büyükdere'de "Nektar", Meşrutiyet'in ilanı ile üreticiler arasına katılmıştı.

* *Cumhuriyetin 50 Yılında Tekel*, Ankara, 1973.

İlerleyen yıllarda Bomonti ile Nektar birleşecek, 1934'te Orman Çiftliği'nde "Ankara Bira Fabrikası" üretime başlayacaktı.

1908'de bira tüketimi toplam 11 milyon litredir. Rakam 1909'da 11 milyon litreye yaklaşmış, ertesi yıl ise bu yekûnu aşmıştır. 1910'da 11.082.100 litrelik üretim, Osmanlı nüfusunun 26 milyon olduğu dikkate alınırsa, kişi başına 0.42 litre şarap düştüğünü gösterir.

1911 yılında 10 milyon litreyi aşan bira tüketiminin 1912 ve 1913 yıllarında 9 milyon litreye yaklaştığını görüyoruz. 1914 ile 1917 arası birada gerileme devridir.

Artık 4 yılın genel ortalaması 5 milyon litreyi zor bulmaktadır. 1918'de ise tüketim 10,5 milyon litreye ulaşmıştır. 1916'da biranın fabrikadan teslim toptan satış fiyatının 1 kuruş 77 santim olduğunu, bu fiyatın 1921'de 15 kuruşa yükseldiğini meraklısına söyleyelim.

Cumhuriyet döneminde biranın toptan satış fiyatı artık 26 kuruştur. Daha sonra fiyatın arttığını sananlar yanılırlar. Çünkü artık devlet bakışında halkı yüksek dereceli içkilerden uzak tutmak politikası vardır.

Bu nedenle biranın perakende satış fiyatı 20 kuruşa indirilmiş, Bomonti de İnhisarlar İdaresi'ne devredilmiştir.

ÜRETİCİLER, İSİMLER

Eski meyhaneleri, birahaneler ve içkiye yönelik diğer adreslerle kişileri, yaşı kemale ermişler hatırlayacaklardır.

Sahibinden garsonuna, servisinden muhabbetine kadar o günleri yaşayanların sayabileceği yüzlerce isim vardır.

Hep tüketicilerden söz edilmiştir. Üreticiler bu dünyanın dışında, kadehlerin ardında kalmıştır.

1940'ların yıldızı Agop Efendi ile A. Rıza Falay "Mürefte" rakısını imal edenlerdir. Galata Nacetibey Caddesi'ndeki merkezlerinin kuruluş tarihi 1944 olarak görülür.

Biraz ilerisinde, yani Kaval Sokak'ta ise rakip komşular bulunur. Cemal Okan ve Numan Balkan'ın "Fertek", Dimitri Kaçikopulos'un "Dem" rakısıdır bu rakipler...

Dimitri Efendi, Galata'nın Serçe Sokak'mda 33 numarada faaliyete geçmişti. Çok yıllar sonra Yunanistan'a gidenlerin arasında yer almıştı.

İstanbullu Dimitri o hicret rüzgârlarına kapılıp Yunanistan'a gidenler arasındadır.

İstanbul ve "Dem" rakısının hasretini öylesine çekecektir ki, Pire uzaklarında sabahlayıp duran ve boş gözlerle ufku tarayan Dimitri Efendi'nin alkolden ölümüne kimse akıl erdiremez.

Onu alkolik eden neydi? Susuz şaraplar mı, hasret mi?

ZİRVEDEKİLER

Galata'ya yerleşen isimler sadece onlar değildi. Necatibey Caddesi'ndeki Çamlıca Rakısı'nın da önemli yeri vardı.

Geldik şaraba... Kâmil Nayman Bey, "Bahçe" şaraplarını imal etmektedir. "Mutfak" şarapları ise zirvededir.

1944 yılı kartvizitinde "Şarap taciri" yazan Mehmet Mutuk'un iş adresi Galata, Necatibey Caddesi, No: 288 olarak görünür. "Vinikol" şaraplarına Nihat Tatman tat vermiştir.

Tarlabaşı'nda "Altındere" şarabı, Beyoğlu'nun bir bölümünün başını döndürmektedir.

Manelos Efendi'nin (Maramenidis) Altınderesi, 1959'larda bile ayaktaydı. Vefa'da üretilen "Bilecik" şarabı kadar arandığını eskiler hep söyler.

Sirkeci Hocapaşa Hamam Sokak'taki İlya Çitoğlu'nun bira deposu Eminönü-Beyazıt, Jorj Maletyadis ise Beyoğlu yakasına sevkiyat yapardı. Bunlar 1940'ların isimleri...

1950'lerde ise biranın en önemli ismi Nuri Oğlakçı olmuştu. Oğlakçı, İstanbul'un baş satıcısı olup, büyük ölçüdeki sevkiyatıyla Bomonti Bahçesi'nin işleticisi Mina Dedeka'dır.*

---

* *İstanbul Telefon Rehberi*, TC Münakalat Vekâleti PTTUM İstanbul Telefon Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1942.

İÇENİ AVLA, İŞTE TATAVLA

Madem Bomonti yaptık o zaman Şişli'den yola çıkıp Feriköy ve Kurtuluş'a seğirtmekte yarar var.

Özellikle eskiden Tatavla olarak bilinen Kurtuluş bir arada yaşamak kadar eğlenmenin de olduğu İstanbul'un en hareketli semtlerinden biridir. Öylesine canlıdır ki, sakinlerinin sadece masalara kurulup, felekten gece çaldıkları sanılmasın.

Felekten gece çalmak deyimi Tatavla'ya mahsus söylem değildir. Çünkü Tatavlalılar için feleğin çemberinden geçmiş insanlar olarak bu eğlencenin gündüzü ve gecesi yoktur.

Hele Paskalya eğlencelerinde... Akla geldikçe geceyi gündüze, gündüzü geceye çevirip, feleği masaya kurarlar.

Masa kurarlar diyoruz ama masa kurulduğu gibi durmuyor ki? Aslında masalar değil de onları düzenleyenlerden çıkıyor her şey. İyi donatılmış masa da var, masada kendini bilirler de var. Masalarda bilmezler olunca tabi ki iş çığırından çıkacak, sille tokat müdavimler birbirine girecektir.

Bir iki derken, neredeyse her gece bir hadise... Neredeyse kan gövdeyi götürecek. Bunun üzerine sarhoşluk hadiselerinin artması ve yakın çevreyi de rahatsız etmesi üzerine, 18 Ekim 1899'da Tatavla'ya ilk yasak gelecek ve içki satışı yasaklanacaktır.

Tatavla üzerine nadir araştırmalardan biri olan *Ne Lazım*

Tatavla'da Bakkal Dükkânı[*] önce bize Tatavla isminin nereden geldiğini anlatır:

"Tatavla" adının kökeni Rumca ahır anlamına gelen "La Tavla" kelimesine dayandırılmaktadır.

Zamanla Türkçeleşen "at tavlası" kelimesi uzaklık ifade eden "ta" eki ile birleştirilerek "ta at tavla" halini almıştır."

[*] Burhan Yentürk, *Ne Lazım Tatavla'da Bakkal Dükkânı*, Zvi-Geyik Yayınları, İstanbul, 2003.

FAKİR KÖY

Yentürk, Rum tersane işçilerinin barındığı bu fakir köyün zamanla büyüdüğünü ve bir yerleşim bölgesi halini arlığının dönemini 18. yüzyıl olarak vermektedir.

1793'teki bir fermanla Tatavla'ya Rum Ortodokslardan başka Osmanlı tebaasının yerleşmesi yasaklanmıştı.

İlk yerleşim merkezleri tepenin Kasımpaşa ve Okmeydanı yönündeki yamaçlar olduğu biliniyor. Yerleşim zamanla tepenin zirvesine yayılacak, 1850'den sonra batı ve kuzeye doğru yani Feriköy ve Taksim cihetindeki yamaçlara doğru genişlik kazanacaktı.

Yazar 20. yüzyıl başlarında Tatavla'nın artık yerini belli etmeye başladığını Kasımpaşa, Beyoğlu (Hamalbaşı) ve Feriköy arasında yerini aldığını vurgulayacaktır. Artık semtte yaşayanlara göre buranın adı "Küçük Atina"dır. Bu Rum yerleşim alanını 4 Osmanlı Karakol çevirmekte ama polise hiçbir şekilde rastlanmamaktadır.

Tatavla'ya ilk Osmanlı tramvayının gelişi büyük coşku ve şölenlere sebep olmuştu. (14 Ocak 1911) Tünel-Tatavla hattında çalışan 11 numaralı atlı tramvayların böylece Tatavla ile Pera arasındaki hayatın gelişmesinde büyük rol oynayacak ve meyhane masaları ile müdavimlerin bir hayli arttığı görülecekti.

Tatavla işgal yıllarında takındığı tavır ile Müslümanların uzağında kalmış ve küçük Atina benzetmesini muhafaza ettiği gerekçesiyle o eski mozaik parçalanmıştı. Artık Kurtuluş olarak bilinecekti.

TATAVLA ŞARKILARI

Tatavla bütün unutulmuşluğuna rağmen şarkıları, öyküleri ve masalımsı aşklarıyla birer mazi kırıntı olarak zamanımıza gelmeye çalışıyor. Ancak gelenlerin bir meyhane tabağında kalanlar olduğunu da söylemek gerek.

"Marika'nın mendili
Sevdayı söyler dili
Gözleri buğulanmış
Elinde zili

Çal Marika'm çal
Yüreğimi al da git
Yanı başımda olmasan da
Dudağını dudağımda
Bir yudum hasretle
Bırak da git

Her boşalmış kadehte
Terk edilmiş masalarda
Yeni bir sevdaya koşar gibi
Beni de hayallerine alarak git."

KEMAN

"Keman çalan adam
Söyle kimsin
Tellerinde gezen asıl kadın kim?
Her akşam onu söylersin
Senin derdini
Bilen kim?"

FELEK GELSİN

"Haydi oynayalım
Feleği çağıralım masamıza
O güzelim meleği alsın gelsin
Yanı başımıza
Neşe versin
Kararmış ve köhnemiş hayatımıza."

HÜZÜN

"Tatavla'nın çalpara ve zilleri
Pera'dan duyulur
Aşkın ve ayrılığın
Hüzünle dolu dilleri."

Şarkıların dilden dile farklılaşarak dolaştığı Tatavla'da sözünü ettiğimiz eğlencelerde özellikle panayırlarda daha kitlesel bir hal alırdı.

II. Dünya Savaşı sırasında tedbir olarak bu tür karnavallar bir ara yasaklanmıştı. Dönemin *Apoyevmatini* gazetesi bu ara verilen hayata şöyle bakacaktı.

"Yenişehir'in çamurlu yolları dün bomboş kaldı. Uğruna okulların tatil olduğu Baklahorani son nefesini verdi ve dün on yıllık mevlidi yapıldı.

Kahvelerde roka, soğan ve diğer oruç yiyecekleriyle dolu tabaklar eksikti. Akarca yokuşunu kimseler çıkmıyordu.

Yokuş boyunca bütün evlerin pencereleri boştu. Eskiden bu yüce günde tertemiz pencerelerini birer camekânlı locaya dönüştüren bu evler misafir yüzü görmedi. Eskiden gün doğumuyla açılan kapılar dün kapalı kaldı. Aya Dimitri'nin duvarına yanındaki panayır kalabalığının toplandığı alanda sadece birkaç çocuk oy-

nuyordu. Onca hatıra bırakmış Baklahorani artık ölüydü."*

Yılda bir defa yaşanan bu büyük eğlenceyi kaçırmamak için sabahın erken saatlerinden itibaren herkes Pera ile Tatavla'yı birbirine bağlayan Akarca Yokuşu üzerinde bulunan akraba ve akraba evlerine akın ederek pencere ve balkonlara yığılırlardı.

Eleni Halkusi'n de adeta matem tutarak kaybolmuş karnavalı anlatışında tıpkı *Apoyevmatini*'nin de temas ettiği kaybolmuş bir Tatavla'nın öyküsü var.

Sanki Akarca Yokuşu'nda bir eski Tatavla Karnavalı yaşıyor.

Ayios Demitrios Kilisesi'nin önündeki meydanda başlayan cümbüş kesilmeyecek ritmiyle devam ediyor. Delikanlı ve kızlar "Sirto" ve "Kasapiko" ile eğlenceyi kadehten kadehe devrediyorlar.

Önde Klarnet ve lavta gidiyor, zamiko ve kleftiko gibi benzeri kırsal halk dansları büyüleyici görünüşü ile kalabalığı dansa davet ediyordu.

Panayır etrafı tabi ki iğne atsanız yere düşmeyecek kabilinden kalabalık. Kahvelerin ve meyhanelerin peykelerinde yer kalmamış, yere serilen muşambalar bile ayaksız masa haline getirilmiş. Şarap iskelesinden kayıkla Kasımpaşa'ya getirilmiş 500 okkalık şarap fıçısı ve bira kasaları ile yüklü içecekler yüzlerce damacana ile meyhanelere boca ediliyor.

Oyuncu maskara alayları hem yaşından hem de kendinden geçmiş kokonalar, zil zurna olmuş erkekleri, laterna, davul, darbuka, tef, zilli maşakemane, armonik ve çığırtma sesleri ile avlamaya çalışıyorlar. Her ne kadar ava giden de avlanmakta ama yaşını başını alıp bin türlü yoldan geçmişler için avlanmak bahis konusu bile değildir. Olsa olsa muhabbete ve aşna fişneye naz ve cilve katacaklar avlanmış gibi davranıp, erkeği yatağa çekiverecekleridir.

---

* *Apoyevmatini*, İstanbul, 29 Şubat 1944.

MEY İLE KAN KARIŞINCA

Mey ile aşk birbirine karışınca pek sükûnet olmaz. Bu mey ile su karışımına hiç benzemeyecek ve yaşına başına almış kokonalar birer sevda güzel gibi görünüp ortalığı zaman zaman da kana bulayacaklardır.

Kokonaların sevda tedrisatında elbette yılların tecrübesi önde gider ve öğrenci konumundaki sevdanın pişmaniyesini yedikçe kendini kaymaklı revaninin içinde bulur.

Sevda oyunlarının acemi çaylağı, geçkin dilberin, takdim ettiği numaralarla bir anda "Dilber Tatlısı"nın tadına bakmak ister ve kendini daha yaşını başını almamış biri olmasına rağmen "Vezir Parmağı" ustalığında bulur.

Oysa ortada onun ustalığı değil, kokonanın lütfettiği çıraklık vardır. Kokona suret-i katiyede her şeyi onda görmüş bir taze saflığında hareket edecektir.

Bu yalancı bedenin tavrı etrafta da bir hava yaratacak ve "Yeme de yanında yat" kalbinden göz sürmeler ve laf atmalarla karnaval kızıştıkça kızışacaktır.

Kokonaların bir içim su haline getiren biraz müzik, biraz da bedii olmaktan çıkıp bedeni bir hal alan tavırdır.

Etekler bol ve kıvrımlı, kalçadan itibaren renkli pilileri ile müziğin ve gürültünün hengamesi dönüp durmaktadırlar.

İspanyol mu, Çigan mı, sirtaki mi pek belli olmayan ve o anda takdim edilen karmakarışık makam ile fısıldar gibi, konuşur gibi dudak bükmeler ve iç çekmelerle birer Rosita Gonzales olup çıkmakta ve hurra sesleri arasında oynamaktadırlar.

OYNAYANLAR, OYNATANLAR

Onlar oynamakta maşukalar oynatmaktadır.

Buraya kadar kokonalar hakkında demediğimiz kalmadı. Ama kendimize serzenişte bulunup, her kuşun eti yenmez misalinden yola çıkan ve ilişemediğine soğuk ve uzak duran biri gibi olmamak gerekiyor.

Tam tersine hem yakıştırıcı hem de yapıştırıcı biri gibi davranmak ve kadın neslini yaşla değil "aş"la buyur etmenin daha doğru olduğunu bilmek gerekiyor.

Kısa yoldan söylersek bu namütenahi kadınlardan müteşekkil karnaval güzellerine su katılmamış, her derde deva misk-i amber türünden dilber-i azam da bulunur. Çeşnisinde acı kadar tatlı da var...

Madem acı ve tatlıyı bir arada yaşatanlar olacak da, yaşayanlar olmayacak mı?

Örneğin kıskançlığın son perdeye çıktığı anlarda bir Bursa bıçağı güneşte parlayıp, kabadayının güneş gibi gördüğü Kokonanın uğruna kanla yazılmış bir karnaval cinayetini takdim edecektir.

"Tatavla"nın eski ve meşhur dilberlerinden "Gülkurusu" adıyla maruf Zarifi dünkü panayır eğlencelerinde bir bıçak darbesine maruz kalmıştır. İçtiği meyden dolayı kafayı bir hayli bulan kabadayı âleminden "Kel" Niko olarak bilinen aftosu tarafından bir hayli yaralanmıştır.

Zarifi'nin eğlenceler sırasında Feriköy'den gelme bir şahsa musallat olup, aşna fişneyi ilerletmiş olması Kel Niko'yu galeyana getirmiştir. Bıçağını çekip hasmına müdahale ettiği sırada Zarifi ortada kalmış ve "Yandım anam" diye yere düşmüştür. Zarifi'yi derin yara almaktan giydiği bol taftalı etek kurtarmış, Niko derdest edilmiştir."

Haberler, yaşanan karnaval aşkları kadar hem leziz, hem de kısadır.

Zamanla her şey unutulacak, akıllarda oynak Rumca şarkılar kalacaktır.

"Karoçeri Trava, na pame sta Tatavla
Posa Talira yirevis, ya na pas kena
Mas feris."

Diyelim ki Barba Todori'nin neşeli nağmelerinden yükselen ses Türkçeye şöyle aksediyor:

"Çek arabacı Tatavla'ya gidelim
Bizi götürüp getirmek için
Kaç beşlik istersin?"

Orhan Türker "Osmanlı İstanbul'unu anlatırken Tatavla"ya* çok renkli bol sayfalar ayırır.

Türker'in 1938 ve 1939 tarihli Rum gazetelerinden verdiği karnaval satırları dikkate değer nitelikte:

"Bu yıl Tatavla'da toplanan kalabalığa rağmen eğlencenin ve gelenlerin sayısı oldukça düşüktü. Yeşil Taverna'dan yükselen 'Maro Maro, Mia Fora İne Ta Niata' şarkısı ile coşanlar, çeşitli kılıklara girmiş ve kendilerine birinin sataşması halinde kavgaya hazır bekleyen mamaların eşliğinde dolaşan, Pera'nın kalmış yosmalarını seyrederek eğlendiler."**

---

* Orhan Türker, *Osmanlı İstanbul'undan bir köşe TATAVLA*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1998.

** *Apoyevmatini*, İstanbul, 21 Şubat 1939.

MASKELERİN DÜŞÜŞÜ

Şimdi de aynı gazetenin 17 Şubat 1942 sayısına bakalım:

"Bu sene karnaval eğlenceleri hüzünlü bir hava içinde sona erdi. Ayios Dimitrios Kilisesi'nin sağdaki geniş meydanı hemen hemen boştu.

Tramvaylar bile çok az yolcu ile Kurtuluş Meydanı'na geliyorlardı.

Ararat Gazinosu'nda ise karnaval eğlencelerinin 45 yıllık müşterisi Peralı öğretmen ve bol pudralı Eleniça bu yıl yoktular.

Hiç kimse maske takmamıştı ve gazinoların müşterileri sayılıydı. Yaşma tek canlılık Akarca Yokuşu, Köyiçi ve Ayios Athanasios Kilisesi'nin civarındaki evlere yapılan ahbap, akraba ziyaretleriydi. Bu evlerin camları geleneksel olarak yine temizlikten parlamaktaydı.

Kısacası dün karnaval yoktu. Karnaval artık hatıralarımızda kaldı."*

Maskelerin düşüşü, renkleri ve insanların kayboluşu düşündüğümüzden de eski. Gazete bu kayboluşu 1940'larda tespit etmiş.

* *Apoyevmatini*, İstanbul, 17 Şubat 1942.

ADI KALMIŞ BİR KAÇ MEYHANE

Tatavla'yı artık tek hamamı, ayazmaları, kiliseleriyle hatırlıyor semtin de eskileri. Arada bir akıllarına geldikçe meyhane adı mırıldanıyorlar.

Bu meyhaneler özellikle Cumhuriyet dönemine kadar gelebilmiştir.

Evargelistria Mahallesi'ndeki Tulpana'nın yeri unutulmazlar arasındaydı. Doziko ve mastikanın yanında envai çeşit soğuk ve sıcak mezeleriyle şöhret yapmıştı.

Apollon delikanlıların uğrak yeriydi

İçkiseverlerin uğrak yeri olan çok sayıda çorbacı ve işkembeci yer alırdı. Tatavla alanında Akropol biraz sosyetik, "Koçaras" ve "Gogoviçya" halk tipi uğrak noktalarıydı.

Tam cennetlik olarak adından da belli Paradadisos ve ilersindeki Panoroma ile Ararat içkiyi biraz da kızartmalarıyla aşçı elinin değdiği mekânlar olmuştu.

Tatavlalılar hem beyaz yüz dedikleri unlu pişirimlerin sahibi madam Eleni ile Mondi'nin Meyhanesini, Lemonia ile Paris Gazinolarının adını dedeler hep torunlarına anlatmıştı. Rahiyalı ve leziz bir masaldı sanki anlatılanlar.

Manuli'nin Meyhanesi Papazoğlu Sokak'ında daha çok şıkırdım külhani takımını barındırırdı. Giriş kısmı Bozkurt Caddesi'nde olan Akropolis adı büyük kendi küçük bir mekândı.

Tatavla'yı aşıp Pangaltı'ya uzandığımızda mekânı burada ama evi Tatavla'da olan Dimitri'nin dükkânma rastlarız. Dimitri cuma günleri ikindiden sonra mekâna saz getirir ve hengâme gece yarısına kadar sürerdi. Misak Efendi bile burada saz heyetinin başını çekmişti. Son durakta adını çok bildiğimiz Despina vardı. İlerde betonlara karışmış Feriköy Kamelya Bahçesi ile Birol'un yeri son uğrak yerleri olmuştu.

BİRAZ KARADENİZ

İstanbul, Galata, Beyoğlu diyorsak her şey buraları değil... Doğal olarak akla tüketici neredeyse üretici de oradadır düşüncesi akla gelir. Ama bazı Anadolu merkezlerinde üreticilerin çok daha yoğun olduğu da bilinmektedir. İsimlere ve rakamlara bakarsanız sanki bütün şehir içiyor.

Şehir normal içiyor ve öbür şehirlere sevkiyat var. Samsun bu noktada başı çeken sevkiyat ve üretim merkezlerindendir. Hem başta Karadeniz şeridi hem de İç Anadolu olmak üzere imalathaneler tam kapasite çalışmaktadır.

Eğlence dünyasında meyhanelerin yer tutması 1876 Kırım Savaşı'ndan sonra yaygınlaşmıştı. İthalat içkilere yeni üretimler de eklenmişti. *Trabzon İli Salnamesi* Samsun'daki meyhane sayısını 1870'te 15 olarak verir.

1880'de her türlü içki ile uğraşan firmalar arasında Kosti Katazuri, İlya Hekimyan Joanides Leonis, Minas Manga gibi isimler vardır. 1900 başlarında sayısı 18'e yükselen meyhanelerin sahipleri gayrimüslimlerden meydana geliyordu.

1912'den sonra üretime alkol ithalatı da eklenmiş Altıokkaoğlu Alimberti, Eksertcioğlu, Elie M. Lazaridis, Andonoğlu kardeşler, D. Kefelides, A. P. Constantinides, Garophalides, Lendudis ve ortağı öne çıkan firmalar olmuştu.

S. Polychronides içki fabrikası kapasitesi büyük bir fabrikay-

dı. G. Crayannides şarap ve likör fabrikası da bir diğer büyük üretim yeriydi.

Devlet alkollü içki imal edenlerden "Müskirat Rüsumu" adı altında vergi alıyor, içki satanlar ise ruhsatiye ile vergi veriyordu.

Müskirat satan esnaf Zeçriye Tezkiresi denilen tezkire yani izin belgesi alırdı. Bu izin belgesi verilirken, satış yerlerinin okullar ya da askeri kışlalar gibi yerlerden uzak olması şartı aranırdı.

Mübadeleden sonra gayrimüslimlerin yerini alanlar arasında Seyit Mehmet Bey'in Samsun Rakı Fabrikası görülmüştü. (1924)

Altın Güneş Rakı Fabrikası, Arif Aslan'ın Deveci Rakı Fabrikası, Hasan Bahri Bey'in Sefa Müskirat Fabrikası diğer büyük firmalar olmuştu. (1928)

Baki Sarısakal bu dönemde Samsun'da alkollü içki ile iştigal edenler arasında. Hüseyin Abdullahoğlu, Cingözzadeler, Hacı Ahmetzade ile Hacı Abdullah, Muhasipzade Fuat, Bekir Mustafaoğlu, Behiç Müftüzade ve Yeminizade Hasan'ın Efendi'nin adlarını vermektedir.

1930'lu yıllarda ise Bomonti Bira ve Rakı Fabrikası'nın acenteliğini Gümrük Caddesi'nde Malatyalızade Mehmet Sami Bey yapmaktadır.*

* Baki Sarısakal, *Samsun Eğlence Tarihi*, Samsun Büyükşehir Yayınları, 2007.

ŞİŞELER NEREDE BOŞALIR?

Bir akşam turu ile bu markaları taşıyan şişeler nerelerde boşalıyor bir bakalım.

Beyazıt'ta Onnik Güleryüz'ün birahanesi ile Çemberlitaş'taki Vezir Hanı'nda Abdullah'ın yerine geçip, Ankara Caddesi'ne ulaşınca Ali Rıza Bey'in birahanesi görülür. Cenyo ise Vezir İskelesi 199 numaradadır.

Köprüyü geçtik... Galata'da Haşim Tarı'nın Asri Gazino'su tıka basa doludur. Yorgi Kunis Ankara Birahanesi'ni Haraççı Sokak'ta açmış, Tepebaşı şenlikli gecelere hazır... Novotni Bahçesi tıklım tıklım dolu, Beyoğlu İstiklal Caddesi'ne girildi mi Mavi Köşe köşeyi tutmuştur. Tam Şarapevi Tarlabaşı'nın haytalarını, Balıkpazarı'nda turşuyu ve bademi pavuryayı kapan okumuşları ise Krapen ağırlıyor.

Tombalacılar meyhaneleri dolaşıp şans dağıtıyor. Meyhane tombalasının bir Skoç viskiyi kazananların onu sotaya attığı sanılmasın. Kapağı açılıp izzet-i ikramda bulunulacaktır.

Nektar Birahanesi cilacılar için en uygun yer sayılıyor. Manikas Dimitro Usta, şen kahkahalarını meze gibi sunup ayrıca para almıyor.

Nişantaşı'nda Sotiryos, Moda'da Koço Karantos, Bakırköy'de Niki Foro ve Marika Budris'in Miltiyadis'i, Arnavutköy'de Pandi Koço (daha öncesinde Teodori Pandi) ve Asmalımescit'te Laslo Borankay'ın Çardaş'ı geçmişteki izlerin tümü değildir.

Yeni bir İstanbul, yeni bir Beyoğlu'nun hasreti içinde olanların "hafıza ve hatıra"dan başka koşacağı, tutacağı ne kalmıştır ki?

PERA'DA HAYAT, BİRAZ "TATLI HAYAT"

İstiklal Caddesi'nden büyük caddeye girip Tünel'e kadar uzanacağız. Kebir'den uzanıp giden ve yan sokaklarıyla çevreyi saran başka bir dünya...

Sol tarafta bir zamanlar cüzam hastalarının yattığı 19. yüzyıl mimarisiyle ayakta duran Fransız Başkonsolosluğu.

Konsolosluğun yanında bir at cambazhanesi kuruluydu ve eğlence alanı olurdu. Buraya sık sık gelen sirkler İstanbullular için cambazhane önemli bir eğlence alanıydı. Konsolosluğu geçtikten sonra gelen Mis ve Bekâr Sokak'ı Pera'nın kalburüstü sokaklarındandı. II. Abdülhamid'in kardeşi Reşat Efendi'nin büyük değer verdiği araba yapımcısı M. Martin, Mis Sokak'ında otururdu. İki sokak arasında eskiden Yunan Konsolosluğu vardı ve Mis Sokak'ı Beyoğlu'nun tüm sokakları gibi kısaydı.

Mis Sokak'ını arkada bıraktıktan sonra bir yüzü Cadde-i Kebir'e, diğer çeşmeli yüzü Sakız Ağacı Sokak'ına bakan Ağa Camii görülür. Cami Galatasaray Ağası Hüseyin Ağa tarafından 1597'de yaptırılmıştı. Ağa Camii karşısında Bursa Sokak'ı sizi sağdan Gazeteci Erol Dernek Sokak'ına, soldan Galatasaray Spor Kulübü'nün bulunduğu Hasnun Galip Sokak'ına götürür.

BALIK PAZARI'NA DOĞRU

Galatasaray kavşağına yaklaşırken neşe, keder ve sohbetin yaşandığı ve etmeyi hedefleyen her kesimden insanın bir araya geldiği Çiçek Pasajı'na ulaşırız.

Cadde üzerinden Balık Pazarı'na varan kapısına kadar her iki tarafı meyhanelerle çevrili "City de Pera" değil, şişe, galon ve fıçıların sayısı hesaba gelmez. Nevizade Sokak'ında M. Lambo'nun küçücük meyhanesini hatırladığımızda Cahit Irgat'ın, Mücap Ofluoğlu'nun, Bedri Rahmi'nin mekânlarını görürüz... Bu 13 numaralı mekânda Şen Büfe hizmet vermekteydi.

İstanbul gecelerine beyazlık veren "Beyaz Rus"lardı. Tokatlıyan'dan Moskovit Pastanesi'ne kadar çeşitli alanlarda, aşçısından garsonuna kadar binlerce insan hayat mücadelesine girmiştir.

İhtilalin sürüklediği geçmişin anlı şanlı generalleri, prensler, prensesler, kont ve kontesler kıyafetlerine sandığa, asalet unvanlarını da hatıra defterlerine kilitlemişlerdi. Hayatın zorluklarını yaşıyor, kaçarken getirdiği torba dolusu çarlık paraları da ancak soba tutuşturmaya yarıyordu.

RUS'UN BEYAZ'I

Kolay değildi hayat... Taras Bulba, Mişel Strogof filmlerinin başrolünü oynayan İvan Mujakin bile Odeon Tiyatrosu'nun yanındaki Moskovit salonunda artist adaylarına serviste kusur etmeyen bir garson olmaya çalışıyordu.

Sıkıntıları yüzüne aksetmeyen sanki güleç doğmuş kişilerdi... Sadece Beyaz Ruslar değil tabi ki... Sakız Adası'ndan gelen Rumlar, Macar, Romen ve Polonyalı göçmenler, bilhassa müzik âleminde yer tutmuşlardı.

İstanbul'daki birahanelerin ilk "Bistro"su "Londra Bar"ın temeli olmuştu. Burada işinin ehli olup, palazlanan garsonlar, Pera'nın çeşitli yerlerine dağılıp Yani ve Balabanı gibi şöhretli mekânların kepenklerini açacaktı.

Beyoğlu, büyükelçilerden valilere, gazetecilerden edebiyatçılara, bestecilerden ressam ve artistlere kadar uzanan emsalsiz bir "insan galerisi" sanki...

Cadde kapısından girildiğinde sağ taraftaki küçük Amerikan bar, yüksek taburelerine çökecek "dost ve tanıdık" ellere kadehlerini vermeye hazırdır.

Kalitesi tartışılmaz spagetti ve diğer İtalyan yemekleri, Cumhuriyet'e şahitlik yapan onca "muhterem zevat"ın takdirlerine sunulur. Yahya Kemal, Yunus Nadi, İbrahim Çallı, Namık İsmail, Peyami Safa, Osman Nihat Akın ve daha niceleri Degüstasyon'u şereflendirerek, İstiklal Caddesi'ni fikren aydınlatmışlardı.

Galatasaray'daki Makras'tan 1930'ların en seçkin modellerini aksettiren ayakkabıları almanın tam sırası... Yorgi Teofanidis ve şürekası, vitrinlerini lüks paketlerle bezenmiş yiyecek maddeleri ile süslemiştir. Bu iştah açıcı tablonun sağ kenarında ise "Kadın erkek perükarı" Mösyö Hristo'nun salonları var. Üst salon saçlara, alt salon ise ayakkabılara yer vermektedir.

Kenardaki binanın ikinci katma Paris'ten diplomasını aldıktan sonra yerleşen Diş Hekimi İhsan Nafiz Bey Avrupa görmüşlüğünü muayenehanesine tam manasıyla aksettirmiştir. Mekânın mekânı, insanın insanı kovaladığı ve geçmişin geleceğin ellerine verdiği bu upuzun senelerin takvim yaprakları, kim bilir neleri gizlemiştir. Pera Palas'taki muhteşem odasından çıkıp Hacı Bekir'in lokumlarıyla poz veren Marie Bell'in Garden Bar'da Charles Boyer ile yaptığı dans bu yılların hafızasına yansıyan mazinin sadece bir tek yaprağıdır.

TOKATLIYAN OTELİ BEYOĞLU'NUN GÖZDESİ

Mıgırdıç Tokatlıyan, babası ve kardeşi Bedros ile birlikte İstanbul'a geldiklerinde takvimler 1883 yılını gösteriyordu. Kapalıçarşı, Muhafacılar Caddesi 29 numarada et ve pilav satan küçük bir lokanta açmışlardı. Çoğunlukla çarşı esnafına hizmet veren mekân kısa sürede tanınmış, önce bitişik dükkânı da alarak büyük bir lokantaya dönüştürmüşlerdi. Mıgırdıç "Ermenikari" yemekleriyle ünlüydü. Sermet Muhtar Alus'un anlatımı ile kuyumcular, beyler ve paşazadeler; bol soğanlı zeytinyağlı, sebze ve yaprak sarmalarından birini seçer, sarımsaklı pilaki ve midye ya da uskumru dolmasını da boş geçmezlerdi. Hizmete girdiği 1897'de Pera Palas'tan sonra İstanbul'un en büyük oteli konumunda Tokatlıyan Oteli'nin sahibinin Beyoğlu'na gelişine Vefa Zat şu paragrafı açar:

"Bu sırada Grand Rue de Pera üzerinde iki ayrı pastane ve şekerlemeci dükkânı bulunan Temistokli'den teklif aldılar. Ayrıca Beyoğlu'na yavaş yavaş alışmaya başlayan İstanbullu gençlerin de kendi müşterisi olabileceğini düşünen Mıgırdıç Aslanidis ve Temistokli Tolatlıyan Oteli'ni inşa edeceği yerdeki pastane ve şekerlemeci dükkânlarını da alarak yeni bir yer açtı."*

Çelik Gülersoy ise belgelerle girişimin farklı geliştiğini yazar. Belgeleri Ermeni Patrikhanesi'nden kalem müdürü Dr. Krikor Damatyan çevirmiştir. "Lokanta yapmak için Cemaat Meclisi'ne başvurmuştu. Belgelerde 7 Nisan 1893'te başlayan inşaat, 1 Ocak

* Vefa Zat, *Eski İstanbul Otelleri*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2005.

1895'te bitmiştir. 1895 Ticaret Yıllığı'nda yer alan ilanda 2 müessese görülür. Tokatlıyan adıyla bir restoran ve Splendide adı ile bir kafe-pastane." Muhafacılar Caddesi'ndeki iş yerini kapatmayan Mıgırdıç Dikran, Onnik ve Tavit ismindeki üç kişiyi restoranın çalışanları arasına katacaktı.

"Şahane" anlamındaki Splendide'de Mıgırdıç Efendi müşterilerine farklı bir mönü de sunmuştu. "Sebze çorbası, fileta, biftek, makarna, kuşkonmaz ve tavuk köftesi." Öğle tabldotu 2,5 kuruştu. Alakart mönüde ise biftek 5 kuruş, kuşkonmaz 10 kuruştu. Sermet Muhtar Alus, Splendide'deki garsonların görkemli yemek takdimine romanında da yer vermişti:

"Ağacamii'ne doğru çıkayım dedim. O zamanlar Tokatlıyan gene var, gene şimdiki yerinde fakat oteli yok. Yalnız gazino ve lokanta işliyor. Gazinonun ismi de Frenk ismi; İsplandide. Bir tarafı kahve ve gazino, bir tarafı lokanta... Kadehleri, bardakları, tabakları, peçeteleri yap markalı. Garsonları orta oyunundaki Frenk'in aynı... Kendisi de başlarında dolaşır, müşterileri payelerine göre ağırlar. Ortada alafranga orkestra opera parçaları çalıp durur. Diyebilirim ki o vakit Tokatlıyan, şimdikinden daha cafcaflıydı. Bir misal getireyim anlayın. Mesela dana pirzola istedin değil mi, on dakika sonra kuyruklu setreli garson, arabayı andıran dört tekerlekli yayvan bir masayı yürüterek gelir. Bunun üstünde nar gibi kızarmış pirzola, fakfon tabağın altında da, soğumaması için bir ispirto lambası. Anladım, beni evden başka bir yer paklamayacak. Doğru Tavşantaşı'nın yolunu tuttum."*

Alus anlatımının devamında şöyle bir ek yaparak, "İşe yavaş yavaş alışmaya başlayan ve İstanbullu gençlerin de kendi müşterisi olabileceğini düşünen Mıgırdıç Aslanidis ve Temistokli Tokatlıyan Oteli'ni inşa edeceği yerdeki pastane ve şekerlemeci dükkânlarını da alarak yeni bir yer açtığından söz edecektir..."

* Sermet Muhtar Alus, *Eski Çapkın Anlatıyor*, Tasvir Yayınları.

İŞ ZORA GİRİNCE

Sermet Muhtar'ın görüşünü dönemin Frenk gazetelerindeki haberlerde görüyoruz. Splendide'nin büyük salonunda görkemli ve müzikli akşam yemekleri, her hafta düzenlenen danslar...

Bu sırada Grand Rue de Pera üzerinde iki ayrı pastane ve şekerlemeci dükkânı bulunan Temistokli'den teklif aldılar. Ayrıca Beyoğlu'nda çay partileri de yer alıyordu.

Bütün bu zenginliğe rağmen Mığırdıç Tokatlıyan'ın zora girdiği görülür. Giderler gelirlerden fazladır. Mığırdıç Efendi, ilk dönemler kirayı düzenli ödemesine rağmen 1896'da ödeme güçlüğüne düşer. 1906'ya gelindiğinde yeni gelişmeler yaşanır. Çelik Gülersoy, bu gelişmeleri Damatyan'm belgelerinden sunar:

"Emmanuel Vekil Efendi ile kardeşi, Splendide'nin sahibi oldukları binayı 14 bin lira bedelle kiliseye satmayı teklif ederler. Yangınlardan sonra kilisenin alacaklarını düzene sokmak üzere kurulan 'Pera Borçlarını Tanzim Komisyonu' öneriyi kabul eder. Binayı satın alarak 1908'de Kilise Vakfına bağışlar. Komisyon, Splendide'nin mali durumundan da memnun değildir.

Lokantacılığın zahmetli ve verimsiz bir iş olduğu, ama otelin asıl parayı getireceği fikriyle komisyon lokantayı yıkıp otel yapma kararım alır. İlk teklif Bon Marche ve Oristibak mağazalarına sunulur. İlgi görmez, öneri yine Mığırdıç'tan gelir ve Tokatlıyan Oteli açılır."

EDEBİYATÇILAR OTELİN MÜDAVİMİ

Tokatlıyan Oteli İstanbul sosyetesi kadar dönemin edebiyatçılarının da uğrak yeriydi. Bu en gözde otelin caddeye bakan salonuna bakanlar şık bir hanımefendiyi limonatasını yudumlarken de görebilirdi, dönemin ünlü bir edebiyatçısı kahvesini içerken de...

Ahmet Rasim, Meşrutiyet ve İstibdat dönemlerinin ünlü kalemlerindendir. İlk baskısı 1911'de yayınlanan *Şehir Mektupları*'nda İstanbul hayatını, ilgi çekici olayları, manzara tasviri ile işlemiştir. Anlatımlarının içinde garsonların ayak oyunları da vardır:

"Her gece Beyoğlu'nda gezdiğim halde, Tokatlıyan'a iki haftada bir gidiyorum. Garsonlar kapıdan her girenin bir kere yüzüne bakarlar. Kahve mi, bira mı, düz rakı mı, konyak mı içecek, yemek mi yiyecek derhal anlıyorlar. Eğer kahvelik iseniz kimse aldırmıyor, yemek denildi mi garsonda bir şitabdır görülüyor. Servis hazırlanıyor, mönü takdim ediliyor. Fakat bazılarında görüldüğü üzere ekser orada yemek yiyenler, garsonun istediğini yiyorlar. Mesela garson müşterinin karşısına dikildi. Müşteri:

- Antuvan ne yiyelim?

- Ne var?

Biraz düşündükten sonra:

- Keklik, bakaca, yaban ördeği, levrek...

- Keklik taze mi ama?

- Daha bu sabah vurmuşlar.

- Getir.

Garson sağdan geri hareketini icra eder etmez mutfağın gişesinde soluğu alıyor:

Yarım tavuk, ala-perdöri (keklik usulü) oradan kapınca yallah müşteriye. Bir lokma. Hayır, keklik değil.

- Mösyö.

- Bu keklik değil mi?

- Nasıl efendim, değil mi?

- Değil.

- Yemekten evvel ne içtiniz?

- Düz.

- Anladım.

Dünyada içilmeyecek bir şey varsa, o da düz rakıdır.

- Neden?

- Ağzın çeşnisini bozar.

Nasıl, Tokatlıyan'ın garsonlarının vurduğu keklik, şık değil mi? Artık siz bakiyesini kıyas edin. Mamafih oturulacak yer, hele cuma ve pazar günleri ön pencerelerden birini kapıp da, sade kahve içip öğleden akşama kadar piyasayı seyrettiniz mi ömr-i temaşa karaneyi sevmez sanırım."*

Ahmet Rasim'in Tokatlıyan ile anıları çoktur. Olumsuz yanlarını ele alır ama gitmekten de kendini alıkoyamaz. "Veresiye içen iki defa sarhoş olur" misali beyhude söylenmemiştir. Geçen gün yanımda bir Osmanlı lirası olduğu halde Tokatlıyan'dan içeri girdim. Bir akşam evvel orada yiyip içmiş, borcumu asmış idim. O akşam hem yiyip içmek hem de eski borcumu ödemek niyetiyle yemeğe başladım. Çorba, file, keklik, biraz çerez ve bir iki biradan sonra hesabımı istedim. On dokuz dediler. Lirayı bastırdık.

---

* Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları*, c.2, MEB Yayınları, Ankara, 1971.

İKİ AYRI HESAP

Garson paranın üst tarafını getirdiği esnada, bir diğer garson elinde bir hesap pusulası ile arz-ı endam ederek: "Evvelki borcunuzu verecek misiniz?" diye sordu. Derhal kırk bir kuruş suladık.

Bir sigara tellendirmek üzereyken, bir diğer garson daha gözükerek kırk bir kuruş borcum olduğunu söyledi. Şaşırdım. Böyle bir borcum varsa da vermiş olduğumu söyledim.

Fakat ikna kabil mi? Biz bu muhavere üzereyken, bir üçüncü daha zuhur ederek kırk bir istemesin mi? Kendi kendime "Allah dördüncüden esirgesin." demeye başladım.

Fakat üç garsonun bir yerde konuşması, bereket versin ki beyinlerinde tereddüt husule getirdi. Düşündüler, taşındılar, yekdiğerini kontrol için o gece, yani veresiye yemek yediğim gece, üçünün de benim veresiyemi yazdığını anladılar da yakamı bıraktılar.

Yoksa liradan bir para kalmadığı gibi üste de kırk elli kuruş borçlu çıkacaktım.

Türkiye'de ne kadar içki yasağı varsa, buna karşı çıkanların başında da Ahmet Rasim vardır.

Hakkında anlatılanlarını, onun meyhane anılarını ve içki sohbetlerini bir araya getirmeye kalksanız tuğla kalınlığında bir eser ortaya çıkar.

İşte üstat hakkında anlatılan anılardan biri:

"Ahmet Rasim Yeşilay mensuplarının düzenlediği bir toplantıya davet edilir. Ön sıralardaki sandalyelerden birine oturtulur. Sahnedeki konuşmacı ise Mazhar Osman'dır. İçkinin zararlarını uzunca anlattıktan sonra dinleyicilere sorar:

- Şuraya bir kova su, bir kova da rakı koysak, bir eşek gelse hangisini içer?

Dinleyicilerden biri cevap verir:

- Tabi suyu içer.

Mazhar Osman cevaptan keyiflenmiş olarak ikinci sorusunu yöneltir:

- Neden?

Cevap ön sırada oturan Ahmet Rasim'den gelir:

- Tabi ki eşekliğinden..."

DEGÜSTASYON

Orhan Veli Kanık'ın bir şiirine konu olmuştu:
"Canan ki Degüstasyon'a gelmez,
Balıkpazarı'na hiç gelmez."

Orhan Veli Kanık'ın şiirindeki Canan, şaire bu mısraları yazdıracak kadar kalbinde yer ettiği kesin. Ancak, 1900'lerin başında Kosti ile Pia sonrasında Olimbia, Fofo ve Despina, bu kuşağın ardından da kızları eski İstanbul'un bu gözde mekânında aynı hasretle aynı havayı teneffüs etmişlerdi. Büyükdede ve annelerden bu intikal eden emsalsiz bir hayatı anlatan torun Funda'dır.

Pencere önlerindeki çiçekler solmuştu. Ama yine yeşereceklerdi. Papatya ve gelincik tarlaları eteklerinin savrulup, sevda sözcüklerinin tekrar yeşereceği günleri bekliyordu. Fesleğenler, sardunyalar, karanfiller, ıtırlar ve nergisler daracık sokakların balkon ve pencere kenarlarından büyük alanlar ile caddelere taşabilirdi. Bilinmez bir günün bilinmez bir saatinde bir tutam çiçek demetini hanıma uzatıldığında biri önüne mahcubiyetle bakacak, diğeri bir tutam nergisin hayatı nasıl renklendireceğini düşünecekti.

Saçları özenle kesilmiş takım elbiseli satıcı, eğer çiçeği yandan uzatmasaydı, büyük ihtimalle kravatlı olduğu da görülecekti. Beyoğlu'ndaydı ve Degüstasyon'un karşısında çiçeği "hürmet tutamı" ile uzatıyordu.

Cite de Pera'nın yanı başında ve Tokatlıyan'ın en eski komşu-

larından biri olmak özelliği ile Degüstasyon "ciddiyet ve hürmet servisi"ni takdim etmektedir. Birahane ve lokantadır ama orada en seçkin insanların edebi âlemi terennüm eden sanat teneffüsüne ortak olmak mümkündür.

Sinyor Morigi ve kardeşlerinin bu İtalyan usulü mekânında "Türk usulü" mısra, güfte veya fikriyatın masadan masaya nasıl dolaştığını görebilirdiniz.

Gazeteciler, edebiyatçılar, besteciler, ressamlar, artistler ve İstanbul sosyetesi...

Cadde kapısından girildiğinde sağ taraftaki küçük Amerikan bar, yüksek taburelerine çökecek, "dost ve tanıdık" ellere kadehlerini vermeye hazırdır.

Kalitesi tartışılmaz spagetti ve diğer İtalyan yemekleri, Cumhuriyet'e şahitlik yapan onca "muhterem zevat"ın takdirlerine sunulur. Yahya Kemal, Yunus Nadi, İbrahim Çallı, Namık İsmail, Peyami Safa, Osman Nihat Akın ve daha niceleri Degüstasyon'u şereflendirerek, İstiklal Caddesi'ni fikren aydınlatmışlardır.

RAŞİT RIZA'NIN MEYHANESİ

Çilingir sofrası denilince akla ilk gelenlerden biriydi. Degüstasyon gibi dönemin sanat camiasının birlikte kadeh kaldırdıkları meyhane Beyoğlu Su Terazisi Sokak'ındaydı. İbrahim Çallı, Mahmut yesari, Ahmet Refik, Naci Sadullah adı ve sanı ile "Bizim meyhane"de hem kadeh tokuşturmuşlar hem de bir arada sanat konuşmanın keyfini yaşamışlardı.

"Kadehte buzlu beyaz şarap
Kayık tabakta ıstakoz"

Bizim meyhaneye ıstakozlar Çiçek Pasajı'ndan gelirdi. Sadece ıstakoz değil, gelen midyeler ve balıklar haşlanır ve dumanı üstünde sofralara yetiştirilirdi.

Bir meze cennetiydi Raşit Rıza'nın meyhanesi... Ve masalardan masalara en güzel espriler neşeye neşe katardı.

Çallı bir masada oturuyor. Bir diğer masada Akademi'den öğrencisi olan Elif Naci var. Espri kaçınılmaz:

"Yahu, ben sana nasıl resim yapılacağını öğreteyim dedim, sen gitmiş benden nasıl içileceğini öğrenmişsin."

Bir başka masada Ahmet Refik oturuyor. Masasına baktığınızda mezeye hiç ihtiyacı yok. Buz gibi bir salatalığın ortasını oydurup içine rakı doldurtmuş. Biraz da tuz... Hem meze, hem içki bir arada...

AHMET REFİK VE İÇKİ ŞİŞESİ TARİHİ

Hikmet Feridun Es ve Ahmet Refik Bey'in aynı gazetede çalıştığı günler... Ancak Ahmet Bey gazeteye geliyor, yazısını bırakıyor ve pek durmadan gidiyor. Kendisini uzun zaman arayan bir koleksiyoncunun gazetede Ahmet Bey'i bulmasıyla bu enteresan bilgiler Hikmet Feridun Bey tarafından kaleme alınmış:

"Koleksiyoncu geldiği gibi Ahmet Bey hemen bir fotoğrafçı istedi. Muhabir ben, fotoğrafçı Şükrü Bey... Kalktık, Haliç vapuru ile Fener'de tam patrikhanenin arkasında toz pislik içinde bir yere gittik.

Bir sürü boş içki şişesi. Ahmet Bey yavaş yavaş gezmeye ve önüne gelen şişeler hakkında bilgi vermeye başladı:

'Efendim bir çilek likörü vardı. Şişesi bir ömre bedel... Aynen çilek! Sanki sıkınca içinden çilek likörü akacak.

Al, içtikten sonra sürahisini ömür boyu kullan. Sonra ünlü muz likörü... Aynen çeşm-i bülbül... Alt tarafı tostoparlak, şişenin boyun kısmı upuzun, boğum... Boğum, büklüm büklüm nane likörleri... Sanki billur hamurundan dökülmüş gibi altın likörü şişeleri... Işıkta salladığınız zaman içinde altınlar ışıl ışıl yanardı.

O zamanlar Türk likörünü Avrupa ve Amerika'da satmak için ambalaja ve şişeye çok önem verilirdi. Hatta bazen pahalı ve kıymetli Türk likörleri Kütahya çinicilerine bile şişe ambalajı düşünülmüştü. Ayrıca deniz dibinden çıkan tarihi toprak şarap testileri

şeklinde likör şişeleri yaptırılmak istenmişti. Bu çok yerinde düşünceler hemen kendini göstermişti.

Türk likörü iyi bir pazar bulmuştu. Ki bugün pek çok Avrupa ülkesi bu şişe politikasını uyguluyor ve çok iyi netice alıyor.'

Sözü en eski likör şişelerine getiriyor:

'Küçük eşantiyon likör şişelerini unutmamak lazım... O zamanlar İstanbul'da Yerli Mallar sergisi açılırdı. Galatasaray bahçesi ve binasında... Sergi şerefine takım halinde bütün likör şişeleri kutular halinde çıkarılırdı. İnhisarlar pavyonunun önü tıklım tıklım. Ver 10 takım likör, ver 20 takımı sesleri ile çınlardı.'

Sıra rakı şişelerinin bulunduğu bölüme gelmişti. Refik Hoca mücevher muhafazalarını karıştırır gibi şişeleri karıştırıyordu.

Üzerlerinde eski Türkçe harflerle etiketler taşıyan şişelerdi. Üzüm kızı, Staflina, Şırak gibi...

Hollanda bizim 'Şişede durduğu gibi durmaz' vecizemizi bir içki şişesi ile adeta dile getirmiştir.

Mesela dünyanın en eski içki firması olan Kupper bizden aldığı ilhamla meşhur 'Sarhoş' şişesini çıkarmıştır. Adeta sallanıyormuş hissini veren çarpık bir şişe işte...

İşte 'Kalkan Balığı' denilen yamyassı bir rakı şişesi, içki yasağı zamanından kalma... Pantolon arka cebine girmesi için böyle yapılmış. Yasak şişe! Kimseye çaktırmamak için, bu bir zamanlar moda olmuştu."

ŞİŞE KOLEKSİYONU

"Bu gümüş viski mataralarından biri aziz ve kıymetli dostum Hüseyin Rıfat'ın iç cebindedir. Gümüş rakı matarası... Ahmet Refik Bey'in karıştırdığı şişelerin arasından Macar mataraları da çıkar.

Macaristan seferleri sırasında bizim Yeniçeriler bile kullanmışlardı. Zaten şarap ile teşerrüf biz Türkler için bu seferlerde başlamış. Macar kaynaklarına göre bu savaşlar sırasmda şarap alışverişi çok önemli olmuştur."*

Ahmet Refik Bey, şişeler arasında gezerken bir tarih anlatıyordu. Verdiği bilgiler arasında gizli kaçak rakı imali edilen ve satılan yerler de vardı:

"İstanbul'un hiç umulmadık kafesleri, asmalı evlerinde rakı imbikleri bulunuyordu.

Açık rakı ise şehirde serbest satılıyordu. Babıâli Caddesi'nde, Acı Musluk Sokak'ının köşesinde bile... Ismarladığınız zaman ayak tezgâhında, alüminyum ölçeklerle kadehinize rakı boşaltılır, bir de hıyar turşusu kesilirdi. Hemen bütün bakkallarda, geç tezgâhın arkasına, ısmarla, boş şişeyi götür, rakıyı okka ile al...

Bize şişe koleksiyonunu gösteren eski bir paşazade idi. Büyükelçi dedesinin zamanından beri şişeleri toplamıştı.

---

* *Yıllarboyu Tarih Dergisi*, sayı 3, Mart 1983.

Bizden isteği ise koleksiyonunu satmaktı. Hoca gülerek cevap verdi:

'Evladım, ben hayatımda binlerce şişe satın aldım. Ama hep dolu şişe, bir tek boş şişeye para vermedim.

Şişelerin muhteviyatını başkası içsin. Boşlarını da ben satın alayım. Ne ala memleket bu'..."*

Koleksiyoncuya İnhisarlar İdaresine başvurmasını tavsiye ederek çıktık.

* *Age.*

BEYOĞLU'NUN İNCİSİ "ÇİÇEK PASAJI"

Sadece Beyoğlu'nun değil, dünyanın da en civcivli meyhanesi olma özelliğini günümüzde de koruyor. Geçmişinde tiyatrolara, sanatsal etkinliklere ev sahipliği yapan Çiçek Pasajı, Tanzimat döneminden sonra İtalyan operetleri ile ünlü Naum Tiyatrosu idi. 1879 yangınında Tiyatro da yanıp kül olmuş, Rum bankerlerden Hristaki Zografos Efendi tarafından satın alınmış, İtalyan mimar Cleanty Zanno tarafından projede 24 dükkân, 18 daire vardı.

1876'da yapımı biten binanın çarşı kısmına "Hristaki Pasajı", binaya ise "Cite de Pera" adını vermişti.

Pasajın açılan ilk dönemlerinde Acemyan'ın tütüncü dükkânı, Maison Parret, Vallaury'in pastanesi, Japon mağazası, Natürel Çiçekçisi, Schumacher'in fırını, Papdopulos'un mücellithanesi, Keserciyan'ın terzihanesi, Yorgo'nun meyhanesi, Sideris'in kürk mağazası gibi işletmeciler vardı.

1908'de bina mülkiyeti II. Abdülhamid'in sadrazamlarından Mehmet Said Paşa* tarafından satın alınmıştı. "Said Paşa Hanı"

---

* Mehmet Said Paşa: 1838'de Erzurum'da dünyaya geldi. Tahran Maslahatgüzarı Ali Namık Efendi'nin oğludur. Öğrenimini Erzurum ve Ayasofya medreselerinde yaptı. İlk görev yeri Erzurum Vilayeti Tahrirat Kâtipliği oldu. II. Abdülhamid'in şehzadelik yıllarından tanıdığı Said Paşa'yı, tahta çıktığında Ayan Üyeliğine atadı.

olarak adı değiştirilen binada Paşa ailesi ve çocukları ile ikamet etmeye başlamıştı.

Sultanı devirenlerin yanında yer alan Said Paşa'nın çocuklarından Halide Said Seba ve Kerime Said Seba pasajın son sahipleri olarak kalmıştı. İstanbul'un ve Beyoğlu'nun en güzel günlerini yaşama olanağını bulan iki kız kardeşti. Hisselerini satmaları için çeşitli yollarla zorlanmışlardı. Yılmamışlar, adeta inzivaya çekilerek kimse ile görüşmemişlerdi. İki kız kardeşin tüm işlerini Ermeni asıllı bir hizmetçileri görüyordu. Alt katta günün yorgunluğunu bir kadeh içkiyle çıkarmak isteyen yüzlerce kişiyle doluydu ama Kerime ve Halide kardeşler kahkahaları duyamayacak kadar gönül yorgunuydular. Kerime'nin vefat etmesiyle tek başına kalmıştı Halide Hanım.

Kiracıları arasında önemli isimler de vardır. Haldun Taner bir süre ikinci katında bulunduğu halde ev sahibini hiç görmediğini anlatır:

"Edebiyatçılar Derneği'ne başkan seçildiğim zaman ilk iş olarak lokal aramaya başladık. Arkadaşım Aziz Nesin ve Fethi Naci ile birlikte kiralık yer aramaya başladık. Bu hanın ikinci katında tam Beyoğlu giriş kapısının üstünde Gör-Çek Fotoğrafhanesi vardı. Bir tesadüf çıkacağını öğrendik. Mal sahibi Said Paşa'nın varislerindendi. Bir arkadaşımız vasıtasıyla çok ucuza kiraladık."

EV SAHİBİ NEREDE?

"Böylece Edebiyatçılar Birliği de Beyoğlu'nun göbeğinde yüksek tavanlı dört büyük salondan oluşan güngörmüş bir lokale kavuştu. Ev sahibimizi hiç görmezdik. Ama her ayın birinde kiramızı tıkır tıkır ödedik."

Haldun Taner bir anlamda alt katta yaşanan coşkuya en yakın tanıklardan biridir:

"Tanrının günü bu pasaj sabahın yedisinden gecenin yarısına kadar her çeşit insanla dolup taşardı. Yirmi kadar meyhanenin içi, fıçıların masa olarak kullanıldığı kaldırımları, seyyar midyecileri ile canlı ve neşeliydi.

Sulukule triosu, gırnata, keman ve darbuka iye çiftetellilerin en oynağını çalar, on beş yaşındaki kirli ayaklı ama Rodin'i kıskandıracak kadar endamlı bir Çingene kızı masaların üzerinde göbek atarken, beri de tansiyoncu madam yaşlı müşterilerin ayaküstü sağlık kontrolünü yapardı. İpini koparmış aylakla çiçeği burnunda asistan, dejenere mirasyedi ile dirsek dirseğe kafa cilalardı.

Benim anlattığım biraz da eski Çiçek Pasajı. Cahit Irgat'tan, Orhan Kemal'den, Salih Tozan'dan soyutlanamazdı benim için. Çoğu zaman Orhan ile birlikte giderdik."*

* *Hürriyet*, 28 Mayıs 1978.

BÜYÜK FACİA

Polis Telsiz Merkezi İstiklal Caddesi'nde Sahne Sokak yanındaki 127 kapı numaralı handa büyük bir infilak olduğu ihbarını aldığında saatler 04.23'ü gösteriyordu.

Gece ekipleri hemen olay yerine intikal ederken itfaiyeyi de bilgilendiriyordu. İlk görevliler olay yerine geldiğinde ortalığı büyük bir toz bulut kaplamıştı. Enkaz altından feryatlar yükseliyordu. Çökme sırasında ölümden kıl payı kurtulabilenler Tarlabaşı yönündeki merdivenlere kaçanlardı.

Neşe dolu kahkahalar yerini hüzne bırakmıştı. Enkaz kaldırma çalışmaları başlamış taş yığınları arasından çıkarılan ceset sayısı ilk etapta 11'e yükselmişti. Çiçek Pasajı'nın yığıntılarının arasından 90 yaşındaki Halide Said Saba'nın cesedine ikinci günü ulaşılabilmişti.

Tarihin yerin simgelerinden "Entelektüel Cavit" gözyaşlarını tutamayacaktı. Galiba asıl bu yangında ilk kalp krizini geçirmişti.

"Büyük bir felaket geldi başımıza. Bildiğiniz gibi burada dışa bakan Degüstasyon ile Çiçek Pasajı birahanelerinin yanı sıra Sevinç, Palmiye, Huzur, Özel, Kime ne ve pasaj birahaneleri, 5 tek bira satıcısı, 1 kulüp, 11 karides ve kokoreç satan tezgâh, 1 kuruyemişçi ve bir çantacı vardı.

Biz yıllardır buranın çilesini çeker, ekmek paramızı kazanır, dua ederdik."

Bir başka esnaf 30 yıllık "Böcekçi" lakabı ile tanın Remzi İrez'di. Ve yıkıntıyı farklı yorumluyordu:

"Bu 120 yıllık bir binadır. Altlarını kazıp kazıp meyhane yaptılar. Masa eklediler. Bence sütunlar zayıflayınca bina da çöktü."

Ama bazıları beton değildi ve sütun olarak tarif edilenler ayakta kalacaktı.

Çiçek Pasajı'nı "Bir milyon kişinin aynı anda bira ve sigara içtiği, yüz milyon sözcüğü havaya savurduğu, midyeli, lakerdalı" diye tabir eden Muzaffer Buyrukçu, pasajdan çıkarak diğer meyhaneleri de sıralar:

"Bizanslı Krapen Pasajı'nda, Aynalı Tanzimat Pasajı'nda, İtalyan ve Fransız kültürünü özümseyen ama biraz da Rum soğuğu, Rum aristokrasisi kokan makarnalı, salçalı, Degüstasyon'da, Amerikan taklitçisi Otomatik'te otururduk. Alınan patatesi kızartılan Pascal, Orman'da, Balıkpazarı'nın arka sokaklarında kiriyle, pasıyla, küfüyle ayakta durmaya çalışan ve Zenne Necdet'in naziklikler, incelikler, gülücükler saçtığı Cumhuriyet sık gittiğimiz yerlerdendi. Laternalı Lefter'in eski özlemleri, eski aşkları çağrıştıran izbesinde otururduk. Bazen de yiyecek ve içecekleri temiz, saygılı ve tecrübeli garsonlarıyla Alanya tercih ettiğimiz yer olurdu. Orada güvende hissederdik kendimizi. Ünlü müzik ve tiyatro sanatçılarını, İstanbul ile yaşıt Ermeni baronlarını, Rum asilzadelerini ilgiyle izler, yavaşça konuşurduk. Bizde onulmaz yaralar bırakan aşklarımızı, ulaşmak isteyip de ulaşamadığımız yüceliklerimizi, mutluluğumuzu, daha ceninken boğan talihsizliklerimizi, içtiğimiz rakılara, tüttürdüğümüz sigaraların dumanlarına yamardık."

PASAJIN RAPSODİSİ "MADAM ANAHİT"

Asıl adı Anahit Yulanda Varan'dı. Piyano tutkunu annesinden ilk müzik derslerini almış, 16 yaşında Ermeni Eseyan Kilisesi'nin okul korosuna katılarak yaşamının müzikle olan dansına başlamıştı.

Akordeon'a olan ilgisi bu aleti çalan bir Ruma aşkı olmasıyla başlayacaktı. Aret Vartanyan onu hem çocukluğunda hem de gençliğinde dinlemenin hazzını "Şanslıyım" diye dile getirir:

"İlk tanıdığımda yanımda dedem vardı. Masamıza gelmiş, dedemin onu görür görmez doldurduğu kadehini tokuşturmuştu. O gün, şen şakraklığını aralara katarak sohbet ederken âşık olduğu Rum gencinin ismini fısıldadı masaya. Fısıldadı ve gözleri dolarak daha bir sarıldı akordeonuna. Sanki bir sır belledim o anı."

29 Ağustos 2003'te vefat ettiğinde cenazesinde 30 kişi vardı. Oysa binlerce hatta on binlerce kişi onun müziği ile kadeh kaldırmış, hayranlığını kim bilir kaç kişi ilan etmişti.

Akordeonunu her çalmışında Madam Anayit karşımıza çıkacaktı. "Yaşıyorum, yaşıyorum" diye...

SAZDAN BARA, BARDAN PAVYONA

Barlar hayatıma hiç girmedi. Bazı mecburiyet, ya da mesleki olarak barlardan içeri girdiğim olmuştur.

Açıklıkla söylemek gerekirse, bilhassa son dönem barlarının meraka mucip olduğunu söylemek mümkün değil...

40-50 yıl öncesindeki karanlığa göz kırpan mekânlar ile 1980'den sonra neonları daha görkemli yanan anlı şanlılar arasındaki fark sadece barlar ile pavyonlar arasındaki biçimsel fark değildir.

Birincisi barların pavyon olarak anılmadığı dönemlerde biçimsel ve öz olarak bir değişim yoktu. Salonlar büyük değildi ve sahne ile burayı çevreleyen salon ve küçük localar etrafı çevreliyordu. Genelde sahneyi paylaşanlar ile masaları paylaşan kadınlar (konsomatris) aynı kişilerdi. Loş ışıklarda fark edilen yüzlerinde genellikle hüzün ve yorgunluk kol gezerdi. Arada bir masada duyulan kahkahalar, muhabbetin belirgin ifadesi olurdu.

Ne masadaki kavalyeden nazik dans teklifleri ne de açılan şampanyaların şişesi belli bir yabancılaşmayı asla ortadan kaldırmaz, bedeni yaklaşmalar hiçbir surette belli bir yakınlığı sağlamazdı.

Taraflar hangi beraberliğin içinde olduklarını biliyordu. Bu kadın sabaha karşı vardiya diyebileceğimiz işini tamamlayacaktı. Genel olarak konuşmalarla ilişki kurmak ve geceyi başka bir

mekânda geçirmek bar hayatına uymayacak ve benimsenmeyecek tavırlardı. Ancak bu istisnalar zaman zaman yaşanıyordu. Hatta kimi zaman bar kadınları telli duvaklı bardan çıkıyor ve evinin kadını oluyordu.

Bar kadını masa ziyaretlerini bu bakışla gerçekleştiriyor, bazen de pişkince aman efendim, kimler gelmiş? biçiminde uyguluyordu. Yaptığı, ortaya koyduğu çehresine uygun makyajdı. Akşam yapılmış, sabah izi bile kalmayacak makyajdı.

Sunduğu konukseverlik! Karşısında açılan şampanya sayısı, giderek artan ve "Bol"lerin sürekli gelmesi hesabı yükseltecekti. İşin bu başarıya ulaşması ile kadın, itibarlı ve sözü dinlenir kadını hale gelecekti.

Kazanç sağlıyorlar, ama yine de rahat yaşayamıyorlardı. Kendilerine ve yalanlarına bakmadan kıyafetinden giyime, araç ve diğer masraflarıyla, kimi zaman koruyucu dosta para yedirmeleri, bar kadınlarının refah içinde yaşamalarını önlüyordu.

Takriben 1960'tan sonra biçim ve öz değiştirip önce pavyon görünüşü kazanan mekânlar birdenbire sektörsel bakış içinde gece kulübü olacaktı. Kadrolar artist kimliği ile büyümüş, profesyonel müzik ve sanatçıları oluşmuştu.

Ardından da belli, Anadolu ve İstanbul'un Sirkeci gibi semtlerine yerleşen "saz", belli bir süre liderliğini sürdürmüş, nice pamuk, tütün, pastırma krallarını ağırlamıştı. Onlar sadece tahsilata gidiyorum diye şehirleri geride bırakıp ceviz kırmaya gelirlerdi.

Sirkeci otelleri ile saz mekânlarında birkaç gün kaçamak yapar ve sadece boş kalple değil, boş cüzdanla dönerlerdi.

GARDENBAR'DAN KAKTÜS'E BEYOĞLU BARLARI

İlk dönem eğlence mekânları olan bazı balozlar, punch dükkânları olarak anılan eğlence yerleri mezesiz içki satma özelliğini taşırdı. Yeni anlayışın, yeni mekânlara ortaya çıkması ile eğlence alanı daha da genişleyecekti.

Bu alanda Gardenbar ilk sayılır. Tepebaşı Bahçesi'ndeki Gardenbar 1911'de açılmış, 1935'te yıkılana kadar hizmet vermişti.

Bunu 1920'de Beyaz Rus Tomas'ın açtığı Maksim bar izleyecekti. 5 yıl hizmetini sürdürmüş, ölümüyle kapanmıştı. 1928'de Yeni Maksim Bar adıyla yeniden faaliyete geçiyordu.

1930'lu yıllara gelindiğinde Beyoğlu'nda barların birbiri ardına açıldığı görülür. Bu yıllarda 23'ü Beyoğlu, 24'ü Galata ve 11'i Tophane olmak üzere toplam 58 bar açılmıştı.

Beyazgül, Santral, Montpernas, Kutu, Kit Kat, Şanuvar ve Panorama en gözde mekânlar arasındaydı.

Bunu Markiz, Lebon ve Nisuas'ta hafif içkilerin sunulması izleyecek, II. Dünya Savaşı yıllarında patlama yaşanacaktı.

Yeşil Horoz, Normandiya, Gondola, Tebu, Melodi, Anjelik bar kavramının genişlediği, bazılarının müzikli programlar sunduğu mekânlar olmuştu.

Arjantin, Baron, Brodvay, Çatı, Hacı Baba, Havana, Novay, İnci, Kan Kan, Kapri, Kermen, Kervansaray, Kibar Rita, Salome 1950'li yıllarda açılan barlara dahil olacaktı. Bu yılarda Hisar, Çınar gibi bar-pavyon karışımı mekânlar programlarına günün modasına uyarak dansözlere de yer vermişti.

HAMDİ BABA'NIN "BAHRİYE"Sİ

Hamdi Baba akşam meclisleri kuran, yaren sofralarına oturan, namazında niyazında bir bahriye emeklisiydi.

1938'de Bahriye'den ayrıldıktan sonra Galata Rıhtım Caddesi arkasındaki bu meyhaneyi açmıştı.

Ziraat Bankası arkasındaki Kemankeş Sokak'ındaki meyhanenin Halil Paşa Sokak'ına açılan yerde bir de arka kapısı bulunuyordu. Müşterilerin babacanlığından dolayı "Baba" olarak hitap ettiği Hamdi Bey'in meyhanesi "Bahriye", "Bahriyeli" ve "Hamdi Baba" isimleriyle bilinirdi.

Kadıköy yakasında oturan Hamdi Bey, son Köprü-Haydarpaşa vapurunun müşterisiydi. Onlara hitap edişi sırasında kullandığı sözcükler arasında en çok "mürüvvetkârım", ve "inayetkârım" yer alırdı.

Hamdi Baba'nın geniş bir müzik kültürü vardı. Meyhanesinde iki tür müşteri görülürdü. Her akşam tıklım tıklım dolan salonun bir bölümünü yarı aydınlar doldurur, kalanı da esnaf alayı teşkil ederdi.

Ülfet ve muhabbetle, okumuşlardan ilim ve irfan kapan bu esnaf için meyhane tam bir "Mekteb-i edep"tir.

Aş ocağı ve mezeleri ile ayarındakilere fark atan bu makbul dükkândan Ömer Hayyam şiirleri 1959'a kadar dayandı.

Eskinin celladı istimlak buldozerlerini buraya da yolladı. Kemankeş Sokak'ı ile Karaköy Caddesi kavşağından, meyhaneye kadar olan bölümdeki dükkânlar meydanın açılması sırasında silinip gitti. Bahriyeli önce çevresini, ardından sahibini ve hayatını yitiren bir öksüzdü artık...

SAMATYA GURUBU MÜTHİŞTİR

Kimler yok ki?

Anabilim dalı başkanı Prof, Ümit Balcısoy, Dahiliye uzmanı Murat Görgülü, 5-6 masanın zorlukla sığdığı küçük salon ve aynı küçüklükte bir mutfak... Şimdilerde nasıldır bilmem ama Yeşil Çardak'ın 1986'larda bir üst katının daha olduğu ama ardiye olarak kullanıldığı biliniyor.

Kalyopi ve Eleni kardeşler ile babaları 1969'a kadar meyhaneyi hem iş yeri hem de ev olarak kullanmışlardı. Kızlar meze yapıyor, babaları meyhaneyi işletiyor, üst katında da yaşıyorlardı. Bu tarihten sonra meyhane el değiştirecek, yeni sahibi Hulki Moroğlu hizmet verecekti. Eski mezelerin özlendiği ise akşamcılardan Kirkor Bey'in anlatımlarından anlaşılıyordu:

"Duvarların birinde şarap fıçıları vardı. Bir de raf gibi duvarlara tutturulmuş masalar. Küçük tabağa konulmuş mezeler verilirdi müşteriye... Haşlanmış patates, katı yumurta, pilaki, kavun, beyaz peynir türünden az ama değişik mezelerdi bunlar... Et ve balık isteyen yanında getirir, her zaman yanan ızgaraya attırırdı. Mezesiyle, etiyle, rakısıyla 10-15 lira verir, kalkardık. Neydi o günler..."

Sadece mezeler değil, meyhanenin dekoru da değişmişti. Gözünüzün önüne getirin:

"Ağaç kaplama hissini veren bir duvar kâğıdı, alt kısımlar mavi yağlı boyalı, sağ yanda sevimli bir kedi posteri, yanında ci-

han pehlivanı Koca Yusuf'un posteri, duvarın en ilginç dekorunu ise ıstakoz, denizyıldızı, yengeç gibi değişik deniz ürünlerinin kurutulup toplu iğne ile iliştirdiği pano oluşturmuş. Karşı duvardaysa bir Atatürk posteri var. Boşluklar ise şişelerle doldurulmuş."

Küçük, salaş, sadece tiryakilerinin devam ettiği bir mekândı "Yeşil Çardak"...

KÜRDÜN MEYHANESİ

Meyhaneler için son çalışmaları yapıyordum. Mustafa Gelişken fırsat buldukça iki şeye dalar. Birincisi efkâr masası, ikincisi evkaf masasıdır. Bizim ofiste evkaf masasıdır, bendeniz mey yolunu bırakalı yarım asır olmuştur ve sulu namına bırakın Tekel birasını, Hamidiye ya da Taşdelen'lerin yanından geçmeyen birisi olarak artık hatıralarla efkâr dağıtıyorum.

Mustafa efkâr ve evkaf dağıttığı için, söylediğini de bu dağıtma ile ilgili bulmuştum. Yanılmışım... Getirdiği yazıyı okuyunca içmiş gibi keyiflenmiş ve tam manasıyla "matiz" olmuştum.

Dergi Salim ve Nezihe Şendil'in *Dost* dergisi...*

Bu dergiye bakmakla vakit kaybedilmez, kazanılır. Başladım Fahir Aksoy'un *Kürdün Meyhanesi*'ni okumaya...

Nereden alayım, nereyi kısaltayım derken asıl kendi boyumun ölçüsünü almanın daha doğru olacağına inandım. Ya hep ya hiç deyip hepsini tercih ettim. Bu müthiş yazı bana votka karıştırılmış Tekel birası gibi geldi. Buyurun okuyun:

"Ayın birinci günleri Kürdün meyhanesi tıklım tıklım olurdu. Çoğu 'Bir günlük saltanat, saltanattır.' Keyfinden yanma varılmaz, şakalar eder, kendi de içer ve bir ara sezdirmeden soluğu Karpiç Lokantası'nın tezgâhında alırdı. Garsonlara bol keseden bahşişler dağıtır, vekil-vüzeranın gittiği bir lokantada kendi-

* *Dost*, Yeni Dizi, sayı 16, Ankara, Şubat 1966.

sine de önem verilmesinden gururlanır, hal ve tavrı değişir, Amerikan büfesinin garsonuna öğütler verir, doğrusu ya pek hazlanırdı. Karpiç'ten çıktıktan sonraysa acıklı saatler başlardı. Kaç defa yemin ettiyse de bir türlü vazgeçemediği kumara boylanırdı. Ve nesi var, nesi yoksa hepsini verirdi. Kürdün ömrünü tüketen bu kumar davasını bir başka yazımda anlatacağım, biz yine konumuza dönelim:

Evet, hıncahınç kalabalık olan meyhanenin bir köşesinde kucak kucağa denecek biçimde bizim kadro da yerini almıştı. Suphi Taşhan, Mehmet kemal, Fethi Giray, Nusret Baban, Orhan Veli, Mütercim Galip, Ressam Ömer ve bir de Suphi'nin teyzezadesi Kamuran abi...

Kamuran Abi bu meyhaneye pek seyrek gelenlerdendir. Onun görevi Çubuk'ta... Suphi'nin açıklamasına göre, Kamuran Abi ikinci kadehten sonra çok cömertleşirmiş; bütün mesele onu meyhaneye sokup iki kadehi içirtmekmiş, sonra da selamet...

Eeee... bu saydığım kişilerin çoğu işsiz, parasız kimselerdi; böyle Çubuk'ta para kazanıp dolu keseyle aramıza gelen yakın bir dostu bulunca öyle kolay savmak vicdansızlık olurdu.

Neyse uzatmayalım, ikinci kadehten sonra yine donandı masamız. Leblebi, bayır topu ve şaraptan başka nimetin girmediği midelerin bayramına diyecek yoktu. Şiş kebabı, Arnavut ciğeri, koç yumurtası, pilaki gibi süper yiyecekler, bizim için lükslerin lüksüydü. Şarabın yerini de rakı almıştı. Şişelerin biri gidiyor, biri geliyordu. Coşkun bir geceydi. İnsan harcamanın, esprinin bini bir paraydı. İç rakıyı, ye pilakiyi, batır yerin dibine kızdıklarını...

Dilediğinden dilediğin gibi içmenin, o masanın, namusların, saf yüreklerinden, bilinçli vatan sevgilerinden, gerçek aydın kafalarından, yaratıcı niteliklerinden başka tutunacak dalları olmayan bu insanlar için çok önemi vardı.

Karanlığa sıkılmış bir kurşun gibi güm diye patladım masanın ortasında. Bu nasıl mı oldu? Kısaca anlatayım. Kapıdan içeri gi-

rip tezgâh başındakileri yararak yürüyen sabık ayyaş mal müdürünü gördüm. 'Durun şair geliyor' dedim. Bütün başlar oraya çevrilmişti. Kendi kendine durmadan şiirler okuyarak sokaklarda gezen, geceleri Sümerbank'ın köşesindeki merdivene oturarak esrarlı sigarasını ve mavi ispirtosunu içerek insanlara tepeden bakan bu zatla bir gece hafiften konuşmuştuk. Divandan şiirler okumuştu. Orhan pek ilgiliydi, doğru okudu demişti. Sonra 'Mademki meraklısınız, bir gün de size kendi şiirlerimi okuyayım.' demişti. İşte tam sırasıydı. Masaya buyur ettik; tabi bizi tanımadı, tereddüt ediyordu. Eski tanış gibi ısrarla çağırdık, o zaman yanaştı masamıza...

Zavallı Ayaş'lı şair meğer tımarhaneye de girip çıkmış. Kimseciği yokmuş. 'Beni yaşatan şiirdir, yiyip içtiklerim değil' diyordu. Laf açtı, divandı, oydu, buydu derken söz dolanıp o günün şairlerine geldi. Kimi sevdiğini sorduk. 'Cahit Sıtkı'yı kendime yakın buluyorum, ama Orhan Veli'nin şiirleri daha kudretli' dedi. Hepimiz hafifçe gülüştük. Çünkü Orhan'ı tanımıyor ve aramızda olduğunu bilmiyordu. Orhan'a dönüp Orhan Veli'yi uzun uzun methetti, üzerinde hayli tartışmalar yaptı, yani boş adam değildi. Derken Suphi dayanamadı ve şaire dönüp konuştuğunuz kişi Orhan Veli'dir demesiyle adamın nevrinin dönmesi bir oldu. Yavaşça ayağa kalkıp Suphi'ye döndü ve: 'Benzete benzete bu serseriyi Orhan Veli'ye mi benzettiniz. Bari adam gibi birini bulaydın, bu terbiyesizliğe o kadar kızmazdım.' demesi karşısında Suphi ikna etmek istediyse de olmadı, arkasını dönüp gitmeye koyuldu. Garsonun üstat erken gidiyorsunuz demesiyle bizim masaya dönerek öfke ve nefretli şu üç mısrayı haykırırcasına söylemekten kendini alamadı:

'Hak ile batılı tefrikten aciz

Bir alay naçiz

Meserretleri şiddet bana'

Kalakalmıştık. Şaşkınlığımız geçince bir gülüşmedir başladı. Öylesine bir gülme ki, gözlerimizden yaşlar aktı. Şair bir daha

meyhaneye gelmedi. Ve bizden hep kaçtı. Orhan'ı bir türlü şair Orhan Veli'liğe yakıştıramamıştı.

Gecenin sonunda on iki gibi kalktık. Hava sıfırın altında 20, kar diz boyu... Türküler, tartışmalar, şakalar içinde bir sel gibi akıp gidiyoruz. Gönül öyle ferman etti. Şoför de bizden, ona da bir miktar konyakla çikolata verdik ama bu yiyecek ve içeceğe antrenmansız olan midesi isyan etti. Ne zaman Çubuk'a geldik, anlamadık."

POLİSİN ŞAİRİ

Dost dergisindeki Mehmet Kemal'in yazdığı "Polisin şairi" ayrı bir yazı görünse de Kürdün Meyhanesi ile ilintilidir:

Galiba Üsküplüydü. Memlekete göçmen olarak gelen ailelerden birinin çocuğuydu. Yurtsever olduğunu belli etmek için, çoğu göçmenler gibi aşırı milliyetçilik gösterilerinde bulunurdu. Konuşurken:

"Bu memleketi biz... Bu bayrağı biz..." gibi sözler ederdi. Bu yurdu, bu bayrağı çok sevdiği için uzaklardan buraya her belayı göze alarak gelmişti.

Şimdilerde nasıl iyi bir gazete çıkarmak için solcu kadroyu kullanmak gerekiyorsa, o zamanlar iyi bir edebiyat dergisi çıkarmak için solcuları anlamak gerekirdi. Başka türlü edebiyat dergileri tutmazdı. O zamanlar Fethi Giray'a derginin başköşesinde yer verilirdi. Yazdığı bir şiire *Tan* gazetesinde Naci Sadullah övgüler yazmıştı. Ben de ara sıra yazardım. Fakat dergicilerle geçinemezdim.

Hacı Bayram'a giderken sağdaki polis merkezi yine vardı. Polis merkezi önündeki Asri kahve de edebiyatçıların meyhane dışı toplandıkları yerdi. Meyhane kavgaları sonucu karakola düşenlerimiz de olurdu. Eğer sebep siyasi değilse, polisin şairine haber salınır, o da aracı olur kurtulurduk.

Bir gün Kürdün meyhanesinde içiliyordu. Hasan Ali-Kenan Öner davasının en hareketleri günleriydi. Şairler coştular ve Ha-

san Ali Bey'e gidelim dediler. İçlerinde ben de vardım. Polisin şairi de yanımızdaki masada oturuyordu. Kalktık, yola koyulduk. Kapıyı çaldığımızda Hasan Ali Bey'in evde olmadığını söylediler. Kimler olduğumuzu sorduklarında şairler dersiniz dedik. Sonra bu siyasi bir olay olarak mahkemelere geçti. Olay Hasan Ali Yücel'in *Davam* isimli kitabında yankısı şöyledir:

"... Bu deliler, komünistliğim ve komünist hamiliğim davasını ispat yolunda serdedilmişse, bilmiyorum, sanık bunları müdafaasında ne şekilde kullanacaktır? Gazinoda içip bizim eve gelenlerin, benimle yakın fikir arkadaşlıklarımı anlatmak istiyorsa, bu gelişin sebebini doğru olarak bulmuş sayılamaz. Komünist dediğim bu şairler, içtikten sonra sarhoşlukla beni görmeye karar vermiş olabilirler. Nitekim gece yarısına doğru eve vakitsiz gelen misafirler tanınmadığı için içeri alınmamıştır. Emniyette hadiseyi söylemiştim. Bu şekilde ahbap ziyareti tasavvur edilebilir mi?"

Karakol kurtarılmalarında şairlere yakınlık gösterirken, böyle siyasi olabilecek olaylarda da şairlerin düşündüğünden farklı yoruma dayanan tanıklık da edilebiliyordu.

Evi ziyaretten sonra çoğumuzu Emniyete çağırdılar. Neden bu ziyareti yaptığımızı sordular. Biz dostluk göstergesi olduğunu söyledik. Hasan Ali Yücel'in o zamanlar müsamahalı davranması karşısında, tek parti devri polisi bize bir şey yapmadı. Ama yıllar sonra bunu Hasan Ali Yücel için kullanırlarken, aramıza giren bu polis şairin tanıklığından yararlandılar.

Geçenlerde bir edebiyat dergisinde bu şairin öldüğünü haber veren yazı okudum. Polislikten ayrılmış, bir süre hâkimlik yapmış, sonra işi ticarete dökmüş olduğu anlatılıyordu. İyi bir şair miydi? Ben yargıda bulunmak istemiyorum. Aklımda kalan şu mısralarını yazamadan edemeyeceğim.

"Ulu Tanrım, diyorlar meçhul bir diyarında
Kıldan ince, kılıçtan keskin bir köprün varmış.
Altında cehennemler yanarken için için
Mesut bir ülke olan cennete gitmek için
Bu köprüden düşmeden geçenler bahtiyarmış.

Tanrım hayat çölünde öyle seyyahlar var ki,
Hepsi de birbirlerinden o kadar bahtiyar ki,
Kiminin içi alev, kiminin de içi kar,
Bunlar gündüz çalışıp, gece aç yatanlardır
Kalplerinde tutuşan bin bir cehennem vardır
Senin cehenneminden ulu Tanrım ne çıkar?"

EDEBİ KADEHLER

Edebiyatçıların masaları bir "âlem"... Hem de öylesine bir âlemi ki, başka bir âlemle karşılaştırmanın mümkün olmadığını bu masaları paylaşanlar ifade eder.

Nedir bu masaları "âlem"e çeviren? Ceviz ya da sedef mamulatı bir yapım mı, çuhasız bir sandalyenin gördüğü maroken koltuk mu? Yoksa ufak bir tabureden ulaşılan emsalsiz mezelerle donanmış bir masa mı?

Aslmda her şey çıplak mı çıplak... Bu masalara ayrı bir renk, ayrı bir görünüş veren edebi meclisin giydirdiği yeni âlem gömleğidir.

Nerede oturduğu, masayı neyi paylaştığından çok masalar keyiflendirenlerin kimliğidir. Bu nedenle büyük sanatçılarımızın yaşadıkları yerlerde yaptıkları mekân gezintileri, bu edebi yolun dikkate değer uğrak yerleri veya mazot istasyonu derler.

Muzaffer Buyrukçu, "Orhan Kemalle gittiğimiz meyhaneler" i anlatırken, Yenikapı ve Kumkapı güzergâhında dolaşır:

"Yenikapı'daki şarapçılarla Kumkapı'daki iri göbekli, güler yüzlü Koço'nun (şimdi oğlu Yorgo yönetiyor bu işi) meyhanesine giderdik. Epey kabarttığımız duygularımızı şarkılara, naralara aktararak sokaklara taşırdık. Ama o çevreden, görev, evlenme, semt değiştirme gibi nedenlerle uzaklaşıp 1953'lerde *Yeditepe* dergisinin horantasına katılınca başladı asıl meyhane alışkanlığım. *Baba evi*, *Avare Yıllar*, *Ekmek Kavgası*, *Sarhoşlar* kitaplarıyla ünlenen

Orhan Kemal ile Orhan Veli, şiirin ötesinde şiir yaratmaya çabalayan Edip Cansever'le, aynı günlerde de Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, Samim Kocagöz, Behçet Necatigil, Metin Eloğlu, Cengiz Yörük, Agob Arad, Fitret Adil, Nevzat Üstün ile tanıştık. Ve Yenikapı'daki sıradan yaşantılara hiç benzemeyen bir yaşantıyla karşı karşıya olduğumu anlamıştım."*

Buyrukçu, Oktay Rifat ile Melih Cevdet'in yaklaşmak istediği ama çekingenlikle yanına gidemediği ünlülerdir. Oysa kaynaştığı isimler arasında o kadar çok ünlü vardır ki, bu da yeni semtlerin ve yeni meyhanelerin oluşumuna sebep olacaktır:

"İkişer üçer gruplar oluşturmuştuk. Belirttiğim gibi zorunluyduk böyle davranmaya. Çünkü Orhan Kemal Cibali'de, Edip Cansever Fatih'te, ben Bulgaristan göçmenlerinin yerleştirildiği Taşlıtarla'da oturduğumuzdan, bizi Cağaloğlu'na götüren yol birdi. Sabah akşam Nuruosmaniye'deki İkbal Kıraathanesi'nde buluşuyor, söyleşilerimizdeki coşku artınca o yöredeki herhangi bir meyhanede alırdık.

Eşsiz bir meyhane kâşifi olan Edip Cansever, bir akşam Orhan Kemal ile bana bir sürpriz yaptı. Cağaloğlu yokuşuna indirdi. Eminönü Balıkpazarı'nın yağlı, karışık, ticaret sokaklarına soktu ve kaldırım kenarına kurulan ızgarada palamut pişirilen bir meyhaneyi gösterdi. (İleride Gaskonyalı Toma adı ile ünlenecek, sosyetenin başını döndürecek) Toma'ydı bu... Basık tavanlı, dumanlı, kokulu, balıkçıların, esnafın mekân tuttuğu ucuz neşeli bir yerdi. Toma, yakışıklı ama kaba yüzünden eksilmeyen tatlı gülümsemesiyle masamıza, masalara sokulur, geniş göğsünü geren ve uzun boyunu daha da uzatan sesiyle aryalar, Rumca şarkılar söyler ve sunulan kadehlere teşekkür ederdi. Kimi zaman Toma'da yer bulamayınca Ahmet Rasim'lerin, Mahmut Yesari'lerin demlendiğini söyledikleri Doktor'un meyhanesine postu seriyorduk. Doktor'un meyhanesi tam bir meyhaneydi. Edip Cansever

* *Milliyet Sanat*, sayı 19, 1981.

Fetih'ten Bomonti'de aldığı daireye taşınınca, Beyoğlu bohemiyle ve boğaz'daki meyhanelerle ilişki kurunca buluşmalarımız seyrekleşti. Orhan Kemal ile birlikteydik artık. İş saatleri hariç hep yan yanaydık. Zamanı dilediğimiz gibi değerlendiriyorduk."*

* *Age.*

LANGA'YA DOĞRU

Hep bu bölgelerde kalmayacaklardır. Bu aleve yeni adresler eklenmekte, bugün çoğu kimsenin Langa adını yeni duyduğu semtlerde gezinmekte akla gelecektir. Yenikapı'dan Samatya istikametine giderken, bağ ve bahçelerin yoğunlukta olduğu, bilhassa zerzevatı meşhur Langa'ya aktarma yaptığınızda kâmilen tabi ki bir semtle karşılaşırdınız. Tramvayın Langa'ya dönüşü ile mey âlemine dönmüş olurdunuz.

Buyrukçu ve ekibinin yeni adresi de burasıydı:

"Derken Büyük Langa'nın girişindeki bahçeli, çardağı sarmaşıklarla dolu Avcılar'a dadandık. Bardaklarımıza, tabaklarımıza sarmaşıklardan düşen çiçek kurularına şaşırırdık ama kızmazdık. Sanatsal bir haberin gizi diye yorumlardık. Rum kilisesinin çanlarını dinlerdik.

Langa'da tanıdığım Deve Nevzat'ın işlettiği 'Burasını öyle bir hane yapacağım ki, bütün Avrupa buraya akacak.' diye böbürlendiği Kara Kedi'ye, yine Langa'da fırının karşısındaki köşede askerlik arkadaşım Eyüplü Halil'in meyhanesine dadandık.

Buraları gelirleri düşük işçilerin, memurların, ruhları mantarlaşmış sarhoşların, küçük esnafın gittikleri yerlerdi."

Ancak dönerken Aksaray'ı unutmuş sanmayın... Fazıl Hüsnü Dağlarca Bey orada bir dükkân açmıştır.

Bu kitapevi yerine mey için uğrak yeri açsaydı. Elbette ekonomisi daha sağlıklı olurdu. O bir kadeh yerine bir mısrayı, şiir ye-

rine kitabı tercih etmiştir. Ama orada bir başka rahatlığın olduğunu Muzaffer Buyrukçu şöyle ifade edecektir:

"Aksaray'da Atatürk Bulvarı'nda Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Kitap Kitapevi'nin biraz ilerisinde açılan Günseli Meyhanesi'ne dadandık. Geniş, ferah, aydınlık, her şeyi yeni ve toplumsal baskılarla kararan ruhlarımızı davranışlar, sözler ve göç boyamalarla ihtiyarlatmayan, zihinlerimizin alabildiğine özgür çalışmasına olanak veren bir meyhaneydi. Evimizde bile bulamadığımız rahatlığı orada bulurduk.

Kibar, can insan ve bizleri seven şef garson Kemal her şeyi yememizi öğütlerdi. Arada bir Cemal Süreyya da gelirdi. Ama o özlemlerimizi sarsan düzen sarsıldı bir gün. Meyhane başka bir patronun eline geçti. Garsonları değişti, havası kirlendi. Bu kez Aksaray pazarının yanındaki meyhaneler topluluğuna dadandık.

Alkoliklerin, hastaların, başarısız şarkıcı ve bestekârların, körpe ve kart orospuların, hırsızların cirit attığı bir yerdi. O meyhaneden bu meyhaneye geçerek epey kaldık. İsmet Sungurbey'in şenlendirdiği masasında Doğan Hızlan, Konur Ertop ve başkaları kadeh kaldırıyordu.

Cahit Irgat'a da rastlıyorduk. Rakıları ve mezeleri hileliydi, ısınamadık ve ayrıldık."

SOSYAL MASALAR

Buyrukçu devam ediyor:

"Orhan Kemal iki dubleden fazla içmezdi. Acılı şiş ya da beyti yer, Mehmet Usta'ya eti bol çiğ köfte yaptırırdı. Maydanozla cacığa da düşkündü.

Derken Adana Kebap evi gibi bir meyhane daha keşfetti Orhan Kemal. Evinin yakınındaydı.

Mustafa Kutlu'nun lokantasıydı. Bordum katmdaydı. İşçilerin, ırgatların, bekâr odalarında yatıp kalkan gariplerin, hamalların, bir tabak yemekle karın doyurdukları bir halk lokantasıydı. (Orhan Kemal köfteci dükkânında komünist propagandası yaparken yakalandı.) haberinin merkezi bu lokantaydı. Aslında kimsenin propaganda falan yaptığı yoktu.

Bir masanın çevresinde toplananlar İşçi Partiliydi ve sosyal konuları herkes kadar biliyordu. Öteki meyhanelerde ne konuşuyorsak, orada da onları konuşuyorduk. Eğleniyorduk, birbirimizi kızdırıyor, takılıyorduk.

Yazları bahçede, kışları da kapalı yerde oturuyorduk. Söz genelde Orhan Kemal'deydi, o başlardı, o bitirirdi. Biz ise sağdan soldan girerek konuyu renklendirirdik."

ÇUPİ'Yİ UNUTTUM SANMAYIN

İslam Çupi, benim sadece spor hayatımda yer almaz. Bilumum hayatlarımda ne kadar sayfa yer ettiğini asla bilemem ve tahmin edemem. Hayatım onun hayatını ısrarla, bıkmadan usanmadan takip etmiştir. Özellikle yazılarımda okunduğu zaman bana ait olduğu anlaşılacak bir üslup geliştirmeye çalıştım. İlk zamanlarda bana şöyle yap, böyle yapma dememiştir. Ama yönetsel olarak beraber çalıştığımız her yerde bana gereğinde koruyucu bir kalkan olmuştur. Kalkan'ın varsa, kılıcım ve mızrağım da olacaktır. Korkusuzluğum, bir spor yazarının ilişemediği veya ciddiye almadığı meselelere girişim, federasyon başkanlıklarım, Beden Terbiyesindeki hâkimiyetim, *Tercüman*'da Yankı'yı yönetmem, velhasıl boyumdan büyük işlere soyunmamda bu meydan ağasının rolü ve payı büyüktür. "Ne dersin?" dediğimde, "Yap ama kendinden başka hiçbir şeyi değiştiremezsin" gibi çok değişik bir muhalefet şerhi de koymuştur.

Kitaplarıma önsöz yazacak kadar büyüktür, Sporumuzda Kadın, Sporun yapısal Analizi gibi o yılların en zor ve telaffuz edilmeyen konuların destekçisi olmuş, gazetenin bana köşe ve sayfa ayırmasında öncü bir lider, müşfik ve inanan bir başyazar konumunu hayatı boyunca sürdürmüştü.

Ne kadar ilginçtir. Çok eskilerde Samatya'nın Narlıkapı'sında evin rıhtımından ayağımızı denize uzattığımız ve balkondan maviliğe atlayıp, gençliğe doğru kulaç atan çocukluk yıllarımızda kader beni Çupi'ye çoktan bağlamıştı.

Çupi'nin daha sonra eşi olacak Ayşe ve kız kardeşi bizim sadece mahallenin kızları değil, aynı katı paylaşan can komşularımızdı. Samatya'nın Samatya olduğu, komşuluk ve arkadaşlığın zirveye çıktığı yıllarda hayatı büyüten bir sevgi külliyesi vardı.

Sur dibinin denizle kucaklaştığı o yıllarda ben Çupi'ye ne mermer fabrikası yolunda ne de kilise sahilinde rastladım. Refiispor'da küçükler ve ortalar kısmında yüzüyor, Yılmaz Özüak olmaya çalışıyordum. Yaş itibariyle benden büyüktü. Tahminim o ki, Çupi'de sahile vurmamış biri olarak karada ve Samatya meyhanelerinde dolaşıyordu. Kendi tabiriyle 12 Nisan 1957'de spor olarak Babıâli'de doğan Çupi ile henüz tanışmamıştık. Fakat ortak büyüklerimiz ve arkadaşlarımız vardı. Mesela Sahir Özbek, Pertev Tunaseli, Orhan Menemencioğlu, Tarık Bilgin, Erdoğan Şenay ve diğerleri.

Çupi'nin ve benim gazetelerle spor diye didiştiği yıllarda ikimiz de Beyoğlu Balıkpazarı'nda dükkân açmıştık... Benim mekân kitaba ve eskiye vitrin açıyor, Çupi de sporda pas verecek adam arıyordu... Medyanın genel anlamda ofsayta düştüğü ve kırmızı kart gördüğü sezonları yaşıyorduk.

Çupi benden daha yorgundu. Ayakları onu çekmiyordu. Bu kadar çekmiş bir adamı o adamı nasıl çeksin ki... Oysa ne kadar da yürümüştü ömür yolunda. Vefa stadına maç yazmaya onu götüren otobüs değil, bu ayaklardı. O sıralar gazetelerde yazıları telgraf uzunluğuna kadar inen yazıları çıkıyor ama asılları pazar eklerinde yayınlanıyordu.

Bir Perşembe akşamı Avrupa Pasajı'na uğradı. Tevfik Yener'den bahsettik, Tanyolaç'tan, Sevik'ten, *Tercüman*'dan *Milliyet*'ten anlattık. Kâğıt istedi. Üçüncü hamur bobin kesmesi bir rulo üçüncü hamur verdim. "Ulan Tatar" deyişini devam ettirmedim ve "Al sana bir de Faber kalem" dedim. Çupi masaya, ben de dışarıya oturdum.

"Amma uzattın baba, yine Milena'ya mektup mu yazıyorsun?"

Gülümsedi ve sarıldı, ağır aksak yürümeye başladı Franz Kafka.

Milena'sı Ayşe ve Babıâli'de büyüyen kızı Deniz'e mi gidiyordu? Ya da onlarla buluşacağı geçmişi mi arıyordu? Pasajın kapısından dönüp bağırdı. "Ben Cavit'teyim." Hasret bu kadar kısa ve net anlatılırdı.

Daveti emir kabul ettim ve etrafı toparlayıp gittim. Masaya pasajın müdavimleri hemen çökmüş ve İslam'ı karşılama töreni başlamıştı. Cavit tüm alıştığımız beyefendiliğiyle bana yer açıyordu. Çupi kadehini kaldırmış diyordu ki "Bütün zamanların en büyük Terkosçusu Tatar'a benden bir Taşdelen getirin" diyecek ve uzun yıllardır içmeyişime gönderme yapacaktı.

***

Tevfik Yener o dönemde *Milliyet*'teydi ve gazetenin Pazar Dergisi Fiesta'yı çıkarıyordu. *Sabah*'ta Selahattin Duman, *Star*'ın kumandanı, *Milliyet* cephesinde ise Tevfik Yener. Biz de yazı mevziindeyiz. Bu arada *Hürriyet*'in pazar dergisi hafta sonu kapışmasını büyütüyor. İslam Ağabey Yener'e soruyor "Ne yazayım?" diye. Cevap hazır: "Mektup dahil ne istersen..."

Bu tür cevaplar yazarı rahatlatır. Ve böylece biraz sporlu, biraz edebiyatlı, çokça meyli ve İstanbullu yazılar İslam Abi'nin kurşun kaleminden dökülmeye başlıyordu. Matbaaların bobin artığından kesilmiş A4 büyüklüğündeki kâğıtlara yazılarını kapitalden de büyük harflerle geçiyor ve İslam damgalı yazılar Babıâli'de yine büyüyordu.

Çupi yazarken içmezdi. Çupi yazmadan önce ve sonra da bir başka içerdi. Ama karşınızdaki insanın devamlı fikir barutu halinde olduğunu görürdünüz. Çupi'nin masasında rakıya hüzün de karışmazdı. Çünkü rakı çoktan onun hayatına ve fikrine karışmıştı. Az sulu içer ve içtiğine hem kendisinin hem de oradakilerin kültürünü karıştırırdı. Bu yüzden susuz içtiği kesinlikle tevatürdü. Bazen işi buzla idare eder, benim gibi içkiye mesafe koymuş-

ların su kadehi ile durumu idare edişini makul karşılardı. Birama votka karıştıranları azarlar, "Ya Tatar amma da götürdün be" diye takviyede bulunurdu.

Onun özellikle Sirkeci Gar Gazinosu'nda hem içkiyi hem de hayatı dibine kadar sallayan ne kadar çok müdavim vardı. Cağaloğlu'ndaki Gazeteciler Cemiyeti'nin en üst katındaki mekâna geçiş yapmadan önce Sirkeci Garı'nda kalkış yapan trenlere bakıp dalar giderdi.

Orient Ekspres'e değil de Balkan Postasına kapağı atan tahta bavullu ve bağlamalı Münih askerlerine bakıp bakıp dalar ve "Zamane Yeniçerileri fethetmek için yeniden gidiyorlar." diye eklerdi.

Akşam'da beraber çalıştığı Orhan Menemencioğlu'ndan uzanan eski mey fotoğraflarına Aydoğdu İlter de katılmıştı. Sonraki yıllarda paylaşıma Kardeşi Bedri'nin dışında Fuat Kaçar, Erkan Yiğit gibi muzipler ordusunun gece firarileri karışacaktı. Koza Fuat sessiz, Orhan onun aksine tam bir masa sesiydi. Ama doğrusu bu ya, kimse Orhan Ayhan gibi masayı renklendiremez ve esprileriyle ortalığı dağıtamazdı. Kırmayan ve şakaları batmayan tam bir masa ve hayat adamıydı. Cupi'yi en çok güldüren Orhan Ayhan'ın kalkış saati, benden sonraydı. İslam Abi'nin "Tatar toparlan, Orhan'ın konuşmasının uzunluğu Osman Bölükbaşı Bey'in nutkunu aşar. Hadi bakalım eve" derdi.

"Evi atlatır da, Yusuf Vehbi'yi (Necmi Tanyolaç'a bu lakabı vermişti.) atlatamaz. Hem yarın geç gelecek, hem de Tatar ve Süt Kuzusu Taylan'a 'Neredesiniz, gazete Düzce'ye vardı, İnci (*Tercüman*'nın haftalık eki) hala Nuruosmaniye'de" diyecek..."

Orhan'ın Tanyolaç şakalarına eklediği harika bir espri hemen o anda kahkahalarla paylaşılacaktı:

"Bizim Ada'da balık tutmak ve kürek çekmekten imanımız gevresin, siz burada oturun bakalım."

Necmi Abi üzerine bu tekerleme onun da katıldığı masalarda

mide hastalığına kadar hep sürüp gitti. Orhan'ın son iddiası ise servisteki Bekir Boran'ın "ben yem çıkarayım" diye dibe daldığı ve sözde iğneye balık taktığı olmuştu. Bu şakalara Necmi Ağabey de güler ve hadi "Şerefe" diye katılırdı.

Başkaları adına konuşamam ama Çupi'den yazıyı, Tanyolaç'tan idare etmeyi, Ayhan'dan da konuşmayı ve gülmeyi öğrendim.

Çupi'den bana bilhassa "Fenerbahçe, Beşiktaş ve Galatasaraylı futbolcular ile Topkapılı bisikletçiler ve Şehreminli rakıcılar yanında masa adabı gibi akla gelmeyecek bir kültür mirası kalmıştır" diyerek Fiesta'nın o alkollü su katılmamış sayfalarını çevirmeyi sürdürüyorum.

BABIÂLİ DEPARI VE FİNİŞLER

"Sadece iyi bir okur değil, girift stili benimsemiş, kelimeleri kafamdan gram gram döken boş kâğıdın üstünde çok ağır yürüyen bir kalemin sahibiydim, ben.

Bu özelliğimi en iyi beni günlük spor gazetesinin en çarpıcı yazarı olan Pertev Tunaseli'ye tavsiye eden, zamanın en flaş eline sahip, Galatasaray basketbolcularından arkadaşlığımızı çok eskittiğimiz Yavuz Türkoğlu biliyordu. 150'ye yakın mektup göndermiştim Yavuz'a, Kırıkhan'dan asteğmenlik ve teğmenlik yaparken."

İşte Çupi'ye spor sayfalarını açan Yavuz Türkoğlu. Müthiş bir basketbolcu. O devirde kolay mı "Yenilmez Armada"lardan biri olmak. Kolay mı Çupi'nin arkadaşı olmak?

SOLDAKİ MEKÂNLAR

Meyhane patronu daha çok müşteri gelir diye mekânını sola doğru açmamıştır ama bilinir ki müşteri kapasitesinin belli bir oranı fikir ve düşüncede öne çıkan isimleridir. Onlarla mekânı paylaşmak ve kadeh kaldırmak hem iştah açacak hem de paylaşmayı sağlayacaktır.

Kemal Sülker sendikacık ve iş dünyasında verdiği ömrünün büyük bir bölümünü de edebiyat dünyasına ayırmıştır. Anılarında sık sık Babıâli insanları ile yaşar Cağaloğlu Beyazıt mekânlarından başka semtlere taşan kadahli gruplaşmaları dile getirir.

"Balıkçı genellikle *Cumhuriyet*'in politika yazarı, şair Mehmet Akif'in damadı, Ömer Rıza Doğrul ve Naci Sadullah ile birlikte Sirkeci ya da Beyoğlu meyhanelerinde demlenirdi. Beni de yanlarına alırlardı. Öylece bu ünlü yazarların yaşamını ve tutumlarını yakından öğrenebilmiştim. Beyoğlu'na gidileceği vakit hava açıksa Balıkçıya yaya gidilmesini önerir, Ömer Rıza karşı çıkardı. O vakit tek, çift numaralara göre çalışan taksilerden birine binilir ve ödemeyi Ömer Rıza yapardı. Balıkçı ile Naci ve ben varsak, onun hızlı yürüyüşüne ayak uydurmaya çalışarak Galata Köprüsü'nü Yüksek Kaldırım'ı geçer, ya Degüstasyon'da ya da Özcan adını taşıyan mekânda geç saatlere kadar kalırdık. Balıkçı evine gitmek için ayrılınca, Naci Sadullah ile ben onun

Büyükparmakkapı'daki pansiyonuna girer içip sohbete devam ederdik."*

Sanılmasın ki özellikle edebi âlem muhabbetin koyusunu ya da Babıâli dedikodularını bilinen herkesin gittiği mekânlarda yapar. Bazen içlerinden birinin kaldığı bir pansiyonda ya da bodrum katında buluşacaklardır. Biraz ekonomik, biraz da şartların zorunlu kıldığı bu bodrum katı buluşmalarda Sülker'in anlatacakları olacaktır.

Özellikle Cevat Şakir'in eserlerinde nemli bir yeri vardır. Balıkçı orada anlattıklarını ve Sülker'in notlarından faydalanarak ortaya koyduklarını "İstersen bunlara Tem Apartmanı öyküleri diyerek yayınla" diyecekti. Sülker bu bir bölümü kaybolmuş Balıkçı ile ilgili kitabın bölümlerinin *Tan* gazetesi sayfaları içinde yer aldığını ifade etmişti.

Yani mekân bodrum ama edebiyata kapısı çok açık bir bodrum...

* Kemal Sülker, *Anılara Yolculuk*, Yazko Yayınları, 1983.

HUZURDA SAFİYE AYLA VAR

1942 İstanbul'unda Ekim geceleri...

Yazarlar aralarında "Ştaynburg" olarak andıkları İstanbul adlı birinci sınıf içkili mekâna devam ediyorlar.

Ömer Rıza Doğrul, Naci Sadullah, Sadri Ertem, Kemal Sülker ve diğerleri zaman zaman boş masa aramaktadırlar. Mekân öyle pat diye gelen 5-6 kişiye masa bulmakta zorluk çekiyor. Mekânın caddeye açılan bölümünde pencereye yakın masada Peyami Safa, Elif Naci ve Vecdi Bürün var. Garsonlar masaları yakınlaştırarak gecenin Peyami Safa'lı olacağının sinyalini veriyorlar.

Her şeyin iyi gittiği saatlerde kadehler yenileniyor ve bu arada Safa'nın ses tonu da yükseliyordu. İçkiden çok ifadeler acı ve ağırdı.

"Bu memleket Sabiha Hanım'a Sosyalist duduluk yapmasına müsaade etmez."

Ömer Rıza konuyu hafifletecek tarzda "Arkadaşlar şu zıkkımın keyfini çıkarmak varken sütunlarımızda olması gereken mevzuları herkesin gözü önünde münakaşa etmeyelim" diyecek ve zıkkımın hakkını verecekti.

Ne Sabiha Sertel konusu kalmış ne de Peyami Safa ile diğer yazarlar münakaşayı masaların dışında bırakmıştı.

Ömer Rıza, tartışmayı "size Turabi'den bir beyit okuyarak son veriyorum" demiş ve herkesi kadeh kaldırmaya davet etmişti.

"Def-i gam kılmak için sakiya, gel ver şarap
Hasılı kaydı cihandan eylemişem içtinap
Bade-i enguru doldur, cami pür kıl ver bana
Gönlümü mesrur edip âlemde eyle bir sevap."

Sürekli edebi âlem diye söz ediyoruz ama âlem o kadar geniş ki, sanatkârını da içine alıyor.

Tem apartmanının bodrumundayız.

Bu sırada kapının zili çalınca herkes sustu. Kapıyı açtığımda büyük ses sanatçısı Safiye Ayla yüksek ökçeli ayakkabısı üstünde grinin değişik tonlarından oluşan zarif giysisi içinde bir fidan inceliğiyle duruyordu.

Elini öperken çok yumuşak bir esans kukusu içimi ferahlattı. Ayla kapıdan girince Naci ve Balıkçı onu saygıyla, sevgiyle ve coşkuyla karşıladılar. Ömer Rıza iltifat yarışında hiç geri kalmadı Safiye Ayla. Ertem'e, siteme başladı.

"Neredesiniz ayol, sizi görmek için Ankara'ya mı gidelim?"

Her zaman nazik olmayı, gönül almayı, bilgili konuşmayı bilen Ayla'ya, en rahat sandalyemizi ikram ettik. Delinmiş hasır oturma yerine sağlam bir yün minder konulmuştu. Ona Naci'nin getirdiği konyaktan bir kahve fincanı içinde ikramda bulunuldu. İçkiyle arasının hoş olmadığını bilirdik. Ses telleri bozulmasın diye içkiye pek iltifat etmezdi.

Sadri Ertem "büyük ve tek ses sanatçımızın şerefine" diye kadeh kaldırdı. Balıkçı içip mezesini aldıktan sonra konuştu:

"Yahu usulünce içince şu rakının tadına doyulmuyor, ne dersiniz? Zaten insanoğlu bir yandan kendi uygarlığının temellerini taşla kaya ile atarken, bir yandan da tarım yoluyla neşesini bulmaya önem vermiş. Arpadan buğdaydan bira yapmış, yabani üzüm asmasından şarap türlerini keşfetmiş, giderek üzüm suyunu damıtarak rakıyı bulmuş, patatesten viskiye uzanmış Baküs diye şarap tanrısını takdim etmiş."

MÜZİĞİN PINARINDAN SELAHATTİN PINAR

Türk Sanat müziğine ilk kez "siz"li bir besteyi dahil etmişti. 22 Ocak 1902'de Çamlıca'da dünyaya gelmişti. Babası İstanbul kadısı Sadık Bey'di. Annesi İsmet Hanım çok iyi ut çalardı.

İlk müzik nağmelerini bu ortamda duyan Selahaddin Pınar yıllar sonra: "O zamanlar moda olduğu için annem ut dersleri alırdı. Arada bir ben de udu alıp karıştırıyordum. Kulağım daima doluydu." diyecekti.

İlk tahsiline Denizli'nin Çallı kazasında başlamış, babasının görevi gereği Serez'e tayin edildiğinde Meşrutiyet ilan edilmiş ve Sadık Efendi de terfi alarak Edirne'ye Vilayet Kadısı olmuştu.

1911'de Denizli mebusu olduğunda İstanbul'a gelecekler ve Serencebey semtine yerleşeceklerdi.

Selahaddin Pınar da Nişantaşı İttihat Terakki'ye yazılmış, Üsküdar Sultaniyesi, Sultanahmet Sanat ve İtalyan Ticaret Okulu öğrenim gördüğü okullar olmuştu. Tahsilini bir göçebe gibi tamamladığı ancak bu gezgincilikte tek istifadesinin İtalyanca ve Fransızca öğrenmek olduğunu ifade ediyordu.

Futbol küçük yaşta ilgilendiği spor olmuş, Beşiktaş'ta ilk topa vurmayı da Refik Osman Top'tan öğrenmişti. Bu yüzden Beşiktaş onun kalbinde yatan kulüptü.

Selahaddin Pınar'ın müziğe karşı olan ilk ciddi ilgisi 1914'te başlamıştı. Önceleri arkadaşları arasında başlayan meşkler 6 yıl

sürecek, 18 yaşında Ata Bey'den ilk müzik derslerini alacaktı. Ardından Udi Sami Bey, Darülaceze muhasebecisi Selahaddin Bey, Türkmenzade Osman Bey, Tanburi Farhi Bey, Hanende Arap Mehmed Bey ile Darül Feyz-i Musiki'nin (bugünkü Üsküdar Musiki Cemiyeti) kurucuları arasında yer almış ve bu cemiyetin ilk hocalarından Sami Bey'den meşke başlamıştı.

Üsküdarlı Bestenigâr Ziya Bey, Neyzen Yusuf, Paşazade Enderunlu Celal Bey, Ali Rıfat Bey, Kaşıyarık Hüsameddin Bey ve Muallim Kazım Bey sanatçının diğer meşk yaptığı üstatlar arasındadır.

İlk müzik aleti ut olmuştu. Ancak yıllar sonra tamburu seçecekti. Tamburundan dökülen nağmeleri notaya dökmeye başladığında ise ilk bestesi "Mülkün ne yaman / Şulei ikbali karardı / Evvelce bu yerlerde / Sefa izleri vardı" olacaktı.

Müzik daha ağır bastığında okulunu terk ediyor ve tamburuyla yeni bir alanda profesyonelliğe ilk adımını atıyordu.

Kendine has garip bir romantizmin kapılarını zorlayan Selahaddin Pınar içimizde biriken hicranları, kederleri ve ümitleri bambaşka bir musiki lisanıyla bestelerine yansıtacaktı.

Güftenin beste kadar güçlü olması en çok dikkat ettiği unsur olmuştu.

Mısralardaki söz istifmin güzelliğine en küçük bir gölge düşürmeden bestelerine yansıtması en önemli özelliklerinden biriydi.

"Aguşta ateş, ruhta ateş, kalpte ateş" ilklerden biriydi. Bunu "Akşam yine gölgenle" (1933), "Gecenin matemini" (1934), "Ne gelen var ne haber" ve "Aşkınla sürünsem" (1935), "Yüzüm gülse de kızlar" (1938), "Yüce dağdan esen rüzgâr" ve "Gönül yarasından da acı" (1940) takip edecekti.

"Gel Benim gitme kadın ruhumu hicranımı yakma / İnlet beni, öldür beni, ağyara yakma" ortaya çıktığında Beyoğlu musiki meclislerinde adeta bir olay haline gelmişti.

Talimhane'deki Granit Apartmanı sakinleri çoğu zaman onun tamburunun sesiyle uyanmış, belki çoğu zaman ilk bestelerini onlar dinlemişti.

Beste yapmak için özel bir şey gerekmiyordu Selahaddin Pınar için. Yalnızlık kâfiydi. Bir de huzurlu olmak...

Sesi, konuşma tarzı, spora adeta âşık oluşu onu sanat âleminin bir sembolü haline getirmişti. Benim ve İslam Çupi'nin Pınar hayranlı onun sporcu oluşundan mı kaynaklanıyor acaba. Selahattin Pınar'ı uzun yazmışsın diyeceklere bu örneği veririm. Müziğin ve aynı zamanda sporun Pınar'ı sadece mey insanı olarak tanıtmaya gönlüm elvermedi işte.

Gerek sahne, gerekse özel hayatında hep öyle kalmış, gösterişten uzak sade bir hayatın adamı olmuştu.

PINAR ATA'NIN HUZURUNDA

1930'da Atatürk Dolmabahçe Sarayı'nda bir akşam Nobar Bey'in müziği eşliğinde akşam yemeğindeydi. Bir ara Nobar Bey'e kendi eserlerinin olup olmadığını sormuştu.

Nobar Bey başka eseri olmadığın söylüyor ve "Efendim, başka şarkım yok. Ama bir arkadaşımın yeni güzel bir şarkısı var, müsaade buyurursanız onu okuyayım." diyerek Selahaddin Pınar'ın:

"Anladım sevmeyeceksin beni sen nazlı çiçek" isimli bestesini okumuştu.

Çok duygulanan Atatürk bestenin sahibini soruyor ve mutlaka tanışmak ve sesini dinlemek istediğini söylüyordu.

Ertesi akşam Kılıç Ali telefonla Selahaddin Pınar'ı arayacak ve onu davet edecekti.

Selahaddin Pınar Atatürk ile tanışması sırasındaki heyecanına şöyle değinecektir:

"Dolmabahçe Sarayı'nın muazzam salonunda nasıl adım atacağımı bilmiyorum. Gazi karşımda oturuyor. Etrafta kalabalık...

Ne yapacağımı öğretmiş olduklarından elimdeki madeni tamburla ilerledim, elini öptüm. İltifat etti, bir yer gösterdi, oturdum.

Bana 'Nobar Bey'in güzel bir eserimi okuduğunu söyledikten sonra bir de benim ağzımdan dinlemek istediğini' söyledi. Emredersiniz diye okumaya hazırlandım ama bir hata edeceğim diye de ödüm kopuyordu.

Hele bakışlarım gözlerine ilişince büyülenmiş gibi oluyor, titriyordum."*

Ardından şarkılarını ardı ardına okumaya başlamış, kendisini büyük bir zevkle dinleyen Atatürk şöyle demişti:

"Bu madeni sazı değiştirin. Bunda bizim ananevi tamburumuzun hassasiyeti yok."

Selahaddin Pınar o geceden sonra madeni tamburuna veda edecekti.

Ama Atatürk'ün huzurunda şarkı söylemesi devam edecekti. Florya Köşkü yeni yapıldığında Hafız Yaşar'la birlikte davet edilmişti.

Birlikte yaptıkları hüzzam faslında Selahaddin Pınar yeni bestesini de o gece okuyacaktı.

"Aşkınla sürünsem, yine aşkınla dirilsem
Bilmem ki ne yapsam da senin kalbine girse
Bir gölge gibi ruhunun altında belirsem"

Atatürk ilk defa dinlediği bu şarkının Selahaddin Pınar'a ait olduğunu öğrenince bir kez daha yalnız okumasını istemişti.

Bir başka gece "Gel gitme kadın"ı okurken "Karşında esirim, bana düşman gibi bakma" kısmına geldiğinde gözleri dolmuş ve masayı terk etmişti.

Selahaddin Pınar Atatürk'ü son görüşünün Ankara'da olduğunu belirtir ve şu bilgileri verir:

"Bizi Ankara'ya davet etmişti. Nobar ve Melek Tokgöz ile beraber gittik. Bir buçuk ay misafiri olduk. Rahatsızlığının henüz başladığı günlerdi.

İçmiyordu. Portakal suyu ile iktifa ediyor, ara sıra da portakal

* *35. Sanat Yılında Avni Anıl*, Anadolu Basımevi, 1979.

kabuklarını ince dilimler halinde emiyor, çiğniyordu.

Gençlik günlerinin hatırasını anlatarak o zamanlardan beri çok sevdiği: 'Bade-i vuslat içilsin kasei fağfurdan' şarkısını tekrar ettirmekten büyük bir zevk duyuyor, hatta kendi de o tatlı sesiyle hafif hafif iştirak ediyordu."

BİR BAHAR AKŞAMI NASIL BESTELENDİ

Sahne sarı kırmızı bahar çiçekleri ile donatılmıştı. 15-16 yaşlarında genç kızlardan kurulu bir koro bahar şarkıları okuyordu. Koroda bulunan birkaç genç kız gecikmenin verdiği bir telaşla sahneye çıkmıştı.

Bu kızlardan bir tanesi salonun ön tarafında bulunan orta yaşlı bir adamla göz göze geliyor ve birden başını önüne eğerek mahcup bir şekilde korodaki yerini alıyordu.

Orta yaşlı adam ise cebinden bir kâğıt çıkaracak ve şu satırları yazacaktı:

"Bir bahar akşamı rastladım size
Sevinçli bir telaş içindeydiniz
Derinden bakınca gözlerinize
Neden başınızı öne eğdiniz
İçimde uyanan eski bir arzu
Dedi ki yıllardır aradığm bu
Şimdi soruyorum büküp boynumu
Daha önceleri neredeydiniz?"

Şiirin ardından Selahattin Pınar'a da şu not yazılmıştı:

"Selahattin Pınar Bey, size bestelemek üzere bugün yazdığım bir şiirimi yolluyorum. Hürmetler, Edebiyat öğretmeni Edip Fuat."

Mektup iki gün sonra Selahattin Pınar'ın eline ulaşmıştı. Üstat şiiri eşi Atıfet Hanım'a okuduğunda şu cevabı alacaktı:

"Beni pek sarmadı. Sizli bizli şiir olur mu? Hele aşk şiiri... İnsan sevgilisiyle, saygı sınırları dışına çıkmamak şartıyla senli benli olmalı."

Selahattin Pınar şiiri bir kenara koyacak ve unutacaktı. Bir gün kapısı çalınmış ve açtığında orta yaşlı birini bulmuştu karşısında. Kendini tanıtan kişi şöyle diyordu:

"Selahattin Bey, rahatsız etmiyorum ya. Ben edebiyat öğretmeni Edip Fuat..."

Selahattin Bey bir süre düşünmüş ve 6-7 aydır bir kenarda unuttuğu şiirin sahibi olduğunu hatırlamıştı. Şiir hakkındaki düşüncelerini açıkladığında Edip Bey'in cevabı hayli ilginç olmuştu:

"Ama bu şiirin ilgi çekici bir hikâyesi vardır. Bekârım. Aradığımı bulamadığım için evlenmedim. Yıllardır hayalimde canlandırdığım kadına ise o bahar akşamı okulun salonunda rastladım. Artık elimden hiçbir şey gelmezdi. Kız 15-16 yaşındaydı ben ise 40'ını aşkın."

Selahattin Pınar'ın gözleri dolmuştu. Diyecekti ki: "Türk besteleri arasında bir sizli bizli şarkı bulunsun." Birkaç gün sonra yıllardır sevilerek dinlenen şarkı ortaya çıkacaktı.

En sevdiği arkadaşlarından biri de Aleko Bacanos'tu. Aleko onun sadece vefakâr bir dostu değildi.

Besteler, güfteler onların birlikte paylaştıkları bir dünyaydı. Onu kaybettiğinde kendisini ziyaret eden Baha Kayserilioğlu'na şöyle diyecekti:

"Zavallı Aleko... Nasıl oldu da birdenbire aramızdan ayrıldı. Beni ziyaret etmediği gün olmazdı.

Hatta o kadar ki, kendisine bir gün şöyle takılmıştım:

'Aziz dostum, her gün bizim eve kadar yorulacağına mekânı

buraya nakletsek daha iyi olacak. Zira ne sen beni görmeden ve ne de ben seni görmeden duramayacağız.'

Bu latifeme gülmüş ve 'haklısın birbirimiz görmeden geçen günlerin tadı olmuyor' demişti."

ZEKİ ARİF'LER, MUSTAFA NAZİF'LER

Müzik onun dünyasıydı. Aşk en güzel onun eserlerinde tasvir edilmişti. Kızıltoprak'taki evi onun duygu dolu dünyasını yaşattığı mekândı ve onunla yapılan röportaj da tabi ki baştan sona müzik olacaktı.

"- Müziğin sıhhatiniz üzerinde hiç tesirini gördünüz mü?

- Pek tabii... Müzik ruhun gıdasıdır derler doğrudur. İnsan o kadar dinlenir ki... Bunu ancak o zevki tadanlar bilir. Kendi hesabıma bir şeye canı sıkıldığı zaman teselliyi tamburumun ruhu dinlendiren tazeliğinde bulurum. Ondan sonra ruhum yıkanır. Tertemiz olur, düşüncem tasam unutulmuş bir halde kalırım.

- Bestelerinizden hangisini tercih edersiniz?

- Birçok kimseler bestelerimden birini tercih ettiğime kani bulunurlar. Halbuki ben hiç de öyle düşünmem. Zira zamana göre bugün sevdiğim şarkının yerini diğer bir başkası alır.

- Son eseriniz hangisidir?

- Son olarak yazdığım eser: Yalancıdır hep aynalar / Gir kalbime gör kendini / Gerçek yüzün bir bende var / Gir kalbime gör kendini.

- Şahsen plağa okuduğunuz eserler var mı?

- Akşam ve Kalmadı Bende ne gönül şarkılarıdır. Akşam'ı ayrıca hem Safiye ve hem de Müzeyyen'e okuttum.

- Eserleriniz hep büyük sanatkârlara mı okutursunuz?

- Hayır, tefrik etmem. Velev ki içten okuyan olsun kâfi benim için.

- Türkiye'nin en yüksek ses sanatkârı kimdir?

- Münir Nureddin. Zira musiki bilgisi hakikaten çok üstündür. Ve muhakkak ki şimdiye kadar onun gibi biri gelmedi ve gelmeyecektir.

- Zamanımızın iyi bestekârları kimlerdir?

- Yesari Asım, Sadettin Bey, Zeki Arif, Nesibi Mehmet, Şerif İçli, Nevser Hanım, Mustafa Nafiz'dir.

- Musikimizin en yüksek mertebesine çıkan bestekâr kimdir?

- Dede Efendi. Onun yerini ne dün ne de bugün hiç kimse alamamıştır. Ve alamayacakta.

- Hazırladığınız eseriniz var mı?

- Evet, bitmek üzere... İşte bir kısmı: "İçimde sızlayan / Bir yer var ki kalbimin / Orda sen varsın."*

Bitirince Perihan'a okutmak emelindeyim. 150 den fazla beste yapmıştı. Fakat onların arasında 84 parçayı kendi eliyle tasnif etmiş ve "Bu 84 parça benim eserimdir. Bunları severim ve bunların altına imzamı atabilirim." demişti.

* *Radyo Dünyası*, sayı 5, 1950.

EN SEVDİĞİ BESTE

En çok sevdiği bestesi sözleri Yahya Kemal'in olan Bayati makamındaki eseriydi:

"Kalbim yine üzgün seni andım da derinden" Ancak şarkılarına güfte yaptığı Vecdi Bingöl, Mustafa Nafiz ve Fuat Edip Baksı için "Onlar benim şairlerimdir." derdi.

Eserleri arasında en uzun ömürlü olacağına inandığı Hisarbuselik makamındaki "Hatıralar" şarkısına bir başka gözle bakardı. Diyordu ki:

"Ne yapmak istedimse bu şarkıda yaptım."

Ve en çok okuduğu şarkılardan biri olmuştu Hatıralar... Ne kadar yorgun da olsa bu şarkıyı okumaktan hoşlanır, her defasında esere yeni bir anlam, yeni bir renk katardı.

Onun besteleri yalnız konser salonlarından duyulmuyordu. İstanbul'un dar ve arka sokaklarına, fakir mahallelerin ev içlerine kadar tesirli ve yaygın olacaktı. Onun şarkıları her yerde vardı.

Bir başka röportajında üstadın karşısında *Resimli Radyo* dergisi muharrirlerinden Edip Akın vardı. Akın onun görüntüsünü şöyle anlatıyordu.

"Beyaz, ince çizgili lacivert bir elbise, kolalı beyaz gömlek ve elbiseye uygun kravatla sanki yeni evlenmiş bir damat gibi"*

* *Resimli Radyo*, sayı 32, Ocak 1951.

Onun "Herkes beste yapabilir mi? Yoksa bazı vasıfların bulunması şart mı?" Sorusuna şu yanıtı vermişti:

"Bir kere doğuşunda ruhen yaratıcı olması lazımdır. Yani mukallit olmaması, biraz okumuş olması, biraz edebiyattan, bir parça resimden ve güzelden anlaması lazımdır. Ansiklopedik malumatı, musiki bilgisi olmayan ve bestekârlığa heves eden insanın şarkıları güzel de olsa eserlerinde acemilik ve çiğlik belli olur.

Ama bu demek değildir ki, her musiki bilen bestekâr olur. Bir bestekârın iyi bir eser meydana getirebilmesi için müzik kültürü şart olmakla birlikte, hadiselerden çabuk müteessir olması ve bunu duyması lazımdır.

Faraza ben şahsen demevi bir insanım. Herkesin iyi bir bestekâr olacağına kani değilim. Lenfatik bünyeler bu işe daha kabiliyetlidir."*

Güzel bir kadında aranılan vasıfları ise şöyle sıralamıştı:

"Vallahi bu her insana göre değişir. Ben şahsen insanın yüzüne tatlı tatlı bakan kadından hoşlanırım. Bana çok güzel görünür.

Bazen çok güzel kadınlar insana şöyle soğuk soğuk bakarak yukarıdan aşağı süzer ve başını çevirir. İşte bu kadın dünyanın güzeli de olsa benim nazarımda sıfırdır. Bununla beraber bir kadının yüzünün güzel olması birinci şart, el ve ayak güzelliği de ikinci şarttır."**

---

* *Age.*

** *Age.*

ZEKİ MÜREN'E İTİRAZI

1955'te Zeki Müren Küçük Çiftlik Parkı ile sözleşme yapmış ve bugüne kadar gazino sahnelerinde alışagelmiş kıyafetlerin dışında bir yenilik getirmek istemişti. O döneme kadar sahneye çıkan yıldızlar ve ekip bunu hiç önemsememişti. Hepsi birbirinden farklı kıyafet içindeydi.

Üstatlardan kurulu Türkiye'nin en seçkin heyetine tek tip kıyafeti kabul ettirmek pek kolay değildi ve bu heyetin içinde Selahattin Pınar da vardı.

"Hepiniz birer kıymet ve üstatsınız. Lütfediniz ve yanlış anlamayınız. Kıyafetlerimizi bir kez daha gözden geçirelim."

Bu görüşe Selahattin Pınar dışında diğerleri sessiz kalarak onayladıklarını göstereceklerdi. Pınar ise sert tepki göstermiş ve kıyafet meselesini ipleri koparma noktasına getirmişti:

"Efendim, bendeniz her zaman şık giyinmekteyim. Her gün gömlek ve kravat değiştirdiğimi herkes bilir. Ben futbolcu değilim. Aynı forma ile çıkmam."

Zeki Müren ikna yeteneğine sahiptir ve bu inandırmanın ifadesini en iyi ifade edenlerden biridir. Bu karşı çıkış sonrasında da Selahattin Pınar'ı şu sözleriyle ikna edecekti:

"Canım üstadım, zat-ı âlinizin nasıl bir misal teşkil ettiğini kelimelerle anlatmam mümkün değil. Şüphesiz siz tavrı ve hareketi ile bana önderlik etmektesiniz. Bu istirhamım sizin yoksunluğunuzdan kaynaklanmıyor. Aksine sizde mevcut olan mükemmelli-

ğin takdiminde kusur etmemeye çalışıyorum. Bizlerin elbette sizlerden öğreneceği çok şey var. Sadece musiki değil, hayatı da öğreneceğiz. Sizden arkadaşlara öncülük etmenizi ve bir misal teşkil etmenizi rica ediyorum."

Bu konuşmanın ardından sahnelerin en güçlü kadrosu aynı anlayışı paylaşacak, Küçük Çiftlik Parkı'nda Zeki Müren usulü başlayacaktı.*

* 26 Mayıs 1955 gecesi Sadi Işılay, İsmail Şençalar, Yorgo Bacanos, Kadri Şençalar, Şükrü Tunar, Necdet Gezen, Fevzi Aslangil, Hakkı Derman ile birlikte Selahattin Pınar'lı kadro Zeki Müren'le çok büyük gürültü çıkarmıştı. İstanbul için o güne kadar görülmemiş bir programdı.

BİLİNMEYEN BİR BESTE: "CENAZE MARŞI"

Etem Ruhi Üngör Türk toplum tarihinde cenaze törenlerinde marş çalınmasına dair geleneğin Cumhuriyet'in ilanından sonra başladığını belirterek şu açıklamayı getirir:

"Ondan evvelki durumun açıklanması ise 1994'e kadar bir araştırma konusu yapılmamıştır. Cumhuriyet devri Müslüman-Türk cenaze törenlerinde Chopin'in cenaze marşı çalma gelmiştir. Bu musikiden rahatsız olanlar da zaman zaman görülmüştü. Bizzat izlediğim, Atatürk'ün İstanbul'dan başlayan muazzam cenaze töreninde de bu marş çalınmıştı."*

Selahattin Pınar bu eksikliği hissetmiş ve Atatürk'ün öldüğü yıl bir cenaze marşı bestelemişti. Segah / Türk aksağı olarak bestelediği ve kendi el yazısı ile imzaladığı notasının üzerine de vasiyet olarak şu kaydı düşecekti:

"Cenaze marşım. Ben öldükten sonra ahrete giderken beni bununla gömsünler."

* *Musiki Mecmuası*, sayı 461, 1998.

TAMBURUN SUSTUĞU GÜN

İçkiyi de sigarayı da severdi. Kendi ifadesiyle 40 yılda 20 ton rakı içmişti. 1958'de Bursa'da ciddi bir kalp krizi geçirmiş, hastalığı dolayısıyla son günlerde içkinin miktarını biraz azaltmıştı.

6 Şubat 1960 Cumartesi günü yine arkadaşları ile Todori'nin meyhanesine gitmişti. Şair Selim Aru da yanındaydı. Arkadaşının kadehine rakı koymak için eğildiği an masanın üzerine yığılacaktı.

58 yıl süren duygulu bir hayat noktalanıyordu. Arkadaşları onu yığıldığı masadan kaldırırken cebinden yere bir nota kâğıdı düşecekti.

Birkaç saat önce bestelediği bir şarkıydı bu. Dinleyemediği ama ardından dillerden düşmeyen bir şarkının notalarıydı:

"Akşam oluşunda çözülür gönlüme derdin

Gittin kanatıp aşkımı elden ele verdin."

Hayata veda ettiği masanın duvarına ise: "Bestekâr Selahattin Pınar, 06.02.1960'ta bu masada vefat etmiştir." yazan bir levha asılacaktı.

Ölümünden bir yıl sonra : "Onu geç tanımanın üzüntüsünü daima duyacağı." diyen Avni Anıl *Yelpaze* dergisine yazdığı bir yazıda anılarına da değinir:

"Dostluğumuzun öyle bir manası vardı ki... Hemen her gece Kabataş Vapur İskelesi'nde veya vapurun içinde buluşur ve beni

otomobiliyle evimin yöresine kadar götürürdü. Onun dünyaya gelip çocukluğunun geçtiği semtte oturuyordum.

Evime gelmeyi o kadar istedi, bir yıldan fazla uzayan sokağımızın tamirine enikonu içerler olmuştu. Evimde bir çay içmesi kısmet olmadı. Ama gönlüme o kadar yerleşti ki...

O, her gece 20-25 dakika süren yolculuğumuzda bazen şiir okur, bazen hafif hafif şarkı söyler, bazen de dalar bir müddet konuşmaz, derin bir iç çekerdi.

Her an tertemiz pırıl pırıldı Selahattin Pınar. İçi dışında insandı. Sözünü esirgemez, dedikoduyu sevmezdi. Her çeşit insanla dost olmayı bilir, kimseyi incitmezdi. Vapur yolculuklarımızda yanımızda her meslekten insanlar bulunur, hepsiyle sohbeti becerirdi.

7 Şubat 1960 sabahı gazeteler yazıverdi: 'Selahaddin Pınar Todori'nin meyhanesinde ani bir kalp krizi ile vefat etti.' İşte o kadar... Hiç hasta olmak istemezdi. Son krizden öncekileri bile umursamamış, kısa tedavi devrelerinden sonra kendi hayatını yaşamaya devam etmişti. Nur içinde yatsın..."*

* *Yelpaze*, Sayı 52, Şubat 1961.

MEYHANE DEFTERLERİ

Umumiyetle çalışmalarıma kaynak notları alarak sürdürürüm. Ana kaynak ve fotoğraflar da eski sistem içinde dosyalara geçmiştir. Daha küçük olanları ise defterlere kaydederim. Bu defterler sonrasında büyük fayda sağlar. Mesela İstanbul umumhanelerinde çalışanlar, mamalar ve pezevenklerin hangi evde ve hangi numaralarda iştigal ettikleri telefon numaralarına kadar kaydedilmiştir. Bunu İstanbul Telefon rehberlerinden sayfa sayfa okuyarak kaydettim. Önce de söyledim, ilk Metin Erksan gördü ve Dil Kurumu bilse Agop Arad sana ödül verirdi gibi teşvik edici bir konuşma yapmıştı.

Meyhaneler konusunda çalışırken birden bu konuya ilişkin küçük bir not defteri ile karşılaştım. Efendim defterde 1950 sonrasından demhaneleri de içine alan mekânlar da yazıyor. Üstelik o günlerin adres ve telefon numaralarını da belirtilmiş, ayrıca öneme haiz birkaç yazı da ilave etmişim. Şimdi berberce bunlara bakalım.

FİRMA, SEMT, TELEFON

M. ÇAKIR: Yenikapı Sandıkburnu, 13757.
EMİN EFENDİ: Beyazıt, 23654.
HÜDADAT: Sirkeci-Bahçekapı, 23181.
MARMARA: Beyazıt, 24302.
PANDELİ: Mısır Çarşısı Eminönü, 25534.
BAKÜS: Bursa Sokak, Beyoğlu, 49037.
ÇARDAŞ: Beyoğlu, Tepebaşı, 49970.
DEGÜSTASYON: Beyoğlu, İstiklal No: 49, 43252.
EKSPRES: Beyoğlu, İstiklal No:117, 42980.
HAYLAYF: Pangaltı (Okunamadı).
İZMİR: Beyoğlu, Tepebaşı, No:125, 49078.
KARACASARAY: Taksim, Cumhuriyet Cad., 82270.
KULİS: İstiklal Cad., No: 209, 46870.
LİMAN: Karaköy, Yolcu salonu, 41033.
OTOMATİK: İstiklal Cad., No: 181, 41748.
REJANS: Olivo Pasajı, No: 15, Beyoğlu, 41610.
ORMAN: İstiklal Cad., No: 10-12, 49018.
SPLANDİT: Halep Pasajı, Beyoğlu, 44522.
ŞATO: İstiklal Cad., No: 453, Beyoğlu, 43848
TOKATLI: Galata, No: 22-24, 44524.
YORDAN: İstiklal Cad., No: 71, 42806.
LİDO: Ortaköy, 84446.
CANLI BALIK: Sarıyer, 32001.
BEYAZ PARK: Büyükdere, 34001.
DENİZPARK: Yeşilköy, 18815.

MEYHANELER İÇİN 1925 YILI SEBZE VE MEYVE FİYATLARI

Türü: İyisi-Orta Hallisi

Hamdi Sükkari

Armudu	27 kuruş	15.50 kuruş
Malatya eriği	30	" 22.50 "
İzmir üzümü	37,50	" 35 "
Yarma şeftali	67,50	" 45 "
Topatan kavun	27	" 6 "
Kırkağaç	45	" 6 "
Karpuz	45	" 12 "
Fasulye	2	" 16 "
Ayşe kadın	27	" 25,50 "
Sivri biber	18	" 12 "
Salatalık	3	" 2,25 "
Barbunya	24	" 22,50 "

İLANLAR-HABERLER

"İlaçsız Tedavi

Sara, sıtma, havale, baş ağrısı, kara sevda, mey ve şair hastalıklara müptela olanlar ilaçsız nefesle tedavisini Mısırlı Ahmet Efendi mümkün kılmaktadır. Ahmet Efendi Sultanahmet'teki Millet Bahçesi'nin karşısında 8 numaralı hanede arzu edenlerin teşrifini bekler."*

***

* *Tasvir-i Efkâr*, 11 Şubat 1889

"Çok Nefesli Doktor İlanı

Ayasofya civarında Kabasakal Caddesi'nde Yeni medrese karşısında bulunan dükkânında Bağdadi Hacı Selami Efendi'den icazetli Hafız Hoca ilanıdır. Kalp hastalıklarından sara ve deliliğe, havale, baş, diş, göz ağrıları, sıtma, yılancık, meyden kurtulmak isteyenler ile iç hastalıklarına nefesi denenmiş bir zat olduğumu müracaat edenler beyan etmektedir."*

***

"Üzüm Nelere Kadir

Yediğimiz üzümün ne olduğunu anlamak ve bu mübarek meyveden istifade etmek isteyenler bu risaleyi alınız."**

***

"En Kuvvetli Terkip

Son yirmi senenin en faydalı terkibi olan Fosfodin ilacı dimağ huzursuzluğuna, uykusuzluğa, sinir hastalıklarına, mide hazımsızlığına ve bilhassa iktidar kuvvetsizliğine tesiri ile tanınmıştır. Malumunuzdur ki, işret düşkünleri iktidar kuvvetsizliğine düşer. Galata'da Tramvay caddesindeki Edmon Karavano'nun İngiliz mağazasına müracaat eylemelisiniz."***

***

"Harbiye'de Belvü Bahçesinde...

Gramafona ilk defa can veren 80 yaşında muganniye ve sazende, çok kıymetli ve sazende ve hassas bir hanımın konserini bütün incelikleriyle duyacaksınız.

---

* *Tasvir-i Efkâr*, 1 Haziran 1900

** *Servet-i Fünun*, 12 Ekim 1899

*** *Tercüman-ı Ahval*, 8 Temmuz 1899

Fiyatlarda zam yoktur.

Büyük şişe rakı 175,

Salon bira şişe 90,

Mezeler 25 kuruştur."*

***

"Suadiye Plajında...

14 Eylül Perşembe günü akşamı Mısır rakkasesi.

MELİKE CEMAL HANIM

Gramofon ile balodaki numarasını müteakip saat 12.00'den Cuma günü saat 5.00'e kadar bitirip kudreti ile sanatını takdim edecektir.

Bu muhteşem gösteriye rağmen zevk ve meyin fiyatları gayetten maktudur."**

***

"Geç Kalmayınız.

İzmir'de mütekaid veznedar Yahya,

Trabzon'da kaptan Burhanettin,

Bursa'da zahireci Şevki,

Şişli'de telefoncu Ali,

Ve Aksaray'da meyhaneci Mortoe

Gibi büyük Tayyare Piyangosu'nun son keşidesinde tam yirmişer bin lira alan bahtiyarlar arasına niye girmiyorsun? Bunun

* *Akşam*, 6 Eylül 1934

** *Son Posta*, 14 Eylül 1933

için 1,5 lira kâfi gelecektir.'"*

***

"Latif ve mesut bir gece geçirmek ister misiniz?

O HALDE SİRKECİ'DE VEZİR BAHÇESİNE GİDİNİZ

Muazzam fasıl heyeti- Memleketin en seçkin okuyucuları
Milli havalar, Caz, varyete ve bale...
Milli Anadolu şarkıları, Türk musikisinin seçkin parçalarını
Nuriye koç'un, Mukadder Gökçil'in şuh ve kıvrak sesinden
Dinleyerek mest olacaksınız.
Nefis içkiler, temiz meyve, muntazam servis, usuz fiyatlar

SİRKECİ VEZİR BAHÇESİ

Bilhassa Anadolu'dan gelen ziyaretçiler için
İstanbul'un en güzel ve havadar bir dinlenme tesisidir."**

***

"Sizi sarhoş edecek, şaşırtacak fiyatlar...
Bebek'te General Seyfettin'e ait 4 odalı yalı aylığı 17 lira,
Rumelihisarı'nda 12 odalı ev, aylığı 20 lira,
Beylerbeyi'nde 12 odalı yalı aylık 35 lira"***

***

* *Son Posta*, 5 Kasım 1935
** *Akşam*, 21 Mayıs 1936
*** *Milliyet*, 3 Ocak 1930:

"Yakup Sizi Bekler

Sadece Beyoğlu'na hitap etmeyen Yakup Efendi usta elemanlarıyla Asmalı Mescit Sokak'ında Beyaz Gül, Yakup Lokantasında sizleri bekler."*

***

"Sarhoşlar Nasıl Kurtarıldı.

İstanbul Boğazı'nı dün gece buzlar kapladı. Karadeniz'den geldiği kuvvetle tahmin edilen buzlar, İstanbul Boğazı'ndan bir nevi adacıklar teşkil ederek akmaya başladı.

Bu küçük buz adacıklarında hareketsiz yatan iki kendini bilmez mahluk buz eriyip denize düşmeden balıkçılar tarafından kurtarıldılar. Donarken zor kurtulanlar, soba başında kendilerine gelince: 'hayrola cennete miyiz?' dediler ve rakı şişesinin akıbetini sordular."**

***

"Elhamra'da 'Soldurulmuş Bakire'

Gayet açık ve serbest olan bu filmde bir ırz düşmanının bir bakireye tasallutunu ibretle seyredeceksiniz. Bakireyi Eveleyn Holt, bakireyi solduran adamı sarhoşlar kralı olarak bilinen Maurice Gazman oynamaktadır."***

***

* *Akşam*, 10 Haziran 1931

** *Vatan*, 25 Şubat 1954

*** *Son Posta*, 10 Şubat 1931

"TATLIDAN DA TATLI MİSKET ŞARABI

Almakta tereddüt etmeyenler arasına katılın ve tatlı hayatı yaşayın.

Misket Şarabının fiyatı 55 kuruştur."*

***

SİNEMALAR:

Alkazar'da: Asfalt,

Asri'de: kavgalı Kadın,

Glorya'da: Caz kralı,

Opera'da: Hayalimdeki Kadın,

Şık'ta: İçmeden Sarhoş **

***

"Mühim Bir Haber

İngiltere'deki resmi istatistiklere göre içki içenlerin seneden seneye azaldığı tespit ediliyor. Akşamüzeri meyhanelerde içki içmekle vakitlerini geçiren birçok adamlar şimdi kendi veya arkadaşlarının evlerinde radyo ile bir akşam konseri dinlemeyi tercih ediyorlar. Bundan dolayı büyük endişeye düşen İngiliz meyhanecileri yaptıkları reklamlarda 'meyhanelerde radyomuz da vardır.' İbaresini kullanmaktadır."***

***

* *Son Posta*, 18 Mart 1934

** *Milliyet*, 15 Şubat 1930

*** *Akşam*, 11 Mart 1932

"Garip Bir Hırsızlık Vakası

Karnik Neşat'ın Tiyatrosu'nda çalışan artistlerden

Bakiye Saadet Hanım'ın evi soyulmuştur.

Cağaloğlu Halk Partisi binasının arka tarafında oturan Bakiye Hanım'ın kapısını kırarak eve giren hırsızlar gramofon, battaniye gibi değerli eşyalar ile ceman 200 lira kâğıt parayı çalmışlardır.

Hırsızların koca bir dikiş makinesi ile Naşit'in oyunlarında kullanılan içki koleksiyonlarını da almaları dikkat çekicidir. Bakiye Hanım şişelerin çay, yağ veya başka mamullerde doldurduğunu ve oyunlarda peyderpey kullandığını söylemekte ve şunu ilave etmektedir:

'Şişelerdeki mayiler sağlığa aykırıdır. İnşallah bunları içerler ve en azından ölürler.'"*

***

Son Posta, 23 Nisan 1935:

"Fertek, Fertek

Fertek rakısı içiniz.

Rakının alası, Fertek Rakısı,

Fertek, Fertek, Fertek..."**

***

"Küfedeki Sarhoşlar

Sırt hamallığının kaldırılması için Dahiliye Vekaleti tarafından verilen karar şimdiye kadar tatbik edilmemişti. Özellikle çarşı pazar gezen sırt hamalları nakliyecilik yapıyorlar. Çok ucuza gelen sırt hamallığı küfe ile daha çok yapılıyor.

---

* *Akşam*, 20 Mart 1935

** *Akşam*, 20 Mart 1935

Ancak küfe ile yapılan sırt hamallığında daha çok karpuz, kavun veya zerzevatın yanı sıra adam da taşınması hem alaka çekmeye, hem de tepkiye sebep olmuştu.

Selde, yağmurda karşıdan karşıya geçmekte küfeler kullanılması hem ticaret hem de iyiliktir. Ancak bazı kendini bilmezler zehir zıkkım ile sarhoş ve küfelik olması pek ahlaki değildir. Bakalım 3 gün içinde sırt hamallığı ne olacak?"*

***

DENEMEK LAZIM

Üzüm kızı rakıların enfesi
Her tarafta duyuldu onun sesi
Hayat verir şarabının tadı
Hilesizdir likörleri konyağı
İçkilerin cümlesi ise faiktir
Kibarların meclisine laiktir
Sıhhatini seven, zevkini bilen
Hayatının devamını özleyen
Üzüm Kızı rakısından içmeli
Uzun boylu aramaya hacet yok
Turan Bakkaliyesi'nde çok mu çok...
(Samsun 1925)

"Doktor Seyfullah

Paris'ten diplomalı doktor Feyzullah'ın ihtisasım bitirip yurda dönmüştür. Bilhassa âdemi iktidar meselesinde uzman olan Seyfullah Hoca, yeni ihtisası ile aşırı alkol ve idrar konusunda muktedir olmuştur.

* *Milliyet*, 7 Temmuz 1937

Çok alkolden dolayı sürekli idrara çıkan ve altına kaçıran hastalar artık rahat olabilir."*

***

"Fenerbahçe ile Galatasaray Çarpışırken İçki Yok.

Bugün gece iki ezeli rakip Fenerbahçe ile Galatasaray çarpışacak. Bilindiği üzere bu iki güzide kulübün futbol oyunları bir harp hususiyeti taşır. Bu vesileyle Emniyeti Umumiye Taksim'deki bu vuruşma için alkollü taraftarı ile meyyal olanları stada almamaya karar vermiştir. Kimin alkollü olduğunun tespitinde ise polisin kararına uyulacaktır."**

***

"Rakıya kıymet veren yalnız rayiha ve lezzeti değil, kimyevi tertibinin safiyetindendir.

RAKI BOMONTİ

Rayiha ve lezzeti en nefis ve kimyevi terkibi en temiz rakıdır." ***

***

"Altıngüneş Rakı Fabrikası Tel: 92 Sahip ve Müdürü Rasim,

Halis üzüm ve Çeşme anasonundan mamul, az zaman zarfında büyük şöhret kazanan yegâne rakılar. Fabrikası Bağdat Caddesi'ndedir. Samsun"

---

* *Kelebek*, 1924

** *Milliyet*, 27 Ocak 1930

*** *Cumhuriyet*, 21 Aralık 1932

"Ahmet Rasim Bey'in Beyanı

Üstat Ahmet Rasim Bey karikatürlerinin fıçı ile yapılmasına fevkalade sinirlenmiş ve 'Bazı zevatlar beni kalem veya hokka ile çizmek yerine şarap fıçısı ve kadehle çizmeleri beni fevkalade müteessir ediyor. Bu çizgeçleri içmeden sarhoş olup yapanları bir güzel dövmek istiyorum.' demiştir."*

***

"Atatürk Orman Çiftliği 1955

Kilis Şarabı ve Ankara Şarabı, yeni yıl hediyesidir."

***

"Nara Atmak Merakı

Geçen gün adamın birini sokakta nara atıp, havaya üç el tabanca boşalttığı için tevkif etmişler. Sorgusunda 'Ne yapayım, çektim kafayı, keyfe geldim, bastım narayı, attım tabancayı' demiş.

Naralı, tabancalı ne garip keyif gösterisi... Fakat sevinci havaya tabanca atarak belli etmek usulü bizde eskiden beri revaçta olan bir adettir. Kör olası rakı insanın karnında şişede durduğu gibi durmuyor demeyeceğim. Bu suretle meşhur beylik mazereti ileri sürecek değilim. Bunun bir terbiye meselesi olduğuna kaniim. Yalnız keyiflendirmekte değil, hiddetlenmekte de insanlar ayrı gösterişlerde de bulunuyorlar. Bir küfür için dayak atan, öldüren ve nihayet büyük bir soğukkanlılıkla 'Sözünü iade ediyorum.' diyen üç insan arasındaki fark sadece terbiye farkıdır.

Bana sorarsanız, ben keyfimizi de, hiddetimizi de içkinin kamçısı altında harekete getirmeyelim derim."**

***

* *Ceride-i Havadis*

** *Yedigün*, 16 Nisan 1934

BELGELER
BİLGİLER VE
FOTOĞRAFLAR

TEVFİK BEY'İN MEYHANELERİ

Mehmet Tevfik Bey'in *İstanbul'da Bir Sene*[*] isimli kitabındaki meyhanelerle ilgili yazdığı bölüm:

Beyit:

Hüccetle senindir biliriz savma zahid
Ferman-ı şah-ı aşk ile meyhane bizimdir.

Sakiname:

Saki getir ol abı ateş-füruş ola
Her bir hababı Kulzüm-i duzah bedüş ola
Mec-i safası şule Kevser-huruş ola
Nakşi gül ü piyalesi mahv-ı nükuş ola
Sermest andelibi güruh süruş ola
Bu bahri hun ki dildir ana cür'a nuş ola
Keşf idem ol ferahla gamı dilsitanımı
Destur olursa söyleyeyim destanımı

Saki getir ol camı ki mahmuru mest olur
Huri behiştin erse gözü mey perest olur
Sagar-keş-i muhustu harab olur

[*] Mehmet Tevfik, *İstanbul'da Bir Sene, Meyhane ya da İstanbul Akşamcıları*, Mahmutbey Matbaası, Hicri 1300.

Yanında kadri zühdü keramet pest olur
Peymane-i hayat ki tövbe şikest olur
Mestane-reng ruyi reca dest olur
Amma hıred teeddüb edib ihtisasına
Naz ü niyaz hizmet eder bezm-i hasına

Saki getir şarabı mahmur-i bir dilim
Aki ile aşina değilim gerçi akilim
Manend-i mevc cüş ile dilgir-i sahilim
Titrer elimde kâse girdabı kanzilim
Oldum garik-i pençe-i mihre mümazilim
Varırsan ey gönül yemi aşkın verasına
Benden selam et ol tarafın aşinasına

Saki getir meyi ki sanadır hitabı aşk
Her yüzden oldu gerçi sual ü cevab-ı aşk
Açıldı afitap zuhur etti hab-ı aşk
Zülfünle vermiş arızana piçtab-ı aşk
Hat geldi nasih oldu o hükm-i kitabı aşk
Bir dahi fitne eyleyemez intisab-ı aşk
Ya Rab o kara gün ne belayı siyah idi
Ger ah şule vermese halim tebah idi

Saki revan et ateşi kafur pareden
Birkaç kadeh pür eyle o mevc-i şerareden
Seyret hilali sagarı nur-i sitareden
Ketm eyleme hababı dili hiç kareden
Men etme mevceyi lebi huşk-i kareden
Bir gün olur mest gözün huşyar olur
Galib de bu humarı savar neşedar olur.

Şehit Said Sultan Sealim-i Salis asrında Galata Mevlevi dergâhı şerifi Şeyh Galip levha-i kitaba nakşettiğimiz "Sakiname"sindeki hitap ettiği şaki ne bizim bildiğimiz saki ve istediği şarap bizim

anladığımız şarap ve meyhane bizim hikâyesini yazacağımız meyhanedir.

Bizim bu kitapta ahvalinden bahis edeceğimiz meyhaneler esamisi beyan olunanlardır.

İstanbul'un Eski ve Gedikli Meyhaneleri:

Balıkpazarı: Kafesli, Hançerli, Yahudi,

Zindankapısı: Salepçi,

Asmaaltı: Çavuşbaşı,

Ketenciler: Sabuncu,

Mahmutpaşa: Çorapçı Hanı, Kürkçü Hanı, Valide Hanı, Mercan'da Ali Paşa

Hanı,

Tavukpazarı: Meşhur ve halen mamur Saraç Hanı, Bakla Hanı, Yağlıkçı

Hanı, Vezir Hanı,

İskender Boğazı: Taş Han,

Gedikpaşa: Küçük Müsellim, Büyük Müsellim,

Kumkapı: Düzoğlu, Yeni Meyhane, Karabıçak, Küçük Samsun,

Yenikapı: Kafesli,

Langa: Tandırlı, Mermerli, İkikapılı,

Kolluk karşısı: Saray odaları, Uzun odalar,

Samatya: Büyük Kuleli, Küçük Kuleli, Altın Oluk, Gümüş halkalı, Kel Serkis, Zafiri, Ormanos, Kelepçe, Hacı Manol, Süngerli, Servili,

Yedikule: Mağaza,

Altımermer: Sünbüllü,

Karagümrük: Takkeci,

Topkapı: Karagöz, Yeni Meyhane, Hacı Mardiros, Kaledibi, Sarafın,

Tekfursarayı: Karagöz, Ekserci Mişon, Kürkçü, Orak, Çubukçu Nesim,

Balat: Karanlık, Koça Kalfa, Köroğlu, Bahçeli, Yarım Balat, Karanfil, Yasef, Ekserci Nesim, Balta Yasef,

Lonca: Ayvalı, Yavaşko,

Balat dışı: Dülgeroğlu, Tümbet, Hacı Mişon, Hacı Avram, Gümüş endaze, Bayraktar, Çingene Müslim,

Fener: Sukiyas, Gümüşhalkalı, Kamburoğlu, tanaşaki,

Kiremit mahallesi: Sakızlı, Kafesli,

Cibali: Haleblioğlu, Laşko, Kasavet, Anastas, Yahudi Ayoda,

Unkapanı: Yenidünya, Baklacıoğlu,

Keresteciler: Kandilli.

Galata, Beyoğlu, Hasköy, Kadıköy, Üsküdar, Kuzguncuk ve Boğaziçi'nin daha sair mahallelerinde bulunan ve isimleri tahkik edilemeyen meyhanelerdir.

Bu meyhaneler gedikli olup her biri bir ustanın idaresindedir ki bunlara "meyhaneci ustası" tabir olunur. Bu gedikli ve kebir meyhanelerden başka "koltuk" tabir olunur birçok meyhaneler ve ayaklı meyhaneler de vardır.

- Ayaklı meyhane mi?

- Evet, ayaklı meyhane...

- Demek ki küçük yani ambar kadar bir dükkân yapıp içine o nispette fıçılarla rakı, şarap, kadeh falan koyarlar. Dükkânın altına dört tekerle istenilen mahalleye götürürler öyle mi?

- Hayır, hayır... Dükkân, tezgâhı, sakisi, sürahisi yok bir meyhane...

Bu meyhanenin bir ustası olup, bu ustada sermaye olarak bir kıyye arak ve ufacık bir de bardak!

Bu ayaklı meyhanelerin vücutları çoktan kalkmış olmakla "Acaba bunlar İstanbul'un hangi semtlerindedir?" diye suale ve

zihninizde aramaya kalkmayın.

Yalnız siz bu babda vereceğim tafsilat ile kani olunuz.

İstanbul'da eskiden meyhanelere gitmek iki şeyle olur: Bıçağa güvenmeli, bıyıkları omzuna kadar burmalı!

Öyle zamanımızda olduğu gibi 14-15 yaşlarında çocukların meyhanelerde görünmeleri ne münasebet? 25 yaşında bir adam değil meyhaneye girmek, Tavukpazarı'ndan bile zor geçerdi.

Genç esnaf kalfaları ve 20 yaşlarında sair sınıflarda bulunanlardan henüz rakıya heves edenler olsa olsa o da kemali ihtirasla bu ayaklı meyhanelere devam edebilirlerdi.

Bu ayaklı meyhaneler Ermeni milletindendi. Bu adamın başında bir şerbetiye, arkasında uzun bir cübbe, omzunda ayaklı meyhane olduğuna işaret olmak üzere bir peştamal, cübbenin içinde de bir kadeh...

- Rakısı nerede?

- Nerede olacak, belinde

- Amma yaptın ha! Bu kuşak mı?

Öyle ya, kuşak! Nargile marpucunun üç dört kat uzunluğunda ve yine o nispette genişlikte bir bağırsak. İçi rakı dolu. Bağırsağın ucu musluklu... Bu bağırsak ayaklı meyhanenin belinde kuşak gibi sarılı olup daima bunlar sebze dükkânlarının önünde dolaşırdı.

Uzaktan müşteriyi gördüler mi, hemen sebze dükkânlarına girerler, müşteri de arkasından girerdi. Ayaklı meyhane önünü ardını kollayarak cebinden kadehi çıkarıp göbeği üzerine getirilmiş olan bağırsağın musluğunu açarak kadehe ısınmış ve rengi sapsarı olmuş rakıyı boşaltır, müşteri de aldığı gibi atar.

Sanki biçare bir kaz usturayı birden yutar. Sebzeci dükkânında ne meze bulunur? Ya lahana yaprağı, turp eskisi, havuç kırığı... Sahibi bahtına eline ne geçerse ağzına alıp çıkar.

Şimdi bu tafsilattan hem ayaklı meyhane, hem de müşteri an-

laşıldı zannederim.

Ayaklı meyhanenin sermayesi, dükkânı, tezgâhı, hali, velhasıl her şeyi pek muhtasar olduğu gibi tarifi, âlemi dahi o kadar muhtasardır.

Bizim vereceğimiz tafsilat ise o gedikli meşhur meyhanelerde ancak bulunur.

"Bu meyhanelerden birine gitmiş olsak acaba neler görebiliriz" sualine şöyle cevap veririz ki, en evvel kapıdan girerken başımızı biraz yukarıya kaldırınca kapının sokak tarafındaki üst sıvasına asılı bir hasırlı eskisi!

- Bu niçin asılır?

- Malum, orasının büyük bir meyhane olduğuna alamet...

Çünkü zamanımızda olduğu gibi, böyle büyük fabrikalar ve mağazalar kimin fabrikası ve mağazasıdır, içinde bulunan eşya nedir bildirir surette kapıları üzerine yazılmış bir levha asmak âdeti icat olunmamış.

Yalnız müşterilerin zahmet çekmemeleri ve kolaylıkla bulunabilmeleri için dükkân ve mağaza ve fabrikaların hariçten derhal görünecek mahallerine bir işaret usulü var ki, hala bazı dükkân, mağaza ve fabrikalarda bu usul vardır.

Mısırçarşısı'ndaki dükkânlarda bir ufak gemi, bir deve yumurtası, büyük bir fener görülebilir.

Keza çarşı içindeki haffaflar (kavaflar) ile Sultan Beyazıd'daki kâğıtçı dükkânlarında bu işaretler baki gibidir.

Böyle dükkân ve mağazalardan bir âdem bir şey alır da aldığı şeyin pek nefis ve emsalsiz surette olduğunu bir yerde söylerken "Nereden aldın?" diyenlere Mısırçarşısı'nda fenerli veya devekuşlu dükkândan aldım demek içindir.

İstek edenler o dükkânı işaretle bulurlar. Faydası bu...

İşte bizim hikâyemizi teşkil edecek gedikli meyhanelerin meyhane olduğunu bildirecek alamet hariçten iptida kapısı üze-

rinde gözümüze çarpacak olan o işarettir.

Kapıdan içeri girildiği gibi kapıya yakın ve ekseriya kapının ya sağında, ya da solunda ve bazısında kapıya karşı işret tezgâhı görünür.

Tezgâhın üzerinde halen olduğu gibi rakı ve şarap kadehleri, su bardaklarıyla ufak bardaklar içinde mevsimine göre mezeler bulunur.

Tezgâh üzerinde ufak bardaklar içinde bulunduğunu yazdığımız mezeler ayaktan birkaç tane alıp gidenler için tertip olunmuş şeyler olmakla, fasulye veya lahana haşlaması veya havuç yahut kırık leblebi gibi şeylerdir.

Tezgâh önünde ayaküzeri birkaç tane atıp gidenlere meyhaneciler "tezgâh müşterisi" dedikleri gibi, müşteriler de meyhanenin bu âlemine "tezgâh âlemi" derler.

Böyle tezgâh başında birkaç tane atıp gidenlerin ekserisi esnaftır. Çünkü böyle adamların uzun müddet meyhanede oturup akşamcılık etmeye ne halleri, ne zamanları müsait olur.

Böyleler dükkânlarını ezanda kaparlar, onun için meyhaneye gidip uzun müddet oturacak vakitleri olmaz.

Bunlar dükkânlarını kapayıp evlerine gelirken yolları üzerinde bulunan meyhanelere uğrayıp ayaküzeri birkaç tane atarlar, hemen giderler.

Evet, esnaflar içinde akşamcılar da bulunur. Aile sahibi olmaz, sanatı, vakti buna müsait olur o başka...

Hem de belki "İstanbul akşamcıları" dediklerimiz adamların pek çoğu da böyle esnaftır.

Burada akşamcıları kendi hallerine bırakalım, meyhaneyi seyredelim.

Meyhanenin tarifinde, kapıdan girdiğimiz gibi gözümüze evvela çarpan tezgâh ile üzerindeki su bardakları, rakı kadehleri, meze tabaklarına kadar gelmiştik.

Biraz külfet edip tezgâh önünde başımızı yukarı kaldırırsak, tezgâhın takına sıra ile kulplarından asılmış birçok ibrikler görürüz. İşte Sabit merhumun:

"İbrik-i mey gibi göbeğinden işer kedi" mısrasında "ibrik-i mey" dediği bu ibriklerdir ki bunlar kadimen şarap için şişeden imal edilirmiş. Daha doğrusu şişe imali bulunmadan evvel bu ibrikler kabaktan yapılırmış.

Acemler kabağa "kedu" derler. Onun için Sabit'in:

"İbrik-i mey gibi göbeğinden işer kedi"

Suretinde yazılan mısrasındaki "kedi" değil, "kedu" olmak lazım gelir.

Tezgâhın raflarındaki şarap, rakı şişelerinin haddi hesabı yoktur. Tahta sofralarla etrafına dizilmiş dört ayaklı hasır iskemleleri görünce hatırımıza Rum ve Acemin hayali hamları gelmemek muhaldir.

Bu mübarekler bu tahta sofralar, hasır iskemleler hakkında ne tasvirler, ne teşbihler yapmışlar!

Sabit'in dediği gibi:

"Endaze-i irade göre masrafı kes, biç"

Uydur, uydur söyle...

Bu tahta sofraların üzerinde meyhaneciden caba birer tuz kutusu bulunur ki, vaktiyle bu kutuları kütükten oyarlarmış. Fakat:

"Açtırma ehl-i keyfe kutunun kapağını"

Mısrasındaki kutu bu tuz kutusu değil... O kutu afyon kutusu olmalıdır.

Bundan başka ufak tabaklar içinde turp eskisi, leblebi kırığı, sirkeli lahana haylaması ve biber turşusu bulunabilir.

Meyhanelerin birer şirvanıyla bazılarında birer ikişer döşeli odalar bulunur ki, bunlar meyhanenin üst katı sayılır. Böyle mahaller meyhane müdavimlerinin üste gelenlerine mahsus gibidir.

Gelelim fıçılara, küplere...

Şaraplar kebir fıçılara konduğu gibi küplerde dahi saklandığından meyhanelere "humhane" dahi denir.

Küpün Acemcesi "hum"dur.

Şairlerin bir büyük sermayesi de bu küplerdir. Bunlar, küplerin, meyhanelerin, ibriklerin, bardakların caizsiz meddahlarıdır. Bu fıçılar gayet büyük olduğundan meyhane apostosları kovanlarla şarap almak için ağızlarına merdivenle çıkarlar.

Meyhanenin dahilinden olmak üzere ararsak birkaç parça şey daha bulabiliriz. İnce iplerle asılmış gayet ufak bir fıçı, bir çotra, duvarlarına gayet nispetsiz olarak yapılmış bir takım kabadayı resimleri...

Meyhanemizin bir cihetindeki aşçı ve mezeci tezgâhını da unutmayalım. En güzel yaptıkları yemek külbastıdır ki, yemekle doyulmaz.

Ha... Bak az kaldı unutacaktık. Seyrettiğimiz bu yerde orta direğin dibinde de bir fıçı göreceğiz. Bu fıçı ne şarap fıçıları kadar büyük ve ne de biraz yukarıda meyhane ziynetlerinden olarak yazdığımız muallâk fıçılarından daha küçüktür.

Belki ikisi ortası denecek kadar bir fıçıdır. Bunun içinde nefis Malta yahut Akdeniz Boğazı haricindeki küçük adalardan gelen sardalya balığı görülecektir.

Malumdur ki bu fıçıların içinde sardalya eksildikçe üzeri o nispette bir iki üç parmak kadar tuzlu su bağlar.

Sardalya fıçısını bu kadar uzun tariften maksat anlatacağım fıkradır.

Fıkra:

"Meşhur Bekri Mustafa akşamcılık ettiği meyhanede bir gece bir buçuğa kadar kalır. Her ne kadar meyhaneciler meyhaneyi kapayacaklarını ve kendisinin kalkıp gitmesini rica etseler de dinletemezler.

Meyhanecilerle Bekri Mustafa bu mücadelede olsun, o zaman İstanbul'da subaşı bulunan Tuzsuz Ahmet yanına birkaç nefer alıp kola çıkmış.

Bir buçukta meyhanenin kapısının açık olduğunu görünce pür hiddet içeri girer. Meyhaneciler bunu gördükleri gibi fena halde telaşa düşerek meyhanenin o vakte kadar açık kalmasına Mustafa'nın sebep olduğunu ve kendisine bir türlü meram anlatamadıklarını belirtirler.

Bekri Mustafa ise tarif ettiğimiz sardalya fıçısının bulunduğu mahale yakın bir yerde otururmuş. Tuzsuz, Mustafa'nın yanına gelir.

Tuzsuz:

- Herif ne vakte kadar oturacaksın?

Bekri:

- Ne vazifen?

Tuzsuz:

- Sen beni bilmiyor musun?

Bekri:

- Kim oluyorsun?

Tuzsuz:

- Bana anlı sanlı Tuzsuz Ahmet derler.

Bekri:

- Hadi ağam işine hadi...

Tuzsuz:

- Daha söz söylüyor.

Bekri:

- Bana da meşhur Bekri Mustafa derler. Hadi işine diyorum.

Tuzsuz:

- Öyleyse Tuzsuz olduğumu sana göstereyim.

Bekri:

- Bende sana Bekri olduğumu göstereyim.

Bekri Mustafa Tuzsuz Ahmet'i yakaladığı gibi sardalya fıçısına sokar. Bir iyice evirip çevirdikten sonra meyhaneden dışarı atar.

Tuzsuz'un yanında bulunan neferlerden biri Bekri'nin üstüne hücum edince 'Sende mi tuzlanmak istiyorsun?' deyip ağası gibi onu da tuzlar. İşte birkaç kişiyi bu yolda tuzlayıp meyhaneden dışarı atar.

Bunları yüz göz, üst baş sardalya suyu ile bulanmış görenler sorunca 'Şuraya bir tuzlayıcı herif gelmiş, adam tuzluyor, işinize gelirse siz de gidiniz.' cevabını verirler."

Bu vaka uzun vakit halka sermaye olmuş.

Böyle küçük meyhanelerin münasip bir mahallinde büyük bir çıngırak asılır. Meyhane kapısı önünde akşamları miçolardan biri durup elinde çıngırağın ipi bulunur. Bu miço öteden beri bir zabit geldiğini görünce çıngırağı çektiği gibi derhal meyhane kapıları kapanıp içeride bir sükût hâkim olur. Zabit geçtiği gibi miço yeniden çıngırağı çeker, meyhane açılır, herkes âlemine döner. Zabit ise bunun kendisine yapılan bir hürmet olduğunu bilip meyhanenin kapanış zamanına kadar taarruzda bulunmaz.

Gelelim meyhane hademelerine...

Bir tezgâhtar, iki ateşçi, hizmetçi, bir aşçı ile bir de çırağı ve bir de o zavallı kavrulmuş çekirdeği satan ihtiyar...

Saat ona geldiği gibi bunlardan tezgâhtar akşamcıların şişelerini hazırlar. Uşaklar sofraları temiz siler süpürür. Toprak şamdanlara mumları dikip sofranın üstüne koyar.

Etrafına meze tabaklarını, tuz kutusunu dizer. Ateşçiler ateşliklerini tellendirir. Aşçılar tencereleri ve tavaları dizer. Asıl meyhane sahibi geldiğinde her şey hazır olur.

Saat on bire gelince akşamcılar dahi birer ikişer gelmeye baş-

lar. Akşamcılardan biri meyhane kapısından içeri girdiği gibi hizmetçilerden biri "Buyurun efendim, buyurun" diye istikbal eder.

Bu akşamcılardan bazıları portakal, elma, havyar gibi mevsimlik meze getirir. Hizmetçi akşamcının elinde böyle bir meze gördü mü derhal koşup mezeyi alır.

Soyulmak mı, ayıklanmak mı lazım gelir, ne yapılmak lazımsa yapıp tabakla getirir, sofrasına kor.

Saat on ikiye gelince meyhanenin ortasındaki kandil yanar. Meyhaneci ustası o vakit yerinden kalkıp eline bir fiske şamdanı alıp sofraları gezer. Sofralardaki mumları yakıp "Ağalar safa geldiniz" diye hoşluk yapar.

Hatta bazı akşamcılar "meyhanenin orta kandili yanmadıkça, meyhaneci gelip mumu yakmadıkça neşem gelmez." dermiş.

Hakkı da var.

Akşamın kasavetini, grubun zulmetini olsa olsa şamdanın ziyası tadil edebilir.

En ziyade akşamcısı çok olan Tavukpazarı'ndan Saraç Hanı, Balıkpazarı'nda Hançerli, Mahmutpaşa'da Kürkçü, İskenderboğazı'nda Taş Han, Gedikpaşa'da Müsellim, Kumkapı'da Karabıçak, Samatya'da Altın Oluk, namlarıyla meşhur meyhanelerdir. Müdavimleri semtlerine göre Yeniçeri dayıları, esnaflar, kalyoncu, cebeci, bostancı takımları olup sonraları yani Yeniçeriden sonra bunlara gelen orta yaşta bulunanlar dahil olmuştur.

Evet, bu meyhanelere hamallar, tulumbacılar da gelebilirlerdi. Fakat akşamcılık sıfatıyla değil, belki ayda yılda bir denecek kadar gelip geçici bir bora halinde gelip geçerlerdi. Hatta böyle boralarda meyhanede bulunanların güvendikleri büyük liman akşamcılıkla devam eden Yeniçeri dayılarıdır. Bu dayılar da silah kullanmaz değildi.

O vakitler ekserisi silahını bir takım biçare ve mazlum aleyhine istimal ederek lekelemez, belki de mazlumu müdafaa ile silahlarını çıkarırlardı. Hatta bir bayram tatili Yüksekkaldırım semtin-

den üç semt delikanlısı Langa'ya inmişlerdi. Bu delikanlılardan biri yorgancı esnafından Mahmut, diğeri çıkrıkçı esnafından Hüsnü, biri de ipçi esnafından Mehmet Ali idi. Bunların kıyafetlerine o vakitleri "pırpırı" denirdi ki, camadan, salta marka, dökme şalvar gibi şeylerdi. Hatta şalvarın üstüne yani bellerine şal veya Trablus sararlardı.

Bu delikanlılardan Hüsnü gerçekten genç irisi ve insan güzeliydi.

Gençler bu ya, başlarına o zaman modasınca "yardan ayrıldım" denilen biçimde birer yazma yemeni bağlamışlardı.

Biraz gezdikten sonra keyif çatmak için Mermerli denilen meyhaneye girdiler. Vakit henüz erkence olduğu için meyhane o kadar kalabalık değildi. Pek devam ettikleri yer olmadığından iki tarafa bakmadan bir köşeye oturdular.

İşte o zaman meyhanenin tezgâh tarafında üç beş kadar Yeniçeri dayılarının oturup henüz keyiflerini çatmak üzere olduklarını görünce, çocuklar riayet edecek sözler söylemeye başladılar.

Şöyle ki, eğer kendilerinin orada olduklarını bilseydiler elbette girmekten ihtiraz eyleyeceklerini ve bilmeyerek girmiş olduklarını gösterdikleri tavırlarla dayılara anlattılar.

Meyhane hizmetçisi gelip ne içeceklerini sordu. Birer şişe düz getirttiler. Dayılar da çocuklarını tavırlarını görünce masalarından bir iki tabak mezeyi verip "Al şu mezeleri delikanlıların sofrasına koy, bizden kendilerine selam söyle, rahat etsinler, eğlensinler." diye bir de haber gönderdiler.

Biz bu çocukları bildik. Fakat dayılar kimler? Onları da bilmek bizim için en ziyade lazımdır. Çünkü aşağıda isimleri geçecektir.

Bunlardan biri Çadırcı Selimdir ki, Yeniçeri ortaları için çadır imali ile meşgul olan çadırcılardandı.

Atpazarlı Mustafa iradiyle geçinir gayet havalı biriydi. Sülün bir zenciydi. Yeniçeri ağalarından birinin kölesi iken efendisi azat

etmiş ve kışlalardan birine vermişti. Mumcu Veli kışlaların mumunu dökerdi.

Çocuklar kendi hallerinde eğlenip dururken meyhane kapısından bir tulumbacı girip nara attı.

Nara attı ama meyhanede bulunanların da beyinleri patladı. Bu herif Baruthane tulumbacılarından Kel Memiş namında biriydi. Nara bitti, herkesle beraber çocuklar da başlarını kaldırıp baktılar.

Narayı atan tulumbacı yanında iki arkadaşı daha vardı. Bu üç arkadaş sallanarak gelip çocuklara karşı bir masaya oturdular. Bir ibrik şarap ısmarladılar.

İçlerinden biri cebinden bir iki elma çıkarıp masaya koydu. Birer bardak şaraptan sonra asarız, keseriz demeye başladılar.

Meyhane âlemi bu ya! Herkes içinde ne varsa mutlaka dışarı atar. Bu herifler ağızlarıyla atar tutar, gözleriyle etrafı süzerdi. Çünkü bu yolda meyhane bulaşıklarının adetleridir.

Ağızlarıyla atarlar, tutarlar ve herkes bize ne diyor diye gözleriyle etrafı süzerler. Gözleri çocukların bulunduğu sofraya çarptığı gibi, aralarında şöyle bir muhavere başladı.

Memiş:

- Ulan burada yenecek içecek kuzular varmış.

Arkadaşı:

- Yayla mı bu?

Diğeri:

- Kıyamadan kim kesecek?

Bu muhaverenin kıvılcımı evvela Yeniçeri dayılarının sofrasına sıçradı. Yüksek bir seda ile Mumcu Veli:

- Mustafa, geçen gün Yedikule silahhanelerine gitmiştim. Silahhanenin ne kadar çok iri köpekleri var.

Mustafa:

- Koyun, kuzu bağırsağı yemeye alışmışlar. Elbet iri olur.

Mumcu Veli:

- Birdenbire korktum.

Mustafa:

- Köpekten ürkülür mü?

Mumcu:

- Ne bileyim. Bir kere "Hoşt" dediğim gibi topu kaçtılar.

Sülün:

- Onlar sadece yer içerler ve havlar. Dişleri kesmez.

Muhavere ve etraftan atılan yaveler bu dereceye geldi mi bıçakları bilemeli. Çocuklar bu yaverleri dinleyip beyinlerinde usulca söyleşirlerdi.

Mahmut:

- Ne dersin, gidelim mi?

Hüsnü:

- Nereye? Tandır başına mı?

Mehmet Ali:

- Amma yaptın ha! Şimdi beynimizde biz de mi yaveleşeceğiz. Tandır başı ne demek?

Hüsnü:

- Ne bileyim a kardeş, böyle şeylerden kaçanlar rakıyı tandır başında içmeli...

Mahmut:

- Herifler zıpır.

Hüsnü:

- Biz öyle zıpırları çok gördük.

Bu arada Kel Memiş bir mani tutturur.

Mani:

"Kuzusu,

Çeşme kuru çay bulanık nereden içsin kuzu su?"

Arkadaşı:

- Ulan Memiş ağzına hiç yakışmıyor. Bırak da başkaları söylesin.

Memiş:

- Omuzdaş ne darılıyorsun? Anam babam sen söyle.

Arkadaşı:

- Bizde söyleyecek yok.

Sülün:

- Mumcu, Hiç şarap içtin mi?

Mumcu:

- Ne var sanki?

Sülün:

- Hayır, bir şey yok. İskemleden iyi şarap olur derler de, onu soracaktım.

Mumcu:

- Her şeyin lezzeti mevsiminde iyidir.

Mustafa:

- Ben bunlarla dövüşmeyi kendimize ayıp görüyorum.

Sülün:

- Ne yapalım. Herifler çanak tutuyor. İki çocuğa bu kadar sarkıntılık olur mu?

Tulumbacılardan biri:

- Kalk Memiş, kalk gidelim.

Memiş:

- Nereye? Sen korkarım iskemle mezesinden hoşlanmadın. Bak meze böyle gönderilir.

Deyip belindeki ucu sivri kamaya bir elma sapladı. Meyhane miçosuyla dayıların sofrasına gönderdi.

Mustafa:

- Sülün, aradığın ayağına geldi.

Hüsnü:

- Arkadaşlar ben bir şey yapacağım.

Mahmut:

- Söyle.

Hüsnü:

- Şu dayılardan destur alıp bunların üçünü de süpüreceğim.

Mehmet Ali:

- Sen bugün mutlaka bir şey yapacaksın.

Hüsnü:

- Hem de yapmalıyım.

Bu yaveler devam ededursun, meyhanenin içi akşamcılarla doldu.

Sülün:

- Ne olacaksa bir an evvel olsa da akşamcıların keyfini bozmasak.

Lakin Hüsnü tulumbacıları böyle kamayla, kılıçla mukabeleye davet etmedi. Çünkü tenezzül etmedi. Hemen tulumbacıların sofrasına bir iskemle attı. Sofra alt üst oldu. Memiş yerinden fırlayayım derken, Hüsnü bir iskemle daha yetiştirdi. Dayılar şimdilik seyirci oldular. Memiş bir kere daha silkinip üzerine hücum etmek istedi, hem de yalın kamayla bir hücum... Hüsnü bileğine nişan alıp bir iskemle daha gönderdi.

Bunun üzerine dayılar birden ayağa kalkıp tulumbacılar men ile "Çocuk daha birinci hamlede namusunuzu bozdu, edebinizle çıkın." deyip birer birer dışarı attılar.

Yoksa Hüsnü'nün gerçekten bunlara müdafaa edebileceği herkesçe teslim edilmişti. Bu üç bulaşık söylenerek gittiler.

Meyhanede dayılar bu üç çocuğu sofralarına alıp muhabbete koyuldular.

İşte o zamanın akşamcıları ekseriye böyle vartalara uğradıklarından, eski zamanda meyhane akşamcılığı her yiğidin kârı değildi. Lakin meyhane akşamcılığı âlemi bundan ibaret sanılmasın.

Mesela bir adamın derdi olsa, meyhanede bütün dünyalar kendisininmiş gibi neşeli olur.

Burası böyleyken kendisine en ufak bir söz söylense, güya canına kast etmiş gibi olur.

Korkağı cesur, düşmanı dost, bigâneyi aşina ederek insanı cennete kadar götürür.

Meyhanede bazı fakir akşamcılar bulunur ki, bunlardan bazıları gazeller okur, bazısı ney üfler, keman çalar.

Böyle adamları akşamcılar idare ile hem kendileri ve hem de bu vesileyle o fakirin keyiflerini yerine getirirler.

Beykoz'un paçası gibi Yedikule'nin başı dahi meşhur olduğundan bu münasebetle Samatya meyhanelerine akşamları ve tatil günleri her yerden ziyade akşamcı bulunur. Hatta uzak yakın demeyip İstanbul'un her tarafından giderler.

Herifin biri her akşam meyhanede çakarmış. Bir sabah validesi gelip "Oğlum işretten vazgeç desem bir fayda olmayacağını bilirim. Bari meyhanede etme de, ne yapacaksan evde yap." demiş.

Herife bu söz tesir edip biraz şey alarak eve gelmiş. Validesi aşırı memnun olarak derhal oğluna taze yemek yetiştirmek için mutfağa girmiş. Adamm önüne tepsiyi koyup, birkaç kadehten sonra çubuğu doldurmuş, fakat ateş yok. "Valide bir ateş" demiş.

Kadıncağız mutfaktan "peki oğul şimdi getiririm." demişse de pilavın yağını haşlayayım da getiririm, çorbanın tuzunu koyayım da getireyim derken aradan bir saat geçmiş.

Hala ateş gelecek. Adam çubuk elinde beklemiş, bakmış olmayacak şişeyi kaptığı gibi meyhaneye...

Validesi "Oğlum yine mi meyhaneye?" deyince "Ben meyhaneye bunun için giderim. Çubuğu doldurup ateş dedim mi ateşçi

geliyor..." demesiyle ateşi lüle üzerinde görürüm.

Vaki meyhane hizmetçilerinde sürat dikkat olmaz şeydir.

Herkesin mizacına ayrı hizmet etmek usulen sarhoşların mizacına gitmek hayli hünerdir.

Meyhanecilerin senede bir kere akşamcılara bir ziyafetleri vardır ki, Ramazan bayramının ilk gününe tesadüf eder. Fakat meyhanede değil, evde!

Şöyle ki, akşamcılar Ramazanda bir ay devamdan feragat etmeleriyle meyhaneciler bizi unutmasın diye bayramın birinci günü birer tabak uskumru dolması veyahut midye dolması gönderirler.

Esnaf takımı akşamcılarından bazı adamlar vardır ki, tuhaf şeyler yaparlar. Böyle olan adamların en meşhuru mürekkepçi İzzet, işret arkadaşları ile Samatya'da akşamcılık edermiş.

Bir akşam giderlerken İzzet viranenin birinde ölmüş bir Hint tavuğu görmüş. Tavuğu derhal yolarak meyhaneye götürmüş.

Meyhaneci ne bilsin, tavuğu kızartmış. Bunlar sofra başında eğlenceleriyle meşgulken, üç arkadaş ala lüfer bağlı getirmiş.

Hindi kızartması İzzet'in sofrasına, lüfer onların sofrasına gelince İzzet ve arkadaşları münazara çıkarıp hepsi yememeye karar vermişler.

Yanlarındaki sofrada bulunanlar İzzet ile arkadaşlarının eğlenirken birden münazara çıkarmalarına gönülleri razı olmayarak hindiyi sofralarına almışlar ve balığı onlara vermişler.

Akşamcıların meyhaneden kalkıp evlerine gelinceye kadar yollardaki halleri dahi pek tuhaftır.

Herkes semtlisiyle birleşir, yolda muhabbet ederek gelirler. Bazen yolda kalan da bulunur.

Böylelerinden biri evinin kapısma kadar gelip kapıyı çalmaya vakti olmamış. Biçare oracıkta sızmış.

Kol gelmiş, kendisini uyandırıp "kalk, kapıya gideceksin."

Deyince ağa "Ağa, işte evimin kapısı, vaktim olsa oraya giderim." demiş.

Yine bir başkası başı döner ve başı döndükçe yürümeye kudreti olmayıp kaldırım üzerinde dururmuş.

Kol gelip niçin oturduğunu sorunca, "Dünya dönüyor, ben de bizim mahalleyi bekliyorum. Oraya geldiği gibi hemen evin halkalarına yapışacağım." dediği bazı hikâye kitaplarına görülmüştür.

Bu akşamcıların bir de sabahçıları vardır. İşte ayyaş bunlara denir. Bunların en meşhuru Bekri Mustafa'dır. Sabahları rakı ile mahmurluk bozanlar, birinci kadehe limon sıkarlar.

Zira birinci kadehi yutmak zordur. İçkiden sersem olanların dimağına rakı kokusu ve rakının tadı pek ağır gelir. Bu ağırlığı mümkün mertebe tahfif için rakının rayiha ve tamını bir miktar azaltmak gerekir. Bu işte limon midenin en ziyade işine gelir.

Bekri Mustafa bir sabah mahmurluk bozmak için meyhaneye gidip ilk kadehi önüne koymuş. Biri gelip mahalleye bir kadının üç gün iskemle üzerinde olduğu halde doğuramadığını ve kendisinin bu gibi dertlere nefes ederek kadına bir nefes etmesini rica eylemesi üzerine, Mustafa başını kaldırıp "Git o kadına söyle, gelsin benim tarafımdan şu birinci kadehi içmek meşakkatini alsın, ben de zahmetini kabul edeyim." demiştir.

Öyle ayyaşlar görülüp işitilir ki sabahları işretten bir şey bulamasalar gözlerini açmazlar. Giderek bunlara işret tesir etmez, işi esrara dökerler. Artık işe güce elleri varmaz olur.

Vaktiyle imameci kalfalarından Kırbalı Ahmet, Kumkapı civarında Balipaşa Mahallesi'nde ufacık bir mescitte hocalık eden Hafız Mustafa Efendi'ye damat olmuştu.

Bu Kırbalı Ahmet daha çocuklukta "çığırtma" denilen düdüğü üflemek hevesine düşüp bu hevesle İstanbul'da emsali yok denecek kadar çığırtma çalmayı ileri götürmüştü.

İşte bizim Ahmet'in esnaf arasında çığırtma üflemekteki şöh-

reti olduğu gibi her akşam birinin hatırı için meyhanelere gitmeye başladı. Mademki Ahmet'in elinde çığırtma mevcuttur, Ahmet işrete mezeye hiç para vermezdi. Ahmet rakıyı bol, ahbabı teklifsiz bulduğu için bayağı okkalıklar arasına girdi. Hem de meyhanedeki içtiklerine kanaat getirmeyip yaptırdığı yarım okkalık bir kırbayı doldurur, her akşam eve getirir, onunla keyif ederdi.

Lakin Ahmet'in böyle gençliğinde işrete dalmasına ihtiyarları razı olmayıp kendisini bu vesileyle meyhaneden almak için birkaç esnafın sevkiyle Mustafa Efendi'ye damat etmişlerdi.

Bir Cuma gecesi Ahmet zembili omuzlayıp yolda öteberi alıp evine gitmek üzereyken birkaç akşamcı Kumkapı'da Karabıçak'a gidiyorlardı. Ahmet'i görüp hoş beşten sonra birlikte meyhaneye uğrayıp birkaç kadeh tokuşturmayı teklif ettiler. Naçar birlikte meyhaneye gittiler. Bir kadeh, iki kadeh, üç kadeh aştığı gibi iş ne olmak ihtimaline bindi. Ne olmak ihtimali olacak, hiçbir şey olmazsa sarhoş olmak ihtimali var ya! Sen ona bak.

Saat bir buçuğa geldi. Ahmet'te maya olmadığından her gece bir okka içen Ahmet, yarım okka ile sarhoş oldu. Arkadaşlarının ihtarı ile Ahmet kalkıp zembilini omuzladı, fakat iki tarafa bocalamaya başladı. Kuruntu bu ya! Ahmet bu kabahati bastırmak için o gece zembili dolu götürmeyi kurdu. Kumkapı çarşısında bu kaldırımdan öteki kaldırıma sendeleyerek gezinmeye başladı.

Tesadüf bu ya! Koca çarşıdan eve götürecek bir şey bulamadı. Bir ihtiyar balıkçı da kovası içine diri istakoz, salyangoz gezdiriyordu. Ahmet bunları görünce birdenbire ağzından alırım lafı çıktı. Bir sarhoşun fikrine bir şey düşmesin!

İhtiyar balıkçıyla pazarlık etmeyip paraları verdiği gibi aldı. Cümlesini zembiline doldurdu, aklınca hanesine değişik bir şey götürüyordu. Sallanarak eve gelip her zamanki gibi kapıyı çalmadı. Tokmağı şiddetle vurdu. Nasıl vurmaz ya! Hem yarım okkalık, hem de zembil dolu...

O zaman ise Hafız Mustafa Efendi henüz camiye gitmişti. Ha-

remiyle kızı Ahmet'in gecikmesi yüzünden telaşlandıkları için, kapının şiddetle çalınması ile birdenbire yerlerinden fırlamışlar ve kapıyı açmışlardı. Ahmet'in körkütük sarhoş olarak geldiğini görünce ana kız fena halde korktular.

Ahmet ile haremi, kayınvalidesi birlikte yukarı çıktılar. Fakat zembil Ahmet'in elindeydi. Haremi her ne kadar almak istediyse de, vermedi. Güya aklınca bu da haremine bir nevi hürmetti.

Odaya girdiler. Ahmet zembili omzundan indirip baş aşağı döktüğü gibi ne var ne yok ortaya yayıldı.

Akşamdan aldığı elma, portakal, kuru kestane, bunlar ne ala! Lakin aralarından ıstakozların hareketi, salyangozların kıvranmaları, tekelerin bıyık oynatışları görüldüğü gibi ana kız feryada başladılar, biçareler hayvanları gördükleri gibi doğru soluğu yükte aldılar.

Ahmet:

- Canım, korkacak ne var? İşte bu ıstakoz!

Haremi:

- Ana ne diyor?

Validesi:

- Bilmem kızım, ben babandan böyle şeyler görmedim ki!

Haremi:

- Aman yarabbi, ne kadar büyük akrep!

Validesi:

- Ay ay! Üstüme iyilik sağlık, hele şu büyüğe bak. Bu tarafa geliyor.

Ahmet işi anladı. Hepsini zembile doldurdu ve duvardaki çiviye astı. Her neyse, saat iki buçukta Mustafa Efendi geldi.

Güngörmüş adam sesini çıkarmayıp, kadınlara teselli vererek ıstakozlarla diğerlerinin korkacak bir şey olmadıklarını söyledi.

Sabahleyin Ahmet fena halde mahcup oldu. Sarhoşların halle-

ri zaten alışanların bile çekemeyeceği bir şey iken, hiç sarhoş görmemiş bir aile için büyük ve çekilmez bir derttir.

OSMANLI BASININDAN İÇKİ VAKALARI

Kayık Devrilince

"Kayıkçı Mişon, evvelki akşam Balat'tan Ayvansaray iskelesine gitmekteyken şiddet-i telatundan (dalgaların şiddetinden) kayığı devrilerek denize düşmüşse de etraftan yetişilip tahlis edilmiştir. İskele kenarına yatırılan Mişon'un mey kokusundan küreklere hâkim olamadığı beyan edilmiştir."*

İŞRETTEN SONRA TABANCA

"Sultanahmet civarında Talimhane arkasında İmaret Sokak'ında Kolağası Mehmet Efendi'nin mutasarrıf olduğu 8 numaralı hanede müstericen (kiracı) olarak ikamet etmekte olan Tırhala muhacirlerinden ve İstanbul Nüfus kalemi hulefasından tahminen 50 yaşında bulunan Ahmet Efendi, 23 yaşında olan oğlu Akif efendi ile geçen Perşembe akşamı beraberce işret etmekteydi. Mumaileyh Ahmet Efendi eline arak (rakı) şişesini alarak bir seneden beri esir-i firaş (yatalak) olan zevcesinin yatmakta olduğu odaya girerek orada cebinden bir revolver (tabanca) çıkarmıştır. Kendi kendini yanağından vurup kurşun tanesi kulağı tozunda kalmıştır. Oğlu mumaileyh Akif Efendi dahi revolver sesini işitip odaya girince pederini yaralı gördü ve meydanda bulunan revol-

* *İkdam*, Ocak 1896.

veri ağzına sıkıp derhal vefat etmiştir.

Mecruhtan kendisini kim cerh eylediği sual olununca kendi kendisini vurduğundan kimseye eziyet edilmemesini rica etmiştir. Müteveffa ile mecruhun ceplerinde bulunan evrak alınıp zabıtaca tahkikatı icra olunmaktadır."*

SARHOŞTAN HIRSIZ

"Eczacı Fransuva'nın dükkânına sirkat (hırsızlık) maksadıyla girmek üzereyken derdest edilip tevkife alınan Halil nam şahsın sarhoş olduğu da tespit edilmiştir. Halil'in dünkü mahkemesi neticesinde üç sene müddetle küreğe konulmasına karar verilmiştir."**

İNCE SAZ KAVGASI

"Palikaryalar meyhaneden kaçmışlar...

Pazar günü saat sekiz buçuk raddelerinde Pavri'nin meyhanesinde bir cinayet vuku bulmuştur.

Şehremateni kantar idaresinde müstahdem Lütfipaşalı Nazmi ile refiki Matbaa-i Osmaniye mürettiplerinden Şerif mezkûr meyhanede oturup işret etmekteyken, Langa sakinlerinden tahminen on kadar Rum delikanlısı önlerinde birtakım ince saz olduğu halde içeriye dahil olmuşlardır.

İnce saz ahenge başlamış, merkumdan biri bir nara atmış, Şerif tarafından mukabele edilmiş ve kargaşa başlamıştır.

Merkumun Şerif ile Nazmi'nin üzerine hücum etmişler ve onlar da mukabele ile iskemlelerle birbirlerine girişmişlerse de Şerif'in sol böğrü ile başından tehlikeli surette cerh olunarak yere serilmesi ve Nazmi'nin dahi sol omzuyla göğsünden hafif surette

* *Tarık*, Mart 1887.

** *Tarık*, Eylül 1889.

yaralanması ile hitam bulmuştur.

Keyfiyet mahalli polis merkezine aks eder etmez Komiser Hüsrev Efendi maiyetini de alarak vaka yerine ulaşmıştır.

Hayfa ki (ne yazık ki) carihlerin (yaralayanların) kimi meyhanenin kapısından, kimi de arkadan tahta perdeden firar eyledikleri cihetle derdest olunamamışlardır.

Mecruhlar merkeze götürülmüş ve ifadelerinde hiçbirinin isimlerini bilmedikleri ve yaralamanın içlerinden hangisi tarafından vuku bulduğunu tefrik edemeyeceklerini ve yalnız bazılarını şahsen tanıdıklarını beyan eylemişlerdir.

Yarası tehlikeli olduğu beyan olunan Şerif bir arabaya binerek Gureba hastanesine Nazmi ile gitmiştir."*

* *Tarık*, Şubat 1894.

TBMM GİZLİ CELSE ZABITLARINDA ALKOL TARTIŞMALARI

11 Nisan 1338 (1922) tarihli meclis toplantısı:

Maliye Vekâleti görüşmeleri sırasında Hüseyin Avni Bey söz almış ve konuşması içkiye kadar dayanmıştı:

Hüseyin Avni Bey:

"Sonra efendiler deveci kaydolanlar, sonra hükümetin resmen yaptığı bir hata, mültezim olanlar, bilmem ne gibi böyle müteferrik memuriyetlerde bulunanlar ve bedeli nakten verilecek iktidarda olan belki 10 bin kişi vardır. Onlar yine hizmet etmiyor. Öteye beriye haraç veriyorlar. İşte bunlara hile yaptırmamalıyız.

Efendiler, o parayı hazineye alırsınız ve 20 bin kişinin masrafını ordunun üzerinden kaldırırsınız. Çareler bunlar olabilir.

Ey hocalar, size manevi cesaret namına yalvarıyorum. Dinleyiniz. Burada bir Müskirat Kanunu yapıldı. Fakat akşamları içki içiyorlar."

Emin Bey:

"Yaşa Hüseyin Avni Bey."

Hüseyin Avni Bey:

"Efendiler meydanda bir hakikat vardır. Bunun karşısında kendini aldatmak hamakattır.

Eskiden rakı içenler yine içiyorlar ve zavallı köylü üzüm ye-

tiştiriyor, eskiden 50 kuruşa satarken bugün 10 kuruşa satıyor."

Süleyman Sırrı Bey:

"Rakıyı içenler Müskirat Kanunu yapanlardır."

Hüseyin Avni Bey:

"Efendiler, rakı içenlere azim ceza yapın. Azim kontrol yapın. Hazineyi de izrar etmek, rakıya müsaade etmek kadar cinayettir."

Hüseyin Avni Bey'in bu sözlerinin ardından Mecliste karşı çıkışlar, söz söyleyenler olur.

Karşı çıkışları gören Hüseyin Avni Bey yeniden söz alır:

"Ben kimseye rakı içsin demedim. Allah men etmiştir. Dine tebeiyyet eden onun himayesine, gavamızına serfüru eder. Aksi takdirde olmaz. Bana hücum eden arkadaşlarımıza bana itiraz etti gözüyle bakarım.

Efendiler, hissiyatını mukaddes tanıyanları ben hürmetle görmem."*

12 Nisan 1338 (1922) meclis toplantısı:

Konu bu celsede de Müskirat Kanunudur. Açılış konuşmasma Meclis Başkanı yapar:

"... Efendiler müsaade buyurursanız, biraz Müskirat Kanunu'ndan bahsedeyim. Bu kanun sayesinde gün be gün cinayetin azaldığını gördüm. Kanunun tatbikinden evvel seksen ile yüz elli kuruşa satılan, Müskirat kanunundan sonra 400 ve 700 kuruşa satıldı ve içildi.

Bundan gayrimüslim olan kimseler istifade etti. Biz bunu men edeceğimize katiyetle aleni imalini men edeceğimize ve beher kilosundan hiç olmazsa 2-5 rüsum alaydık daha iyi yapmış olurduk. Zannederim hazineye 7-8 milyon lira varidat getirmez miydik?

* *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985.

Bunu arz etmek istedim."*

Meclis Başkanının açılış konuşmasından sonra Müskirat Kanunu ile ilgili konuşmalar devam edecek ve sözü alan Ali Şükrü Bey konunun mali boyutuna açıklık getiren rakamlar verecekti.

Ali Şükrü Bey:

"Bundan evvel Hüseyin Avni Bey biraderimiz tarafından burada söylenen mesele hakkında gayet kısa bir mütalaa yapacağım.

Henüz idaremiz altında bulunduğu bir sırada Yemen, Bingazi, Makedonya gibi yerlerden aldığım rüsum 12.000.000 kuruştur. Yani 120.000 liradır. (yandan gürültüler) Müsaade buyurun, hesap yanlışsa düzeltin. Bugün kaybettiğimiz bu yerlerdeki sarfiyat bize ait değildir. Ben bilmiyorum, ama sordum.

O zamanki rayiç ile alınan 5 milyon kuruştan ibaretmiş. İstanbul'da hangi resim yapıldı ise daima para ile rayiç arasındaki farka da ayar edilmiştir. Bu itibarla bugünkü rakı fiyatı, bugünkü para ile vasati olarak kıymetini 42 kuruş bulacağız.

Yani rakının fiyatı o günkü paranın kıymeti olmuş olsaydı, 42 kuruş olması lazımdı. Ne kadar arttırabilirsiniz? Bunu hesap ediniz."

Nusrat Efendi:

"Ali Şükrü Bey, az müsaade buyurun. Yani bu babda Kuran-ı Kerim'de sarahat vardır. Biz Müslüman'ız, İslam hükümetiyiz. Hükümetimize isterse 100 milyon lira fayda getirsin."

Reis:

"Söz vermedim."

Osman Fevzi Efendi:

"Gücenmezseniz, darılmazsanız söyleyeyim. Arzu buyurmazsanız affınıza mağruren sözümü keseceğim.

Onu arz edeceğim. Kanunu tadil edelim, şöyle edelim, bunu

---

* *Age.*

böyle edelim değildir. Ancak kanunun hükmünü icra edelim. Nedir? Kim sarhoş olursa 500 lira, kim satarsa okkada 500 lira, kim alırsa okkada 100- 500 lira... Efendiler hayattan pahalı bir şey yoktur."

Reis:

"Osman Fevzi Efendi, bunu sonraya bıraktık."

Osman Fevzi Efendi:

"Müsaade buyurun, kimsenin yanında hayattan başka aziz bir şey yoktur. Hükümet ciddi bir şey tutunca mutlaka muvaffak olur. Böyle bir cürmü işleyen bir adamı biz tercim edemeyiz. Gazetelerle de ilan ederiz, evet kokulu bilmem ne satıyoruz. Rica ederim, bunu siz men ettiniz.'"*

24 Mart 1339 (1923) tarihli Meclis toplantısı:

Lozan Konferansı'ndaki teklif konuşulmuş, celseye beş dakika ara verilmiş ve ikinci celse toplanmıştı.

Hasan Fehmi Bey:

"Mudanya mukavelesiyle işgalin vücudunu tanıdık. İstanbul'daki işgal kuvvetleri namına gelen ve işgal kuvvetleri elinde bulunan ve ecnebi tabiiyetinde olan insanların kısmı küllisidir ki İstanbul'da müskirat amilleridir.

Şimdi İstanbul'da meni müskirat kanununu diğer kanunlar gibi tamamen tatbik etmek için mutlaka hadise çıkarmak lazım geliyor. Bittabi buna ne zabıtamız ne emniyeti umumiyemiz kâfi gelmeyeceği gibi icabında belki askerle de müdahale etmek icap edecek.

Bunu da muvafık görmedik. İşgal devam ettiği müddetçe şekli hazırın muhafazası lazım geldiği fikir ve kanaatinde heyeti vekilemiz bulundu. Binaenaleyh biz bugün bu meselede ufak bir müsamaha yaparsak, zannediyorum ki iyi bir numune göstermiş olmayız.

---

* *Age.*

Açık söylüyorum, hükümet zerre kadar uğraşmadığı halde belki müsamahasıyla ve mütemadiyen bunun istimalini teşvik ettiği halde (Hatta emir verdiği halde sesleri...)

Ankara'da Dahiliye vekaletinin önünde meyhane işler, bunun hakkında hiçbir şey yapılmaz.

Şimdiye kadar Ankara'da rakı içtiği veyahut sattığı için kim tecziye edilmiştir? Biz memleketimizin kanununu tatbik edeceğiz. Çünkü burası bizim vatanımızdır.

Amerika gibi rakı yüzünden milyarlar kazanan memleket bunu men ediyor. Ben buna mani olmaz, olamaz diyorum.

Belki bunu yaparsak ecnebi askerleri varmış, onlar içermiş, bunlar men edemezmiş, zaten bunun da kolayı var. Ecnebi askerleri..."

Ali Şükrü Bey:

"Bunlar kendilerine mahsus gazinolar yaparlar, bu böyle de olacak olursa bunu bizim tebaamızdan kimse girmemesi şartıyla belki onlar gemilerinde içebilirler. Senin kanunun ise orada cari değildir. Serbest içerler. Sen kanununu tatbik edeceksin. Hapis edeceksin. Fakat bunun yüzünden bize harp ilan etsinler, şerefle kabul ederim."

Hasip Bey:

"Bir noktayı tavzih için söz aldım. Müskirat kanunu 1336'da kabul edildikten sonra o vakit talimatname yapmıştır. Memlekete ispirto ne surette girer?

Mevzubahis ettiğiniz nizamnamede yapmıştır. İstanbul gazeteleri o talimatı, o nizamnameyi neşrettiler. Yoksa Heyeti Vekile yeniden nizamname mi yaptı?"

Hasan Fehmi Bey:

"İşgal devam ettiği müddetçe tensip edersiniz ki iki buçuk üç milyonluk bir iradı bırakamayız. Bir taraftan kanun tatbik edilmesin, diğer taraftan da resim alınmasın. Bu doğru değildir. Ka-

nunun tatbikini işgal devam ettiği müddetçe tehir edersek, o vakit açıktan açığa resim alırız.

Tatbik edelim dersek edemeyiz efendiler... Efendim ecnebiler içsin, kendileri içsin, bunları bizim ahaliye içirmeyelim buyurdular. Efendiler müskirat fabrikalarda yapılır, üç dört fabrika vardır, bunların üçü de ecnebidir."

Atıf Bey:

"Yunanlı... Birkaç şeyi de ben tenvir etmek istiyorum. Mart iptidasında bütün meyhaneler ve birahaneler tamamıyla kapatılmış ve emre intizar etmişler. Hatta bu iki gün daha devam etmiş. En nihayet bakmışlar ki bir taraftan bir şey yoktur. Yine devam etmeye başlamış.

Hatta Çanakkale İngilizlerin işgali altındaydı, orada kendi efradı ahalimizden birisinin sattığını görerek onu hapsetmişlerdi. Binaenaleyh kanunun tatbikinde ecnebiler katiyen müdahale etmezler.

İkincisi bizim memleketimizde katiyen ecnebilerin içtiği içkiler içilmez. Bizde yalnız rakı içilir. Bizde en ziyade revaç bulan içki rakıdır. Meyhanelerde satılacak olan ecnebilerin içtiği viskidir. (Alışmışlar sesleri)

Arz edeceğim. Meyhanelerin hepsi tetkik edilecek olursa Rumların olduğu anlaşılır. Yüzde doksan Rumlardır.

Sonra imalathanelere gelerek bir bira fabrikasından maada heyeti umumiyesi doğrudan doğruya Türk tabiiyetini haiz bulunan insanlardır. Ona göre karar verelim."

Hüseyin Rauf Bey:

"Yalnız arkadaşımız buyurdu ki, Çanakkale'deki İngilizlerin kanunun tatbikine muavenet ediyorlar.

Bütün müşahedelerine istinaden söylediler. İngilizler kendilerine mahsus meyhaneler açarlar, onun için mesele kalmaz."

Atıf Bey:

"Açmamıştır, yalnız bir yerde birahane ... '

Hüseyin Rauf Bey:

"Ben de onu söylüyorum. Bir yerde bir birahane açar, diğerlerinin de kapattırılmasını ister. Fakat o birahanede rakı da vardır, konyak da satar."

Atıf Bey:

"İşte oraya iyi bir zabıt kâfidir."

Doktor Mazhar Bey:

"Açar açmaz, satar satmaz. Bunlar birtakım teferruata taalluk olan şeylerdir."

Hüseyin Rauf Bey:

"Fakat men'i müskirat kanununun altına bomba sokmak için mukaddeme olarak böyle bir teklif vermeyi düşünmedik. Bu tarzda bir muhakeme bendenizce doğru olmaz.

Bomonti fabrikasının İstanbul mümessilliğimize vermiş bir teklifi vardır. Bu fabrika TBMM'nin tekmil kavanini kabul etmek şartıyla ruhsat vermiyor. Bundan malumatımız vardır ve bu teklif hükümetimizdedir. Biz bu teklifi okuduktan sonra tasdik edeceğiz demedik, etmeyeceğiz de demedik. Bomonti'nin direktörü herhalde mecnun bir adam değildir. TBMM'nin tekmil kavaninine riayet edeceğim ve fabrikamı feshedeceğim diye mi o teklifi herif verdi? Hayır değil..."

Tartışmalar meclis reisinin sözü almasıyla bitiyor ve konuşmasını şöyle noktalanıyordu:

"Müzakere kâfidir. Mesele tavazzuh etmiştir. Şimdiye kadar her tarafta pek azim faydası görülen Men'i Müskirat Kanunu'nun bir buçuk milyon halkı haiz bulunan İstanbul'umuzda da tatbiki meclisimizin neşrettiği kanunların akıbetini göstermek için Heyeti Vekile teklifinin reddini teklif eyleriz."*

---

* *Age.*

İSPİRTO VE İSPİRTOLU İÇKİLER HAKKINDA KANUN LAYİHASI

TBMM'de ispirtolu ve ispirtolu içkilerle ilgili çıkarılan kanun bir kitapçık halinde 17 Mart 1340 (miladi) 1924'te Ankara Yenigün Matbaası'nda basılmış ve dağıtılmıştı.

Kanunun ilk maddesi konu ile ilgili kurumun oluşumu ile ilgiliydi:

Madde-1: Türkiye Cumhuriyeti dahilinde her nevi ispirto ve ispirtolu içkiler istihsal ve imali ve hakkı ve bunların ecnebi memleketlere ihracatı ve ecnebi memleketlerin ispirto ve ispirtolu içkilerin memleketimize ithali, hukuk altına alınmıştır.

Madde-2: Ecnebi memleketlerinden ispirto ve ispirtolu içkilerin ithali İnhisar İdaresinin göstereceği lüzum ve maliye vekilinin muvaffakiyeti üzerine Heyeti Vekilenin kararına uyulur.

Madde-3: Ecnebi mamulatı ispirtolu içkiler şişeler derununda olarak memleketimize ithal olunur.

Madde-4: Ecnebiden celp olunacak ispirto ve ispirtolu içkiler gümrük rüsumu ile İnhisar İdaresi menfaatine ilave olunacak inhisar rüsumuna tabidir. Bu rüsum dahili müstahsarat mamulunun maliyet fiyatına zam olunacak inhisariye miktarını tecavüz edemez. Ecnebiden gelen ispirtolu içkiler, İnhisar İdaresi'nin alametine havi bandrol ilave edilmek suretiyle mezkûr idarece tespit olunur.

Madde-5: Dahili memlekette her nevi şarap imali ve ihracı

İnhisar'a gayri dahil ve tamamen serbesttir. Ancak üzümden mamul şarabın cinsini, miktarını beyanname ile İnhisar İdaresi'ne bildirmeye ve mezkûr idarenin icra edeceği yüklemelere zuhur edecek miktarın sarfını ispat etmeye mecburdur.

Madde-6: İthal olunan şarap ile beyannamelerde zikrolunan miktar arasında zuhur eden noksan kısım ifade edilmiş addolunur.

Madde-7: Şarap imalinden sonra kalan üzümlerin ziraatta gübre ve hayvanata yem olarak verdikleri miktardan maadası ispirto istihsalinde kullanılmak üzere İnhisar İdaresine bildirmeye mecburdur. Bunun fiyatı, asgari derece ve miktarı en büyük maliye memurunun riyaseti altında İnhisar İdaresi'nin bir vekili ile şarap imal edenlerin meyanında belediye meclislerince tefrik olunacak bir azadan mürekkep komisyon marifetiyle belirlenir.

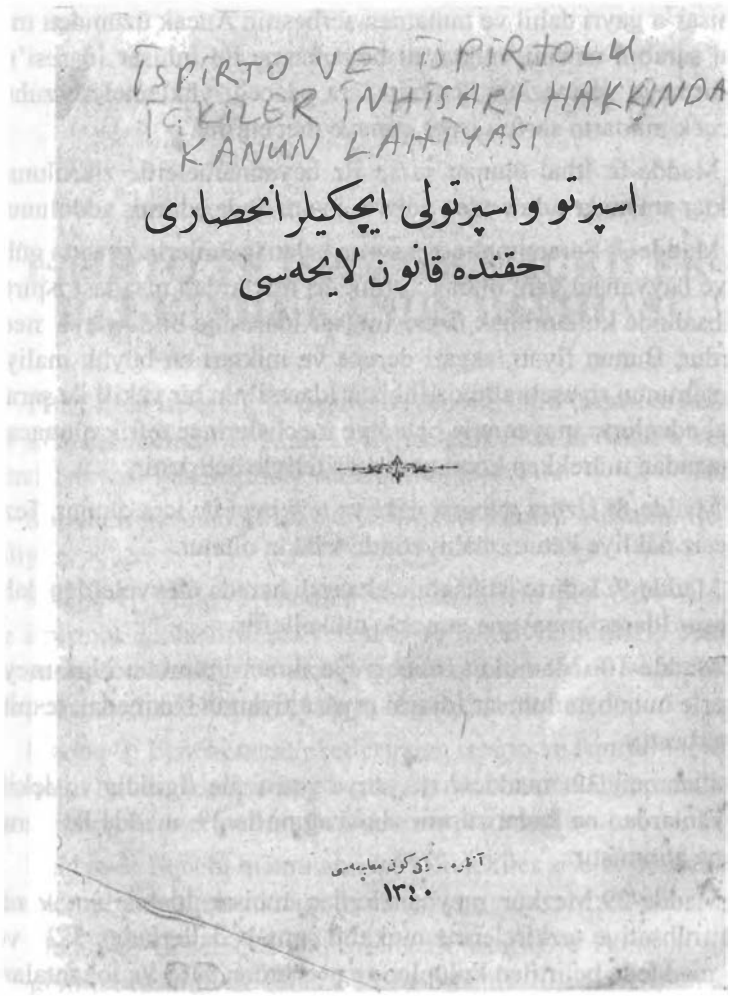
Madde-8: Üzüm gübresi nakliye tezkiresi ile icra olunur. Tezkiresiz nakliye ketum mahiyetinde telakki olunur.

Madde-9: İspirto istihsaline elverişli harada meyvelerden dahi İnhisar İdaresi muayene etmekle mükelleftir.

Madde-10: Mamulun ecnebiyeye ihracı mümkün olan meyvelerle hububata İnhisar İdaresi piyasa fiyatına bakmadan tespitte serbesttir.

Kanunun 32. maddesi ruhsatiye resmi ile ilgilidir ve içkili mekânlardan ne kadar rüsum alınacağını da 29. madde ile karar altına alınmıştır.

Madde-29:Mezkûr meyhanelerden İnhisar İdaresi'nin vereceği ruhsatiye tezkirelerine mukabil satış bedellerinden %25 ve 31. maddede belirtilen kulüpler ve otellerden %15 ve lokantalardan %20 ve gazino ve umumi bahçelerden %25 ve birahanelerden %39 ve barbardan % 40 nispette rüsum istifa olunur.

İSPİRTO VE İSPİRTOLU
İÇKİLER İNHİSARI HAKKINDA
KANUN LAHİYASI

اسپرتو واسپرتولی ایچکیلر انحصاری
حقنده قانون لایحه‌سی

آنطره - بکوکون مطبعه‌سی
۱۳٤۰

(Verilen pembe kapaklı Osmanlıca kitap)

MEYHANE VE MEY ŞARKILARI, TÜRKÜLERİ

Müzikte acıyı ve kederi, en çok işleyen toplumlar arasında yer alıyoruz. Hüzün ve elem müziğe gelmeden önce mısralardan, düz yazılardan yola çıkıyor ve sonrasında güfteden besteye dönüşüyor.

Sesin ve müzik aletinin takviyesi ile ortaya çıkan, kimi zaman feryada dönüşebilecek hazin ve içli yakarış oluyor.

Sanat müziğimizin değerli örnekleri bir yana kimi zaman Arabeskle yoğunlaşan bu feryadı figan sadece Doğu esintili değil, Batı tarzında da toplumu nasıl etkilediğini kuşak kuşak yaşadık.

Makber gibi şarkılar, Hafız Burhan gibi söyleyenler veya da "Mezarımı Taştan Oyun" gibi filmler vazgeçilmez oldular. Acıya böylesine sahip çıkan toplumun bireyleri şarkıcı gibi bedenlerine acı çektirmediler mi?

Mürüvvet Kekilli'nin 45'lik arkalı önlü bir plaktaki şarkısının gazel kısmına, hep aklımda olmasına rağmen saat tutamadım.

Gazelin şarkıcı tarafından kesintisiz ve usulüne uygun olarak bu kadar güzel okunması müthiş bir şeydi.

Sözleri basit, herkesin sahip çıkabileceği bu Mürüvvet Kekilli'nin şarkısını dün gibi hatırlar ve bir masada olmasam bile mırıldanırım. Sözünü ettiğim eski mey şarkıları ile son dönemlerin uyduruk Roman esintili arabeskleri arasında öylesine büyük fark var ki...

Hangi parçaların sanat dünyamızı yansıttığı gibi yetkinliğimiz dışında kalan bir konuya girecek değiliz.

Ahmet Rasim Bey'in yaşadığı dünyayı masadan alıp bize getiren duygu selini hangimiz yorumlayabiliriz ki?

Veya Tanju Okan'ın "Öyle Sarhoş Olsam ki" ile geçmişin derinliklerine giden ve nesilden nesle taşınan o müthiş icrasını nasıl bir kenara atabiliriz? Fazla uzatmadan ifade edelim. İspanyol Meyhanesi'ni küçük görüp, Yahya Kemal'in İspanya Geceleri'ni zil, şal sesleri arasında büyütebiliriz.

Tartıştığımız makam ve usul değil. Söylemek istediğimiz bütün eksilerine rağmen acı ve meyi ele alan beste ya da güftelerin toplumda neden bu denli paylaşıldığıdır ve bu durum ayrı bir tahlili gerektirmektedir...

Ahmet Rasim sadece kendi değil başkalarının hayatıyla ele alınması gereken onlarca kişiden meydana gelmiş bir toplumsal değerdir.

Etkinliği ve yetkinliğine, "Usul"üne uygundur ama Rauf Yekta'nın Ahmet Rasim'e "Büyük bestekâr sıfatı verilemez" nitelemesi yaptığını, İsmail Baha Sürelsan ifade etmektedir.

Ercüment Ekrem Talu gibi isimler Ahmet Rasim'in musikiye olan istidadının, edebiyata olandan daha üstün bulurlar.*

Peki, Ahmet Rasim'in güfteleri için ne denecektir?

50 sayfayı aşkın büyük boy bir inceleme yapmak gereğini duymuş olması, bize bestelerin kifayeti kadar güftelerin de ne denli paylaşılabileceğini ortaya koyuyor.

Şarkıyı dinlerken, kimi zaman güfteyi hatırlar ama onu kimin yazdığını bilmeyiz. Yazan çoktan unutulmuş, adı bile şairler listesinde olmayan birisi de olabilir. Ama şarkı yaşamaktadır. Hem beste ile hem güfte ile mısralar yılları eskiterek, kuşaktan kuşağa

* İsmail Baha Sürelsan, *Ahmet Rasim ve Musiki*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977.

miras kalmaktadır.

Ahmet Rasim, eğlence ve muhabbetin doruk noktasında olduğu bazı gece ve günlerde doğal olarak musikinin diğer büyükleri ile paylaşım içindedir.

Şehzadebaşı'ndaki Fevziye kıraathanesindeki buluşmalarda Şevki Bey bestelediği şarkıları Ahmet Rasim'i okurdu. Rasim bunları dinleyip bazı düzeltmeler yapardı.

Bu Şevki Bey'in yetersizliği ya da Ahmet Rasim'in ondan yeterli olduğu anlamında değildir. Bir paylaşımdır.

Çünkü sadece şarkı paylaşımı yok... Kış ayazında masa paylaşımından gelen büyük bir dostluk var.

"Eski altıncı Daire'nin önüne geldiğim sıralardadı. Oradaki merdivenlerden yokuştan birinin yuvarlana yuvarlana caddeye kadar geldiğini gördüm. Derhal koştum. Kolundan tuttum kaldırdım. Bir de bakayım ki bizim meşhur bestekâr, hanende Şevki Bey merhum değil mi?

O kadar sarhoş ki, gözlerini bile açamıyor. Şimdi ne yapmalı? O halde bırakmak olmaz. Beyoğlu'nda otel de bilmem. Koluna girip onu eve kadar sürüklemekten başka çare aklıma gelmedi. Koluna girdim yürüttüm. Tam orta yere, köprünün ortasına kadar geldik.

Şevki'nin galiba istimi tüketmiş, birden bire çöktü, serildi.

- Ne? Kalk birader, davran... Kendine gel...

Belaya bakın ki, eğilmek ihtimali yok. Muşambayı, paltoyu çözmek kabil değil. Hem hangi elle. Geceleyin uğradığım derde bakın.

Rüzgâr azdıkça azdırdı. Bıraksam beş dakika sonra kıkırdayacak. Söz anlamaz, duymaz.

Belki de donma alametleri yüz göstermiş... Şimdi ne yapmalı?

Kederimden ağlıyordum. Bıraksam bir cinayete, bırakmasam

ben de intihara karar vermiş olacağım.

Etrafta adam değil, it bile görünmüyordu.

Gençlik ah gençlik... Ezici kuvvetine kurban olayım.

Buzdan her biri yarımşar okka olmuş eldivenlerimi nasılsa çıkardım, muşambayı çözdüm. Şevki'yi öyle bir sırtlayış sırtladım ki, hala bu muvaffakiyetime hayretteyim.

Merhumu kuytu yerlerde dinlene dinlene mola vere vere eve getirdim.

Şevki sabahleyin beni görür görmez 'Gel şu şarkıyı geç' diye kendinse mahsus okuyuş tarzı ile:

Mahzun dilimi şad edecek sensin efendim

Her lahza eni yâd edecek sensin efendim

Şarkısını okumasın mı? Biçare yemin ederek akşam ki maceradan haberi olmadığını hayretler içinde temin ettiydi."

Olayın akşamı Bir Avrupa Kumpanyası'nın Karmen Operası'na gittiğini, dışarı çıktığında yağan karın ayak bileğini geçtiğini ve acı bir ayazla Şevki Bey'e rastladığını ifade eden Ahmet Rasim'in hayatmda ne kadar meyhane ve eğlence kapladığını bilemeyiz.

Hacı Arif Bey'in güfteleri hep meyhane üzerine olan:

"Meyhane mi bu bezm-i tarabhane-i Cem mi?

Meyhane, tarabgah-ı aşam-ı cihandır.

Meyhaneyi seyrettim, uşşaka metaf oluş.

Saki, yetişir aman uyan gel."

Şarkılarını da geçmiş okulda iken hep hasretini çektiği sazlara ve eğlence yerlerine gitmek hususundaki merakını biraz olsun gidermişti. Tam giderip gidermediğini bilemeyiz.

Dostlarının yaptığı ziyaretlerde evde gördükleri manzara, Ahmet Rasim'in tek başına masa donattığının bir işaretidir.

Mahmut Yesari Bir kış akşamı Kadıköy'e geçmiş ve arabayla Cevizlik'e gelmişti. Kapıyı Şifa Kahvesini işleten Yervant Ağa

açmıştı. Yervant Ağa üstadın o günlerde lalası, dadısı, aşçısı, mezecisi, eli ayağıydı.

"Yukarı kata çıktık. Üstadın oturduğu odaya girdik. Burası birbirine bitişik üç pencereli genişçe bir odaydı...

Kapıdan girilince sağda demir bir karyola, solda raflarında karmakarışık kitaplar yığılmış bir etajer vardı.

Tam ortada, üstü kadehler, bardaklar, meze tabaklarıyla dolu masaya konmuş gaz lambasının titrek ışığı odayı yarı aydınlatıyordu.

Üstat, pijamasını giymiş, etrafı dostlarla çevrili masanın başında 'çakıyor'du. Onu masa başında çakıyor görünce meşhur şarkısını hatırladım."

"Bir gelir insan cihana, durma çak."*

Şimdi meyhane şarkılarını kendi masalarımızda terennüm etmenin sırasıdır.

KİMİ DERTTEN

Kimi dertten içermiş kimi neşeden
Kimi ayrılıktan kimi işveden
Kimi yâr elinden kimi şişeden
Kadehim kırılmış şişem artık boş
Sormayın ben niye sarhoşum sarhoş

Dostların meclisi donansın meyle
Sakiler mest olsun tamburla neyle
Ey gönül cefaya tahammül eyle
Kadehim kırılmış şişem artık boş
Sormayın ben niye sarhoşum sarhoş

(Yusuf Nalkesen, Usulü: Sofyan)

***

* *Yarım Ay*, "Mahmut Yesari", 1938.

VAKİT GEÇMİŞ OLACAK

Belki bir sabah geleceksin, lakin vakit geçmiş olacak
Gönül hicran şarabından yudum yudum içmiş olacak

Güzel de olsa inanmam artık senin gözlerine, bahar bitmiş olacak
Gönül hicran şarabından yudum yudum içmiş olacak
(Şekip A. Özışık, Usulü: Düyek)

KADEHLERDE ŞİŞELERDE

Ömrümce adım adım her yerde sen aradım
Ben kalbimden başka yerde inan seni bulamadım

Kenarlarda köşelerde kadehlerde şişelerde
Ben kalbimden başka yerde inan seni bulamadım
(Mehmet Ebrulan, Güfte İrfan Özbakır, Usulü: Düyek)

KADEH, KADEH

Beyoğlu'nda gezersin
Gözlerini süzersin
Sevdiceğim yavrucağım
Niçin Beni üzersin

Mavi gözlük takarsın
Gözlerle bakarsın
Sevdiceğim nazlıcağım
Niçin beni üzersin

Kadeh kadeh içersin
Azarlayıp gezersin
Aşıkların sezersin
Niçin ben üzersin

Zebun değil mi halın
Kaçma ey meh* cemalim
Visalindir hayalin
Niçin beni üzersin

(Rıza Efendi Usulü: Sofyan)

AH EDİP

Dün gece bir bezm-i meyde** ah edip anmış beni
Varsın öğrensin nasılmış ah edip yâd eylemek
Söz bu ya bir başkasından çokça kıskanmış beni
Anlasın neymiş seven bir kalbi berbat eylemek

(Ahmet Rasim, Güfte Şerif İçli, Usulü: Ağır aksak)

YAR İLE MEY

Gül yüzlülerin şevkine gel nûş*** edelim mey
İşret edelim yâr ile şimdi demidir hey
Bu kavli sürahi eğilip sâgara ****söyler ne der
Dün de re la dir na te ne dir na te ne dir ney

Mecliste çalındı yine tanbur ile neyler
Âşk-ı bîçarelerin gönlünü eyler
Daire semâî tutarak ney neye söyler ne der
A dille re dir nare nedir ney

Mecliste durur cümle ayağı üstüne beyler
İçin içelim deyu konmuş başına eller
Bu savtı***** okur bülbül-i güya olur her dil
Dümderela dir na te ne dir na te ne dir ney

(Tab'ı Mustafa Efendi, Usulü: Yörük Semai)

---

* Meh: Ay. (YN)
** Bezm-i mey: içki meclisi. (YN)
*** Nûş: içki, işret. (YN)
**** Sâgar: kadeh. (YN)
***** Savt: çığlık, ses. (YN)

İÇMEM RAKI
Galata'da Manolaki
Beyoğlu'nda Mavi Taki
Doldur doldur içmem rakı
Bak benim halime canım kul olayım
(Fehim Paşa'nın silahşoru Arif Bey'in bestesi)

SARILDIM KADEHLERE
Tadı yok sensiz geçen ne baharın ne yazın
Kalmadı tesellisi ne şarkının ne sazın
Sarıldım kadehlere, derman olur diyerek
Kalmadı tesellisi ne şarkının ne sazın
(Muzaffer İlkar, Güfte Güzide Taranoğlu, Usulü: Semai)

GÖZYAŞIM ŞARAP

Gözyaşım şarap olsa
Gençliğim harap olsa
Her günüm azap olsa
Yine seni seveceğim

Arım balım peteğim
Gülüm, dalım, çiçeğim
Bilmem ki öleceğim
Yine seni seveceğim

Ne emelim ne arzum
Kalmasa tek umudum
Erisem yudum yudum
Yine seni seveceğim
(İsmet Nedim Saatçi)

KADEHLERDEKİ DUDAK İZLERİ

Bu akşam bütün meyhanelerini dolaştım İstanbul'un
Seni aradım kadehlerdeki dudak izlerinde
Canım doya doya sarhoş olmak istiyordu
Seni aradım kadehlerdeki dudak izlerinde
(Avni Anıl, Güfte Turhan Oğuzbaş, Usulü: Curcuna)

GİDELİM GÖKSU'YA

Gidelim Göksu'ya bir âlem-i ab eyleyelim
Ol kadehkâr güzeli yâr olarak peyleyelim

Bize bu talihimiz olmadı yâr neyleyelim
Ol kadehkâr güzeli yâr olarak peyleyelim
(Lavtacı Hristo, Usulü: Aksak)

MEYHANELER MESKEN

Şahane gözler şahane
Hüsnüne yoktur bahane
Süleyman olsam cihana
Gönül eğlenmiyor asla

Akan sular şarap olsa
Uçan kuşlar kebap olsa
Meyhaneler mesken olsa
Gönül eğlenmiyor asla
(Türkü Rumeli, Usulü: Sofyan)

DÖKÜLSÜN MEYLER

Bu gece son gecemiz, acı günler yakında
Bir ömür böyle geçti olamadık farkında

At kadehi elinden
Bin parçaya bölünsün
Dökülsün meyler yere
Hatıralar gömülsün

Dolu dolu içerdik, kadehlerde aşkı biz,
Güneş bize doğardı, ne mutluyduk ikimiz

At kadehi elinden
Bin parçaya bölünsün
Dökülsün meyler yere
Hatıralar gömülsün

Geçmişi yâd etmede bilmem fayda var mı ki,
Bugün benimdin derken, vefasız olan bir yâr var ki

At kadehi elinden
Bin parçaya bölünsün
Dökülsün meyler yere
Hatıralar gömülsün

(Teoman Alpay Usulü: Düyek)

NASİBİM ŞARAP

Bu ne sevgi ah, bu ne ızdırap
Zavallı kalbim ne kadar harap
Nasibim olsun bir yudum şarap
Sun da içeyim yârin elinden

Al şu kadehi, yasla doldurma
Düşürme yere, gönlümü gama
Gurubun rengi vurmadan cama
Ver mezesini tatlı lebinden

Bahtım sarılmış simsiyah tüle
Nemli gözlerle yalvardım güle
Uzak kalırsak bana acele
Selamlar gönder seher yeliyle

(Abdullah Yüce Usulü: Düyek)

SUN DA GEL

Saki yetiş imdade gel
Peymaneyi* sun da gel
Bu dil harap abade gel
Peymaneyi sun da gel

Yaktı teni nar-ı emel
Yıktı, dili kame bedel
Mihnetzeden ben ta ezelden
Allah için imdada gel

(Grifzen Asım Bey)

MEY İÇERKEN

Mey içerken düştü aksin camıma
Şimdi irdin bir avuç hem de kanıma
Can dahi olsun feda cananıma
Şimdi girdin bir avuç hem kanıma

(Ahmet Rüştü Paşa, Güfte Şevki Bey, Usulü: Ağır aksak)

* Peymane: büyük kadeh. (YN)

GÖNÜL KADEHİ
İçen bir daha ayılmaz
Aşkı gönül kadehinden
Gel içelim kana kana
Aşkı buse kadehinden
Dudakların yana yana
(Söz beste Vecdi Bingöl, Usulü: Düyek)

TESELLİ ARAMAK
Dün gece ye's* ile kendimden geçtim
Teselli aradım meyhanelerde
Baht-ı dun elinden bir dolu içtim
O neşe kalmamış peymanelerde

Ah her neye dokunsam zahm-ı rikkat** var
Her ne yana baksam reng-i firkat*** var
Çalkanır ağlar bir ah-ı hasret var
Sularda çağlayan teranelerde

Ah bilmedim kim oldu bu hale sebep
Ağladım ümidim heba oldu hep
Bendeki suz-i dil var mıdır acep
Tutuşup can veren pervanelerde
(Söz: Rıza Tevfik Bölükbaşı, Beste Suphi Ziya Özbekkan
Usulü: Düyek divan)

* Ye's: Ümitsizlik. (YN)

** Zahm-ı rikkat: Acıyan yaralarım. (YN)

*** Reng-i firkat: Ayrılık renkleri. (YN)

DERMAN OLUR DİYE

Tadı yok sensiz geçen ne baharın ne yazın
Kalmadı tesellisi ne şarkının ne sazın
Sarıldım kadehlere derman olur diyerek
Kalmadı tesellisi ne şarkının ne sazın
(Söz Güzide Taranoğlu, Beste Muzaffer İlkar Usulü: Semai)

KADEH VE DUDAK

Şarap mahzende yıllanır aşkın
Kalbimde yıllanıyor
İkisini birden içtim inan içim yanıyor
İnsan kadeh dudak dudak kadehtir sanıyor
İkisini birden içtim.
(Yusuf Nalkesen)

KIRILINCA KADEH

Henüz yeni açmıştı baharımın gülleri
Bir sevda hikâyesi anlatırdı geceler
Sanki o tatlı rüya bitmeyecek gibiydi
Nasıl çalıp ittiniz gençliğimi seneler

Zaman avuçlarımda akıp giden seldi
Her günüm ümit dolu her gecem bir hayaldi
Sevda bahçelerinin hazanı erken geldi
Nasıl çalıp gittiniz gençliğimi seneler

Simsiyah saçlarıma aklar doldu çok erken
Bak kırıldı kadehim ilk yudumu içerken
Bir gün bulurum diye mutluluğu ararken
Nasıl çalıp gittiniz gençliğimi seneler
(Bestekâr: Amir Ateş)

ŞARABI TAZELENDİR
Gel ey saki şarabı tazelendir
Ruh-u gülreng-i yâri gezelendir
Rebabı sinemi avazelendir
Şu sönmüş neşemi yelpazelendir
(Rahmi Bey, Usulü: Aksak)

GÖNLÜM SARHOŞTUR
Benim gönlüm sarhoştur, yıldızların altında
Sevişmek ah ne hoştur yıldızların altında
Yanmam gönül yansa da ecel ben alsa da
Gözlerim kapansa da yıldızların altmda

Mavi nurdan bir ırmak, gölgede bir salıncak
Bir de ikimiz kalsak yıldızların altmda
Yanmam gönül yansa da ecel beni alsa da
Gözlerim kapansa da yıldızların altında
(Kaptansade Ali Rıza Bey, Usulü: Nim Sofyan)

DERTTEN, NEŞEDEN
Kimi dertten içermiş kimi neşeden
Kimi ayrılıktan kimi işveden
Kimi yâr elinden kimi şişeden
Kadehim kırılmış şişem artık boş
Sormayın ben niye sarhoşum sarhoş

Dostların meclisi donansın meyle
Sakiler mest omsun tamburla neyle
Ey gönül cefaya tahammül eyle
Kadehim kırılmış şişem artık boş
Sormayın ben niye sarhoşum sarhoş
(Yusuf Nalkesen, Usulü: Ağır Düyek)

KALBİN KADEH GİBİ

Meyhanelerde akşam olunca beni ara
Kalbin bir kadeh gibi dolunca beni ara
Bakma esen rüzgâra bakma yağan yağmura
Aklına çılgınlıklar gelince beni ara

(Söz beste: İrfan Özbakır)

ZEVK EDELİM

Gülşende yine meclis-i rindane donansın
Gül devridir elde mey-i gülgün dolansın
Bir zevk gidelim cam-ı Cem'in ağzı sulansın
Ol gonca-i sermest sabah oldu uyansın
Ayine-i mül gül yüzünü görsün utansın

(Bestekâr: Sultan III. Selim, Söz: Ethem Pertev Paşa, Usulü: Aksak Semaı)

EFE KANTOSU

Haydi, sazlar çalınsın, hep efeler
Oynasın bir taraftan kemanlar
Kadehlerle şaraplar
Gelsin efeler eğlensin
Neşelensin, zevklensin

Haydi, bıçak, haydi bıçak
Çeksem yârim korkacak
İşte bulduk zevkimizi
Feda olsan canımız
Dağlardır mekânımız
İlkbahardır keyfimiz
Efeyim ben küçücük
Hep oynayıp söyleyecek

(Elini, Usulü: Nihavend kanto)

HOVARDA KANTOSU

Hovardalık bize nam
Düz içerim ben her akşam
Merak, keder kalmaz gam
Dumanlıdır ah kafam
Gel atalım anam babam
Sanki çamurdan adam

Çamurlarda yatarak
Meyhanede atarak
Rakı şarap çakarak
Hayda...
Yaman bıçkın hovarda
Narayı basar sokaklarda
Hovardalık bize nam

Meyhanedir bizim mesken
Parlat tosunum hemen
Tosunum aman aman
Hem yiğit, hem kahraman

Görünüz hovardayı
Tosunum kabadayı
Hayda...
Çapkın, bıçkın, hovarda
Yatarlar çamurlarda

Meyhanede de sızarlar
Düz rakıyı içerler
Sokaklarda yatarlar
Hemen narayı basarlar
Atarım ah narayı
Şen edelim burayı
Yaman içer, yaman içer

Görünüz hovardayı
Bakınız kabadayı
Hayda...
Amanın tosun dayı
Çapkın, bıçkın, kabadayı

(Şamram, Usulü: Rast kanto)

YANIYORUM KANTOSU

Siyahtır saçlar, kemandır kaşlar
Çeşmin süzerek cilveye başlar
Ah... yanıyorum ben
Bir tek atarsın, mahmur bakarsın
O gözler sende iken çok canlar yakarsın
Ah... gidiyorum ben
Ah bu çiftetelli mest etti beni
Bir yâr sevdim o da terelelli
Ah... ölüyorum ben

(Peruz, Usulü: Rast kanto)

MEYHANE KANTOSU

Hovardayım kabadayı
Kabadayıyım tosun dayı
Severim hovarda hayda
Boş yere hır çıkarmam, severim hovardayı
Meyhanede çakarım, peykesinde yatarım
Ben camları kırarım, hır çıkarır kaçarım
Var mı böyle Tosun dayı
Ben marizden kaçarım
Var mı böyle kabadayı
Ben dayaktan korkarım
Sen benimsin çapkının kızı
Ne gülersin omuzdaş
Bende yürek mermer taş
Savul karşımdan dolaş

Bulaşığım be kardaş
Hır çıkar yavaş yavaş

(Peruz, Usulü: Hicaz kanto)

GÖBEK KANTOSU

Gördüm seni neşeli
Hem zirzoptur hem deli
Hem cilveli, hem işveli
Kaşı gözü sürmeli
Bunu böyle bilmeli

Sevdaya inanamam
Nispete dayanamam
Vefasıza kanamam
Budalaya aldanmam
Böyle böyle gülmeli
Ne güzel kanto söyler
Balolarda raks eder
Raks ederek mey içer

İşte böyle zevzekler
Zirzopları görmeli
Minyon Virjini keyif eyler
Böyle böyle içmeli

(Verjin, Usulü: Segâh kanto)

KALENDER KANTOSU

Kalenderim arkadaş sen bana bakma
Kimse görmüyor sanıp işaret çakma
Şişman olsun, zayıf olsun
Esmer olsun, beyaz olsun
Güzel olsun, çirkin olsun
Olsun da bir şey olsun

Düz rakıyı ben yuttum, kafayı ben yuttum
Ne olursa razıyım, ben hapı yuttum
Kel olsun, kör olsun
Topal olsun, kör olsun
Çatlak olsun, patlak olsun
Kırık olsun, dökük olsun
Olsun da bir şey olsun.

(Verjini, Usulü: Hicazkâr kanto)

GÖBEK KANTOSU

Ne hoş olur ilkbaharda
Köçek oynasın ziller ile
Ziller çalınsın parmakla
Meyler, meyler içsin beyler
Oynasın hep çengiler
Haydi, raksa başlayalım
Kederi def edelim, eğlenelim.

(Marika, Usulü: Rast kanto)

ÇİNGENE KANTOSU

Çingene derler bize
Meylimiz var kerize
Biz içer, eğleniriz
Gece gündüz zevk ederiz
Çalarız göbek atarız
Sonra da fala bakarız
Çalsın zurna, tef, dümbelek
Atalım biz de birer tek

(Peruz)

FOTOĞRAFLAR

Beyoğlu bir uçtan bir uca meyhane ve malzemelerini dükkânlar tarafından sunuyor, (üstte) Tokatlıyan gibi otellerde takdim ediliyordu.

Şarap ve rakı etiketleri birbirinden güzeldi. Constantin Georgiadis, Söğütlüçeşme Caddesi'ndeki imalathanesinde Osmanlı döneminin Kouvet (Kuvvet) ile ün sağlıyor, bazılarında yan yatmış dilberler bu etiketleri süslüyordu.

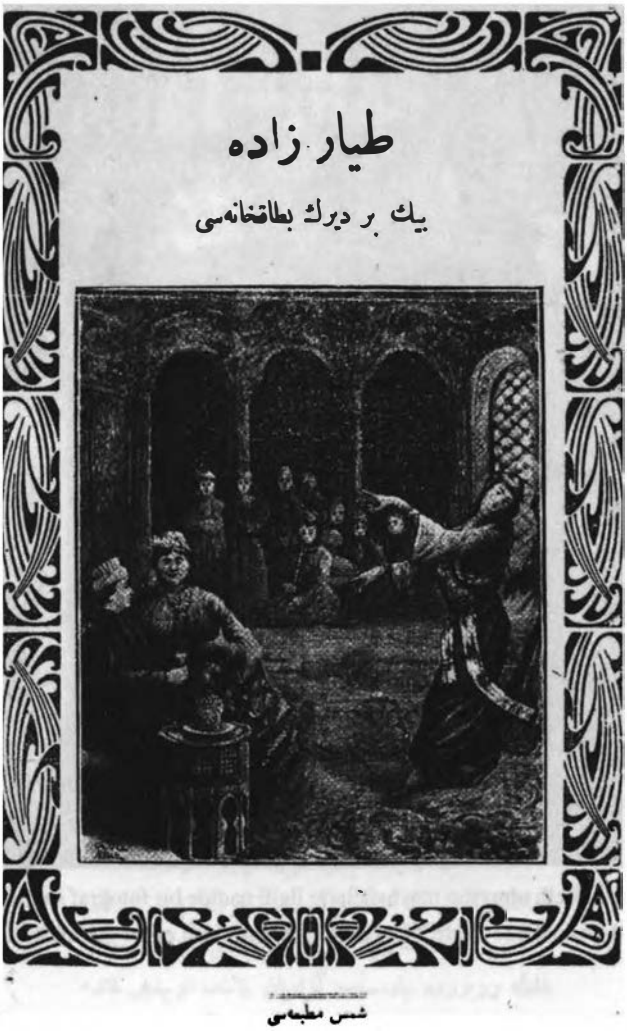

1900 yılından Beyoğlu mahkemesine ait orijinal bir belge. Mahkeme Beyoğlu Bartoli meyhanesinde çıkan bir kavgada yaralama suçundan çıkardığı celp.

Bahçe Şarabı ve rakısı aranılan bir markaydı. Galata Necatibey Caddesi'ndeki imalathane İzmir kaynaklı Zeybek şaraplarını imal ediyordu.

Tayyarzade Osmanlı döneminde daha çok batakhaneleri ele almış ve bunu *Bin bir Direk Batakhanesi* kitabında dile getirmişti.

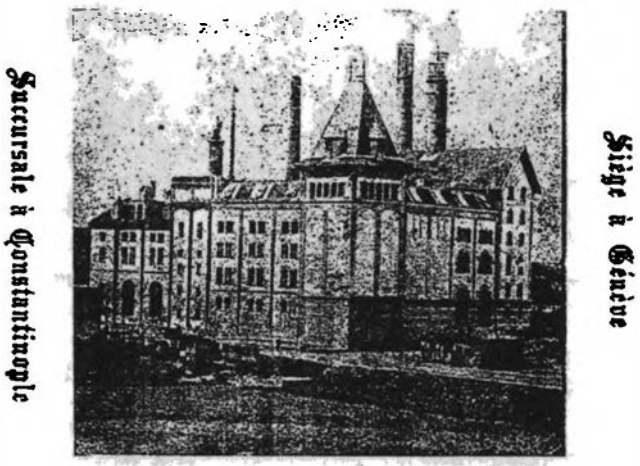
Sanatçısı belli olmayan meyhanelerle ilgili nadide bir fotoğraf sunuyoruz. Meyhanelerde "küfe"lik arkadaşları tarafından evine götürülüyor.

بومونتی — تکنار مشترك بیرا فابریقه‌سی

سرمایه‌سی: ٦٠٠٠٠٠٠ فرانغدر

BRASERIES RÉUNIES

BOMONTI-NECTAR

Usine « Bomonti » à Férikeuy

فری کویده بومونتی بیرا فابریقه‌سی

پاستور اصولی سوزگجلرله تعطیر، باریل وشیشه درونده لروخت اولنور.

فابریقه‌سی « بومونتی » فری کویده « تکنار » بیوك دره‌ده

و ازمیرده فابریقه‌لری موجوددر

ممالك عثمانیه‌نك برنجی شهرلرنده وکیللری واردر.

مدیریت و اداره‌خانه‌سی

غلطه ووبوده جاده‌سنده آزاریان خانده اوچنجی قاتده

Direction et Bureau

Galata, Rue Voïvoda, Azarian Han au 3me étage

Bomonti sosyal tarihimizde çok önemli bir yer kaplar. Bahçesiyle, birasıyla, fabrikasıyla İstanbul'un bir parçasıdır.

Ege adalarının Pirus markası Osmanlıca etiketlerle ülkeye ithal ediliyor ve her daim müşteri buluyordu. (üstte) Filurya (Florya) rakısı da aranılan bir markaydı.

İşte size İstanbul'dan nadide bir ev âlemi... Her hafta bir evde buluşanların arasında kimleri görüyoruz? Bülent Oran, Gülşen Tuncer, Engin Ayça, İsa Çelik, Murat Görgülü, Fatoş Balkanlı, Cengiz Şahin ve İlhan ile Selin...

Kuleli Meyhanesiyle sık sık karşılaşıyoruz. Meyhaneden son görüntülerden biri... Soldan itibaren Cengiz Şahin, Hikmet Usta, Güven Bey ve Kuleli'nin son idarecisi Zülfikar Karacan...

1985'te bir Şubat ayında Erhan Uygur (sağdan ikinci) Çiçek Pasajı'nda "Kime Ne"de müdavimler ile yılları paylaşıyor.

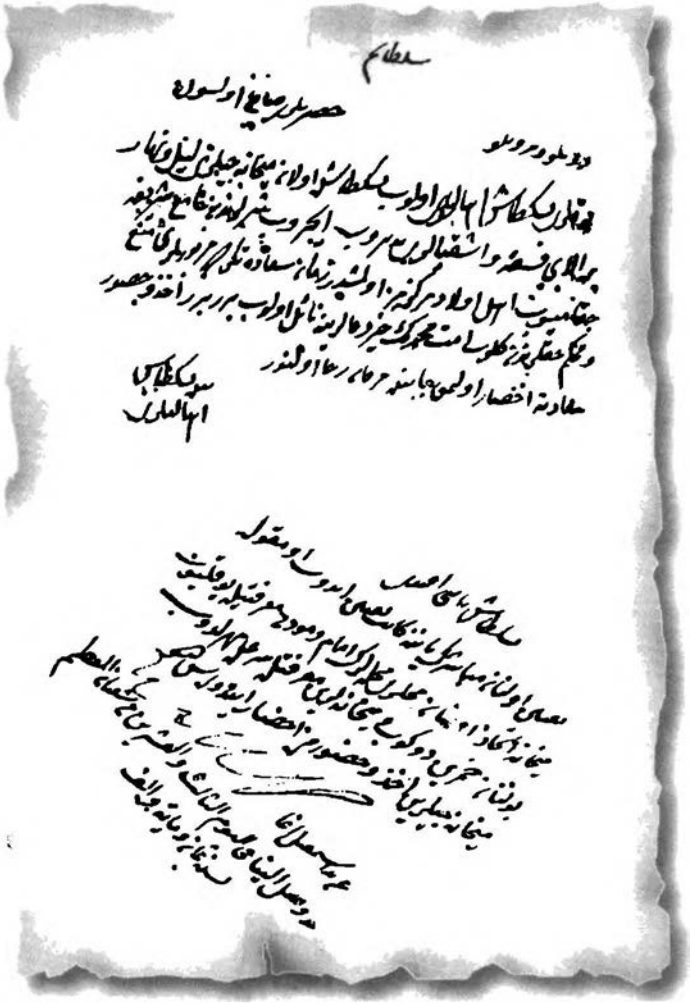

Telsiz Grubu Samatya'da Kazlıçeşmeli Ekrem'in ağabeyi Emin Zülfikar'ı mey ile askere uğurluyorlar.
Hep su dökülecek değil ya, mey dökülüyor.

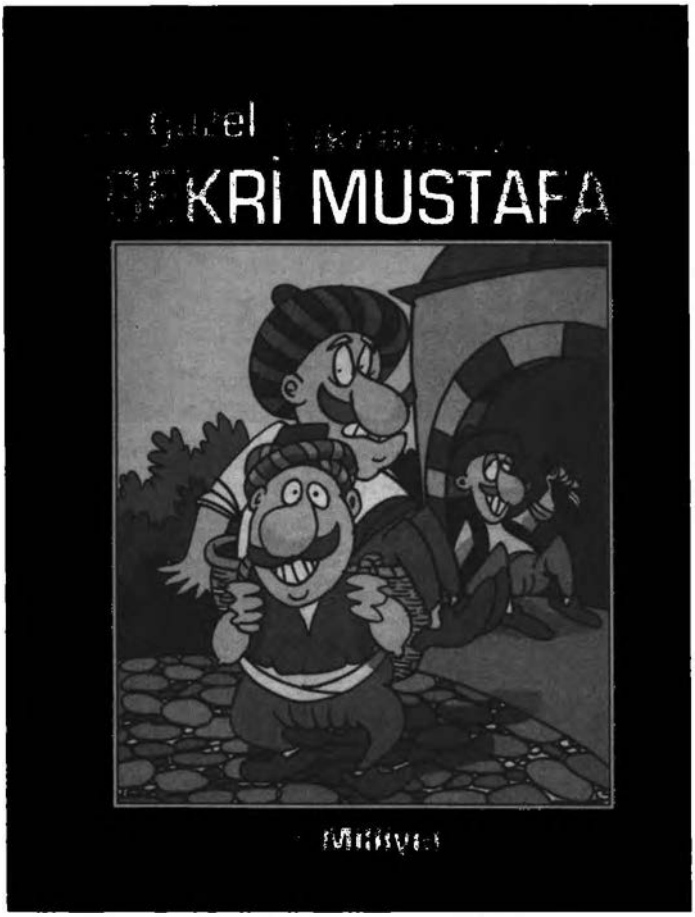
Tekel'in ünlü iki markası... Üstte Çubuk altta ise Trakya...

Halkın isteğiyle meyhanelerin kapatılmasıyla ilgili ferman(üstte)... Altta ise Beşiktaş Mahkemesi'nin verdiği 18 Mart 1697 tarihli aynı yöndeki fermanı görülüyor.

Hep meyhane ve mey işinin erkeklere mahsus olduğu bilinir. Osmanlı döneminde Galata'dan hatırladığımız Madam Bela vardır. Size 1993'ten bir fotoğraf takdim ediyoruz. Sabriye Yaşamış bu dünyada gerçekten 40 yıl yaşamış bir isimdir. Öylesine tanınmıştır ki, Konya'da açtığı meyhanesinde sayısız ünlüyü ağırlamıştır. Albümündeki resimlerde Vehbi Koç bile vardır.

Meyhane faslında adı en çok geçenlerden biri Bekri Mustafa'dır. Kaynaklarda en çok adı olan Bekri Mustafa'dan fıkrasından hikâyesine yüzlerce kitap kalmıştır.

Beyoğlu'ndan bir Rum meyhanesi... Etraf Rum, Türk, Ermeni, Musevi ve Levanten müşteri ile dolu... Hristo Mastika ve diğer içkileri yetiştirmeye çalışıyor.

Meyhanelerde sadece müdavimler arz-ı endam etmez. Şişeler, onlar kadar önemlidir. Bakü, Hanım, Ala, Keyf, Dem, İstanbul, Mürefte, Büyük Ada, Bilecik ve Bomonti hatırladığımız isimlerdir.

KAYNAKÇA

35. Sanat Yılında Avni Anıl, Anadolu Basımevi, 1979.

AHMED, İlyasoğlu Mercimek, *Kâbusname*, haz. Atilla Özkırımlı, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978.

AKSEL, Malik, *İstanbul'un Ortası*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977.

ALBAYRAK, Sadık, *Eski İstanbul'da Sosyal Hayat ve Çevre*, İGDAŞ, İstanbul, 1997.

ALUS, Sermet Muhtar, *Eski Çapkın Anlatıyor*, Tasvir Yayınları.

AND, Metin, "Osmanlı Sanat Dansı: Çengiler-Köçekler-Curcunabazlar", *Sanat Dünyamız*, sayı 85, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

BANOĞLU, Niyazi Ahmet (Haz.), *Bir Zamanlar İstanbul, Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1973.

BAYRI, Mehmet Halit, *Halk Bilgisi Haberleri*, 1939.

BAYRI, Mehmet Halit, *İstanbul Folkloru*, Cactus Yayınları, İstanbul, 2007.

BAYRI, Mehmet Halit, *İstanbul*, Hayat Yayınları, 1970.

Beyoğlu 1930, Selahattin Giz'in fotoğrafları ile Metin Ali Özdamar, 1991.

Beyoğlu Mahkemesi Kayıtları, Bardoli Birahanesi'ndeki Kavga ve Yaralama Üzerine Çıkarılan Celp, 1930.

BUSBERG, *Türkiye Mektupları*, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1939.

Cumhuriyetin 50. Yılında Tekel, Ankara, 1973.

DERNSCHWAM, Hans, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, çev. Prof. Yaşar Ören, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

Gelibolulu Mustafa Ali, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerine*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978.

HALICI, Dr. Mehdi, *Konya Sazı ve Türküleri*, Özden Matbaacılık, İstanbul, 1985.

HAŞİM, Ahmet, *Bize Göre*, haz. Mehmet Kaplan, Altın Kitaplar, İstanbul, 2010.

HİÇYILMAZ, Ergun, *Asr-ı Hayat*, Basın İlan Kurumu, 2016.

HİÇYILMAZ, Ergun, *Çengiler, Köçekler, Dönmeler, Lez'olar...*, Cep Kitapları, İstanbul, 1990.

HİÇYILMAZ, Ergun, *Eski İstanbul'da Muhabbet*, Cep Kitapları, İstanbul, 1989.

HİÇYILMAZ, Ergun, *Hayatın Şarkı Söylediği Yıllar*, Destek Yayınları, İstanbul, 2016.

HİÇYILMAZ, Ergun, *İstanbul Geceleri ve Kantolar*, Sabah Kitapçılık, İstanbul, 1999.

HİÇYILMAZ, Ergun, *Son İstanbullu*, Destek Yayınları, İstanbul, 2012.

İspirto ve İspirtolu İçkiler, İnhisarlar Umum Md. 2333 Sayılı İbrahim Ayanoğlu İçin Düzenlenmiş Ruhsat Dosyası, 1930.

İstanbul Telefon Rehberi, TC Münakalat Vekâleti PTTUM İstanbul Telefon Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 1942.

KATIRCIOĞLU, F. Muhtar, "Menüler", *Euroclup*, 1987.

KOÇU, Reşat Ekrem, "Eski İstanbul'da meyhaneler", *İstanbul Ansiklopedisi Bürosu Notları 1*, c.2, Koçu Yayınları, 1964.

KOÇU, Reşat Ekrem, *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, Doğan Kitap, İstanbul, 2002.

KOÇU, Reşat Ekrem, *İstanbul Ansiklopedisi*, Koçu Yayınları, 1964.

KOÇU, Reşat Ekrem, *Osmanlı tarihinde Yasaklar*, Tarih Kitaphanesi Yayınları, İstanbul, 1950.

Markalar Rehberi, Mey-Diago.

Mehmet Tevfik Bey, *İstanbul'da Bir Sene, Meyhane ya da İstanbul Akşamcıları*, Mahmutbey Matbaası, Hicri 1300.

Mehmet Tevfik Bey, *Meyhane ya da İstanbul Akşamları*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul, Hicri 1300.

"Meyhaneler", *Aktüel*, sayı 121, 1993.

Milliyet Aktualite, c.1, 1987.

RASİM, Ahmet, *Fuhşi Atik* (Eski Fuhuş Hayatı), İstanbul Matbaası, 1958.

RASİM, Ahmet, *Şehir Mektupları*, c.2, MEB Yayınları, Ankara, 1971.

SARISAKAL, Baki, *Samsun Eğlence Tarihi*, Samsun Büyükşehir Yayınları, 2007.

SLADE, Adolphus, *Kaptan P.aşa*, çev. Osman Öndeş, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1973.

SÜLKER, Kemal, *Anılarla Yolculuk*, Yazko Yayınları, 1983.

Star Dergisi, Sabah Yayınları, Ergun Hiçyılmaz'ın yazıları, 1991-1992.

Şarap ve Sanat, *P. Dünya Sanatı*, sayı 40, 1006.

ŞAVKAY, Tuğrul, "Rakı neyle içilir?", *Euroclup*, kış sayısı 1987.

Tayyarzade, *Bin bir Direk Batakhaneleri*, Eladl Matbaası, 1925.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985.

TÜRKER, Orhan, *Osmanlı İstanbul'undan bir köşe TATAVLA*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Voyage en Grece fait dans lesamees et 1804 J. L. Bartholdy.

YENTÜRK, Burhan, *Ne Lazım Tatavla'da Bakkal Dükkânı*, Zvi-Geyik Yayınları, İstanbul, 2003.

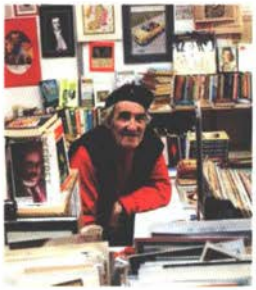
YÜCEBAŞ, Hilmi, *Neyzen Tevfik Hayatı, Hatıraları, Şiirleri*, Memleket Yayınları, İstanbul, 1983.

ZAT, Vefa, *Eski İstanbul Otelleri*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2005.

ZORLUTUNA, Ertuğrul, "Alkol Raporu", *Hayat*, sayı 22, 1974.

SÜRELİ YAYINLAR

Akşam,
Apoyevmatini,
Atlas Tarih,
Cumhuriyet,
Hayat Tarih Mecmuası,
Hürriyet,
Milliyet Sanat,
Sabah,
Tarih Dünyası,
Tarih ve Toplum,
Toplumsal Tarih,
Yakın Tarihimiz,
Yarım Ay,
Yedigün,
Yelpaze,
Yıllar Boyu Tarih,

Eskişehir'de 1942 yılında doğdu. Öğrenimini Sultanahmet ve Eskişehir Ticaret liselerinde yaparken 1960'da gazeteciliğe başladı. Yeni Sabah, Pazar, Yeni İstanbul, Siz, Günaydın, Fotospor, Tercüman, Güneş, Sabah, Takvim gazetelerinde muhabir, istihbarat şefi, araştırmacı yazar olarak çalıştı. Gazetecilik alanında 40'a yakın başan ödülü kazandı. Çok sayıda yayınlanmış kitabı bulunmaktadır.

İnsanlar bu âlemi nasıl paylaştıklan kadar, neden paylaştıklan da önemli olmalıydı. Paylaşıldığı dönemlerde bir dubleden şişelere uzanan âlemin başlama yaşı ile nedeni kişilere göre değişiyordu. Aşk mı, meslek kavgası mı, neydi sebep? Şehirlere, kasabalara göre değişen, İstanbul, İzmir ve Adana gibi nüfus, kültür ve ekonomik açıdan daha bir yoğunluk kazanan toplumsal hayat doğal olarak da konuya bakışımızı derinleştirecekti. Osmanlı'dan itibaren onca devlet yasağına, kanunlara, yönetmeliklere rağmen, bu hayat yaşanmaktadır ve yaşanacaktır. Bir yandan sağlığa aykın kampanyası, bir yandan ülkenin vergi olarak en fazla yararlanılan ve yapılan "zam"larla birincil derecede önemsenen bu konuyu; çengisinden köçeğine, kantocusundan mahbubuna kadar çeşitlilik içinde ele aldık. Meyhane'den kimler geçmemiş ki? Hülya Koçyiğit, Zeki Müren, Yıldınm Aktuna, Nezihe Araz, Suna Kıraç, Bekir Sıtkı, Suphi Karaman, Avni Akyol ve Sabiha Yaşamış ile ziyaretini fotoğrafla pekleştiren Vehbi Koç. Kadehimi maziye kaldınyorum:
"Şerefe"...

24 TL.

facebook.com/ulakyayincilik
twitter.com/ulakyayincilik
Online Satış Sitesi
www.dogukitabevi.com
9 786059 093941